Українська мова

навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи

Пояснювальна записка

Курс української мови – важлива складова загального змісту початкової освіти, оскільки мова є не тільки окремим навчальним предметом, а й основним засобом опанування всіх інших шкільних дисциплін.

Основна **мета** цього курсу полягає у формуванні ключової *комунікативної компетентності* молодшого школяра, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) в процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань.

Навчання української мови має бути спрямоване також на формування *соціокультурної компетентності*, яка охоплює загальнокультурний розвиток учнів, адаптацію їх до життя в певному соціальному середовищі, громадянське, патріотичне, морально-етичне, естетичне виховання.

У процесі початкового навчання української мови постійно проводиться робота над формуванням *компетентності уміння вчитися*. Важливо навчити молодших школярів організовувати свою навчальну діяльність, сформувати в них почуття відповідальності за виконуване завдання, готовність самостійно працювати з новим, доступним за складністю навчальним матеріалом, мати власну думку з приводу обговорюваних питань, обґрунтовувати її.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

– вироблення в учнів мотивації навчання української мови;

– формування комунікативних умінь;

– гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння, говоріння, читання і письма);

– опанування найважливіших функціональних складників мовної системи;

– соціокультурний розвиток особистості;

– формування в учнів уміння вчитися.

Відповідно до освітньої галузі «Мови і літератури» Державного стандарту початкової загальної освіти навчальний предмет «Українська мова» будується за такими змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною, діяльнісною.

Мовленнєва змістова лінія, яка є основною, передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів, їхнє вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу. З цією метою розвиваються, удосконалюються усні види мовленнєвої діяльності, якими учні певною мірою оволоділи у дошкільному віці (слухання-розуміння; говоріння), а також формуються, вдосконалюються види мовленнєвої діяльності, пов'язані з писемним мовленням (читання вголос і мовчки, робота з дитячою книжкою, письмові види робіт).

Мовна змістова лінія, маючи спрямованість на засвоєння школярами знань про мову, мовні вміння, розробляється з урахуванням того, що в початковому курсі формування в учнів знань про мову, умінь виконувати певні види мовного аналізу є пропедевтичним. Цю роботу слід підпорядковувати розвитку в учнів орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних умінь.

Соціокультурна змістова лінія передбачає формування в учнів уявлення про мову як форму вияву культури українського народу, як засіб створення творів мистецтва (художньої літератури); розширення уявлень школярів про свою державу – Україну, культуру українського народу, про її особливості в різних регіонах; засвоєння малих українських фольклорних форм, національних формул мовленнєвого етикету, етикетних правил спілкування; використання набутих знань і вмінь під час виконання соціальних

ролей, спілкування з представниками різних вікових груп і статусів, вирішення навчальних і життєвих проблем. Ця робота має органічно поєднуватися з іншими аспектами навчання і реалізовуватися за допомогою дібраних навчальних текстів, тем для побудови діалогів і монологічних зв'язних висловлювань різних видів, використання тематичних груп слів, стійких висловів, у яких відображаються особливості матеріальної і духовної культури народу, його національного характеру.

Діяльнісна змістова лінія спрямована на формування в молодших школярів уміння вчитися, яке дає їм змогу організовувати і контролювати свою навчальну діяльність і забезпечується послідовною мотивацією навчання, здатністю докладати власних зусиль для досягнення результату, виконувати мисленнєві операції і практичні дії, володіти уміннями й навичками самоконтролю та самооцінки.

Програму структуровано за такими розділами:

- ***«Навчання грамоти»;***
- ***«Мовленнєва змістова лінія»;***
- ***«Мовна змістова лінія»;***
- ***«Соціокультурна змістова лінія»;***
- ***«Діяльнісна змістова лінія».***

У зв'язку з вилученням деяких тем у кожному класі, пропонується замінити їх завданнями на формування комунікативної, соціокультурної компетентності та компетентності уміння вчитися; уроками розвитку зв'язного мовлення; мовними іграми; роботою із словниками; діловими іграми.

Кількість годин на вивчення кожної теми вчитель встановлює самостійно, орієнтуючись на рівень підготовленості класу.

І. Навчання грамоти

Основним методом навчання грамоти, який усталився у вітчизняній школі, є аналітико-синтетичний. Він передбачає реалізацію принципу «від звука до букви». Це означає, що учні повинні спочатку навчатись виконувати різні аналітико-синтетичні дії зі звуками мовлення, що є базовим умінням для формування навичок читання і письма.

Одночасно з аналітико-синтетичним методом можуть частково використовуватися й інші методи, зокрема метод цілих слів. Доцільність його принагідного застосування пояснюється необхідністю навчати школярів (після того, як вони засвоїли читання по складах) сприймати графічні образи багатьох добре знайомих слів цілісно, швидко впізнавати їх на основі попереднього досвіду. Таке уміння є обов'язковою умовою цілковито сформованої навички читання.

У навчанні письма необхідно формувати координацію дій рухового і зорового аналізаторів, графічні навички письма (правильне, чітке зображення букв, їх поєднань, плавне письмо складів, слів, невеликих речень у темпі, відповідному індивідуальним можливостям учнів); дбати про засвоєння гігієнічних правил, яких слід дотримуватися під час письма.

Враховуючи вікові особливості розвитку шестирічних учнів (слабкість дрібних м'язів руки, недостатня регуляція рухів під час письма, значна стомлюваність за тривалого напруження, недостатня сформованість зорового сприйняття графічного образу букви), програма не рекомендує форсувати навчання письма. Зокрема, опанування письма великих літер складної конфігурації може відбуватися не одночасно з навчанням відповідних рядкових (малих) букв, а з певним інтервалом. Однак за умови належної підготовленості учнів до опанування графіки письма вчитель може планувати вивчення малої і великої літер синхронно. Особливо такі можливості з'являються у ІІ семестрі.

Програма не передбачає обов'язкового навчання першокласників безвідривного письма – за винятком таких випадків, де безвідривні поєднання букв є природними (*ми, пе)* і не потребують повторного проведення по одній і тій самій лінії чи руху руки у зворотному напрямку по цій самій лінії (*ол, по, оо*). Поєднання з овальними та

півовальними елементами відбувається за допомогою коротких прямих чи дугоподібних ліній.

За наявності в класі дітей, у яких переважають дії лівою рукою (визнаних лівшами після відповідної консультації з лікарем), учитель має корегувати методику навчання таких учнів, не наполягаючи на переучуванні їх на письмо правою рукою.

У процесі навчання грамоти важливо враховувати вміння, набуті дітьми в дошкільному віці. Учитель має забезпечити посильне навчальне навантаження тим учням, які певною мірою вміють читати й писати, та надати індивідуальну допомогу менш підготовленим.

Важливим завданням читання в 1 класі є пробудження у школярів інтересу до дитячої книжки, формування початкових умінь самостійно з нею працювати.

У добукварний і букварний періоди навчання, коли учні ще недостатньо опанували грамоту, вони з допомогою вчителя вчаться сприймати текст на слух (аудіювання). Поступово педагог залучає школярів до самостійного прочитування знайомих складів, слів на обкладинці книжки, в кінці букварного та в післябукварний період – до самостійного читання.

Першокласники засвоюють також найпростіші структурні елементи дитячої книжки, основні правила гігієни читання і розглядання книжки, накопичують досвід спілкування з однолітками та дорослими на основі прослуханого (прочитаного). Навчальним матеріалом на таких заняттях слугують дитячі книжки, які добираються з урахуванням вікових особливостей учнів, їхніх читацьких інтересів, уподобань, видо-жанрового, тематичного, авторського розмаїття, санітарно-гігієнічних вимог до видань для 6-річних першокласників. Це доступні дитячі книжки у типовому оформленні – основні написи (прізвище автора, назва книжки) розташовані на звичних місцях, виконані шрифтом, що легко прочитується, зміст ілюстрації на обкладинці відповідає назві книжки.

Бажано, щоб до кожного заняття добиралася нова книжка, і до кінця навчання в 1 класі учні здобули уявлення про те, що книжковий світ багатий і розмаїтий, у ньому кожна дитина може задовольнити свої пізнавальні інтереси, з книжкою можна цікаво проводити дозвілля.

У процесі навчання відбувається поступове ускладнення навчального матеріалу за такими показниками: кількість уміщених у книжці творів (від одного до трьох і більше), тип видання (книжка-твір, книжка-збірка; авторська, тематична, збірка народних казок тощо), обсяг текстів, що опрацьовуються на одному занятті (від 1 до 2 сторінок).

У 1 класі на роботу з дитячою книжкою рекомендується відводити до 20 хвилин уроку навчання грамоти (*один раз на 2 тижні*). Якщо учні класу мають достатній рівень розвитку навички читання, учитель може проводити заняття з дитячою книжкою протягом усього уроку.

ІІ. Мовленнєва змістова лінія

Програма передбачає набуття учнями елементарних знань про мовлення: усне і писемне, діалогічне й монологічне; про особливості висловлювань, зумовлені їх комунікативними завданнями, ситуацією спілкування. Однак основну увагу в навчанні слід приділяти розвитку вмінь здійснювати всі види мовленнєвої діяльності: **слухання-розуміння** (аудіювання), **говоріння**, **читання**, **письмо**.

У 1 класі формування всіх видів мовленнєвої діяльності здійснюється на уроках навчання грамоти, оскільки це інтегрований курс. У 2-4 класі доцільніше аудіювання і читання організовувати на уроках літературного читання, а говоріння і письмо--- на уроках української мови.

Формування та розвиток навичок мовленнєвої діяльності передбачає роботу над побудовою діалогічних і монологічних висловлювань – усних і письмових. Мається на увазі переказ готових текстів і побудова своїх висловлювань на добре знайомі учням теми: на основі прочитаних чи прослуханих творів, переглянутих фільмів, розповідей родичів,

знайомих про ті чи інші події, про випадки із повсякденного життя школярів тощо. Необхідно пропонувати учням складати усні і письмові висловлювання з безпосередньою комунікативною метою (запрошення, вітання, вибачення, оголошення).

Ця робота виконується учнями самостійно або з опорою на різні допоміжні матеріали, пропоновані вчителем, – план, ключові словосполучення, речення, початок чи кінець майбутнього висловлювання, малюнок чи серія малюнків тощо. Характер, кількість допоміжного матеріалу залежать від ступеня підготовленості школярів, від мети роботи.

Важливо, щоб в організації мовленнєвої діяльності учнів на уроках складалися такі ситуації, які спонукали б їх до **говоріння**. З цією метою використовуються сюжетно-рольові ігри, в яких умовно визначається місце дії (*у класі, автобусі, парку, магазині*), співрозмовник (*товариш, молодший брат, мама, гість з іншого міста, села*), мета висловлювання (*про щось розповісти, повідомити, переконати, виправдатись тощо*).

У розвитку усного (діалогічного, монологічного) мовлення доцільно широко використовувати роботу в парах і невеликих групах, яка дає можливість висловитись більшості учнів класу. При цьому важливо прищеплювати школярам культуру спілкування, яка виявляється не тільки в доречному використанні формул мовленнєвого етикету, а й в умінні уважно слухати співрозмовника, призупиняти своє мовлення, щоб дати можливість висловитись іншому, погоджувати власні репліки з тим, що сказав співрозмовник, в умінні сказати йому добре слово, висловити критичне зауваження в такій формі, щоб нікого не образити.

Розвиваючи **писемне мовлення** молодших школярів, учитель має заохочувати їх занотовувати свої думки, враження, писати про те, що їх справді хвилює. Важливим фактором є така організація роботи, за якої у того, хто робить записи, були б зацікавлені читачі або слухачі, готові обговорити написане (передусім його зміст, а не огріхи в побудові речень, правописі). При цьому необхідно заохочувати школярів удосконалювати, виправляти, переписувати свої роботи.

Важливе місце в системі роботи над розвитком мовленнєвої діяльності учнів відводиться урокам розвитку зв'язного мовлення, які рекомендується проводити **не менше одного разу на два тижні**: у 2-4 класах – це окремий урок, а в 1 класі – фрагмент уроку протягом 15-20 хвилин. Основна мета цих уроків у 1 класі – ознайомлення учнів із тематичними **групами** слів (*«Навчальне приладдя», «Явища природи», «Ввічливі слова»* і т. ін.); збагачення їхнього лексичного запасу словами – назвами предметів, ознак, дій; формування уміння будувати з вивченими словами словосполучення і речення, пов'язувати 2-3 речення у зв'язну розповідь. У першому класі зв'язні висловлювання будуються усно. Важливо, щоб теми для них були цікавими дітям, торкалися подій з їхнього повсякденного життя. Уже з першого року навчання слід спонукати учнів до висловлювання власних думок, своїх оцінних суджень, висновків, порад тощо.

Уроки розвитку зв'язного мовлення в 2 класі присвячуються ознайомленню школярів із виражальними засобами мови: порівняннями, епітетами, метафорами (без уживання термінів). Учні повинні навчитися правильно їх розуміти і доречно вживати у своєму мовленні. У другокласників також формуються вміння редагувати деформовані речення і тексти, будувати розповіді, описи за малюнком і запитаннями, серією малюнків, даним початком, опорними словами тощо. Творчі роботи, як правило, виконуються усно. Однак, починаючи з II семестру, учням потрібно пропонувати самостійно записувати в зошити невеликі висловлювання (3-4 речення).

У 3 класі на всіх уроках розвитку зв'язного мовлення в учнів формуються вміння будувати письмові висловлювання. А саме: перекази текстів, власні зв'язні висловлювання з використанням певних допоміжних матеріалів – запитань, опорних слів, даного початку, плану тощо. Перед виконанням кожної письмової творчої роботи обов'язковим має бути підготовчий етап уроку. Він передбачає лексичну роботу (тлумачення значення окремих слів, добір синонімів, виражальних засобів мови, образних слів і словосполучень та ін.); складання плану майбутнього переказу чи твору; іншу

підготовчу роботу (повторення правил пунктуації, правопису окремих слів, структури тексту тощо). У доборі тематики текстів для переказів і учнівських творів необхідно враховувати інтереси дітей, практичне спрямування та виховне значення текстів. Важливо навчити третьокласників письмово висловлювати своє ставлення до того, про що вони пишуть.

Робота на уроках розвитку мовлення в 4 класі передбачає формування в учнів умінь писати твори на основі своїх спостережень, вражень від екскурсії, з обґрунтуванням власної думки, аргументацією свого вибору, власною оцінкою героїв прочитаного тексту чи переглянутого фільму тощо. Значна частина уроків розвитку мовлення відводиться на формування умінь писати докладний переказ тексту, можливе також ознайомлення з іншими видами переказів: стислим, вибірковим, творчим. Складання плану і написання творчої роботи кожний учень здійснює самостійно. Колективно клас працює лише на підготовчому етапі уроку. Індивідуальна допомога вчителя у вигляді консультації, додаткової інструкції, поради можлива окремим учням, які цього потребують.

Одним із найважливіших видів мовленнєвої діяльності, робота над яким відбувається в початкових класах, є **читання.** У 2-4 класах для роботи з читання відведено спеціальні уроки, але й на уроках української мови цьому виду мовленнєвої діяльності важливо приділяти належну увагу.

Насамперед треба мати на увазі, що у навчанні мови широко використовуються тексти, робота над якими має розпочинатися з читання (вголос або мовчки), побіжної перевірки розуміння й обговорення окремих фрагментів. Специфікою роботи з читання на уроках мови є те, що увагу дітей слід особливо привертати до правильного вимовляння, значення слів; інтонації речень, різних за структурою; змістового поділу речень за допомогою пауз, мелодики та ін. Ці аспекти залишаються у сфері уваги і на уроках читання, але там акценти частково переміщуються в бік елементарного літературознавчого аналізу.

Загалом формування, розвиток навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності, будучи головною метою початкового навчання, займає не менше половини навчального часу на уроках мови.

ІІІ. Мовна змістова лінія

Учні одержують загальні уявлення про мову як засіб спілкування, пізнання, впливу; про існування у світі різних мов (споріднених і неспоріднених), про державну мову та інші мови, що функціонують в Україні.

Початкове навчання мови передбачає пропедевтичну роботу з формування у школярів знань про одиниці різних мовних рівнів (текст, речення, слово в його лексичному і граматичному значеннях, звуки мовлення).

Структурування розділів з вивчення зазначених мовних одиниць у підручниках для 2-4 класів може здійснюватися по-різному, за принципом науково обґрунтованої методичної доцільності.

Основна увага має приділятися практичним аспектам: роботі над значенням слова і кількісному нарощуванню словникового запасу учнів, збагаченню їхнього мовлення різними граматичними формами, розвитку вміння користуватися мовними засобами відповідно до норм літературної мови (орфоепічних, лексичних, граматичних); умінню аналізувати, оцінювати власну мовленнєву творчість, удосконалювати її.

Практична спрямованість початкового навчання виявляється і в тому, що навчальні досягнення молодших школярів з мови оцінюються не стільки за знаннями про мову, скільки за мовними вміннями: будувати речення, різні за структурою (прості і складні, з однорідними членами речення, звертанням та ін.), за метою висловлювання та інтонацією; уміння правильно утворювати форми слова і будувати словосполучення; дотримуватися норм лексичної сполучуваності, норм вимови, наголошування слів.

Важливим навчальним умінням, яке підлягає обов'язковому контролю, є вміння застосовувати українську абетку (алфавіт) для відповідного розташування списків слів, користування навчальними словниками та іншою довідковою літературою.

В опануванні української мови важливо враховувати те, що вона є не тільки предметом навчання, а й засобом засвоєння інших предметів шкільної програми. Тому на уроках української мови необхідно опрацьовувати і мовний матеріал, який використовується на уроках з інших предметів, щоб забезпечити загальну мовленнєву культуру учнів. Так, на уроках мови доцільно регулярно пропонувати для практичних завдань складання словосполучень, речень зі слів, що належать до тих частин мови, поглиблена робота над якими не передбачається програмою початкових класів, але якими учні часто користуються, починаючи з першого класу. Це числівники в різних відмінках (*до шістдесяти п'яти додати п'ять...),* прислівники, прикметники вищого й найвищого ступенів порівняння *(швидко – швидше – найшвидше; великий – більший – найбільший* і под.), займенники різних розрядів (*цей, той, всякий, самий* та ін.).

Одним із важливих завдань початкового навчання мови є **формування елементарних умінь орфографічно правильно писати слова, вживати пунктуаційні знаки**.

Основою орфографічної грамотності є вміння співвідносити фонетичний і графічний образи слова, позначати звуки слова відповідними буквами без їх пропусків, замін, вставлянь і переставлянь. Учні початкових класів мають оволодіти цими уміннями і безпомилково писати слова за фонетичним принципом. Крім того, вони мають засвоїти і самостійно користуватись у процесі письма тими правилами правопису, алгоритм застосування яких є простим (1-2 кроки у міркуванні, наприклад, уживання знака м'якшення в кінці слова, прописної літери у власних назвах; написання ***не*** з дієсловом тощо).

Інші правила, які передбачають складний алгоритм застосування, засвоюються на пропедевтичному рівні; ознайомлення з ними і їх застосування здійснюється під керівництвом учителя. Це, наприклад, правила про написання слів з ненаголошеними голосними [е], [и], дзвінкими і глухими приголосними, які піддаються взаємній асиміляції, правопису ненаголошених відмінкових та особових закінчень та ін.

До текстів контрольних і перевірних робіт на знання правил, що передбачають певний алгоритм застосування, вносяться тільки ті слова, які попередньо були опрацьовані на уроках у різних видах навчальних завдань.

Важливою частиною роботи з орфографії в початкових класах є засвоєння списку слів, вимову і написання яких школярі мають запам'ятати. Перевірка засвоєння цих слів (за попередні і поточний роки навчання) є обов'язковою частиною контролю за сформованістю правописних умінь.

Робота над правописом охоплює також засвоєння правил використання зазначених у програмах пунктуаційних знаків.

Визначальним умінням, яке має бути сформоване на початковому етапі навчання мови, є орфографічна і пунктуаційна зіркість: бачити в тексті особливості графічної форми слова, помічати пунктуаційні знаки у простих випадках, усвідомлювати їх роль у реченні, а також самостійно виправляти допущені помилки, зіставляючи написане зі зразком. Це уміння формується у процесі виконання школярами системи відповідних вправ на списування, різних видів навчальних диктантів, у роботі над помилками.

Важливим складником початкового навчання мови є **формування графічних навичок, техніки письма**. Необхідно прагнути, щоб письмо молодших школярів було охайним, розбірливим; його швидкість має задовольняти навчальні потреби учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Робота над каліграфією, технікою письма не обмежується періодом навчання грамоти, а продовжується в наступних класах. Увага до цього аспекту письма необхідна не тільки під час виконання школярами спеціальних вправ у написанні окремих літер, їх

елементів, буквосполучень, слів, а й під час виконання всіх інших письмових робіт (списування, письмо під диктування, з пам'яті та ін.).

Робота з письма передбачає формування у школярів культури оформлення письмових робіт (відступ від попередньої роботи чи від верхнього краю сторінки, розташування на рядку заголовка, дотримання абзаців, полів, охайність підкреслень, виправлень тощо).

IV. Соціокультурна змістова лінія

Соціокультурна змістова лінія передбачає загальнокультурний розвиток молодших школярів та підготовку їх до життєдіяльності в українському соціумі і реалізується через виховні цілі уроків української мови шляхом використання текстів такої тематики (тематика текстів не розписана по класах, але передбачає її використання з урахуванням вікових особливостей і потреб учнів відповідного класу).

Сім'я: повага до старших членів родини, допомога їм, професії батьків, сімейні свята, культура прийому гостей, сімейний відпочинок (подорожі, пікніки, екскурсії тощо), дозвілля, заняття за інтересами, режим дня, самообслуговування, турбота про здоров'я, загартування, заняття спортом, гігієнічні вимоги до користування телевізором, комп'ютером.

Школа: ставлення до школи, повага до вчителів, дружні стосунки з однокласниками, взаємодопомога, дружба, ставлення до новачків у класі, шкільні свята і традиції, шкільна бібліотека, шкільні гуртки, інші позакласні заходи.

Громадські місця: правила етикетної поведінки в транспорті, магазині, поліклініці, аеропорту, кінотеатрі, музеї, зоопарку, цирку, на вулиці, ігрових майданчиках, вокзалі, екскурсії, виставці, концерті, під час спілкування мобільним телефоном, правила поведінки зі знайомими і незнайомими людьми різного віку і статусу.

Рідний край: назва рідного міста чи села, вулиці, річки, природа рідного краю, поведінка на природі, турбота про природу, історичне минуле, визначні місця, відомі люди, традиції, добрі справи для рідного краю.

Батьківщина: назва, державні символи, розташування України в Європі, Україна – спільний дім для всіх народів, які її населяють, роль української мови як державної, державні свята, події історичного минулого, відомі люди минулого й сьогодення, українські національні символи, традиції, народні свята, дитячі фольклорні твори, повага до людей інших національностей, їхніх звичаїв і традицій.

V. Діяльнісна змістова лінія

Діяльнісна лінія передбачає формування в молодших школярів загальнонавчальних умінь і навичок:

- *навчально-організаційних* (розуміти визначену вчителем мету навчальної діяльності, організовувати робоче місце, раціонально розподіляти час, планувати послідовність виконання завдання, організовувати навчальну діяльність у взаємодії з іншими її учасниками (у парі, малій групі));
- *навчально-інформаційних* (самостійно працювати з підручником, шукати нову інформацію з різних джерел, користуватися довідниковою літературою, зосереджено слухати матеріал, зв'язно, послідовно, доказово відповідати, вести діалог);
- *навчально-інтелектуальних і творчих* (аналізувати мовні явища, порівнювати, виділяти головне, узагальнювати, встановлювати і пояснювати причиново-наслідкові зв'язки, вилучати зайве, групувати й класифікувати за певними ознаками, висловлювати аргументовані критичні судження, доводити власну думку, переносити знання і способи діяльності в нові обставини, застосовувати аналогію);
- *контрольно-оцінних* (використовувати різні способи перевірки та контролю своєї діяльності, знаходити і виправляти помилки, оцінювати власні навчальні досягнення).

Ця робота здійснюється у процесі реалізації інших змістових ліній шляхом настанов учителя, використання різних алгоритмів навчальної діяльності, пам'яток, зразків, інструкцій, застосування парних і групових форм роботи, інтерактивних методів і прийомів навчання тощо.

1 клас

238 годин (7 годин на тиждень)

Для забезпечення синхронності у навчанні читання й письма в букварний період доцільно здійснити розподіл годин протягом навчального року не за семестрами, як у 2-4 класах, а за тижнями: на одному тижні планувати 4 години на читання і 3 години на письмо, а на наступному тижні – 3 години на читання і 4 – на письмо. У результаті час, відведений на читання і письмо, буде розподілено порівну.

Процес навчання грамоти в 1 класі поділяється на 3 періоди: добукварний, букварний і післябукварний. Залежно від попередньої підготовки школярів, учитель може самостійно визначати тривалість кожного з періодів навчання грамоти, беручи до уваги обов'язкове забезпечення завдань кожного періоду.

У **добукварний період** необхідно:

• розвивати усне мовлення першокласників (уміння слухати-розуміти усні висловлювання, говорити);

• формувати елементарні аналітико-синтетичні вміння у роботі над текстом, реченням, словом, звуками мовлення;

• готувати учнів до письма.

Протягом **букварного періоду** першокласники оволодівають початковими уміннями читати за букварем, писати в зошитах з друкованою основою і в зошитах із сіткою для 1 класу. Крім цього, продовжується робота з розвитку усного мовлення.

Післябукварний період призначений для вдосконалення уміння читати, писати, робити елементарні аналітико-синтетичні операції з одиницями різних мовних рівнів, для розвитку усного мовлення, виконання завдань і вправ з читання і письма за підручником (навчальним посібником), який готує учнів до вивчення в 2 класі окремих курсів – української мови і літературного читання.

І. Навчання грамоти

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1. Навчання читати ***Добукварний період*** Практичне ознайомлення зі словами – назвами предметів, ознак, дій, граматичними питаннями до них. Розрізнення назв предметів за питаннями *хто це? що це?*	**Учень /учениця:** *має уявлення* про номінативну роль слова; *розрізнює* назви істот і неживих предметів; *розпізнає* слова – назви ознак, дій, *ставить* до них питання з допомогою вчителя;
Практичне ознайомлення з реченням.	*виокремлює* речення з мовного потоку; *розуміє* їх зміст, *складає* речення, з допомогою вчителя *аналізує* їх за кількістю слів.
Поділ слів на склади. Поняття про наголос, наголошений склад.	*вимовляє* слова по складах; *визначає* на слух склад, який вимовляється

Мовні і немовні звуки. Уявлення про голосні і приголосні звуки, тверді і м'які приголосні, умовне позначення їх на письмі. Звуковий аналіз простих за звуковою будовою слів. Побудова звукової схеми слів. ***Букварний період*** Позначення звуків буквами. Ознайомлення з буквами, які позначають голосні і приголосні звуки. Навчання основного прийому читання прямого складу з орієнтацією на букву, що позначає голосний звук. Практичне ознайомлення зі способами позначення м'якості приголосних звуків. Ознайомлення з апострофом ('). Використання апострофа для того, щоб показати, що наступні за ним букви *я, ю, є, ї* позначають два звуки: [й] + відповідний голосний. Ознайомлення з буквами *ґ, щ* та буквосполученнями *дж, дз* і їх звуковими значеннями. Читання слів із ними. Читання слів із поступовим ускладненням їх звуко-складової структури. Складове читання і читання цілими словами. Навичка миттєвого впізнавання найбільш уживаних у букварі слів, що складаються з 2-4 літер (*ти, де, та, так, дім, хто, мама, вона, стіл, брат*) і коротких сполучень слів (*я був, я і ти* і под.). Читання речень, коротких текстів із вивченими буквами. Правильне інтонування речень, у кінці яких стоять різні розділові знаки. Практичне засвоєння розділових знаків: крапка, кома, знак питання, знак оклику. ***Післябукварний період*** Після вивчення букваря уроки читання будуються на основі навчального матеріалу, призначеного для удосконалення основних якостей читацької навички – усвідомленості,	з більшою силою голосу; *має уявлення* про мовні і немовні звуки; *розрізнює* голосні і приголосні звуки, тверді і м'які приголосні, *умовно позначає* їх на письмі; *робить* звуковий аналіз простих за звуковою будовою слів типу: сир, дім, тато, калина; *будує* їх звукову схему, використовуючи умовні позначення звуків; *впізнає* і *розрізнює* букви на позначення голосних і приголосних звуків; *читає* прямі склади типу «ПГ», «П'Г»; *читає* склади і слова з буквами *і, я, ю, є, ь* в різних позиціях: на початку слова, складу, після букв на позначення приголосних звуків; *читає* слова з апострофом; *читає* слова з буквами українського алфавіту *ґ, щ* і буквосполученнями *дж, дз;* *читає* слова складами (окремі слова нескладної структури – цілком); *читає* букварні тексти цілими словами (окремі слова ускладненої структури – за одиницями читання), правильно інтонуючи речення, різні за метою висловлювання та інтонацією – розповідні, питальні, спонукальні, окличні (*без уживання термінів*) з орієнтацією на відповідні розділові знаки; *читає* доступні тексти правильно,

правильності, виразності, а також швидкості, наближеної до повільної зв'язної розповіді. Читання текстів, які супроводжуються різноманітними навчальними завданнями, спрямованими на вдосконалення читацької навички й усвідомлення прочитаного тексту, підготовку учнів до роботи в 2 класі за Читанкою.	виразно (після попередньої підготовки), усвідомлює їх зміст; *дотримується* темпу читання, наближеного до повільної зв'язної розповіді;
2. Навчання письма. **Графічні навички письма. Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт** ***Добукварний період***	*розуміє і виконує* короткі інструкції до навчальних завдань у підручнику та запропонованих учителем (для виконання індивідуально, в парах, у групах).
Зображення ліній, схожих на елементи букв.	**Учень /учениця:**
Орієнтування на сторінці зошита і в графічній сітці.	*показує* верхню, нижню, ліву, праву сторони сторінки; початок, середину, кінець рядка; *проводить лінії*: вертикальні, горизонтальні, похилі (ліворуч, праворуч); *зображує* прямі, ламані, хвилясті, петельні лінії перервними і неперервними (у міру можливого) рухами руки; *правильно пише* прямі з верхнім і нижнім заокругленнями, верхні та нижні петлі, овали, півовали; *знаходить* і *показує* всі лінії графічної сітки зошита (верхня і нижня рядкові лінії, міжрядкова, похила);
Букварний період Комунікативна спрямованість процесу письма.	*розрізнює* друковане і рукописне письмо; *пояснює* необхідність естетичного вигляду рукописного письма;
Відомості про рукописні букви та пунктуаційні знаки.	*упізнає* і *називає* за алфавітом малі і великі рукописні букви; *пише* їх із дотриманням правильної форми, висоти, ширини;
Правила поєднання елементів букв. Правила письма малих і великих букв.	*поєднує* безвідривно елементи букв природного злиття; букви за типами поєднань: верхнє, середнє, нижнє;

Типи поєднань малих букв. Типи поєднань великих і малих букв. Позначення звуків, сприйнятих на слух, відповідними рукописними буквами. Списування з рукописного і друкованого текстів. Письмо під диктування. Функції пунктуаційних знаків. Робота у зошиті без друкованої основи. ***Післябукварний період*** Використання набутих умінь і навичок письма (охоплюючи правописну грамотність) для різного виду письмових робіт. Робота у звичайному зошиті із сіткою № 1 (без друкованої основи)	*пише* слова зв'язно, ритмічно, з однаковим нахилом букв; *розташовує* слова і речення в основному рядку; *списує* склади, слова, речення з рукописного і друкованого тексту; *пише під диктування* склади, слова, речення; *називає* і *вживає* на письмі пунктуаційні знаки: *крапку, кому, знаки оклику* і *питання;* *дотримується* гігієнічних вимог у процесі письма; *списує* друкований і рукописний текст, дотримуючись каліграфічних вимог; *виконує* мовні завдання –фонетико-графічні, лексичні, граматичні; *пише під диктування* слова, речення з 3-4 слів (з урахуванням службових слів), у яких написання не розходиться зі звучанням, зв'язний текст, у якому написання слів відповідає вимові (інші слова записуються на дошці або продиктовуються орфографічно)

ІІ. Мовленнєва змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
1. Аудіювання – слухання-розуміння усного мовлення (протягом року**)** Сприймання на слух матеріалу, що складається з декількох звуків, складів, слів, словосполучень, виявлення серед них тих, які відповідають зазначеним прикметам. Сприймання на слух, розуміння змісту невеликих (за складністю подібних до букварних) текстів, що належать до	**Учень /учениця:** *розрізнює* сприйняті на слух мовні одиниці: звуки, склади, слова, словосполучення; *встановлює* кількість почутих звуків, складів у словах, слів у реченнях; *виявляє* серед звуків, складів, слів ті, які є «зайвими», відповідають зазначеним прикметам, наприклад, починаються певним звуком. *слухає* і *розуміє* усне висловлювання (сюжетний текст),обсягом 70-90 слів;

художнього й розмовного стилів (казка, розповідь, вірш).	*фіксує* початок і кінець тексту; *визначає на слух* кількість речень (2-4) у тексті; кількість слів у реченні без прийменників, сполучників, займенників, типу: *Іде осінній дощ.* (до 4 слів); *відповідає на запитання* за змістом прослуханого *(хто? що? де? коли? як?*); *розповідає*, про що мовиться у тексті, який прослуховується; *співпереживає* з дійовими особами у процесі слухання тексту;
Сприймання на слух інструкцій, що стосуються виконання навчальних дій чи ігрових завдань.	*виконує* навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції. **Учень /учениця:** *регулює* дихання, силу голосу і темп мовлення у процесі виконання навчальних завдань;
2. Говоріння (протягом року**)** Формування вміння регулювати дихання, силу голосу, темп мовлення. Читання напам'ять віршів, загадування загадок, промовляння скоромовок тощо.	*читає напам'ять* 3-4 вірші (з Букваря або інших джерел); *відтворює* за зразком інтонацію речень, різних за метою висловлювання;
Відтворення (за ролями) діалогів із прослуханих казок, розповідей. Побудова запитань і відповідей на них за прослуханим чи прочитаним текстом, малюнком, діафільмом, навчальною ситуацією у класі та ін.	*відтворює* в особах (з іншим учнем або вчителем) прослуханий діалог; *формулює* запитання за змістом прослуханого тексту чи іншим джерелом інформації; *відповідає* на поставлене запитання;
Складання, розігрування діалогів за темами, близькими до життєвого досвіду дітей, після попередньої підготовки (обговорення змісту, робота зі словом, словосполученням, етикетними мовленнєвими формулами, що використовуються у діалогах). Повторення зразка зв'язного висловлювання, пропонованого вчителем.	*уважно слухає* співрозмовника й *відповідає* на його запитання, самостійно формулює репліки (запитання) до співбесідника за змістом попередньо підготовленої короткої розмови на добре знайому тему; *повторює* услід за вчителем зразок зв'язного висловлювання зі збереженням змісту та інтонаційних особливостей висловлювання;
Переказування невеликого прослуханого тексту з опорою на подані словосполучення, запитання, план (на початку року вчитель пропонує зазначену вище допомогу усно, а в кінці року – і в письмовій формі). Побудова зв'язного висловлювання за поданим початком і малюнком (серією малюнків), на основі прослуханого тексту,	*переказує* сюжетний текст букварного типу; *самостійно будує* зв'язне висловлювання за поданим початком і малюнком (ілюстрацією, серією малюнків), на основі прослуханого тексту або випадку з життя.

випадку з життя. **3. Читання** (протягом року) Роль уміння читати в житті школярів і дорослих людей. Усвідомлене читання доступних текстів. Правильне інтонування речень, у кінці яких стоять різні розділові знаки. **Робота з дитячою книжкою** Практичне ознайомлення учнів зі змістом понять: письменник, його прізвище, назва (заголовок) книжки (твору), малюнок (ілюстрація), обкладинка, написи на ній, корінець, сторінка. Формування умінь правильно називати книжку (твір): спочатку прізвище письменника, потім назву. Формування початкових умінь читати-розглядати дитячу книжку. Ознайомлення школярів із періодичними виданнями (дитяча газета, журнал). Практичне ознайомлення учнів із поняттями: *бібліотека, бібліотекар, читальна зала*. Ознайомлення школярів з основними правилами гігієни читання-розглядання, із правилами збереження книжки, правилами поведінки в бібліотеці. **4. Письмо** (протягом року) Уявлення про те, що письмо є важливим винаходом, який дає змогу передавати інформацію на відстані, зберігати її тривалий час. Переваги письма над іншими засобами передачі інформації (жести, умовні знаки, звукові сигнали та ін.).	**Учень/учениця:** *висловлюється* про значення вміння читати в житті людини і прагне опанувати його; *читає* вголос доступні тексти цілими словами (окремі слова ускладненої структури – за одиницями читання); *розуміє* зміст прочитаного; *правильно інтонує* речення, різні за метою висловлювання та інтонацією, відповідно до розділових знаків; *практично розрізняє, називає* структурні елементи дитячої книжки: обкладинка, корінець, сторінка; *виділяє, показує* на обкладинці та в середині книжки назву (заголовок) твору, прізвище письменника, ілюстрації; *правильно називає* книжку (твір): спочатку прізвище письменника, потім назву (заголовок); *розглядає* дитячу книжку (ілюстрації, назву, прізвище письменника); *висловлює* припущення (кілька слів), про що може розповісти ця книжка; *практично розрізняє* дитячі періодичні видання: газету, журнал; *правильно називає* 1-2 дитячі журнали ; *пояснює*, для чого існують бібліотека, читальна зала, книжкова виставка, хто допомагає вибрати книжку в бібліотеці; *дотримується* (під керівництвом учителя) правил збереження дитячої книжки, гігієни читання-розглядання, елементарних правил поведінки в бібліотеці. **Учень /учениця:** *розрізнює* види письма: друкованого, рукописного, малюнкового; *розуміє* їх значення для спілкування між людьми на відстані й у часі;

Роль уміння писати в житті людей. Переваги грамотної людини над неграмотною. Добір і записування назви малюнків. Складання і записування речень за ілюстраціями, навчальною ситуацією, подіями з життя, тощо	*добирає* і *записує* (за допомогою вчителя) назву малюнка; *складає, записує* (самостійно та з допомогою вчителя) речення за ілюстраціями, навчальною ситуацією, створеною вчителем

ІІІ. Мовна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1. Текст. Речення. Слово (протягом року) Усні й письмові висловлювання, текст. Зміст, заголовок тексту; відповідність заголовка змісту тексту. Поділ зв'язного висловлювання на речення; встановлення меж речення на слух і за графічними ознаками (велика літера у першому слові, розділові знаки в кінці). Спостереження за інтонацією розповідних, питальних, спонукальних речень, а також окличних речень (без уживання термінів) і виконання з ними навчальних завдань, що потребують читання й письма. Спостереження за роздільним написанням слів у реченні; поділ речень на слова; розпізнавання на письмі прийменників, сполучників як окремих слів (без термінів). Ознайомлення зі словами – назвами предметів, ознак,дій. Робота над усвідомленням учнями лексичного значення слова. Поширення речень іншими словами за змістом.	**Учень /учениця:** *розрізнює* усні і письмові висловлювання, текст; *вибирає* з поданих або *добирає самостійно* заголовок до тексту букварного типу; *визначає* кількість речень у тексті (з 2-4 речень); *виявляє* їх межі за графічними орієнтирами; *інтонаційно правильно вимовляє* (читає) речення, різні за метою висловлювання, і відповідно *оформляє* їх на письмі; *упізнає* речення за певною комунікативною ознакою (містить запитання, прохання, побажання та ін.); *визначає* кількість слів у написаному реченні, яке складається з 1-4 слів (на слух--- з допомогою вчителя); *складає* прості речення (до 5 слів), у тому числі зі службовими частинами мови; *упізнає* і *розрізнює* слова – назви предметів, ознак, дій; *ставить* до слів питання *хто? що? який? яка? яке? які? що робить? що роблять?;* *співвідносить* слово і зображення відповідного предмета, дії, ознаки; *вибирає* з-поміж 2-3 слів те, якому відповідає тлумачення, пропоноване вчителем; *доповнює* речення 1-2 словами за змістом, добираючи їх самостійно або вибираючи із запропонованих у

2. Звуки і букви. Склад. Наголос (протягом року) Звуки мовлення у зіставленні з немовними звуками. Уявлення про те, що слова складаються зі звуків. Практичне ознайомлення зі смислорозрізнювальною роллю звуків; спостереження за тим, як вставляння, пропуск, заміна одного зі звуків слова може призвести до появи іншого слова (*сон – слон, танк – так, сини – сани* та ін.). Послідовний ряд звуків слова. Виділення (услід за вчителем і самостійно) окремих звуків слова (перший, наступний, той, що іде після такого-то звука, останній), правильно вимовляючи їх. Утворення складів різної структури (*на, нам, тра, трам*) з розрізнених звуків. Ознайомлення з голосними і приголосними звуками; твердими і м'якими приголосними. Практичне ознайомлення з глухими і дзвінкими приголосними. Ознайомлення з артикуляційними органами, спостереження за їх роботою під час вимовляння різних звуків. Удосконалення вимови окремих звуків, які мають певні вимовні труднощі: [г], [ґ], [дж], [дз], [дз'], [ц], [ц'], [ч] та ін. Поділ слова на склади. Повторення за вчителем слів із наступним поділом їх на склади (слово вимовляється за правилами вимови). Розрізнення одно-, дво-, трискладових слів. Наголос у слові. Повторення за вчителем слів так, щоб було чітко чути склад під наголосом (вимовляють складами; наголошений голосний трохи розтягують, начебто перепитують із подивом). Робота зі словами, вимовляння і наголошування яких програма вимагає запам'ятати. Позначення звуків буквами. Абеткові (алфавітні) назви букв. **3. Правопис** (протягом року) Позначення звуків буквами у тих випадках, коли написання відповідає вимові. Використання *ь* і букв *я, ю є, і* для	підручнику, вчителем; **Учень /учениця:** *розрізнює* мовні і немовні звуки; *знає*, що слова складаються зі звуків, що звуки на письмі позначаються буквами; *пояснює* співвідношення між звуками і буквами у складі, слові; *пояснює* зміну значення слова у результаті заміни одного зі звуків; *правильно відтворює* ланцюжок звуків у почутому слові з 2-6 звуків типу:*сир,дід, тато, калина;* *виділяє* перший і останній звуки у будь-якому слові букварного тексту; *поєднує* окремі звуки (2-4) у склад відповідної структури; *розрізнює* голосні і приголосні звуки за звучанням та способом вимовляння; *правильно вимовляє* приголосні звуки [дж], [дз], [дз'], [ц], [ц'], [ч], щілинний звук [г] та проривний [ґ]; *поділяє на склади* слова з двох – трьох складів; *визначає* наголос у дво-, трискладових словах; *знає* абеткові (алфавітні) назви букв.

позначення м’якості приголосних звуків. Уживання великої літери на початку речення. Уживання розділових знаків у кінці речення. Списування навчальних друкованих і рукописних текстів. Письмо під диктування. Навчальні диктанти, матеріалом для яких є слова, речення, тексти. Слова, значення, вимову і написання яких учні повинні засвоїти: *бабу́ся, бджола́, вира́зно,вірші, гу́мка, гу́дзик, джміль, дзи́га, дзьоб, діду́сь, допитливий, за́гадка* і *зага́дка, зозу́ля, ім'я́, їжа́к, Ки́їв, комп’ютер, кукурудза, леле́ка, лині́йка, ля́лька, нови́й, о́лень, олівець, папір, парасо́лька, по́друга, радісний, телефон, Украї́на, украї́нська, цуке́рка, цу́кор,читання* (34 слів)	**Учень /учениця:** *правильно записує* слова, вимова і написання яких збігаються; *правильно позначає* на письмі м’якість приголосних звуків; *дотримується правила* вживання великої літери на початку речення; *правильно вживає* розділові знаки (крапка, знак питання, знак оклику) під час списування та запису на слух речень; *списує текст* (близько 20 слів), дотримуючись правил каліграфії; *перевіряє* написане; *виправляє* допущені помилки; *пише під диктування* слова, речення з 3-4 слів, зв’язний текст близько 20 слів, написання яких здійснюється за фонетичним принципом; *правильно вимовляє, наголошує* і *пише* загальновживані слова, передбачені програмою для запам’ятовування

IV. Діяльнісна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1. Формування навчально-організаційних умінь і навичок (протягом року**)** Організація робочого місця. Організація навчальної діяльності. Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу, робота в парі, групі **2. Формування навчально-інформаційних умінь і навичок**	**Учень /учениця:** *добирає* необхідне обладнання до уроку, *розташовує* його на парті у правильному порядку; *дотримується* правильної постави під час сидіння за партою; *правильно тримає* ручку під час письма; *уважно слухає* і *розуміє* вчителя, *приступає до роботи* відразу після його настанови; *слухає* відповіді однокласників **Учень /учениця:**

(протягом року**)** Робота з підручником. Користування додатковими навчальними посібниками. Спілкування в процесі навчання. **3. Формування навчально-інтелектуальних і творчих умінь та навичок (**протягом року**)** Виконання мисленнєвих операцій. Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових умовах (обставинах). **4. Формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок (**протягом року**)** Перевірка і самоперевірка усних висловлювань і письмових робіт. Оцінювання результатів навчання	*розрізняє* основні елементи навчальної книжки (обкладинка, сторінка); *орієнтується* на сторінці підручника; *користується* закладкою; *орієнтується* на сторінці зошита з друкованою основою; *працює* в зошитах для письма, розвитку зв'язного мовлення тощо; *говорить* у помірному темпі, чітко, виразно, з відповідною силою голосу; *зосереджено слухає* вчителя, *відповідає* на поставлені запитання повними реченнями; *зв'язно передає* кількома реченнями почуте, побачене; *ввічливо звертається* до вчителя, учнів. **Учень /учениця:** *виокремлює* в мовному потоці певні мовні одиниці (слова в реченнях, звуки і склади у словах); *виділяє* в предметах, мовних одиницях (звуках, складах, словах, реченнях) певні характерні ознаки; *порівнює* предмети, мовні одиниці; *знаходить* у двох предметах, мовних одиницях одного рівня однакові, схожі і різні ознаки; *вилучає* «зайвий» із групи об'єднаних за певною ознакою трьох-чотирьох об'єктів (предметів, мовних одиниць); *робить* (із допомогою вчителя) висновок-узагальнення після виконання навчального завдання; *виконує* мисленнєві операції за аналогією під час самостійної роботи. **Учень /учениця:** *фіксує* помилки в усних відповідях однокласників; *знаходить* орфографічні й пунктуаційні помилки у власних письмових роботах, *виправляє* їх; *оцінює* словесно результати своєї навчальної діяльності за орієнтирами, даними вчителем (правильно, красиво, що саме; якщо помилився, то в чому, що треба змінити, як уникати подібних помилок у наступній роботі та ін.)

2 клас
(119 годин)
1-варіант
І семестр – 64 години (4 години на тиждень)
ІІ семестр – 55 годин (3 години на тиждень)
2-варіант

3,5 години на тиждень, з них (0,5+0,5)один раз на два тижні УРЗМ
І. Мовленнєва змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1. Говоріння (протягом року**)** Розвиток уміння регулювати дихання, силу голосу, темп мовлення. Відтворення, розігрування діалогів із прослуханих, прочитаних казок, розповідей. Складання діалогічного висловлювання на задану тему за пропонованими вчителем допоміжними матеріалами та без них. Вивчення формул мовленнєвого етикету, правил спілкування. Переказування прослуханого чи прочитаного тексту за поданим планом. Самостійне переказування епізоду з переглянутого фільму, телепередачі і т. ін., виявлення свого ставлення до подій, персонажів. Складання розповіді на основі спостережень, власного досвіду, за малюнком, серією малюнків, заданим початком, початком і кінцівкою. .	**Учень /учениця:** *регулює* дихання, силу голосу, темп мовлення відповідно до вимог навчальної діяльності; *створює* (спільно з однокласником (однокласницею) з попереднім обдумуванням протягом 2-3 хвилин) діалог на задану тему – 3-4 репліки для двох учасників без урахування вступних і прикінцевих етикетних формул; *використовує* у власному мовленні формули мовленнєвого етикету; *дотримується* правил спілкування; *усно переказує* текст із опорою на допоміжні матеріали (ілюстрація, план, опорні слова, словосполучення); *висловлює* своє ставлення до подій, персонажів тексту; *розповідає* про свої спостереження, події з власного життя; за ілюстраціями, поданими частинами тексту.
2. Писемне мовлення Складання, записування підписів під серією малюнків (назв малюнків), які можуть слугувати планом розповіді. Побудова і записування речень, що передають зміст малюнка; вид з вікна класу; враження від екскурсії; на теми власного і шкільного життя.	**Учень /учениця:** *самостійно добирає* назву і підписує малюнок (серію малюнків) за його змістом;

Складання 2-3 речень на теми, подібні до зазначених вище; пов'язування їх між собою; записування складеного зв'язного висловлювання. Складання записок (1-3 речень), адресованих батькам, однокласникам, учителю, що вміщують якусь інформацію, прохання тощо. Використання в них слів ввічливості. Добір до тексту заголовка; удосконалення тексту із часто повторюваними словами. Робота з деформованим текстом: перестановка окремих речень; вилучення речення, що не відповідає темі. Записування поновленого тексту.	*складає* і *записує* 2-3 зв'язаних між собою речення за змістом ілюстрації (враховується зміст і граматична правильність побудови речення); під кінець навчального року *створює* коротке (близько 20 слів) зв'язне висловлювання за ілюстрацією (серією малюнків), *використовує* в ньому найпростіші виражальні засоби мови (Осінь *пофарбувала* листя. Земля вкрилась *білосніжною* ковдрою); *складає* тексти з метою письмового спілкування з батьками, вчителем, однокласниками з дотриманням формул звертання, подяки тощо; *добирає* і *записує* заголовок до тексту; *удосконалює* текст із часто повторювальними словами шляхом їх заміни лексичними синонімами (без терміна) та словами *він, вона, воно, вони, цей, ця, це, ці* в різних формах; *відновлює* і *записує* навчальний деформований текст, який складається з 3-4 речень.

ІІ. Мовна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1. Звуки і букви Звуки слова. Відтворення слідом за вчителем і самостійно ланцюжка звуків слова, що складається з 5-8 звуків. Заміна, додавання, вилучення одного зі звуків слова так, щоб вийшло інше слово (*сон – слон*). Українська абетка (алфавіт). Назви літер за абеткою. Розташування слів за абеткою з орієнтацією на першу літеру. Уміння користуватися абеткою в роботі з навчальним словником. Склад. Вимовляння слів, «розтягуючи» їх по складах (ба-бу-ся). Перенос частин слів з рядка в рядок по складах. Правила переносу слів зі збігом двох і кількох приголосних звуків.	**Учень /учениця:** *виконує* усно звуковий і звуко-буквений аналіз слів та будує звукові моделі слів типу: *ящірка, джміль, колосся та з апострофом* (5-8 звуків); *виконує* під керівництвом учителя аналітико-синтетичні і конструктивні навчальні дії зі словами на звуковому (буквеному) рівні; *правильно читає* (напам'ять або із запису) українську абетку; *розташовує* 5-6 слів за абеткою з орієнтацією на першу букву;

Правила переносу частин слів з літерами *й* та *ь* у середині слів. Правила переносу із буквосполученнями *дж,дз,йо,ьо.* Правило переносу слів з апострофом. Правило переносу слів з подвоєними приголосними.	*ділить* дво-, трискладові слова на склади; *не розриває* злиття приголосного з голосним при перенесенні частини слова з рядка в рядок; *застосовує* правило переносу слів зі збігом приголосних (*шап-ка, ша-пка*); *не відриває* при переносі літер *ь, й* від попередньої літери; не розриває при переносі буквосполучення *дж,дз,йо,ьо;* при переносі залишає апостроф біля попереднього складу; переносить слова з подвоєними приголосними відповідно до правила.
Голосні звуки [а], [о], [у], [и], [і], [е]. Спостереження за роботою мовленнєвих органів під час промовляння голосних звуків. Букви, що позначають голосні звуки.	*перелічує* голосні звуки (шість) і *називає* букви на їх позначення (десять); *впізнає* голосні звуки на слух та за вимовною ознакою (відсутність перешкоди на шляху видихуваного повітря);
Наголос. Вправляння у правильному вимовлянні слів, у яких допускають помилки в наголосі (список слів складається учителем з урахуванням реальної мовленнєвої ситуації).	*вимовляє* слова так, щоб чітко було чути наголошений звук (не розтягуючи слово по складах); *правильно наголошує* слова, передбачені програмою;
Приголосні звуки. Спостереження за роботою мовленнєвих органів (язик, губи, зуби) під час вимови приголосних звуків. Правильне вимовляння (за зразком учителя), розрізнення на слух дзвінких – глухих, твердих – м'яких приголосних звуків. Практичне засвоєння і вдосконалення нормативної (неоглушеної) вимови дзвінких приголосних у кінці слова і складу: *дуб, сад, сядь, віз, ложка, казка, берізка.* Удосконалення вимови слів з апострофом перед *я, ю, є, ї.* Записування слів з апострофом під диктування та правильне їх читання (твердо вимовляючи приголосні звуки [б], [п], [в], [м], [ф], [р] перед сполученнями [йа], [йу, [йе], [йі]).	*впізнає* і *розрізнює* на слух та за способом вимовляння приголосні звуки (утворення перешкоди на шляху видихуваного повітря); *розрізнює* на слух та за способом вимовляння тверді і м'які, дзвінкі і глухі приголосні (самостійно або з допомогою вчителя); *правильно вимовляє* слова з дзвінкими приголосними звуками в кінці слова і складу перед глухим; *правильно вимовляє, читає* і *списує* слова з апострофом у процесі виконання навчальних вправ під керівництвом учителя.
2. Слово Спостереження за лексичним значенням	**Учень /учениця:** *розрізнює* слова, що називають предмети,

слова. Розвиток уявлень про те, що слово служить для назви предмета, якості, дії.	ознаки, дії;
	добирає самостійно 4-6 слів, які відповідають на різні питання (*хто? що? який? яка? яке? які? що робить? що роблять?* та ін.);
Тематичні групи слів. Розподіл слів на тематичні групи за такими ознаками, як колір, матеріал, форма, почуття та ін. Складання рядів слів за певною змістовою ознакою (видовою або родовою).	*розподіляє* ряд слів на 2 групи за смисловою ознакою; доповнює кожну групу 2-3 словами;
Добір слів для доповнення речення, складання речень зазначеного змісту (скласти речення, яке можна було б використати під час обговорення письмової роботи однокласника, використати слова, потрібні для визначення позитивного в роботі).	*доповнює* речення одним-двома словами за змістом;
Слова, близькі за значенням. Слова, протилежні за значенням.	*розпізнає* слова, близькі і протилежні за значенням;
Формування початкових уявлень про частини мови; про те, що слова поділяються на групи залежно від того, на яке питання вони відповідають.	*виявляє* в ряду слів ті, що є близькими або протилежними за значенням;
	розподіляє слова на групи за значенням та питаннями (за частинами мови);
Слова, які відповідають на питання *хто? що?* (**іменники).** Постановка до слова одного з цих питань (використовуються слова з предметним і абстрактним значенням: *книжка, зима*, *радість).*	*розрізнює* іменники, які відповідають на питання *хто?* і *що?; Знає* термін **іменник** і пояснює його значення на конкретному прикладі;
Складання груп слів із пропонованим лексичним значенням (слова, що позначають осіб, які працюють у школі; предмети, розміщені у класі; почуття учня, який добре виконав роботу і т. ін.). Знаходження серед слів тих, що подібні чи протилежні за лексичним значенням.	
Змінювання слів, які відповідають на питання *хто? що?,* за числами (один – багато). Утворення множини іменників (у простих випадках, без уживання терміна). Правильне вживання іменника у множині чи однині у складеному реченні.	*змінює* (за зразком) іменники за числами (один – багато);
Слова, що відповідають на питання *який? яка? яке? які?* (**прикметники).** Зв’язок прикметників з іменниками.	*впізнає* слова, які відповідають на питання *який? яка? яке? які?*, окремо та в реченнях, у тексті; *знає* термін **прикметник** і пояснює його значення на конкретному прикладі;
Практичне змінювання цих слів за числами. Складання груп слів цієї категорії, які мають різне лексичне значення: назви кольорів, розміри предметів, ознаки за відношенням до пори року, матеріалу, з якого виготовлено	*правильно ставить* питання до прикметників різного роду й числа;

предмет, інші ознаки. Виявлення серед прикметників слів, подібних чи протилежних за значенням. Утворення сполучень слів, які відповідають на питання *хто? що?* та *який? яка?...* Добір слів, які відповідають реальним ознакам того чи іншого предмета. Слова, які відповідають на питання *що робити? що зробити? що робив? що буде робити?* (**дієслова).** Складання груп дієслів із певним лексичним значенням дії: слова, що позначають говоріння, навчальні дії, виявлення почуттів та ін. Знаходження серед дієслів тих, які подібні чи протилежні за значенням. **Службові слова**, до яких не ставлять питань, але без яких майже неможливо побудувати речення: *на, в, із, по, до, у, над, під, а, але, і*, *чи, тому що*. **Речення.** Зміст і завершене інтонаційне оформлення речення. Речення, у яких є повідомлення, запитання, прохання або наказ, спонукання до дії. Спостереження за інтонацією таких речень. Побудова речень. Розділові знаки у кінці речення (? !), велика літера у першому слові речення. Інтонація речень, різних за метою висловлювання. Поширення речення за питаннями, поданими вчителем.	*знаходить* серед прикметників слова з подібним і протилежним значенням; *добирає* такі слова з допомогою вчителя та самостійно; *утворює* словосполучення іменників із прикметниками; *добирає* до відомого предмета відповідні ознаки; *впізнає* слова-назви дій самостійно або з допомогою вчителя; *ставить* до них питання; *знає* термін **дієслово** і пояснює його значення на конкретному прикладі; *виявляє* і *добирає* синоніми й антоніми (без уживання термінів) зі значенням дії; *упізнає* в реченні, тексті службові слова, пише їх окремо від інших слів; *пов'язує* між собою слова за допомогою службових слів; **Учень /учениця:** *характеризує* речення за його основними ознаками; *розрізнює* на слух завершене і незавершене речення; *виділяє* на слух окремі речення у висловлюванні; *визначає* кількість речень у тексті з 4-5 речень;*будує* схему речення, використовуючи умовні позначки для слів, зокрема і зі службовими частинами мови(без терміну); *дотримується* розстановки розділових знаків у кінці речень у процесі списування, самостійного складання тексту, у диктанті; *правильно відтворює* інтонацію розповідних, питальних і спонукальних речень; речень, у яких виражено сильні почуття (з додатковою окличною інтонацією); *поширює* речення словами за поданими питаннями; Розуміє зміст почутого чи прочитаного

Розуміння змісту речення. **5. Текст** Заголовок тексту. Удосконалення вміння добирати заголовок відповідно до змісту тексту. Спостереження за побудовою тексту: речення-зачин, у якому повідомляється, про що йтиметься в тексті; основна частина, у якій викладено зміст висловлювання; речення-кінцівка, яке свідчить про те, що висловлювання завершено. Спостереження за роллю абзаців у тексті. Дотримування абзаців, які відповідають трьом основним частинам висловлювання (зачин – основна частина – кінцівка). Спостереження за використанням слів (*він, вона, вони, цей, ця, це, ці, тоді, після того*) для зв'язку речень у тексті. Удосконалення текстів шляхом заміни в них окремих слів, що повторюються, на близькі за значенням, і ті, що були вжиті раніше. **6. Мова і мовлення** Уявлення про мову як засіб людського спілкування. Ознайомлення з мовними і немовними знаками. Усне і писемне мовлення (говоріння і письмо). Культура мовлення і культура спілкування. Слова ввічливості. Сила голосу і темп мовлення в процесі читання, говоріння, діалогічного спілкування. **7. Повторення вивченого за рік** Виконання навчальних і контрольних завдань. **8. Правопис** (протягом року) Позначення звуків буквами у тих випадках, коли написання відповідає	речення. **Учень/учениця:** *добирає* або *вибирає* з-поміж запропонованих учителем заголовок до навчального тексту; *визначає* в тексті *зачин, основну частину, кінцівку;* ; *пояснює* самостійно та з допомогою вчителя наявність абзаців у навчальних текстах; *дотримується* абзаців у процесі списування текстів; *використовує* займенники, прислівники, контекстні синоніми (без уживання термінів) для зв'язку речень у тексті; *удосконалює* навчальні і власні тексти, усуваючи лексичні повтори. **Учень /учениця:** *пояснює,* для чого людині потрібна мова; *розрізнює* мовні і немовні знаки; *пояснює,* коли використовується усне та писемне мовлення; *свідомо* вживає у своєму мовленні і спілкуванні слова ввічливості; *володіє* у процесі читання монологічних і діалогічних текстів силою голосу і темпом мовлення, наближеними до природного говоріння і спілкування. **Учень/учениця:** *використовує* здобуті протягом навчального року мовні знання і мовленнєві вміння у процесі виконання навчальних і контрольних завдань. **Учень/учениця:**

вимові. Використання знака м’якшення (ь) та букв *я, ю, є, і* для позначення м’якості приголосних звуків. Зіставлення вимови (читання) і написання слів (використовуються слова з ненаголошеними голосними, з апострофом перед *я, ю, є, ї*). Уживання слів в усному і писемному мовленні відповідно до правил вимови і написання. «Орфографічне» промовляння (самодиктування) слів за правилами написання у процесі контрольованого письма. Уживання великої букви на початку речення, в іменах людей, кличках тварин, назвах міст, сіл. Уживання розділових знаків (крапка, знак питання, знак оклику) у відповідних за метою висловлювання та інтонацією реченнях, сприйнятих на слух. Списування навчальних друкованих і рукописних текстів з дотриманням правил оформлення письмових робіт. Письмо під диктування: навчальні диктанти, матеріалом для яких є слова, речення, тексти. Контрольний диктант. **Слова, значення, вимову і написання яких учні повинні засвоїти**: *алфа́віт і алфаві́т, Батьківщи́на, будь ласка, ведмі́дь, ве́ресень, ву́лиця, геро́й, дива́н, дити́на, до побачення, духмяний, дятел, завда́ння, за́єць, календа́р, ки́лим,меда́ль, метро́,на добраніч, неді́ля, ноутбук, озна́ка, по́милка, поми́лка,але помилки, понеді́лок, предме́т, п’ятниця, рюкзак,, середа́, співчуття, теа́тр, черво́ний, черговий, черевики, чернетка, четвер.* (36 слів). **9. Графічні навички письма. Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт** (протягом року) Закріплення графічних, гігієнічних навичок письма. Письмо великих, рядкових букв та їх поєднань у розчерках і окремо.	*правильно записує* сприйняті на слух слова підручникової лексики, вимова і написання яких не розходяться; *правильно позначає* на письмі м’якість приголосних звуків; *пояснює* різницю між вимовою і написанням слів, що пишуться за вивченими правилами; *коментує* правильне написання слова відповідно до опрацьованого орфографічного правила; *знає* і *дотримується* правил уживання великої літери на початку речення та у власних назвах; *правильно вживає* розділові знаки під час списування та запису на слух речень, різних за метою висловлювання та інтонацією; *списує* текст із друкованого шрифту, дотримуючись правил каліграфії; *перевіряє* написане, *виправляє* допущені помилки; *пише* диктант, в якому написання слів здійснюється за фонетичним принципом та за вивченими правилами (інші складні для написання слова записуються вчителем на дошці); *правильно вимовляє, наголошує* і *записує* слова, передбачені програмою. **Учень/учениця:**

Безвідривне поєднання 2-3 букв. Поступове прискорення письма в міру індивідуальних можливостей учнів. Оформлення письмової роботи. Запис слів, віршів у стовпчик. Вписування в таблицю слів. Підкреслення слів лініями заданої форми.	**Дотримується** ***гігієнічних і технічних правил письма;*** **каліграфічно пише** ***великі і малі літери алфавіту, дотримуючись відповідних поєднань їх у словах;*** **пише** ***безвідривно (в міру можливості швидко) буквосполучення типу:*** **ди, ви, вм, ту, ем, щу, ли** ***і под;*** *розташовує* самостійно заголовок у рядку; *дотримується* поля правого краю сторінки, вертикальності лівого її краю, абзаців; *робить* акуратні виправлення; *розташовує* слова і віршові строфи у стовпчик; *вписує* слова у таблицю; *підкреслює* від руки чи під лінійку слова під час розбору речення;

ІІІ. Діяльнісна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
1. Формування навчально-організаційних умінь і навичок (протягом року**)** Організація робочого місця. Організація навчальної діяльності.	**Учень/учениця:** *своєчасно готується* до уроку; *самостійно добирає* необхідне навчальне приладдя; *підтримує порядок* на робочому місці; *дбайливо ставиться* до своїх і чужих навчальних речей; *розуміє* визначену вчителем мету навчальної діяльності; *дотримується* певної послідовності виконання завдання під керівництвом учителя (з чого почну, що зроблю потім, чим закінчу); *переключається* з одного виду роботи на інший; *орієнтується* в часі, відведеному на виконання поставленого завдання; *дотримується* режиму розумової праці під час виконання домашніх завдань; *уважно слухає* і *виконує* всі настанови вчителя; *слухає* і *доповнює* відповіді однокласників; *співпрацює* з однокласниками в парі.

Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу. **2. Формування навчально-інформаційних умінь і навичок (**протягом року**)** Робота з підручником. Користування додатковими навчальними посібниками. Спілкування в процесі навчання. **3. Формування навчально-інтелектуальних і творчих умінь та навичок (**протягом року**)** Виконання мисленнєвих операцій. Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових умовах (обставинах). **4. Формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок (**протягом року**)** Перевірка і самоперевірка усних висловлювань і письмових робіт.	**Учень/учениця:** *самостійно користується* підручником; *орієнтується* в умовних позначеннях; *знаходить* потрібний за змістом матеріал; *працює* з дидактичним, роздатковим матеріалом; *користується* навчальними словниками; *працює* в зошитах з друкованою основою; *говорить* не поспішаючи, чітко і послідовно в процесі діалогічного і монологічного мовлення; *уважно слухає* вчителя та однокласників; *відповідає* зв'язно на поставлені запитання; *відтворює* послідовність подій і явищ у прослуханому тексті; ставить запитання за змістом речень, до уривків тексту. **Учень/учениця:** *виділяє* у предметах, мовних одиницях головні і другорядні ознаки; *встановлює* тотожність, схожість і відмінність між кількома предметами, мовними одиницями чи явищами; *виконує* логічне групування предметів, мовних об'єктів (за видовими і родовими ознаками, вилучає «зайвий» серед чотирьох-п'яти однорідних); *встановлює* логічну послідовність викладу подій; *переносить* знання і способи діяльності в нову ситуацію. **Учень/учениця:** *уважно стежить* за усними відповідями однокласників; *вказує* на помилки; *перевіряє* власні письмові роботи; *знаходить* і *виправляє* помилки на вивчені правила з допомогою вчителя; *оцінює* результати навчання свої й однокласників за орієнтирами, даними вчителем.

Оцінювання результатів навчання.	

3 клас

119 годин

1-варіант

І семестр – 64 години (4 години на тиждень);

ІІ семестр – 55 годин (3 години на тиждень)

2-варіант

3,5 години на тиждень, з них(0,5+0,5)один раз на два тижні УРЗМ

Третій клас є особливим щодо змісту й організації навчальної діяльності молодших школярів на уроках української мови. Саме тут відбувається активне становлення графічної навички письма: учні починають писати у зошиті в одну лінію, набувають умінь скоропису, що є необхідним для виконання ними об'єктивно більшої кількості письмових вправ; удосконалюються їхні знання і вміння щодо опанування важливого для початкової мовної освіти розділу «Звуки і букви»; третьокласники засвоюють найважливіші правила української літературної вимови і грамотного письма; на дещо вищому рівні узагальнення знань і вмінь, порівняно з 2 класом, опановують розділи «Мова і мовлення», «Текст», а також відповідно до нової мети шкільного мовного курсу – формування комунікативного мовлення – вивчають розділи «Речення», «Лексичне значення слова», «Частини мови».

І. Мовленнєва змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
1. Говоріння (протягом року**)** Регулювання дихання, сили голосу, темпу мовлення. Читання напам'ять віршів та прозових текстів. Складання діалогу за малюнком, описаною ситуацією – з опорою на допоміжні матеріали і без них. Розширення уявлень про культуру мовлення і культуру спілкування: етичні норми мовлення, правила культури спілкування. Переказування тексту з опорою на поданий план або опорне сполучення слів. Переказування епізоду із переглянутого	**Учень/учениця:** *свідомо регулює* дихання**,** силу голосу та темп мовлення у процесі навчального говоріння; *виразно читає* напам'ять вірші, прозові уривки, вивчені протягом навчального року; *бере участь* у складанні діалогу обсягом 4–5 реплік для двох учасників, без урахування етикетних формул початку і кінця розмови, (одним із учасників діалогу може бути вчитель); *дотримується* етичних норм мовлення**,** культури спілкування: *вживає* правильні форми звертань (за зразком), слів, що виражають прохання, пропозицію, побажання, вибачення у процесі спілкування; *усно переказує* текст (докладно і вибірково);

фільму, розповіді, почутої в позакласний час від близьких, знайомих. Висловлення своєї думки про певні предмети, явища, події. Повторення зразка зв'язного висловлювання, поданого вчителем, внесення деяких доповнень, змін у текст. Складання усних зв'язних висловлювань самостійно та за поданою вчителем дидактичною опорою: даним початком, основною частиною та кінцівкою, за даним або колективно складеним планом. Використання виражальних засобів мови (епітетів, порівнянь тощо). Орієнтування мовлення на слухача (співрозмовника), врахування ситуації, теми і мети повідомлення (повідомити про щось нове, поділитися радістю, звернутися з проханням, висловити співчуття, підтримати у скруті). Оцінювання складеного діалогу або зв'язного висловлювання, відзначення в ньому достоїнств, виявлення того, що потребує доопрацювання. Удосконалення тексту **2. Писемне мовлення** Складання і записування запитань за змістом прочитаного, на задану тему та відповідей на запитання. Робота з деформованим текстом – упорядковування частин тексту, окремих речень, добір заголовка тощо.	*висловлює* власну думку про предмети, явища, події (почуті, прочитані, сприйняті у фільмі тощо); *повторює* зразок короткого висловлювання (3–4 речення), поданого вчителем; *вносить* свої доповнення, міркування; *будує* усне зв'язне висловлювання за малюнком, ситуацією та з опорою на допоміжні матеріали (частиною тексту, планом, опорними словами, словосполученнями); *бере участь* у створенні есе під керівництвом учителя. *використовує* виражальні засоби мови; *висловлює* своє ставлення до предмета, явища, ситуації; *дає загальну оцінку* діалогу, в якому взяв участь, та сприйнятому на слух; *зазначає* моменти, які потребують удосконалення; *бере участь* у колективному вдосконаленні тексту **Учень/учениця:** *будує* і *записує* 2-3 запитання за змістом прочитаного тексту, на задану тему; *формулює* письмові відповіді на запитання, поставлені однокласниками, вчителем; *самостійно впорядковує* деформований текст: переставляє частини за логікою загального змісту, *вилучає* зайві речення, що не відповідають темі, *добирає* заголовок, *додає* власну кінцівку тощо; *письмово переказує* текст розповідного змісту , відтворюючи використані автором виражальні засоби мови;

Написання переказів (розповідний текст) за колективно складеним планом, з опорою на допоміжні матеріали (ключові слова та сполучення слів тощо), дотримуючись тричастинної структури висловлювання. Письмове висловлювання про прочитаний твір, ситуації з життя класу або сім'ї та ін. Використання виражальних засобів мови в писемному мовленні. Висловлення власної думки у письмовій формі. Складання записки, яка містить пояснення певного факту; привітання, запрошення; написання листа (другові, письменникові/письменниці тощо). Обговорення письмових робіт у парах, невеликих групах. Удосконалення змісту і форми написаного тексту (відповідність темі; наявність у тексті складових частин; логічність і послідовність викладу думок; усунення одноманітних конструкцій речень, невиправданих лексичних повторів)	*складає* письмове висловлювання на основі вражень від прочитаного твору, ситуації з життя класу, сім'ї та ін.; *використовує* виражальні засоби мови; *висловлює* своє ставлення до того, про що пише; *складає* записки, привітання, запрошення, листи; *помічає* в роботі товариша позитивні сторони та *дає поради* щодо вдосконалення роботи, орієнтуючись на пам'ятку, підготовлену вчителем; *знаходить* і *виправляє* у власному тексті помилки (орфографічні, граматичні і стилістичні), орієнтуючись на пам'ятку, підготовлену вчителем

II. Мовна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1. Мова і мовлення Розширення відомостей про мову як засіб людського спілкування. Державна і рідна мова. Культура усного і писемного мовлення. Слова ввічливості, їх уживання в різних ситуаціях **2. Текст**	**Учень/учениця:** *пояснює* значення мови в житті людей; *розрізнює* поняття *державна* (українська) і *рідна* мова; *знає* основні ознаки культури усного і писемного мовлення; *володіє* словами ввічливості, різними формами звертання до тих, з ким спілкується **Учень/учениця:**

Розширення уявлень про текст та його будову. Уявлення про змістовий зв'язок між частинами тексту.	*визначає* в тексті його основні складові – зачин, основну частину, кінцівку; *відновлює* деформований текст із переміщеними частинами;
Спостереження за найголовнішими ознаками художніх, науково-популярних та ділових текстів.	*впізнає* за характерними ознаками художні, наукові (правила, визначення), науково-популярні та ділові тексти;
	розрізняє типи текстів за їх характерними ознаками;
Типи текстів: розповідь, опис, есе (розмірковування у довільній формі на будь-яку знайому тему. Не претендує на завершеність.); їх характерні ознаки. Тема і мета висловлювання у текстах різних типів – розповідях, описах, міркуваннях, есе. Заголовок тексту.	*визначає* тему (про що цей текст) та мету (чого він вчить, для чого створений) у текстах різних типів; *добирає* заголовок відповідно до теми тексту;
План тексту. Поділ тексту на логічно завершені частини за планом і без нього. Складання плану прочитаного тексту. Абзац. Роль абзаців у тексті. Необхідність дотримання абзаців при оформленні творчих завдань, переказів.	*бере участь* у колективному (під керівництвом учителя) складанні плану прочитаного тексту; *впізнає* і *визначає* кількість абзаців у тексті; *дотримується* абзаців при списуванні тексту, в оформленні творчих робіт, переказів; *пояснює* зв'язок між абзацами та планом тексту;
Засоби змістового зв'язку між реченнями в тексті (слова *він, вона, воно, цей, ця, це, той, та, те*; лексичні повтори, близькі за значенням слова), вироблення уміння використовувати їх у власних висловлюваннях.	*зв'язує* два сусідні речення в тексті за допомогою слів *він, вона, воно, вони, цей, ця, ці, потім, тоді* та ін. *використовує синоніми* для зв'язку речень у тексті;
Складання художніх та науково-популярних текстів(без уживання терміну), за поданими зразками, з урахуванням ситуації мовлення.	*складає* і *записує* художні і науково-популярні тексти за поданим зразком; есе *складає* усно (під керівництвом учителя);
3. Речення Закріплення й узагальнення вивченого про речення в 1-2 класах. Речення, різні за	**Учень/учениця:** *розрізнює* на слух і на письмі розповідні,

метою висловлювання та інтонацією (розповідні, питальні, спонукальні; окличні та неокличні). Інтонування речень під час голосного читання, зв'язних висловлювань та усного діалогу. Використання різних видів речень у висловлюваннях, створених на основі навчальних ситуацій. Розділові знаки в кінці речень. Звертання, розділові знаки при них. Виділення звертань в усному мовленні паузами, а на письмі – розділовими знаками (практично). Використання у ролі звертань форм кличного відмінка: *друже, Ольго, Василю, Наталко, Наталю, Маріє Петрівно.* Головні члени речення (підмет і присудок). Зв'язок слів у реченні. Поняття про словосполучення. Головне і залежне слово у словосполученні. Встановлення смислових і граматичних зв'язків між словами в реченнях. Побудова речень. Поширення речень за питаннями . **4. Слово. Значення слова** Значення слів, пряме і переносне значення, випадки багатозначності, найуживаніші омоніми (*без терміна*). Синоніми та антоніми, добір синонімів з метою увиразнення висловленої думки та уникнення невиправданих повторів того самого слова. Роль синонімів у тексті. Ознайомлення з деякими	питальні і спонукальні речення; *впізнає* окличні речення на слух та на письмі за розділовим знаком у кінці; *правильно інтонує* речення, різні за метою висловлювання та вираженням експресії (почуттів); *складає усно* і *записує* речення, різні за метою висловлювання та вираженням почуттів; *правильно вживає* розділові знаки в кінці різних за метою висловлювання речень; *виділяє* звертання в усній формі інтонацією, а на письмі розділовими знаками – комами, знаком оклику; *використовує* форми кличного відмінка (до вчителя, товаришів по класу, працівників школи, членів родини); *визначає* в реченні головні члени (підмет і присудок – його основу); *виділяє* словосполучення у групі підмета і групі присудка; *визначає* другорядні члени речення (без поділу їх на види); *встановлює* з допомогою і під керівництвом учителя смислові і граматичні зв'язки між словами у простому неускладненому реченні з підметом-іменником і присудком-дієсловом за допомогою питань від головного слова до залежного (практично, без термінів): *росте* (на чому? де?) *на грядці; поспішає* (до чого? куди?) *до класу*; *складає* і *поширює* прості речення за запитаннями. **Учень/учениця:** *виявляє* в тексті слова з прямим і переносним значенням, багатозначні слова, найуживаніші омоніми (омофони – *коса* (дівчини і знаряддя праці); омоформи – моя *мати* – *мати* книжку; ом*о*графи (*книжкú* і *кни́жки)* – практично, у процесі навчальної роботи, без уживання термінів; *добирає* синоніми й антоніми до загальновживаних слів; *використовує* їх в усному і писемному мовленні (навчальних творчих роботах); *пояснює і*

найпоширенішими фразеологізмами. Розвиток умінь помічати в тексті незнайомі слова, з'ясовувати їх значення. Добір слів для якнайточнішого вираження думки під час усного та писемного мовлення. Культура мовленого слова: розрізнення літературної лексичної норми та ненормативної лексики (діалектизмів, суржику, русизмів тощо) на прикладах спостережень за мовленням учнів	*вживає* у власному мовленні опрацьовані за підручниками фразеологізми, зокрема, прислів'я; *пояснює* значення слів, опрацьованих у попередній навчальній діяльності; *користується* прийомами тлумачення слів (добір синонімів, опора на морфемну будову тощо) та тлумачним словником; *добирає* слова для точного вираження думки в усному і писемному мовленні; *виявляє* у навчальних текстах, у мовленні товаришів по класу, у власному мовленні хибні, примітивні слова; *замінює* їх літературними, нормативними **Учень/учениця:**
5. Будова слова Поняття про закінчення й основу слова. Роль закінчення як частини слова, за допомогою якої змінюється форма слова (без вживання терміну) на прикладах із різних частин мови. Закінчення як засіб зв'язку слів у реченні. Визначення закінчення способом змінювання слів за питаннями. Частини основи: корінь, префікс, суфікс. Корінь. Спільнокореневі слова. Аналіз будови слова. Чергування голосних [о], [е] з [і] та приголосних [г], [к], [х] → [ж], [ч], [ш] → [з´], [ц´], [с´] у коренях слів. Вимова і правопис слів з ненаголошеними [е], [и] в корені слова, які перевіряються наголосом.	*змінює* слова за питаннями під керівництвом учителя; *виділяє* змінну частину, *визначає* основу; *знаходить, визначає* закінчення у слові, поданому в кількох формах; *пояснює* роль закінчення у зв'язках слів у реченні; *знаходить, визначає* корінь у ряді спільнокореневих слів; *визначає* префікс, суфікс у ряді слів з тим самим префіксом, суфіксом; *розрізнює,добирає* під керівництвом учителя і самостійно спільнокореневі слова, що належать до різних части мови; *аналізує* в навчальній роботі під керівництвом учителя і самостійно слова за будовою**;** *правильно вимовляє* слова з ненаголошеними голосними звуками [е], [и]; *знає*, що таке «орфограма»; *знаходить* слова з орфограмами, *перевіряє* їх; *користується* орфографічним словником для перевірки написання слів з ненаголошеними [е], [и], що не перевіряються наголосом; *знає правило* вимовляння дзвінких приголосних звуків у кінці слова і складу

Поняття «орфограма».	перед глухим і *дотримується* його в мовленні;
Вимова і правопис слів з ненаголошеними [е], [и] в корені слова, що не перевіряються наголосом. Робота з орфографічним словником.	*користується* правилом перевірки написання слів із сумнівними приголосними, що піддаються асиміляції (*про*[зь]*ба, моло*[дь]*ба, кі*[х]*ті, ні*[х]*ті).*
Поглиблення знань про дзвінкі та глухі приголосні (парні й непарні). Вимова і правопис слів із дзвінкими приголосними в кінці та середині слів перед глухими. Правило перевірки правопису слів типу *просьба, боротьба, кігті, нігті.*	*утворює* нові слова від заданої основи за допомогою префіксів;
Префікс. Словотворча роль префіксів. Творення слів з найуживанішими префіксами, складання з ними словосполучень і речень.	*пояснює* значення префіксів у словах з опорою на введення їх у словосполучення, речення;
З'ясування значення слів з різними префіксами.	*розрізнює* в процесі навчальної роботи співзвучні префікси і прийменники *(*типу *без сорому – безсоромний*, *на письмі – написаний)* на слух і на письмі.
Префікси, співзвучні з прийменниками (спостереження за звучанням і написанням).	*знає* і *дотримується* в навчальній роботі правила вимовляння і правопису префіксів *роз-, без- , з-, с-;*
Правопис префіксів *роз-, без-*. Спостереження за збігом однакових приголосних звуків на межі префікса і кореня *(беззубий, беззвучний, беззмістовний, роззолочений, роззуватись, роззиратись).* Практичне ознайомлення з написанням префіксів *з- (с-).*	*дотримується* правил правопису слів з апострофом після префіксів, переносу слів із префіксами у процесі виконання навчальних вправ;
Спостереження за значенням слів з різними префіксами (у словосполученнях, реченнях, тексті).	*утворює* нові слова, що належать до тієї самої частини мови за допомогою поданих суфіксів *(ручка, рученька, ручище; чорний, чорнявий, чорненький, чорнющий);*
Апостроф після префіксів перед *я, ю, є, ї.*	
Перенос слів із префіксами.	
Суфікс. Спостереження за роллю суфіксів на прикладі спільнокореневих слів, які належать до тієї самої частини мови.	*пояснює* в навчальній роботі значення, якого надають словам найуживаніші суфікси, зокрема суфікси зменшення, здрібнілості, пестливості.
Творення слів з найуживанішими суфіксами, введення їх у речення, текст. Спостереження за збігом однакових приголосних на межі кореня і суфікса *(сонний, денний, осінній).* Поділ таких слів для переносу.	**Учень/учениця:**
Спостереження за значенням слів із суфіксами (у реченнях, тексті).	*ділить* на групи слова, які відповідають на питання різних частин мови (серед них числівників, прислівників без

6. Частини мови. Загальне поняття Спостереження за словами, що відповідають на питання *хто? що? який? яка? яке? які? що робить? що роблять? скільки? котри́й? котра́? котре́? котрі? де? коли? як?,* а також за службовими словами, до яких не можна поставити питання (*і, та, на, від, до, але* тощо). Розпізнавання таких слів. Логічні вправи на розрізнення слів за родовими і видовими ознаками та за смисловими групами у межах кожної частини мови. Спостереження і добір спільнокореневих слів, які належать до різних частин мови, розрізнення їх за питаннями, значенням, роллю в реченні та за граматичним і смисловим зв'язком з іншими словами (в межах словосполучень і речень) **Іменник** Загальне поняття (питання, значення, роль та зв'язок з іншими словами в реченні за допомогою закінчень та прийменників). Іменники, що означають назви істот (*хто?*), та іменники, які означають назви неістот (*що?*). Власні і загальні іменники. Велика буква у власних іменниках. Формування поняття предметності на прикладах іменників, які означають опредмечені якості, дії. Вживання іменників у прямому і	уживання терміна), які розрізнюються за родом, числом (іменники, прикметники), стоять у формі того чи іншого часу (дієслова); *будує* сполучення зі слів, що є різними частинами мови, використовуючи службові слова: *пішли до лісу; хлопчики і дівчатка*; *розрізнює* слова за родовими і видовими ознаками: ***птахи*:** *лелеки, зозулі, синиці, горобці;* ***дерева:*** *дуб, клен, яблуня, вишня;* ***кольори:*** *червоний, фіолетовий, зелений* тощо; *добирає* групи спільнокореневих слів, що належать до різних частин мови, вводить їх у словосполучення і речення (*дуб, дубовий, задубіти; сміх, смішний, усміхатися*) **Учень/учениця:** *має уявлення* про іменник як частину мови; *впізнає* в тексті і *самостійно добирає* іменники; *ставить питання* до іменників, що належать до різних родів; *будує сполучення* іменників з іншими словами, використовуючи для зв'язку закінчення і прийменники; *розрізнює* іменники-назви істот і неістот, правильно *ставить* до них питання; *розрізнює* власні і загальні іменники, *добирає* відповідні приклади; *вживає* в письмових текстах власні іменники з великою буквою; *відносить* до іменників за поставленим питанням *що?* опредмечені якості, дії *(зелень, добро, плавання, напис).* *розрізнює* і *пояснює* в процесі навчальної роботи іменники в прямому і переносному значеннях; *визначає* рід іменників, *ставить* питання і *відносить* іменник до одного з родів; *змінює* іменники за числами; *визначає* число іменників; *знає* назви відмінків і відмінкові питання; *має уявлення* про відмінювання іменників;*пояснює* на конкретних

переносному значеннях. Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній. Віднесення слова до одного з родів. Змінювання іменників за числами (однина і множина). Практичне ознайомлення з відмінками іменника (назви відмінків, відмінкові питання). Спостереження за змінюванням (у таблиці) іменників за відмінками. Форма слова. Спостереження за влучним уживанням іменників-синонімів, іменників-антонімів у тексті, розмірковування про їх роль. Вибір з даних слів тих, що найбільше відповідають меті й типу висловлювання. Вправи на заміну в тексті недоречних лексичних повторів **Прикметник** Загальне поняття (питання, значення, роль у реченні). Встановлення зв'язку прикметників з іменниками за допомогою питань від іменника до прикметника. Вживання прикметників у прямому і переносному значеннях. Прикметники-синоніми, прикметники-антоніми. Використання їх у зв'язних висловлюваннях. Спостереження за влучним уживанням прикметників у тексті, зокрема в описах, розмірковування над тим, з якою метою вони дібрані автором. Спостереження за вживанням прикметників у загадках. Вибір з-поміж поданих прикметників тих, що найточніше характеризують	прикладах значення терміну *форма слова;* *добирає* найуживаніші (1-3) синоніми та антонім до кожного із заданих іменників; *вживає* синоніми й антоніми в усних і письмових висловлюваннях; *бере участь* в удосконаленні навчальних і власних текстів за допомогою синонімів. **Учень/учениця:** *має уявлення* про прикметник як частину мови; *впізнає* прикметники в реченні і тексті; *пояснює* роль прикметників у мові і мовленні; *будує* сполучення прикметників з іменниками; *встановлює* між ними граматичний зв'язок за допомогою питань *(нове пальто – пальто (яке?) нове; у новому пальті – у пальті (якому?) новому);* *пояснює* пряме і переносне значення прикметників у процесі виконання навчальних вправ; *добирає* до поданих прикметників 1-3 синоніми та антонім; *використовує* їх в усному і писемному мовленні, зокрема в описах; *бере участь* у колективних навчальних вправах з удосконалення речень, текстів шляхом додавання (добору) прикметників до іменників; *складає* прості загадки про предмети за допомогою прикметників, що характеризують предмети-відгадки; *змінює* прикметники за родами; *визначає* рід прикметників за закінченням, поставленим питанням; за родом іменників, з якими вони зв'язані; *змінює* прикметники за числами, *вводить* їх у речення.

персонажів, події, явища. Змінювання прикметників за родами Родові закінчення прикметників: *-ий, -ій, -а, -я, -е, -є*. Розпізнавання форм прикметників за родовими закінченнями та іменниками, від яких залежать прикметники. Змінювання прикметників за числами. **Дієслово** Загальне поняття (питання, роль у реченні). Зв'язок дієслова з іменником у реченні.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про дієслово як частину мови; *впізнає* дієслова в реченні, тексті, *ставить* до них питання; *пояснює* їх значення у мові і мовленні; *зв'язує* з іменниками; *добирає* до поданого дієслова 1-3 синоніми, антонім; *пояснює* в навчальній роботі дієслова, вжиті у переносному значенні; *бере участь* у колективних навчальних вправах з удосконалення текстів шляхом добору дієслів-синонімів;
Дієслова-синоніми, дієслова-антоніми. Вживання дієслів у переносному значенні. Спостереження за влучним добором дієслів автором тексту для змалювання подій, явищ. Вибір із даних дієслів тих, що найвиразніше передають думку, відповідають меті й типу висловлювання. Удосконалення висловлювань шляхом добору дієслівних синонімів. Час дієслова. Змінювання дієслів за часами. Розпізнавання часових форм дієслів у тексті. Використання їх у власних висловлюваннях. Правило написання ***не*** з дієсловами. Використання дієслів з ***не*** в монологічному та діалогічному мовленні **7. Повторення вивченого за рік** Виконання навчальних і контрольних завдань **8. Фонетика і графіка. Правопис**	*розрізнює* часові форми дієслова; *ставить питання* до дієслів різних часових форм; *змінює* дієслова за часами у формах доконаного і недоконаного виду (без уживання термінів) за допомогою питань: *що робить? що зробить? що робив? що зробив?;* *розпізнає* часові форми дієслів у тексті; *вживає* дієслова з ***не*** в усному і писемному мовленні, в різних ситуаціях спілкування (в суперечках, дискусіях, застереженнях, виправдовуваннях, порадах, повчаннях) **Учень/учениця:** *використовує* здобуті протягом навчального року мовні знання і мовленнєві вміння у процесі виконання навчальних і контрольних завдань. **Учень/учениця:** *відтворює* усно український алфавіт; *називає* букви на позначення голосних і приголосних звуків, парних дзвінких і глухих приголосних; *правильно називає* всі літери; *розташовує* слова за алфавітом, орієнтуючись на другу літеру; *користується* орфографічним та іншими навчальними словниками (тлумачним, синонімів та ін.);

(протягом навчального року) Українська абетка (алфавіт). Букви на позначення голосних і приголосних звуків. Способи позначення м'якості приголосних на письмі. Робота з орфографічним та іншими навчальними словниками. Правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и] в корені слова, що перевіряються наголосом. Правопис слів з ненаголошеними [е], [и] в корені слова, що не перевіряються наголосом. Правопис слів із дзвінкими приголосними в кінці слова та в кінці складу перед глухими. Правопис слів із дзвінкими і глухими приголосними, що піддаються уподібненню за дзвінкістю-глухістю. Правопис префіксів *роз-, без-, з- (с-).* Вживання апострофа після префіксів на приголосний перед буквами *я, ю, є, ї.* Правила переносу слів з префіксами та з апострофом після префіксів. Подвоєння приголосних на межі префікса і кореня, кореня і суфікса. Правило переносу слів із подвоєними буквами. Велика буква у власних іменниках. Правило написання ***не*** з дієсловами. Розділові знаки в кінці речень. Звертання. Розділові знаки при них. Списування навчальних друкованих і рукописних текстів з дотриманням правил оформлення письмових робіт.	*застосовує* правила перевірки написання слів з ненаголошеними голосними [е], [и] в корені, що перевіряються наголосом; *користується* орфографічним словником для перевірки написання слів з ненаголошеними [е], [и], що не перевіряються наголосом; *пише* слова із дзвінкими приголосними в кінці слова і в кінці складу перед глухими відповідно до літературної вимови; *застосовує* правило перевірки букв на позначення дзвінких і глухих звуків, що піддаються уподібненню *(молотьба, просьба, легко, нігті);* *дотримується* правил правопису префіксів *роз-, без-, з- (с-),* вживання апострофа після префіксів на приголосний звук, переносу слів з префіксами, з апострофом після префіксів; *правильно записує* слова зі збігом однакових приголосних звуків на межі морфем *(беззахисний, осінній)* та *переносить* їх з рядка в рядок; *записує* власні іменники з великої букви; *пише* окремо ***не*** з дієсловами; *дотримується* правил вживання розділових знаків в кінці речень, різних за метою висловлювання та інтонацією; *виділяє* на письмі звертання розділовими знаками: комою, знаком оклику; *списує* текст із підручника, робочого зошита із дотриманням правил правопису і каліграфії; *звіряє* записане із зразком; *виправляє* допущені помилки; *записує* під диктування текст, складений зі слів, що пишуться за фонетичним принципом, за правилами, вивченими в 1-3 класах і визначеними програмою для самостійного застосування, а також слів, визначених програмою для запам'ятовування

Письмо під диктування: навчальні диктанти, матеріалом для яких є слова, речення, тексти. Контрольний диктант. **Слова, значення, вимову і написання яких учні мають запам'ятати***: абрико́с, адре́са, а́йстра, акваріум, апельси́н, апети́т*, *асфа́льт, вдячний, велосипе́д, во́гнище, вокза́л,внесок, гармонія,горизо́нт, гриміти, депута́т, дециме́тр, дире́ктор, еле́ктрика, кипіти, кише́ня, колекти́в, комба́йн, коридо́р, космона́вт, крини́ця, мину́лий, милосердний, очерет, пиріг, приязний, президе́нт, пшени́ця, сантиме́тр, секу́нда, трива́га, фе́рмер, хвили́на, чере́мха, чере́шня* (40 слів).	**Учень/учениця:**
9. Графічні навички письма. Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт (протягом року) Технічні навички. Графічні навички. Поступовий перехід до письма в графічній сітці зошита в одну лінію. Підготовчі графічні вправи. Написання окремих елементів висотою в 1/3 рядка, у піврядка та в 2/3 рядка. Закріплення письма великих і малих букв та пунктуаційних знаків. Письмо букв за групами: у порядку ускладнення їх форми *(і, и, ш, щ...І, Ї, И, Ш...),* за початком написання букв (*с, о, а, д...С, О, Є, Е...)* висотою в 1/3 рядка, у піврядка та в 2/3 рядка. Удосконалення письма букв. Розвиток швидкості письма. Оформлення письмових робіт.	*самостійно контролює* виконання гігієнічних та технічних правил письма; *виконує* підготовчі вправи, зберігаючи однакову висоту, ширину, однаковий нахил елементів букв; *дотримується* належної висоти, ширини, нахилу великих і малих букв та пунктуаційних знаків (.?!) у зошиті в одну лінійку; *безвідривно поєднує* складові елементи букв *н, р, ф;* *безвідривно поєднує* до 4 графем *(рин, лин, дре; мили, ориз, трив* тощо) у словах вправ підручника; *самостійно контролює* рухові дії у процесі такого письма; *прискорює письмо* в міру своїх можливостей, не змінюючи при цьому форми букв та їх поєднань; *розбірливо, охайно оформлює* письмову роботу в зошиті в одну лінію: *записує* слова у стовпчик; *підкреслює* умовними лініями слова – різні частини мови; *умовно позначає* морфеми;

ІІІ. Діяльнісна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1. Формування навчально-організаційних умінь і навичок (протягом року**)** Організація робочого місця. Організація навчальної діяльності. Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу	**Учень/учениця:** *самостійно і своєчасно готується* до уроку; *підтримує порядок* на робочому місці; *визначає* під керівництвом учителя мету навчальної діяльності; *орієнтується* у тривалості часу, відведеному на виконання різних видів завдань; *планує* послідовність виконання завдання; *дотримується* встановленого порядку під час виконання самостійних завдань; *виконує* всі настанови вчителя; *слухає* й *аналізує* відповіді однокласників; *співпрацює* з ними у парі, невеликій групі
2. Формування навчально-інформаційних умінь і навичок (протягом року**)** Робота з підручником. Користування додатковими навчальними посібниками. Спілкування у процесі навчання	**Учень/учениця:** *орієнтується* в змісті підручника; *розуміє* умовні позначки; *знаходить* потрібний за змістом матеріал; *працює* з дидактичним, роздатковим матеріалом, у зошитах із друкованою основою; *користується* навчальними словниками; *говорить* в індивідуальному темпі, з відповідною інтонацією; *виділяє* нові факти, *розпізнає* невідоме, *відтворює* послідовність подій, *встановлює* причиново-наслідкові зв'язки у змісті прослуханого чи прочитаного тексту; *ставить запитання* до тексту, до пояснення вчителя, однокласникам під час опитування; *переказує* прочитане; *зв'язно й послідовно описує* побачене, почуте; *висловлює* власні міркування на доступні теми

3. Формування навчально-інтелектуальних і творчих умінь та навичок (протягом року**)** Виконання мисленнєвих операцій.	**Учень/учениця:** *виділяє* у предметах, мовних одиницях істотні ознаки, *розрізнює* серед них головні і другорядні; *порівнює* предмети, мовні одиниці за різними ознаками; *робить* висновок-узагальнення з допомогою вчителя; *добирає* факти, які підтверджують висловлену думку або суперечать їй; *застосовує* мисленнєві операції, мовні знання і мовленнєві вміння у творчих завданнях.
Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових умовах (обставинах)	**Учень/учениця:** *контролює* послідовність виконання завдання та його проміжні результати; *використовує* засвоєні способи перевірки орфограм;
4. Формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок (протягом року**)** Перевірка і самоперевірка усних висловлювань і письмових робіт.	*знаходить* і *виправляє* орфографічні і пунктуаційні помилки; *перевіряє* результати навчання, застосовуючи алгоритми й пам'ятки; *висловлює* оцінні судження щодо якості усної відповіді, письмової роботи власної та однокласників
Оцінювання результатів навчання	

4 клас

119 годин

1-варіант

І семестр – 64 години (4 години на тиждень);

ІІ семестр – 55 годин (3 години на тиждень)

2-варіант

3,5 години на тиждень, з них (0,5+0,5)один раз на тиждень УРЗМ

У 4 класі завершується вивчення початкового курсу української мови. Учні мають не тільки здобути нові знання, уміння і навички в роботі над текстом, із граматики, фонетики, правопису та розвитку мовлення, а й систематизувати відомості з різних розділів мови, узагальнити і закріпити опрацьоване в 1–3 класах. Адже знання і мовленнєві вміння, набуті молодшими школярами в початкових класах, стануть основою для вивчення систематичного курсу рідної мови в основній і старшій структурних ланках загальноосвітньої школи.

Структурування курсу здійснено за принципом змістового узагальнення.

І. Мовленнєва змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1. Говоріння (протягом року**)** Регулювання дихання, сили голосу, темпу мовлення. Складання діалогу за малюнком, описаною ситуацією — з опорою на допоміжні матеріали і без них. Дотримання правил мовленнєвого етикету, культури спілкування. Переказ (детальний або вибірковий) тексту з опорою на даний або колективно складений план, опорні сполучення слів, а також без опори на допоміжні матеріали. Висловлення своєї думки про предмет почутого, обґрунтування її, доповнення тексту на основі особистого життєвого досвіду (використовуються тексти — розповіді, описи, есе, міркування). Складання зв'язного висловлювання за малюнком, описаною ситуацією, з опорою на допоміжні матеріали (поданий зачин або кінцівку, опорні сполучення слів, даний або колективно складений план та ін.). Вираження свого ставлення до предмета висловлювання. Оцінювання (з допомогою вчителя) сприйнятого діалогу або зв'язного висловлювання, відзначення в ньому достоїнств, пропозиції щодо доопрацювання, удосконалення. **2. Писемне мовлення** Складання і записування зв'язаних між собою речень, які описують зміст малюнка, частину інтер'єру класу,	**Учень/учениця:** *регулює* дихання, силу голосу, темп мовлення залежно від ситуації мовлення і спілкування; *бере участь* у створенні діалогу на задану тему, за ілюстрацією (з 5–6 реплік для двох учасників без урахування етикетних реплік початку і завершення діалогу) – одним із учасників діалогу може бути вчитель; *дотримується* правил етикету, культури спілкування; *усно переказує* текст (детально або вибірково), що належить до художнього або науково-популярного стилю; *висловлює* власну думку з приводу почутого; *доповнює* почуте власними спостереженнями; *будує* самостійне зв'язне висловлювання (усний твір) – за спостереженнями в навколишньому; ілюстрацією, поданим зачином або кінцівкою, за опорними словами, за поданим або колективно складеним планом (есе—під керівництвом учителя); *використовує* виражальні засоби мови; *виражає* своє ставлення до висловлюваного; *дає загальну оцінку* почутому діалогу або розповіді, опису чи міркуванню; *пропонує*, як можна його вдосконалити або доповнити. **Учень/учениця:** *складає* і *записує* 5-6 зв'язані між собою речення за змістом ілюстрації, навчальної ситуації, запропонованої вчителем; 3-4 запитання на задану тему, відповіді на запитання, поставлені однокласниками;

навчальну ситуацію на уроці, власні спостереження у природі, тощо. Складання і записування запитань на задану тему та відповідей на запитання, поставлені однокласником (учителем). Робота з деформованим текстом: виявлення відсутніх абзаців, переставляння частин тексту, вилучення речень, які не відповідають темі, додавання кінцівки (заключного речення), заміна недоречно повторюваних слів, забезпечення зв'язку між реченнями та абзацами тексту. Детальний та вибірковий переказ (розповідний текст з елементами опису або міркування) за колективно і самостійно складеним планом, з опорою на допоміжні матеріали, дотримуючись тричастинної структури висловлювання.	*відновлює* деформований з навчальною метою текст, удосконалює його за настановами вчителя; *пише* переказ розповідного тексту з елементами опису або міркування за колективно або самостійно складеним планом з опорою на допоміжні матеріали (подані зачин або кінцівку, ключові словосполучення та ін.) з дотриманням тричастинної структури висловлювання, використанням виражальних засобів мови;
Самостійне складання письмового висловлювання на добре знайомі учням теми: про прочитаний твір, епізод переглянутого фільму, ситуації з життя класу або сім'ї та ін., використання виражальних засобів мови, виявлення свого ставлення до предмета висловлювання. Складання записки, яка містить пояснення якогось факту, привітання, запрошення. Обговорення своїх письмових робіт у парах, невеликих групах; відзначення позитивних сторін роботи, висловлення порад щодо їх доопрацювання. Удосконалення написаного	*складає* самостійне письмове висловлювання на добре знайомі учням теми: за прочитаним твором, епізодом з переглянутого фільму, ситуацією з життя класу, родини і т. ін.; *використовує* виражальні засоби мови; *записує* свою думку про предмет висловлювання; *складає* записку з поясненням певного факту, привітання, запрошення; *бере участь* в обговоренні письмових робіт у парах, групах; *відзначає* позитивні сторони, *висловлює* поради щодо можливого удосконалення тексту, спираючись на пам'ятку, підготовлену вчителем; *удосконалює* письмовий текст.

ІІ. Мовна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці

1. Мова і мовлення Мова – жива скарбниця історії народу. Неперервне поповнення словникового складу мови. Старі й нові слова в мові. Культура мовлення і спілкування в різних мовленнєвих ситуаціях	**Учень/учениця:** *пояснює* значення мови в житті народу; *упізнає* старі й нові слова в наукових і художніх текстах; *знає* основні ознаки культури усного і писемного мовлення; *володіє* лексичними засобами її вираження з огляду на ситуацію та учасників спілкування
2. Текст Закріплення поняття про будову текстів різних типів(опис, розповідь, есе). Тема і мета висловлювання. Заголовок. Визначення теми висловлювання, формулювання основної думки. Знаходження та інтонаційне виділення у реченнях тексту (монологічного і діалогічного) слів, найважливіших для висловлення думки. Спостереження над засобами зв'язку речень у тексті. Лексичні засоби для зв'язку речень у тексті. Поділ тексту на частини, складання плану з допомогою вчителя та самостійно. Спостереження за роллю абзаців.	**Учень/учениця:** *знаходить* у тексті зачин, основну частину, кінцівку (завершення); *самостійно формулює* тему і мету (основну думку) тексту; *добирає заголовок,* який відповідає темі або основній думці тексту; *виявляє* в тексті слова, які містять важливі відомості тексту; *зв'язує* два речення за допомогою особових займенників (*він, цей, такий* у різних родах і числах), слів *тоді, спочатку, потім, по-перше, по-друге, нарешті* тощо; *ділить* текст на частини за поданим планом і самостійно у процесі навчальної роботи; *записує* кожну частину тексту з абзацу;
Спостереження за особливостями змісту та побудови тексту-міркування: наявність певного твердження, доказів та висновків. Побудова тексту-міркування, добір переконливих доказів, формулювання висновку. Складання художніх та науково-популярних описів. Вправи на порівняння художнього і науково-популярного описів.	*аналізує* в навчальній роботі тексти-міркування; *виявляє* в текстах-міркуваннях твердження, доказ та висновок; *будує* в навчальній роботі тексти-міркування; *бере участь* у їх удосконаленні; *аналізує* в навчальній роботі тексти-описи; *виявляє* слова, які характеризують істотні ознаки описуваних предметів, явищ; *бере участь* у порівнянні однотемних текстів-описів художнього і науково-популярного стилів;
Вправляння у написанні замітки до стінгазети, листа	*робить спробу написати* замітку до класної (шкільної) стінгазети; *пише* лист, адресований близькій людині, ровеснику тощо
3. Речення Повторення й узагальнення вивченого про види речень за метою висловлювання, про головні і другорядні члени речення. Встановлення зв'язку слів у реченнях: виділення головних і другорядних членів.	**Учень/учениця:** *дає визначення* речень за метою висловлювання; *розрізнює* на слух і на

Визначення, за допомогою чого зв'язуються слова (за допомогою закінчень і прийменників, тільки закінчень). Поширення речень словами та словосполученнями. Складання речень за зразком, за схемою. Відновлення змісту деформованих речень. Поняття про однорідні члени речення. Головні і другорядні однорідні члени речення. Спостереження за вживанням речень з однорідними членами в тексті. Кома при однорідних членах речення. Поєднання однорідних членів за допомогою інтонації, сполучників. Інтонація перелічування та протиставлення. Складання речень з однорідними членами, поширення їх залежними словами; використання речень з однорідними членами у побудові текстів. Граматичні питання до однорідних членів речення	письмі розповідні, питальні і спонукальні речення; *розрізнює* серед них окличні і неокличні; *знаходить* головні і другорядні члени речення у найпростіших випадках; *встановлює* логіко-граматичні зв'язки між членами речення за допомогою питань; *поширює* речення словами і словосполученнями; *складає* речення за поданими графічними схемами; *відновлює* зміст деформованих речень; *виявляє* в реченні однорідні члени (головні і другорядні); *виконує* навчальні вправи з реченнями з однорідними членами; *вживає* кому при однорідних членах речення в навчальних вправляннях; *поєднує* однорідні члени речення сполучниками *і, та, а, але* (без повторення); *складає* речення з однорідними членами, *поширює* їх залежними словами (добирає прикметники, що характеризують однорідні слова-іменники тощо); *правильно інтонує* речення з перелічуванням та протиставленням; *будує* речення з однорідними членами за зразком, за поданими схемами
4. Слово. Значення слова. Частини мови Повторення й узагальнення знань і вмінь учнів про: лексичне значення слова; морфемну будову слова; розрізнення слів, що належать до гнізда спільнокореневих, і форм одного з таких слів. Спостереження за словами, що відповідають на питання *хто? що? який? яка? яке? які? що робить? що роблять? скільки? котрий? котра? котре*? *котрі? де? коли? як?,* а також за службовими словами, до яких не можна поставити питання (*і, та, на, від, але* тощо). **Іменник** Розширення уявлень про лексичне значення іменника (слова з абстрактним значенням: *радість, сум, сміливість* тощо).	**Учень/учениця:** *знає* значущі частини слова: закінчення, частини основи – корінь, суфікс**,** префікс; *розбирає* самостійно слова прості за будовою(окрім дієслів); *розрізнює* спільнокореневі слова та форми того самого слова; *ділить на групи* слова, що відповідають на питання різних частин мови (серед них числівники, прислівники – без уживання термінів).

Іменники-синоніми, іменники-антоніми, багатозначність окремих іменників. Вживання іменників у прямому і переносному значеннях. Спостереження за точним і влучним вживанням з ряду синонімів тих слів, які найбільше відповідають змістові. Рід іменників. Віднесення іменника до одного з родів. Змінювання іменників за числами і відмінками. Формування умінь ставити іменники в початкову форму.	**Учень/учениця:** *відносить* до іменників слова з абстрактним значенням, які відповідають на питання *що?;* *добирає* до поданого іменника 2-3 синоніми, антонім; *розкриває значення* (2-3) багатозначного іменника, *вводить* його в словосполучення, речення (у процесі виконання навчальних вправ); *визначає* рід і число іменників; *змінює* іменники за числами і відмінками; *визначає* початкову форму іменника (називний відмінок однини), відмінок іменника в реченні у формі колективної навчальної роботи під керівництвом учителя;
Зміна приголосних [г], [к], [х] на [з′], [ц′], [с′] перед закінченням *-і* в іменниках різного роду. Спостереження за явищами чергування кореневих [і] з [е], [о] в окремих іменниках жіночого та чоловічого родів з основою на приголосний. Закінчення іменників жіночого роду на *–а* в родовому відмінку однини з основою на твердий і м'який приголосний та на [ж, ч, ш]. Закінчення іменників в орудному відмінку однини: закінчення *-ею* в іменниках жіночого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі; закінчення *-єю* в іменниках на *-ія;* закінчення *-ем* в іменниках чоловічого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі; закінчення *-єм* в іменниках з основою на [й].	*змінює* в процесі словозміни іменників приголосні [г], [к], [х] перед *–і* на м'які [з′], [ц′], [с′]; голосний [і] на [о], [е]; *відображає* ці звукові явища на письмі *(нога – нозі, яблуко – в яблуці, рух – у русі); (піч – пе́чі, ніч – но́чі, ночéй, стіл – стола);* *вживає* у процесі виконання навчальних вправ: у родовому відмінку іменників жіночого роду на *-а* закінчення *-и, -і* (*стіни, пісні, межі, кручі, груші);* в орудному відмінку однини в іменниках чоловічого та жіночого роду з основою на м'який приголосний та [ж, ч, ш] закінчення *-ею (землею, межею, кручею, тишею); -ем (конем, ножем, мечем, споришем);*
Практичне засвоєння правопису закінчень найуживаніших іменників чоловічого роду на *-ар, -яр.*	закінчення *-єю* в іменниках жіночого роду на *-ія (лінія – лінією*); закінчення *-єм* в іменниках чоловічого роду на [й] *(гай – гаєм);*
Спостереження над паралельними закінченнями іменників чоловічого роду – назв істот у давальному і місцевому відмінках однини.	*перевіряє за словником* закінчення в родовому й орудному відмінках іменників на *-ар, -яр (вівчарем, слюсарем, школярем,* але *маляром, столяром*); *використовує* у мовленні паралельні форми іменників чоловічого роду – назв істот у давальному і місцевому відмінках однини *(братові* і *брату, батькові* і *батьку, Василеві* і *Василю).*
Форми іменників жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку	

однини. Спостереження за закінченнями іменників у множині (таблиця відмінювання). Вправи на вживання правильних відмінкових закінчень іменників у множині. Розвиток умінь правильно використовувати прийменники з іменниками в різних відмінках. Засвоєння літературних форм іменників у місцевому відмінку множини з прийменником ***по***	*Вживає* подвоєні букви на позначення м'яких приголосних перед закінченням – *ю* з основою на приголосний(*тінню, молоддю); не вживає* подвоєння в іменниках зі збігом приголосних в основі *(радістю,щирістю)* у процесі виконання навчальних вправ; *користується* навчальною таблицею відмінювання іменників у множині у процесі виконання вправ на практичне засвоєння відмінкових закінчень іменників; *правильно вживає* прийменники з іменниками в окремих відмінках; *уживає* літературні форми закінчень *-ах (-ях)* іменників у місцевому відмінку множини *(по вікнах, по деревах, по дорогах, на полях).*
Прикметник Розвиток умінь упізнавати прикметники в тексті, спостереження за їх роллю у мовленні. Прикметники-синоніми та прикметники-антоніми. Уживання прикметників у прямому та переносному значеннях. Спостереження за вживанням прикметників у текстах різних стилів: художньому і науковому (без термінів). Змінювання прикметників за родами та числами у сполученні з іменниками. Родові закінчення прикметників. Розрізнення роду і числа прикметників у сполученнях з іменниками. Відмінювання прикметників у сполученні з іменниками (таблиця відмінювання) в однині та множині. Граматичне питання до прикметника у сполученні з іменником. Зіставлення закінчень прикметників з основою на твердий та м'який приголосний в однині і множині. Побудова сполучень слів і речень з прикметниками в різних відмінкових формах, введення їх у текст. Визначення відмінків прикметників за відмінками іменників. Вимова і написання найуживаніших прикметників на *-ський, -цький,* -	**Учень/учениця:** *відносить* до прикметників слова, що означають різні ознаки предметів; *добирає* до поданого прикметника 2-3 синоніми, антонім; *пояснює* і *вживає* у мовленні прикметники у прямому і переносному значеннях у художніх і науково-популярних текстах; *змінює* прикметники за числами і в однині за родами; *визначає* рід і число прикметника за родом зв'язаного з ним іменника та за характерним закінченням; *користується* таблицею відмінювання прикметників, поданою в підручнику, у процесі виконання навчальних вправ на практичне засвоєння відмінкових закінчень прикметників; *зіставляє* і *розрізнює* відмінкові закінчення прикметників з орієнтацією на твердий і м'який приголосний основи; *визначає* в процесі виконання навчальних вправ відмінки прикметників за відмінками іменників (на основі

зький. Уживання *ь* перед закінченнями прикметників у родовому, давальному, орудному та місцевому відмінках однини. Вживання відмінкових форм прикметників у множині. Закінчення *-і* у називному відмінку множини (вимова та правопис) **Числівник** Загальне уявлення про числівник як частину мови. Вимова і правопис найуживаніших числівників, уживання їх у мовленні. Практичне засвоєння вимовляння і письма та відмінкових форм окремих числівників (11, 14, 16, 50, 60, 70, 80, 1000). Питання до кількісних і порядко́вих числівників. Словесні формули на означення показників часу протягом доби **Займенник** Поняття про займенник як частину мови. Спостереження за роллю різних займенників у тексті. Особові займенники. Займенники 1-3-ої особи однини і множини. Їх значення, синтаксична роль. Відмінювання особових займенників. Уживання займенників з прийменниками. Побудова сполучень слів і речень із займенниками в різних формах. Вправи на використання займенників для зв'язку речень у текстах. Удосконалення текстів, шляхом використання займенників замість лексичних повторів.	встановлення зв'язку слів у реченні); *дотримується* правил вимови і написання прикметників на *-ський, -цький, -зький;* *вживає* букву *ь* для позначення м'якості кінцевого приголосного основи у відмінкових формах прикметників *(синьої, давнього, братньою, літньому, у могутньому);* *дотримується* м'якої і пом'якшеної вимови кінцевих приголосних основи прикметників у називному відмінку множини *(хороші, далекі)* **Учень/учениця:** *впізнає* серед слів числівники, *ставить* до них питання *скільки? котри́й? котра́? котре́? котрі́?* *правильно вимовляє* і *пише* числівники, передбачені програмою для 1-4 класів, форми родового відмінка числівників 50-80 *(п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти, вісімдесяти)* та на позначення дат (*восьме лютого);* *ставить питання* до кількісних і порядко́вих **(**без уживання термінів) числівників; *уживає* правильні форми (за зразком у підручнику, поданим учителем) на означення часу протягом доби; *будує* словосполучення з числівниками за зразком, підстановочною таблицею **Учень/учениця:** *упізнає* серед слів займенники, які вказують на предмети, їх ознаки, кількість, але не називають їх; *ставить* питання до займенників; *упізнає* на слух і в текстах особові займенники; *пояснює* їх лексичне значення, роль у реченні; *відмінює* особові займенники за зразком; *користується* навчальною таблицею для визначення відмінків займенників у реченні; *дотримується* правила вживання

Дієслово Повторення вивченого про дієслово (питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іменниками). Узагальнення і розширення уявлень про лексичне значення дієслів. Спостереження за дієсловами різних семантичних груп. Дієслова-синоніми, дієслова-антоніми, багатозначні дієслова. Вживання дієслів у прямому і переносному значеннях. Спостереження за роллю дієслів у текстах розповідного та описового характеру. Розвиток умінь вибирати з ряду дієслів те дієслово, яке найбільш відповідає мовній ситуації, уникати одноманітності у використанні дієслів в усних і письмових навчальних висловлюваннях різних типів. Неозначена форма дієслова (початкова форма). Спостереження за вживанням дієслів неозначеної форми у приказках і прислів'ях, порадах, інструкціях. Побудова порад, інструкцій. Часи дієслова. Змінювання дієслів за часами і числами. Дієслова на *-ся* (літературна вимова і правопис). Спостереження за значенням дієслів на *-ся* у тексті. Утворення (за зразком) різних форм дієслів на *-ся* і вживання їх у реченнях, мовленні	займенників із прийменниками; *будує* словосполучення і речення з особовими займенниками; *використовує* займенники для зв'язку речень у тексті, з метою уникнення лексичних повторів. **Учень/учениця:** *відносить* до дієслів слова, що означають різні дії; *пояснює* лексичні значення дієслів; *добирає* дієслова до груп з різними лексичними значеннями (*руху, праці, спілкування*, *сприймання, явищ природи* тощо); *добирає* до поданого дієслова 2-3 синоніми, антонім; *пояснює* пряме і переносне значення дієслів, 2-3 значення багатозначного дієслова, вводячи їх у словосполучення, речення, зв'язні висловлювання; *використовує* дієслова в навчальних вправах**,** у текстах розповідного та описового типу; *добирає* з-поміж поданих дієслів те, що найбільш відповідає мовленнєвій ситуації; *уникає* одноманітності у використанні дієслів із значенням руху, мовлення та ін.; *впізнає* на слух та в письмових текстах неозначену форму дієслова; *добирає* неозначену форму до дієслів, поданих в інших формах; *використовує* неозначену форму у побудові навчальних текстів-інструкцій, порад; *визначає* час дієслова у реченнях, тексті; *змінює* дієслова за часами і числами, *вживає* ці дієслівні форми у своєму мовленні;

Прислівник Поняття про прислівник як частину мови (значення, питання, роль у реченні, зв'язок з дієсловами). Незмінюваність – основна граматична ознака прислівників.	*дотримується* літературної вимови і правопису дієслів на *-ся*; *утворює* і *пояснює* (за зразком) значення дієслів на *-ся*; *вживає* їх у побудові речень, у зв'язному мовленні
Прислівники, близькі і протилежні за значенням. Поширення речень (тексту) прислівниками. Побудова речень з однорідними членами, вираженими прислівниками. Спостереження за роллю прислівників у тексті. Вибір із поданих прислівників тих, які найбільше відповідають меті та типу висловлювання. Уживання прислівників під час побудови текстів.	**Учень/учениця:** *розрізнює* серед поданих слів прислівники; *знає* їх основну граматичну ознаку – незмінюваність; *ставить* до них питання; *зв'язує* їх із дієсловами в словосполучення, *вводить* у речення; *поширює* речення найуживанішими прислівниками; *добирає* до поданого прислівника синоніми й антонім; *будує* речення з однорідними членами, вираженими прислівниками; *пояснює* значення прислівників у тексті;
5. Повторення вивченого у початкових класах (4 години) Виконання навчальних і контрольних завдань.	*вибирає* з-поміж поданих прислівник, який найбільше відповідає змісту речення, тексту.
6. Правопис (протягом року) Український алфавіт.	**Учень/учениця:** *застосовує* здобуті протягом навчання в початкових класах мовні знання і мовленнєві вміння у процесі виконання навчальних і контрольних завдань.
Робота з орфографічним та іншими навчальними словниками. Використання орфографічного словника для перевірки закінчення іменників чоловічого роду з основою на приголосний у родовому відмінку.	**Учень/учениця:** *знає напам'ять* українську абетку (алфавіт); *називає* букви на позначення голосних і приголосних звуків, парних дзвінких і глухих приголосних; *розташовує* 10-12 слів у списку за абеткою (алфавітом), орієнтуючись на другу і третю літери у слові; *знаходить* потрібне слово в навчальному словнику;
Правопис іменників, у яких при змінюванні кінцеві приголосні основи [г], [к], [х] перед закінченням *–і* змінюються на [з´], [ц´], [с´]; кореневий [і] в окремих іменниках чоловічого і жіночого роду змінюється на [е], [о]. Правопис закінчень іменників жіночого	*користується* орфографічним словником для перевірки закінчення іменників чоловічого роду на приголосний у родовому відмінку *(будинку,* а не *будинка, кетяга,* а не *кетягу);* *відображає* на письмі явища чергування

роду на *–а* в родовому відмінку однини з основою на твердий і м'який приголосний та на [ж], [ч], [ш]. Правопис закінчень іменників в орудному відмінку однини: закінчення *-ею* в іменниках жіночого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі; закінчення *-єю* в іменниках на *-ія;* закінчення *-ем* в іменниках чоловічого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі; закінчення *-єм* в іменниках з основою на [*й*]. Практичне засвоєння правопису закінчень найуживаніших іменників чоловічого роду на *-ар, -яр*. Правопис іменників жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини. Правопис відмінкових закінчень іменників у множині. Закінчення іменників у місцевому відмінку множини. Уживання *ь* перед закінченнями прикметників у родовому, давальному, орудному та місцевому відмінках однини. Правопис закінчення *-і* у прикметниках називного відмінка множини. Правопис найуживаніших числівників. Роздільне написання прийменників із займенниками. Вживання приставної букви *н* у займенниках 3-ї особи після прийменників.	приголосних [г], [к], [х] із [з´], [ц´], с´] та голосного [і] з [е], [о] *(нога – на нозі, яблуко – в яблуці, рух – у русі) (піч – пе́чі, ніч – но́чі, ночéй, кінь – коня);* *вживає* у процесі виконання навчальних вправ: у родовому відмінку іменників жіночого роду на *-а* закінчення *-и -і* (*стіни, пісні, межі, кручі, груші);* в орудному відмінку однини в іменниках чоловічого та жіночого роду з основою на м'який приголосний та [ж], [ч], [ш] закінчення *-ею (землею, межею, кручею, тишею); -ем (конем, ножем, мечем, спорішем);* закінчення *-єю* в іменниках жіночого роду на *-ія (лінія – лінією)*; закінчення *-єм* в іменниках чоловічого роду на [*й*] *(гай – гаєм);* *перевіряє за словником* закінчення в родовому й орудному відмінках іменників на *-ар, -яр (вівчарем, слюсарем, школярем,* але *маляром, столяром*); *дотримується* правил написання іменників жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини *(сіль-сіллю; честь-честю).* *користується* навчальною таблицею відмінювання іменників у множині у процесі виконання вправ на практичне засвоєння відмінкових закінчень іменників; *вживає* закінчення *-ах (-ях)* в іменниках місцевого відмінка множини *(по вікнах, по деревах, на морях, по но́чах, на го́рах);* *уживає* букву *ь* для позначення м'якості кінцевого приголосного основи у відмінкових формах прикметників *(синьої, давнього, братньою, літньому, у могутньому);* *дотримується* правила написання прикметників у називному відмінку множини (із закінченням *-і*); *правильно записує* числівники *11, 14, 16, 50, 60, 70, 80, 1000*; форми родового відмінка числівників 50-80 *(п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти, вісімдесяти);* *пише* займенники окремо від

Закріплення правопису *не* з дієсловами. Правопис дієслів на *–ся.* Практичне ознайомлення з правописом найуживаніших прислівників. Використання орфографічного словника для перевірки правильного написання прислівників. Розділові знаки в кінці речень. Списування навчальних друкованих і рукописних текстів з дотриманням правил оформлення письмових робіт. Письмо під диктування слів, речень, текстів за орфографічними правилами, вивченими в 2-4 класах. Контрольний диктант. **Слова, значення, вимову і написання яких учні протягом навчального року мають запам'ятати***: аеропорт, ввéчері, вдень, взи́мку, вісімдесятú, вліткy, восенú, вперéд, врáнці, врівноваженість, вчóра, гардероб, держáва, дисципліна, життєрадісний, зза́ду, кілóметр, лівóруч, мізи́нець, мільйóн, назáд, напáм'ять, наполегливість, океáн, оптимізм, попéреду, посерéдині, правóруч, п'ятдесятú, п'ятсóт, сімдесятú, спільнота, справедливість, температýра, тепéр, творчість, трамвáй, тролéйбус, футбóл, шерéнга, шістнáдцять, шістдесятú, шістсóт, щогодúни, щотижня* (45 слів).	прийменників; *уживає* приставну літеру *н* після прийменників у займенниках 3-ї особи *(біля нього, з нею, при них* та ін.*)*; *знає* і *дотримується* правила окремого написання *не* з дієсловами; *дотримується* правила правопису дієслів на *-ся;* *дотримується* правил правопису найуживаніших прислівників, зокрема, передбачених програмою для запам'ятовування; *використовує* орфографічний словник для перевірки правильного написання прислівників у процесі виконання навчальних вправ і творчих робіт; *правильно вживає* розділові знаки в кінці речень; *списує* рукописний і друкований текст; *дотримується* правил оформлення письмової роботи, правил правопису і каліграфії; *зіставляє* написане зі зразком, *виправляє* допущені помилки; *записує* під диктування текст, який складається зі слів, що пишуться за фонетичним принципом та за правилами, вивченими в 2-4 класах і визначеними програмою для самостійного застосування учнями, а також за правилами, які були опрацьовані на уроках з допомогою вчителя; слова, передбачені програмою 1-4 класів для запам'ятовування; *правильно тлумачить, вимовляє* і *пише* слова, передбачені програмою для 1-3 та для 4 класу.

7. Графічні навички письма. Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт (протягом року) Технічні навички. Графічні навички. Закріплення й удосконалення письма великих, малих букв та пунктуаційних знаків. Індивідуальні особливості письма. Розвиток швидкості письма. Оформлення письмових робіт.	**Учень/учениця:** *дотримується* гігієнічних та технічних правил письма; *вільно рухає* пальцями і передпліччям під час письма у рядку; *пише правильно* букви, їх поєднання, пунктуаційні знаки; *акуратно виправляє* нерозбірливі форми графем та їх поєднання; *безвідривно поєднує* елементи букв *х, ж, ю;* *змінює* форми букв, їх поєднань, пунктуаційних знаків, зберігаючи розбірливість письма; *безвідривно поєднує* до 6 графем *(сир, вуж, день, глум; злива, земля; очерет, апетит* тощо) у словах вправ підручника та інших посібників; *прискорює письмо* у межах своїх фізіологічних можливостей, зберігаючи його розбірливість та дотримуючись гігієнічних і технічних правил; *оформлює* письмову роботу правильно, охайно.

IV. Діяльнісна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1. Формування навчально-організаційних умінь і навичок (протягом року**)** Організація робочого місця. Організація навчальної діяльності.	**Учень/учениця:** *своєчасно* готується до уроку; *тримає в порядку* своє робоче місце та навчальне приладдя; *визначає* під керівництвом учителя мету навчання; *дотримується* режиму

Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу	навчальної діяльності; *працює* швидко і зосереджено; *приступає* до виконання самостійної роботи після її обдумування; *раціонально розподіляє* час для виконання певної роботи; *цінує* час – власний та інших людей; *виконує* всі настанови вчителя; *слухає* і *коментує* відповіді однокласників; *взаємодіє* з іншими учасниками навчальної діяльності (у парі, малій групі)
	Учень/учениця:
2. Формування навчально-інформаційних умінь і навичок (протягом року**)** Робота з підручником. Користування додатковими навчальними посібниками. Спілкування у процесі навчання	*орієнтується* в методичному апараті підручника (*розуміє* значення всіх символів, кольорових шрифтових позначень); *швидко знаходить* потрібний матеріал; *працює* з навчальними посібниками, роздатковим матеріалом; *користується* довідниковою літературою (навчальними словниками, довідниками тощо); *шукає* нову інформацію в різних джерелах; *розповідає* чітко, послідовно; *міркує* взаємопов'язаними судженнями в ході монологічного повідомлення; *відтворює інформацію* з елементами логічної обробки матеріалу (виділення основної думки, встановлення зв'язку між відомим і невідомим матеріалом тощо); *спілкується* належним чином під час виконання групових і колективних завдань
	Учень/учениця:
3. Формування навчально-інтелектуальних і творчих умінь та навичок (протягом року**)** Виконання мисленнєвих операцій.	*визначає* головне; *самостійно робить* висновок із пояснення вчителя; *користується* порівнянням та аналогією як засобами встановлення нових ознак і якостей; *класифікує* і *групує* вивчений матеріал; *знаходить* і *пояснює* причиново-наслідкові зв'язки; *користується* прийомами осмисленого запам'ятовування (план, опорні слова); *висловлює* аргументовані критичні судження; *доводить* правильність певного судження та власної думки; *виконує* творчі завдання; *застосовує*

	мисленнєві операції, мовні знання і мовленнєві вміння в життєвих ситуаціях для розв'язання важливих проблем **Учень/учениця:**
Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових ситуаціях **4. Формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок (**протягом року**)** Перевірка і самоперевірка усних висловлювань і письмових робіт. Оцінювання результатів навчання	*використовує* засвоєні способи перевірки орфограм; *знаходить* і *виправляє* граматичні та стилістичні помилки; *контролює* послідовність виконання роботи за самостійно складеним планом; *здійснює* взаємоперевірку; *оцінює* усні відповіді, письмові роботи – власні та однокласників; *висловлює* оцінні судження

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

Програма

Для загальноосвітніх навчальних закладів

2 – 4 класи

Пояснювальна записка

Курс «Літературне читання» – органічна складова освітньої галузі «Мови і літератури». Його основною метою є розвиток дитячої особистості засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовим складником комунікативної і пізнавальної компетентностей, ознайомлення учнів з дитячою **літературою як мистецтвом слова**, підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі. У процесі літературного читання в учнів формуються ключові компетентності: уміння вчитися, загальнокультурна, комунікативна, інформаційна.

Читацька компетентність є особистісно-діяльнісним інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь, навичок, індивідуального досвіду та ціннісних ставлень учнів, що набуваються у процесі реалізації усіх змістових ліній предмета «Літературне читання».

У процесі навчання відбувається становлення і розвиток якостей дитини-читача, здатної до самостійної читацької, комунікативної, творчої діяльності; здійснюється її мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток; формуються морально-естетичні, громадянські уявлення і поняття, збагачуються почуття, виховується любов до мистецтва слова, потреба в систематичному читанні.

Для досягнення мети виконуються такі завдання:

- формування в учнів повноцінних навичок: читання як базової у системі початкового навчання та слухання;

- ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики і жанрів; формування у дітей соціальних, морально-етичних, естетичних цінностей через зміст і художні образи літературних творів;

- формування у школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів з використанням літературознавчих понять, визначених програмою;

- розвиток мовлення учнів; формування умінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого);

- розвиток творчої літературної діяльності школярів;

- формування у школярів прийомів самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок, довідковим матеріалом, умінь здійснювати пошук, добір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань;

- виховання потреби в систематичному читанні як засобові пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку, естетичного задоволення.

Навчальний предмет «Літературне читання» – багатофункціональний. Уміння і навички, індивідуальний досвід читацької діяльності – складники читацької компетентності, які формуються на уроках літературного читання, мають не лише предметний, а й загальнонавчальний характер, є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів, забезпечують їх подальше засвоєння у наступних ланках загальноосвітньої школи.

Зміст літературного читання визначається на основі таких принципів: **тематично-жанрового, естетичного, літературознавчого, комунікативно-мовленнєвого.**

Тематично-жанровий та художньо-естетичний принципи є визначальними у доборі творів для читання. Коло читання охоплює доступні цій віковій групі учнів художні твори різних родів і жанрів, науково-художні, науково-пізнавальні, фольклорні твори української та зарубіжної літератури, періодику, довідкову літературу.

Тематика творів відображає різні сторони життя й діяльності людини, сприяє розширенню світогляду дітей, поповненню їхніх знань, засвоєнню найважливіших загальнолюдських цінностей, вихованню найкращих почуттів: любові до рідної землі, мови, природи, шанобливого ставлення до батьків, людей старшого покоління, національних традицій свого народу та культури інших народів.

Естетичний принцип передбачає добір творів словесного мистецтва за критеріями естетичної цінності. Зміст дібраних творів розкриває перед читачем різноманітність навколишнього світу, людських взаємин, сприяє розвитку почуттів гармонії та краси, формуванню особистісного ставлення до навколишнього.

Літературознавчий принцип передбачає уведення до системи підготовки дитини-читача літературознавчих понять, які засвоюються учнями практично, на рівні уявлень. Він реалізується в процесі використання елементів аналізу й інтерпретації літературного тексту. Об’єктом уваги читача стає слово, що осмислюється ним як засіб створення словесно-художнього образу, за допомогою якого автор виражає свої почуття, ідеї, ставлення до світу. Впровадження цього принципу передбачає усвідомлення учнями на практичному рівні таких понять, як тема, ідея, жанрові особливості твору, його персонажі, засоби художньої виразності.

Комунікативно-мовленнєвий принцип є визначальним у мовленнєвому розвитку учнів, формуванні у них досвіду міжособистісного спілкування, комунікацію з джерелом інформації. Під час навчання відбувається інтенсивний розвиток всіх характеристик навички читання вголос і мовчки при провідній ролі смислового читання; учні опановують прийоми виразного читання, уміння будувати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого), виявляють готовність уважно слухати й розуміти співрозмовника, беруть участь у діалозі.

Впровадження комунікативно-мовленнєвого принципу передбачає діалогову взаємодію читача з текстом, автором, героями його твору, застосування технологій кооперативного навчання, створення спеціальних навчальних ситуацій, (робота в парах, малих групах, колективне обговорення змісту прочитаного, прослуханого, участь у літературній бесіді, рольових літературних іграх, декламація, драматизація тощо), у процесі яких формується культура спілкування.

Формування читацьких умінь здійснюється в нерозривній єдності з мовленнєвими. Якщо сукупність читацьких умінь ***відображає процес сприймання, осмислення твору,*** то мовленнєві уміння – ***процес створення власного висловлювання*** за прочитаним (прослуханим). При цьому діти не копіюють текст-зразок, а використовують для побудови власних висловлювань засоби, аналогічні тим, з якими ознайомилися на уроках читання. Цілеспрямоване формування читацької діяльності молодших школярів знаходить своє продовження й розвиток в організації самостійної роботи з дитячою книжкою, роботи з інформацією на спеціально відведених заняттях у класі, а також у позаурочний час.

Формування читацької компетентності учнів здійснюється з використанням міжпредметних зв'язків.

Основою структурування програми є **змістові лінії Державного стандарту з читання:** Коло читання. Формування й розвиток навички читання. Літературознавча пропедевтика. Досвід читацької діяльності. Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією. Розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного.

Коло читання

Коло читання молодших школярів охоплює твори різних родів і жанрів для дітей цього віку з кращих надбань української і зарубіжної літератури.

Твори усної народної творчості – малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігровий фольклор; казки, пісні, легенди, міфи.

Літературні казки українських та зарубіжних авторів.

Твори українських і зарубіжних письменників-класиків, які ввійшли в коло дитячого читання.

Твори сучасної дитячої української та зарубіжної літератури.

Дитяча періодика: газети та журнали.

Довідкова література: словники, довідники, енциклопедії для дітей.

За жанрово-родовими формами – це епічні твори: оповідання, байки, повісті, повісті-казки; ліричні: переважно віршовані твори різного змісту й форми; драматичні: п'єси для дітей.

За тематичним спрямуванням – твори про природу в різні пори року; твори про дітей, їхні стосунки, взаємини в сім'ї, школі; ставлення до природи, людей, праці, сторінки з життя видатних людей; твори, у яких звучать мотиви любові й пошани до рідної землі, Батьківщини, мови, традицій українського та інших народів; утверджуються (добро, людяність, працелюбність, честь, дружба); гумористичні твори; науково-художні твори про живу й неживу природу; пригодницькі твори, фантастика.

Перелік авторів, які визначені цією змістовою лінією за класами, **має рекомендований характер і може бути змінений учителем із урахуванням читацьких інтересів учнів та авторами чи укладачами підручників, зважаючи на авторську концепцію підручника.**

Формування й розвиток навички читання

Протягом навчання в початковій школі учні опановують повноцінну навичку читання, яка характеризується злиттям **технічної й смислової** її сторін.

Техніка читання охоплює такі компоненти, як спосіб читання, правильність, виразність, темп. Кожний з них окремо і в сукупності підпорядковані **смисловій** стороні читання, тобто **розумінню тексту**. Ця якість, що є провідною, передбачає розуміння учнями більшої частини слів у тексті, вжитих як у прямому, так і в переносному

значеннях, змісту речень, смислових зв'язків між ними і частинами тексту, його фактичного змісту й основного смислу.

Під час навчання молодші школярі опановують два види читання – **вголос** і **мовчки**. Читання **вголос** – це чітке, плавне, безпомилкове, достатньо виразне читання цілими словами у відповідному для розуміння тексту темпі. Читання **мовчки** – читання «очима», подумки, без зовнішніх мовленнєвих рухів, характеризується активізацією процесів розуміння, запам'ятовування й засвоєння прочитаного, а також зростанням темпу, порівняно з читанням уголос.

У *1-2 класах* основна увага зосереджується на інтенсивному формуванні якостей читання вголос. Паралельно з цим в учнів формуються уміння слухати, сприймати й розуміти зв'язне усне й писемне мовлення. З другого півріччя 2 класу застосовується методика навчання читати мовчки. У *3-4 класах* змінюється співвідношення видів читання. Провідне місце у сприйманні й засвоєнні навчального матеріалу належить мовчазному читанню. Відповідно і в роботі з текстом збільшується питома вага вправ і завдань на розвиток смислової сторони читання.

Літературознавча пропедевтика

Передбачає ознайомлення школярів (на початковому рівні, практично) з окремими літературознавчими поняттями, необхідними їм під час аналізу та інтерпретації твору. В учнів формуються найпростіші уявлення про сюжет і композицію твору (без уживання термінів), про художній образ-персонаж в епічному творі та художній образ – у ліричному, про деякі особливості жанрів художніх творів, засоби художньої виразності, авторську позицію (ставлення автора до зображуваних подій, до персонажів), тему та основну думку твору.

Відпрацювання зазначених понять здійснюється у процесі всіх видів читацької діяльності.

Досвід читацької діяльності (опрацювання текстів різних видів: художніх, науково-художніх)

Особливості опрацювання художнього твору

Усвідомлення жанрової специфіки творів – упізнавання і називання жанру твору

Під час навчання молодші школярі ознайомлюються з творами художньої літератури і фольклору, опановують практичні вміння впізнавати, практично розрізняти та називати окремі літературні жанри: казка (народна і літературна), оповідання, повість, вірш, байка, малі фольклорні форми (загадка, прислів'я); ігровий фольклор (скоромовка, лічилка, календарно-обрядова поезія тощо).

Засвоєння школярами літературних форм, їх жанрових особливостей організовується з урахуванням пізнавальних можливостей дітей. Учні 2-х класів ознайомлюються з найпростішими жанровими особливостями казки на матеріалі казок про тварин, оскільки вони є найпростішими і найдоступнішими для сприймання і розуміння порівняно з іншими видами. Героїко-фантастичні казки, які мають складнішу будову, більші за обсягом, складаються з багатьох епізодів, відзначаються особливою вигадливістю, містять потужний фантастичний елемент, доцільно починати вивчати з 3 класу. Соціально-побутові казки, лірична поезія доступніші учням 4-х класів.

Смисловий і структурний аналіз твору

Аналіз художнього твору ґрунтується на особливостях сприймання молодшими школярами літератури як мистецтва слова. Основне завдання смислового і структурного аналізу художнього тексту – сприймання художнього образу, усвідомлення ідеї твору. Ці завдання зумовлюють вибір засобів для їх розв'язання, тобто визначають, які літературознавчі знання і в якому обсязі будуть потрібні учням, які спостереження за жанровою специфікою того чи іншого твору варто зробити, які прийоми аналізу тексту виявляються найбільш доцільними тощо.

Аналіз тексту різних видів охоплює такі рівні: *первинний, поглиблений, рефлексивний*. Аналізу тексту передує первинне цілісне, безпосереднє, емоційне сприймання учнями твору, цілеспрямоване перечитування змісту та окремих його фрагментів. У процесі первинного аналізу учні розмірковують над тим, як починається твір, яким чином далі розгортаються події, чим він закінчується. Предметом поглибленого аналізу стає виявлення смислових зв'язків між персонажем, місцем дії та подіями в епічному творі, складання характеристик дійових осіб, аналіз їхніх учинків, мотивів поведінки. У процесі рефлексивного аналізу відбувається осягнення ціннісних смислів твору, висловлювання оцінних суджень, формування вміння робити висновки на основі змісту прочитаного твору.

Усвідомлення смислових зв'язків становить основу початкового уявлення про сюжет і композицію художнього твору, виділення теми та основної думки твору тощо. Аналізу підлягають не всі елементи тексту, а лише ті, що найбільш яскраво виражають ідею твору, який вивчається. Структурний аналіз змісту твору має на меті орієнтування учнів у структурі тексту, відтворення його з опорою на різні види плану, малюнки тощо.

Засоби художньої виразності, емоційно-оцінне ставлення до змісту прочитаного (прослуханого) твору

Цілісне сприймання змісту твору, усвідомлення його ідеї нерозривно пов'язане з умінням сприймати засоби художньої виразності відповідно до їхніх функцій у художньому творі. Основою такого сприймання й оцінки зображуваного є формування в учнів уявлення про слово як засіб створення художнього образу.

Під керівництвом учителя молодші школярі навчаються помічати особливості авторського вибору слів, засобів вираження емоцій, почуттів, ставлення до зображуваних подій, вчинків героїв.

Усвідомлення ролі засобів виразності у творі дає учням змогу повніше сприймати й відтворювати в уяві картини життя, змальовані письменником/письменницею, встановлювати зв'язок між ними, розуміти авторську позицію, що своєю чергою сприяє проникненню в емоційну тональність твору.

Оволодіння цими читацькими уміннями створює умови для розвитку в школярів здатності емоційно реагувати на зміст прочитаного (прослуханого) твору, виявляти й усвідомлювати свої почуття, умінь виразно читати, висловлювати власні оцінні судження, використовуючи адекватні мовленнєві засоби.

Робота з науково-художніми творами

Науково-художній твір – це різновид дитячої пізнавальної літератури. У науково-художньому творі пізнавальна інформація розкривається за допомогою сюжету, характеристики (опису) образів, подій, явищ.

За жанровою та тематичною різноманітністю – це оповідання, пізнавальні казки, повісті про явища природи, історичні події, видатних особистостей, відкриття в різних галузях знань.

Робота з науково-художнім твором спрямовується на формування в учнів умінь знаходити пізнавальну інформацію, визначати істотні ознаки, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки тощо.

Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією

Основними завданнями уроків роботи з дитячою книжкою, роботи з інформацією у 2-4 класах є розширення кола дитячого читання, формування читацької самостійності учнів, сприяння розвитку інформаційної культури молодших школярів.

На кожному етапі навчання визначаються завдання, які враховують особливості кожного вікового мікроперіоду, обумовлюються методика роботи та організація читацької діяльності учнів, вимоги до навчального матеріалу, види бібліотечно-бібліографічної допомоги, типи, структура уроку (заняття) тощо.

Так, у *2 класі* вчитель спрямовує школярів на широке ознайомлення зі світом доступних їм книжок з власної ініціативи, на пошук серед них тих, які найбільшою мірою можуть задовольнити пізнавальні інтереси кожного з учнів.

Враховуючи об'єктивні обставини все ще недостатнього рівня сформованості повноцінної навички читання учнів, рівня розвиненості їхнього літературного смаку, особливого значення набуває індивідуалізація самостійної читацької діяльності дітей. Учителі визначають навчальні завдання з урахуванням індивідуальних можливостей кожного, поступово ускладнюючи навчальний матеріал, а також способи його опрацювання.

Учні вчаться **самостійно** визначати зовнішні структурні елементи кожної книжки, вибирати потрібну за окресленими педагогом показниками, співвідносити їх і на цій підставі робити загальний висновок про тематику, орієнтовний зміст, характер, кількість уміщених у ній творів. Така діяльність сприяє швидшому зануренню дитини в текст, який вона читатиме самостійно.

У *3-4 класах* самостійна читацька діяльність також має свої особливості. Одним із пріоритетних завдань у цей період є формування й розвиток у школярів продуктивних способів самостійного опрацювання змісту різних типів і видів дитячих книжок, у т.ч. значних за обсягом, довідкової літератури, дитячої періодики, а також умінь здійснювати пошук, добір, систематизацію, узагальнення навчально-пізнавальної інформації, користуючись засобами бібліотечно-бібліографічної допомоги, довідково-інформаційним апаратом книжки, а також Інтернет-ресурсами дитячої бібліотеки.

Набуті у попередніх класах практичні уміння, способи роботи з дитячою книжкою дозволяють школярам переважно самостійно розв'язувати спеціальні завдання, які становлять сутність читацької діяльності.

Учні засвоюють знання про підручник як навчальну книгу, набувають уміння орієнтуватись у його структурі, користуватись умовними позначками, засвоюють пам'ятки-алгоритми щодо організації самостійної роботи з підручником.

Визначаючи твори для позакласного читання, вчитель враховує стан забезпечення дитячою літературою районних (міських) шкільних, домашніх бібліотек.

Окреслений зміст роботи реалізується на спеціально відведених уроках, бібліотечних заняттях (проводяться 1 раз на два тижні).

Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного

Спілкування з літературою як мистецтвом слова задовольняє природну потребу дитини в емоційних переживаннях, створює передумови для самовираження особистості. Молодші школярі беруть участь у посильній творчій діяльності, яка організовується вчителем на уроках класного й позакласного читання та в позаурочний час. Для стимулювання творчих здібностей використовуються такі види завдань: словесне малювання, графічне ілюстрування, творчий переказ, читання за ролями, інсценізація, колективне та індивідуальне складання з допомогою учителя казок, віршів, лічилок, загадок тощо.

Аудіювання – слухання-розуміння усного мовлення

На уроках літературного читання здійснюють не лише такий вид мовленнєвої діяльності, як читання, а й слухання-розуміння (аудіювання). Уміння слухати й розуміти усне мовлення лежить в основі розвитку навичок говоріння, читання, письма. У сучасних умовах, коли відбувається збільшення обсягів інформації, виникає потреба у швидкому і точному сприйманні усного мовлення, розумінні прослуханого, вмінні зосереджувати довільну увагу впродовж більш тривалих відрізків часу. Все це зумовлює необхідність удосконалювати навичку слухання і розуміння (аудіювання).

Учнів необхідно вчити стежити за розвитком думки, адекватно сприймати інформацію; помічати в тексті слова, найважливіші для розуміння висловлювання, виділяти певні факти; усвідомлювати зміст прослуханого тексту зважаючи на загальний тон, тембр, темп, силу голосу того, хто озвучує текст.

Розвиток уміння уважно слухати, розуміти прослухане, виконувати після одного/двох (за вибором учителя, зважаючи на навчальні можливості учнів класу) прослуховувань певні завдання відбувається на матеріалі художніх (2-4 клас) та науково-художніх (4 клас) творів. У вправлянні з аудіювання, як правило, використовують фронтальні види роботи; для проведення аудіювання добирають завдання на створення малюнка за текстом; вибір правильної відповіді на запитання до тексту з кількох пропонованих варіантів; висловлювання вражень, почуттів щодо змісту прослуханого тексту тощо.

* * *

Методична реалізація змісту курсу «Літературне читання» потребує гнучкого підходу до визначення цілей, структури уроків, добору методів і прийомів організації читацької діяльності молодших школярів.

У поєднанні методів і прийомів навчання слід прагнути до активізації пізнавальної й емоційно-почуттєвої сфери учнів, залучення їх до діалогічної взаємодії з текстом, самовираження у творчій діяльності. Повноцінне сприймання й розуміння передбачає взаємодію мотиваційного, змістового, операційного, рефлексивного компонентів читацької діяльності учнів, поетапність осягнення смислової й образної цінності твору.

Реалізація ідей особистісно зорієнтованого навчання, впровадження компетентнісного підходу потребують індивідуалізації читацької діяльності учнів, залучення їх до самоперевірки й самоконтролю власних навчальних досягнень.

Це зумовлює необхідність систематичного застосування диференційованих і творчих завдань, завдань на вибір, врахування в оцінюванні навчальних досягнень індивідуальних особливостей учнів, їхніх читацьких інтересів.

Літературне читання 2 клас

119 год

(**3,5 год на тиждень** – 3 год літературного читання щотижня та 1 год літературного читання (позакласне читання) кожний другий навчальний тиждень (через тиждень), **або I семестр – 3 год на тиждень, II семестр – 4 год на тиждень**)

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
Коло читання Перелік авторів, які визначені в колі читання, **має рекомендований характер і може бути змінений учителем з урахуванням читацьких інтересів учнів та авторами чи укладачами підручників, зважаючи на авторську концепцію підручника**	
Усна народна творчість: загадки, скоромовки, лічилки, мирилки, дитячі народні ігри, співаночки, казки про тварин, прислів'я. **Скоромовки:** Олена Пчілка, Грицько Бойко, Оксана Кротюк, Любов Відута. **Загадки:** Леонід Глібов, Тамара Коломієць, Ігор Січовик, Дмитро Кузьменко. **Поезія** (сюжетний вірш, пейзажна лірика). Тарас Шевченко, Леся Українка, Олена Пчілка, Олександр Олесь, Марійка Підгірянка, Платон Воронько, Наталя Забіла, Любов Забашта, Анатолій Камінчук, Тамара Коломієць, Ліна	**правильно називає** з кола опрацьованих творів українські народні казки, оповідання, вірша; **правильно називає** прізвища двох-трьох українських письменників, твори яких вивчали; **впізнає** за заголовком, ілюстрацією, уривком твору, прізвищем автора твір, який вивчався.

Костенко, Анатолій Костецький, Володимир Лучук, Сергій Пантюк, Оксана Сенатович, Вадим Скомаровський, Віктор Терен, Ганна Чубач, Ігор Січовик, Мар'яна Савка, Наталка Поклад, Григорій Фалькович. **Літературні казки, оповідання, уривки з повістей**. Іван Франко, Наталя Забіла, Ніна Найдич, Василь Сухомлинський, Галина Малик, Сашко Дерманський, Марина Павленко. Віра Артамонова, Марина та Сергій Дяченки, Андрій М'ястківський, Володимир Сенцовський, Лариса Ніцой, МиколаТрублаїні, Василь Чухліб, Леся Воронина, Оксана Лущевська. **Гумористичні твори:** Тетяна Стус, Грицько Бойко, Анатолій Григорук, Всеволод Нестайко, Ігор Січовик, Іван Світличний. **Науково-художня література**: Олександр Копиленко, Юрій Старостенко, Катерина Міхаліцина **Зарубіжна література:** казки народів Європи	
Формування і розвиток навички читання	
5. Спосіб читання. **Читання вголос: усвідомленість, правильність, плавність.** **Читання мовчки.**	**Учень/учениця:** **читає наприкінці навчального року вголос правильно, свідомо, плавно цілими словами (допускається поскладове читання важких слів);** **володіє початковими уміннями читати мовчки;**
2. Темп читання. **Темп читання вголос.** **Уповільнення та пришвидшення темпу читання.** **Оперативне поле читання.** **Темп читання і зміст твору.**	**За завданням учителя** **виконує вправи з розвитку оперативного поля читання, зорового і смислового сприймання слів;** **читає у різному темпі з уповільненням і пришвидшенням;** **обирає темп читання і регулює його (повільно, швидко, помірно) залежно від змісту тексту (з допомогою вчителя) і** **читає відповідно до обраного темпу;**
3. Правильність читання **Звукова культура мовлення.**	**Виконує за завданням вчителя спеціальні вправи на тренування мовленнєвого**

Вимова слів під час читання.	**апарату, розвиток чіткої дикції, правильної артикуляції звуків рідної мови в словах і фразах;** **чітко вимовляє скоромовки, чистомовки; поєднання голосних та приголосних звуків, закінчення слів, багатоскладових слів;** **правильно наголошує слова під час читання (важкі слова з допомогою вчителя);**
4. Усвідомленість читання. **Пряме й переносне значення слів у літературному творі.** **Смислові зв'язки між реченнями і частинами тексту.** **Смислова здогадка.** **Цілісність змісту тексту**	**знаходить і пояснює значення слів, ужитих у тексті у прямому та переносному значеннях (за винятком незнайомих, незрозумілих слів, а також слів з високим ступенем образності);** **виявляє в тексті незрозумілі слова і вирази, користується виносками;** **розуміє, що слова в реченні, речення і частини тексту пов'язані між собою за змістом;** **прогнозує орієнтовний зміст тексту, окремих його частин за заголовком, ілюстраціями;** **знаходить в тексті відповіді на поставлені запитання;** **називає основні факти, події, які послідовно передають цілісний зміст тексту;** **пояснює зв'язки між фактами, подіями (під керівництвом учителя);**
5. Виразність читання **Пауза між реченнями.** **Ритмічні паузи.** **Сила голосу, тону і зміст та жанрова специфіка твору.**	**правильно інтонує кінець речення;** **дотримується ритмічних пауз, пауз, обумовлених розділовими знаками в тексті;** **регулює силу голосу, тон залежно від змісту та специфіки**

	твору (за завданням та з допомогою учителя).
Літературознавча пропедевтика	
Тема та основна думка твору	**Учень/учениця:** **відповідає на запитання: про кого, про що йдеться у творі?** **Висловлюється щодо теми та основної думки твору (з допомогою вчителя)**
Сюжет і композиція (без уживання термінів). **Початок, основна частина, кінцівка твору.** **Послідовність подій у творі, зв'язки між ними.**	**Визначає в невеликих за обсягом і нескладних за будовою творах початок, основну частину, кінцівку;** **знаходить у творі частину про окрему подію (за завданням учителя);** **відтворює послідовність подій у творі, у тому числі за допомогою малюнків, ілюстрацій;** **встановлює й пояснює зв'язок між двома подіями (за питаннями вчителя);**
Герой, персонаж твору: **вчинки героя (персонажа), портрет, мова.**	**Називає героя, героїв (персонажа, персонажів/ дійову особу, дійових осіб) твору;** **розрізняє позитивні й негативні вчинки персонажів;** **знаходить у тексті опис зовнішності персонажа, факти про його вчинки, події, які з ним відбуваються;**
Автор твору.	**Називає автора та його твір (прізвище письменника/письменниці, заголовок);** **пояснює, що автором твору називають письменника/письменницю, який/яка написав/написала даний твір;**
Мова художнього твору.	**Знаходить у тексті слова, які точно, образно відтворюють**

	подію, зображають персонажа, його вчинок; точно й образно описують картину; **пояснює слова, які допомагають точно уявити те, про що йшлося у творі;** **знаходить у тексті слова, речення за певними орієнтирами (найдовше, власні назви, слова, які звучать однаково, але мають різний смисл і т.ін.).**
Жанр. **Дитячі народні ігри. Лічилки. Мирилки, Співаночки. Скоромовки. Загадки.** **Казки. Вірші. Оповідання.**	**Розрізняє дитячі народні ігри, лічилки, мирилки, співаночки, скоромовки, загадки, казки, оповідання, вірші;** **називає ситуації, коли використовують лічилки, мирилки, скоромовки, загадки;** **називає відмінності між казкою й оповіданням, оповіданням і віршем;**
Досвід читацької діяльності	
Робота з художніми творами	
Дитячий ігровий фольклор. **Дитячі народні ігри. Лічилки. Мирилки, Співаночки. Скоромовки.**	**обирає серед запропонованих творів малих фольклорних форм лічилки, мирилки, скоромовки, співаночки;** **правильно їх називає;** **бере участь у колективному розучуванні зразків дитячого ігрового фольклору, їх інсценізації;** **використовує лічилки, мирилки, скоромовки, загадки, співаночки в іграх з ровесниками;**
Загадка (популярний жанр народної творчості, що розповідає про предмет, явища, їхні істотні ознаки, але не називає їх). **Образність у зображенні суті загадки.**	**вирізняє загадку серед інших творів малих фольклорних форм;** **пояснює призначення загадок;** **пояснює зв'язок між відгадкою і її образною назвою у загадці;**

	знає напам'ять 2-3 загадки, загадує їх одноліткам;
Казка (літературний твір, у якому є вимисел, фантазія). **Особливості побудови казки: традиційні зачин, кінцівка, повтори, постійні образні вислови, звертання.** **Народні казки про тварин.** **Герої казок про тварин, їхні вдача, вчинки.** **Послідовність подій у казках про тварин.** **Поняття про літературну казку.**	**називає ознаки народної казки: наявність у змісті вигадки, фантазії;** **розповідає про особливості побудови казки: традиційний зачин, кінцівку, повтори;** **вирізняє серед інших літературних творів казки про тварин;** **знає сюжети казок про тварин, які вивчалися на уроках читання; переказує зміст казок про тварин;** **визначає й називає героїв казок про тварин;** **розповідає про основні риси характеру персонажів у казках на основі спостережень за їхньою поведінкою, вчинками (за запитаннями вчителя);** **передає це голосом під час читання, інсценування;** **висловлює елементарні узагальнені оцінні судження (наприклад, лисиця – хитра, вовк – злий; заєць – боягуз і т. ін.);** **визначає послідовність подій у казках;** **пояснює, що літературна казка – це авторський твір;**
Вірш. **Рима, ритм, настрій у вірші.**	**вирізняє вірш серед інших літературних творів;** **знаходить у вірші римовані**

	слова; **спостерігає за звучанням ритму вірша (з голосу вчителя, актора в аудіозаписі) і визначає його настрій;** **розрізняє веселі й сумні вірші ;**
Сила і тон голосу, темпоритм при читанні вірша.	**виділяє в тексті слова, словосполучення, розділові знаки, що вказують на відповідні темп, силу голосу, тон звучання (з допомогою вчителя);**
Заучування віршів напам'ять за малюнками, опорними словами.	**читає виразно вірш (після попередньої підготовки);** **заучує вірші напам'ять, використовуючи опорні слова, малюнки;** **на кінець навчального року читає напам'ять 4 вірша;**
Оповідання (невеликий розповідний художній твір про якийсь випадок, епізод із життя героя).	**вирізняє оповідання серед інших літературних творів;**
Персонажі (герої) оповідання, їхні вчинки, мотиви поведінки.	**визначає й називає персонажів оповідання; висловлює свою думку щодо поведінки героїв;**
Формування письменником/письменницею читацького враження про зображувані події та персонажів.	**висловлює елементарні оцінні судження морального і етичного характеру про вчинки героїв прочитаних творів, їх ставлення до природи, краси довкілля, людей, подій, явищ з використанням оцінної лексики (за допомогою вчителя).**
Смисловий і структурний аналіз тексту	
Події у тексті, дійові особи. **Враження від прочитаного/прослуханого.**	**Учень/учениця:** **називає фактичні події, дійових осіб; знаходить і пояснює (з допомогою вчителя)**

	незрозумілі слова; **знаходить у тексті відповіді на запитання щодо відтворення фактичного змісту прочитаного;** **розповідає про свої почуття, які виникли під час читання/слухання;**
Зв'язок між подіями твору, між дійовими особами. **Істотні ознаки явищ, подій.** **Дійові особи: мовлення, вчинки, мотиви поведінки.** **Формування письменником/письменницею читацького враження про зображувані події та персонажів.**	**під час перечитування тексту встановлює зв'язки між подіями, дійовими особами;** **виділяє істотні ознаки явища, події, персонажів (з допомогою вчителя);** **відповідає на запитання про мовлення, вчинки, мотиви поведінки дійових осіб;** **знаходить у тексті та пояснює слова якими автор формує ставлення читача до зображуваних подій і персонажів.**
Найважливіші слова, речення для характеристики дійових осіб, подій, явищ	**знаходить у тексті найважливіші слова, речення, що характеризують певні якості дійових осіб, подій, явищ**
Запитання до окремих абзаців і до тексту. **Тема і основна думка твору та тема і основна думка окремих абзаців**	**формулює запитання до окремих абзаців і тексту загалом (з опорою на слова: хто, що, де, коли);** **визначає (з допомогою вчителя) за змістом твору тему і основну думку окремих абзаців та тексту загалом;**
Заголовок. **Зв'язок між заголовком твору і змістом прочитаного.** **Смислова здогадка під час читання (слухання).**	**розпізнає у структурі тексту заголовок;** **пояснює (з допомогою вчителя) зв'язок між заголовком твору і змістом прочитаного (темою твору);** **добирає свій заголовок відповідно до теми твору;** **прогнозує зміст тексту на основі заголовка твору,**

	розгляду ілюстрацій; **висловлює власні міркування щодо можливого розвитку подій;**
Поняття про абзац, його роль у тексті.	**розпізнає у структурі тексту абзаци;** **знаходить у тексті абзаци;** **визначає їх кількість;** **знаходить (на невеликих за обсягом творах) спільне і відмінне у змісті двох послідовних абзаців;**
Зачин, основна частина, кінцівка тексту.	**визначає у тексті зачин, основну частину, кінцівку;**
Діалог у тексті твору. **Мова автора і дійових осіб.**	**знаходить у тексті діалоги;** **визначає слова автора і слова дійових осіб;** **читає в особах;**
План твору (до 3 пунктів).	**обирає назву частини твору з двох пропонованих;** **визначає частину твору (одну з двох) відповідно до її назви;** **складає план (у малюнках, називних реченнях – без використання терміну «називне речення») невеликих за обсягом і нескладних за будовою епічних творів, текстів поділених на частини;** **використовує план (малюнковий, словесний) для відтворення тексту.**
Засоби художньої виразності, ***емоційного ставлення до змісту твору***	
Засоби художньої виразності у тексті.	**Учень/учениця:** **розпізнає і знаходить у тексті яскраві образні слова, вислови, вирази (епітети, порівняння, метафори без вживання терміна);** **пояснює з допомогою вчителя**

Переносне значення слів. Багатозначні слова.	**мету їх використання у тексті;** **знаходить слова з переносним значенням і багатозначні слова, пояснює їх у контексті;** **вживає у мовленні слова у переносному значенні;**
Образні слова і вислови у власних висловлюваннях (переказах, творах на основі прочитаного).	**використовує в розповіді, переказі яскраві, образні вислови з прочитаного тексту, у тому числі творів усної народної творчості (з пісень, казок, прислів'їв, приказок);**
Емоційний настрій твору. **Враження і почуття від прочитаного.**	**визначає загальний емоційний настрій твору (з допомогою вчителя);** **передає свої враження, почуття від прочитаного у зв'язних висловлюваннях;**
Оцінні судження про вчинки героя.	**висловлює елементарні оцінні судження морального і етичного характеру про вчинки героїв прочитаних творів, їхнє ставлення до природи, краси довкілля, людей, подій, явищ з використанням оцінної лексики.**
Робота з науково-художніми творами	
Науково-художній твір. Образні слова, вислови у науково-художньому творі. **Наукова інформація. Слова-терміни.**	**Учень/учениця:** **вирізняє науково-художній твір серед інших творів;** **знаходить у тексті науково-художнього твору пізнавальну інформацію,** **знаходить слова-терміни та образні слова й вислови;** **визначає тему (за допомогою вчителя) твору;** **відтворює зміст окремих частин твору.**
Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією	
Книга: обкладинка, зміст, умовні графічні	**Учень/учениця:** **виділяє, називає, показує елементи дитячої книжки: титульний аркуш,**

позначки, виноска. **Збірка авторська, збірка тематична.** **Пошук твору за змістом (переліком) творів у книзі.** **Різноманітність дитячих книжок.** **Добір дитячої книжки на певну тему.** **Рекомендаційний список дитячої літератури, книжкова виставка (авторська, тематична).** **Абонемент та робота бібліотекаря на абонементі.** **Рубрика. Періодичні дитячі видання.**	**передмова, зміст (перелік творів), умовні графічні позначки; пояснює їх призначення (самостійно та з допомогою вчителя);** **знаходить потрібний твір за змістом (переліком творів);** **практично розрізняє дитячі книжки за типом видання: книжка-твір; книжка-збірка (на основі розглядання та зіставлення елементів позатекстової інформації: написів на обкладинці, титульному аркуші, ілюстрацій, змісту (переліку творів);** **орієнтується у групі дитячих книжок;** **вибирає потрібну книжку з кількох запропонованих (не більше 4-х) за вказаними педагогом ознаками;** **добирає дитячі книжки на певну задану тему (напр. казки про тварин; вірші про природу і т.ін.);** **розповідає, як розташовані дитячі книжки на полицях у відкритому фонді бібліотеки (напр., за алфавітом, тематикою);** **пояснює призначення рекомендаційного списку дитячої літератури, книжкової виставки;** **знаходить потрібну книжку, користуючись рекомендаційним списком, інформацією з книжкової виставки;** **пояснює призначення абонемента в бібліотеці;** **розглядає дитячі періодичні видання; за завданням вчителя знаходить, знаходить і показує названу вчителем рубрику в кількох номерах журналу.**
Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного	
Словесні картини на основі прочитаного.	**Учень/учениця:** складає **словесні картини до епізодів; розповіді за малюнками, опорними словами;**
Переказ прочитаного твору, його частини	доповнює **під час повторного читання зміст творів за текстами з пропусками;**

	переказує **твір, окрему його частину;** переказує **із зміною часу подій;**
Творчі роботи учнів за сюжетами прочитаних творів.	**самостійно і колективно** складає **варіанти кінцівок до відомих казок, оповідань;** складає **твори-мініатюри (3 речення) про казкових героїв, за спостереженнями;** бере участь **у групових і колективних інсценізаціях прочитаного, де виступає в ролі автора, актора, глядача (**читає **за ролями,** передає **голосом, жестами, мімікою характер персонажів);**
Римування. Складання загадок, лічилок, небувалиць на основі прочитаного.	заповнює пропущені рими **в уривках віршів шляхом підбору слів, які подані для римування (індивідуально або у процесі групової чи парної роботи; за допомогою вчителя);** добирає **ланцюжок римованих слів;** придумує **загадки, лічилки, небувалиці за прочитаним;** бере участь **в обговоренні творчих робіт (малюнків, розповідей) однокласників за сюжетами прочитаних творів;** висловлює **оцінні судження.**
Аудіювання – слухання-розуміння усного мовлення	
Слухання-розуміння художніх творів (казка обсягом 140-160 слів). Слухання-розуміння інструкцій, що стосуються виконання навчальних дій (2-3 кроки).	**Учень/учениця:** *відповідає* на запитання (хто? що? де? коли?) за прослуханим текстом; *називає* послідовність подій у прослуханому тексті; *розповідає* про власні почуття, які викликав прослуханий текст; *адекватно виконує* сприйняті на слух інструкції щодо виконання поставлених учителем навчальних завдань.

Літературне читання 3 клас
119 год

(**3,5 год на тиждень** –
3 год літературного читання щотижня та 1 год літературного читання (позакласне читання) кожний другий навчальний тиждень (через тиждень),
або І семестр – 3 год на тиждень, ІІ семестр – 4 год на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня**
Коло читання Перелік авторів, які визначені у колі читання, **має рекомендований характер і може бути змінений учителем із урахуванням читацьких інтересів учнів та авторами чи укладачами підручників, зважаючи на авторську концепцію підручника**	
Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: народні дитячі пісеньки, ігри, лічилки, загадки, скоромовки, прислів'я, приказки; народні усмішки, чарівні казки, легенди, народні пісні. **Поезія** (вірші сюжетні, пейзажні, гумористичні, фантастичні; акровірші, вірші-загадки, вірші-скоромовки). Тарас Шевченко, Леся Українка, Грицько Бойко, Дмитро Білоус, Микола Вінграновський, Платон Воронько, Василь Голобородько, Наталя Забіла, Іван Андрусяк, Ігор Калинець, Анатолій Качан, Ліна Костенко, Володимир Коломієць, Тамара Коломієць, Анатолій Костецький, Андрій Малишко, Андрій М'ястківський, Олександр Олесь, Петро Осадчук, Дмитро Павличко, Марійка Підгірянка, Олена Пчілка, Оксана Лущевська, Михайло Григорів, Вадим Скомаровський, Ігор Січовик, Іван Світличний, Микола Сингаївський, Володимир Сосюра, Павло Тичина, Ганна Чубач. **Байки.** Леонід Глібов, Павло Глазовий. **Літературні казки, оповідання, уривки з повістей**: Іван Франко, Леся Українка, Валентина Вздульська, Оксана Іваненко, Василь Симоненко, Вадим Скомаровський, Василь Сухомлинський, Олег Буцень, Леся	**Учень/учениця:** **визначає** жанр прочитаного твору: казка, вірш, оповідання, байка, п'єса; **розрізняє** фольклорні і авторські твори; твори за емоційним забарвленням; **називає** з кола опрацьованих творів основні теми читання; твори зазначеного у завданні жанру; прізвища, імена 4-5 найвідоміших українських письменників, та їхні твори, з якими ознайомились під час навчання; **пояснює** значення книжки в житті людини.

Воронина, Дмитро Кузьменко, Євген Гуцало, Сашко Дерманський, Юрій Збанацький, Галина Вдовиченко, Всеволод Нестайко, Зірка Мензатюк, Василь Скуратівський, Катерина Бабкіна, Михайло Стельмах, Лариса Денисенко, Григір Тютюнник, Микола Трублаїні, Дмитро Чередниченко, Василь Чухліб, Леонід Шиян. **П'єси.** Олександр Олесь, Леся Мовчун. **Науково-художні твори.** Оксана Іваненко, Олександр Копиленко, Юрій Старостенко, Алла Коваль, Оксана Караванська. **Довідкова література** для молодших школярів. **Сторінками дитячих журналів.** **Зарубіжна література.** Казки, оповідання, уривки з повістей, вірші – Ганс Крістіан Андерсен, Іан Вайброу, брати Грімм, Карло Коллоді, Астрід Ліндгрен, Божена Немцова, Микола Носов, Джанні Родарі, Джеремі Стронг, Нузет Умеров.	
Формування і розвиток навички читання	
Читання вголос.	**Учень/учениця:** читає **наприкінці навчального року вголос правильно, свідомо, виразно, цілими словами та групами слів;**
Читання мовчки.	читає **мовчки: очима (без артикулювання), свідомо;**
Виразність читання. Тон, темп, гучність читання. Логічний наголос.	**під час читання** вибирає та застосовує **(самостійно та з допомогою вчителя) тон, темп, гучність читання, логічний наголос з урахуванням змісту та специфіки твору;** обирає **темп читання, прийнятний для розуміння прочитаного;**
Темп читання і правильність розуміння прочитаного **Смислова здогадка й темп читання.**	виконує **за завданням учителя вправи різних видів, спрямовані на розвиток артикуляційного апарату, розширення оперативного поля зору, правильності сприймання тексту, розвиток смислової**

Звукова культура під час читання. **Оперативне поле читання**	**здогадки, розвиток темпу читання вголос і мовчки; розвиток уваги і пам'яті в процесі сприймання.**
Літературознавча пропедевтика	
Тема та основна думка твору	**Учень/учениця:** визначає **тему твору;** визначає **(з допомогою вчителя) основну думку твору;**
Сюжет і композиція **(без уживання термінів).** **Початок, основна частина, кінцівка твору (як основні елементи сюжету), їхні взаємозв'язки** **Епізод твору.** **Пейзаж, портрет, діалоги (як найпростіші елементи композиції твору).**	визначає **у структурі епічного твору початок, основну частину, кінцівку;** пояснює **їх взаємозв'язок після аналізу твору;** знаходить **потрібний епізод у творі за завданням учителя;** співставляє **ілюстрацію до твору з відповідним епізодом;** знаходить **у структурі тексту художні описи природи, зовнішності людини, інших живих істот;** пояснює **їх роль у творі;** знаходить **у тексті діалог;** називає **учасників діалогу;**
Герой (персонаж) твору. **Головні й другорядні персонажі твору.** **Вчинки героїв (персонажів) твору (позитивні та негативні).**	визначає **головного і другорядного персонажів;** пояснює, **який вчинок персонажа є позитивним, а який – негативним і чому (самостійно та з допомогою вчителя) і** підтверджує **свою думку про вчинок героя твору рядками з тексту;**
Автор твору. **Взаємозв'язок: автор – твори – книжки; автор – теми.** **Формування**	пояснює, **що той чи інший письменник/письменниця є автором низки творів, низки книжок на певну тему,** наводить приклади; **за змістом прочитаного** робить припущення **щодо того, як автор формує ставлення до зображуваних подій і**

письменником/письменницею читацького враження про зображувані події та персонажів. **Епізоди з життя й діяльності письменника.**	**вчинків персонажів (з допомогою вчителя);** підтверджує **свою думку про формування автором твору враження щодо героя твору рядками з тексту (з допомогою вчителя);** розповідає **епізоди з життя й діяльності письменників/письменниць, з творами яких ознайомлений під час навчання;**
Мова твору. **Яскраві, точні, образні вислови, епітети, порівняння, метафори для характеристики персонажів, опису природи.**	виділяє **у художньому тексті та** вживає **у своєму мовленні під час характеристики персонажів творів, опису природи яскраві, образні вислови, епітети, порівняння, метафори (без уживання термінів, практично) з твору;** пояснює **їхню роль у тексті;**
Жанр. **Жанрові особливості творів.**	правильно називає та розрізняє **практично жанри творів, з якими ознайомлювався під час навчання;** визначає **жанрові ознаки казок, віршів, оповідань;** визначає **жанрові ознаки героїко-фантастичних казок; байок, п'єс (з допомогою вчителя);** називає **відмінності між казкою про тварин і героїко-фантастичною казкою, між віршем і байкою, між оповіданням і п'єсою.**
Досвід читацької діяльності	
Робота з художніми творами	
Народні героїко-фантастичні (чарівні) казки, **їхні особливості.** **Вимисел та фантазія у героїко-фантастичних (чарівних) казках.** **Герої (персонажі) героїко-фантастичних казок, їхні вчинки, мотиви поведінки.**	**Учень/учениця:** вирізняє **героїко-фантастичні казки;** знаходить **у змісті (тексті) героїко-фантастичної (чарівної) казки** і називає (зачитує) **приклади вимислу та фантазії: таємничі, зачаровані, незвичайні предмети, істоти, чудесні перетворення, надзвичайна сила героїв і т.ін.;** правильно визначає, називає **героїв чарівних казок;** пояснює, **які якості виявляє герой (персонаж), здійснюючи позитивні й негативні вчинки (самостійно і з допомогою вчителя);** висловлює **свою оцінку щодо поведінки, вчинків**

Добро і зло в казці.	**персонажів;** робить висновок **про перемогу добра над злом (з допомогою вчителя);** **знає** сюжети героїко-фантастичних казок, з якими познайомився на уроках читання; **читає** напам'ять 1 уривок з казки (без діалогу) 30-35 слів;
Прислів'я і приказки (**короткі, влучні, образні вислови повчального змісту). Тематика прислів'їв. Прислів'я і приказки у художніх творах.**	розпізнає **прислів'я і приказки з-поміж інших літературних жанрів;** називає **теми прислів'їв (напр., про працю, навчання);** правильно вибирає **з низки прислів'їв таке, що найточніше відображає основну думку твору (на прикладі прислів'їв, які побутують у мовленні переважно у прямому значенні);** розпізнає **прислів'я і приказки у тексті художніх творів;** **знає напам'ять** 5-6 прислів'їв;
Вірші. **Жанрові особливості віршів (рима, ритм, настрій, мелодика, уявні картини).** **Мова віршів.** **Тематика дитячих віршів.**	називає **основні ознаки вірша: наявність рими, ритму, мелодики, поділ на строфи – без вживання терміну) з опорою на текст вірша та** знаходить **у вірші римовані слова,** зачитує **строфи;** створює **словесні малюнки за змістом вірша;** пояснює, **які почуття висловлює поет у творі;** розповідає **про власні почуття, які викликав вірш під час слухання чи читання;** наводить **приклади віршів, різних за емоційним забарвленням;** називає **теми дитячих віршів, які опрацьовувалися на уроках;** обирає **темп читання, тон, гучність голосу з урахуванням змісту і мелодики вірша і** читає **виразно вірш після попередньої підготовки;** читає напам'ять **5 віршів**
Акровірш (акростих) **як особлива форма вірша (віршованої загадки), у**	практично вирізняє **акровірш серед інших творів;**

якому початкові літери рядків, прочитані згори вниз, становлять слово чи словосполучення.	називає **його основну відмінність;**
Оповідання. **Подія в оповіданні.** **Головний герой оповідання.** **Тематика оповідань.** **Автор твору і його ставлення до подій в оповіданні.**	визначає **за змістом і** називає **подію (випадок), про яку (який) розповідається в оповіданні;** співвідносить **події в оповіданні з подіями в реальному житті і** пояснює, **що відображені події у тому чи іншому оповіданні не є точною копією з реального життя;** називає **героїв (персонажів) оповідання;** визначає **головних героїв оповідання;** називає **теми дитячих оповідань, які опрацьовувалися під час навчання;** висловлює **оцінні судження морального і етичного характеру про вчинки героїв прочитаних оповідань.** доводить **думку прикладами з тексту;**
Байка(**невеликий, здебільшого віршований твір, у якому в гумористичній, алегоричній формі висміюються недоліки, негативні риси характеру, вчинки людей).** **Герої (персонажі) байок.** **Висновок-повчання у байці (мораль).**	вирізняє **байку серед інших літературних творів;** називає **особливість байки (з опорою на тексти творів): наявність висновку-повчання;** встановлює **зв'язок між вигаданим у байці і подібними реальними ситуаціями у житті,** пояснює **свою думку;** називає **героїв байок;** визначає **в тексті байки її висновок-повчання (мораль);**
Повість, повість-казка (**прозовий твір, у якому мають місце кілька подій)** **Відмінність повісті від оповідання та казки.** **Герої (персонажі) повістей, повістей-казок.**	практично розрізняє **повість, повість-казку;** пояснює **їх відмінність від оповідання та казки;** правильно називає **героїв повістей,**

	повістей-казок;
П’єса (**драматичний твір, написаний для вистави). Дійові особи.** **Діалоги і монологи у п’єсі. Слова автора.** **Дії (картини) у п’єсі.**	вирізняє **п’єсу серед інших літературних творів;** називає **ознаки, якими п’єса відрізняється від інших жанрів;** визначає **у п’єсі діалоги, монологи, слова автора, дії (картини);** бере **участь у постановці дитячих п’єс.**
Смисловий і структурний аналіз тексту	
Події у творі й почуття читача/слухача. **Послідовність подій у творі.** **Події, дії та вчинки персонажів твору та тема й основна думка твору.** **Мотиви поведінки, наслідки вчинків персонажів твору**	**Учень/учениця:** розповідає **про свої враження, почуття, які виникли під час читання/слухання;** називає **події твору, які їх викликали;** пояснює **свої думки;** визначає **послідовність подій у творі;** упорядковує **ілюстрації до частин твору відповідно до послідовності подій у творі;** висловлює **здогадки щодо можливого розвитку подій;** визначає **на основі аналізу подій, дій і вчинків героїв твору тему й головну думку твору;** з допомогою вчителя визначає і пояснює **мотиви поведінки, наслідки вчинків персонажів твору;** знаходить в тексті **слова, вислови, речення, які є ключовими для розуміння подій, характеристики персонажів;** прогнозує **за змістом твору можливі наслідки дій, поведінки персонажів;** обирає **з переліку назви рис характеру дійової особи на основі оцінки їх дій і вчинків;** висловлює **оцінні судження морального характеру про події, вчинки персонажів;** називає **позитивні й негативні вчинки героїв (персонажів) твору;** наводить **відповідні приклади поведінки**

	людей із реального життя;
Зв'язок між заголовком і темою (головною думкою) твору.	пояснює **зв'язок між заголовком і темою твору; зв'язок між заголовком і головною думкою твору (з допомогою вчителя);** співвідносить **головну думку прочитаного із заголовком, з прислів'ям, з ілюстраціями** знаходить і пояснює **зв'язки між реченнями, абзацами і частинами тексту; епізодами твору;**
Смислові зв'язки між реченнями, абзацами і частинами тексту; епізодами твору.	упорядковує **пункти плану відповідно до послідовності подій у творі;** доповнює **план твору, у якому пропущено назву однієї частини;**
План твору (до 4 пунктів).	складає план **до невеликих за обсягом і нескладних за будовою художніх і науково-художніх текстів;** використовує **план для переказу прочитаного;**
Елементи розповіді, опису і міркування у творах.	знаходить у **тексті твору і** читає **частину з розповіддю, описом, міркуванням;** формулює **запитання за змістом прочитаного про факт, подію, час, місце події, героїв твору;** відповідає **на запитання щодо прочитаних творів рядками тексту, своїми словами;** підтримує **діалог (5-6 реплік) з учителем, однокласниками на основі прочитаного.**
Діалог за змістом прочитаного.	

Засоби художньої виразності; емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору	
Роль засобів художньої виразності в усній народній творчості й у творах письменників. **Переносне значення слів.** **Настрій твору і засоби художньої виразності.** **Слова в тексті для зображення кольорів, форм, звуків природи.** **Засоби художньої виразності та настрій читача твору**	**Учень/учениця:** знаходить у тексті **порівняння, епітети, метафори (без вживання терміну);** пояснює **їхнє смислове значення та роль у тексті;** знаходить **у тексті слова, що мають переносне значення;** пояснює **їхнє значення на прикладах;** називає, **які почуття викликають у читача використані автором засоби художньої виразності;** встановлює **зв'язок між засобами художньої виразності і настроєм твору;** знаходить **у тексті слова для зображення кольорів, форм, звуків природи;** пояснює **їх значення;** висловлює **думку про почуття, які викликає картина, створена за допомогою цих слів;** використовує **у власному мовленні (переказі, словесній картині, розповіді,) засоби художньої виразності;** висловлює **оцінні судження естетичного характеру про описи у художньому творі; своє враження, ставлення до прочитаного.**
Робота з науково-художніми творами	
Художні й пізнавальні особливості науково-художніх творів. **Пізнавальна наукова інформація.**	називає **ознаки науково-художніх творів: наявність художньої і пізнавальної інформації;** визначає **смислові частини твору,** встановлює **між ними зв'язки,** складає **словесний, малюнковий план,** визначає **основну думку,** переказує **зміст;** виокремлює **(за допомогою вчителя) науково-пізнавальний матеріал,** пояснює **його значення для розуміння подій твору, вчинків персонажів;** знаходить **у тексті слова-терміни та пояснює їхнє значення;** розрізняє **художній та науково-художній твори (за наявністю чи відсутністю**

Художній і науково-художній твір.	**наукової інформації).**
Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією	
Структурні елементи книжки. **Анотація, відомості про письменника/письменницю у структурі книжки**	**Учень/учениця:** знаходить **у книжці,** показує **і правильно** називає **її структурні елементи: титульний аркуш, анотація, відомості про письменника/письменницю;** пояснює **їх призначення;** прогнозує **за анотацією зміст книжки;** розповідає **коротко про письменника/письменницю;**
Позатекстова інформація книжки (на обкладинці, титульному аркуші, у прикнижній анотації, передмові і т.ін.).	ознайомлюється **з новою дитячою книжкою з опорою на зміст обкладинки, титульний аркуш, прикнижну анотацію, передмову;** прогнозує **її орієнтовний зміст;**
Добір і читання дитячих книжок за темами.	добирає і читає **дитячі книжки на рекомендовану вчителем тему читання (із запропонованого переліку);** будує **зв'язне висловлювання за змістом твору (творів);**
Книжки на дитячій книжковій виставці.	висловлюється **щодо орієнтовного змісту книжок на виставці, їх тематики;**
Пошук потрібної книжки (у відкритому фонді, а також за допомогою Інтернет-ресурсів бібліотеки).	здійснює пошук **потрібної книжки у відкритому фонді бібліотеки і з допомогою дорослих через Інтернет-ресурси бібліотеки;**
Анотація на прочитану книжку.	складає **найпростішу анотацію на прочитану книжку (усно, з допомогою вчителя);**
Довідкова література (дитяча енциклопедія, словники тощо).	пояснює **призначення довідкової літератури;** користується **нею для пошуку потрібної інформації, розширення та поповнення своїх знань;**
Дитяча періодика. Поняття «номер журналу», «рік видання», «примірник», «комплект».	виділяє, правильно називає **у дитячому журналі номер журналу, рік видання;** пояснює **значення понять: «примірник журналу», «комплект» (з допомогою вчителя);**
Культура спілкування під час колективного обговорення прочитаних творів	бере участь **у колективному обговоренні змісту самостійно прочитаних книжок:** уважно слухає **думки, міркування однокласників;** висловлює **власні**

	міркування щодо прочитаного: що вразило, що змусило задуматися, чому цю книжку варто прочитати; виявляє **толерантність, повагу до однолітків під час діалогу, колективної дискусії.**
Розвиток творчої діяльності на основі прочитаного	
Словесний малюнок **Переказ твору.** **Творчий переказ з доповненням (зміною) тексту** **Розповідь від імені одного з героїв твору.** **Твір-мініатюра про казкових героїв.** **Твір-казка.** **Власна загадка (лічилка).** **Творчі завдання на основі сприймання різних видів мистецтва: творів письменників, художників, композиторів.** **Інсценізація прочитаного твору**	**Учень/учениця:** створює **за змістом прочитаного твору власну словесну картину з використанням засобів художньої виразності (з допомогою вчителя; у групі);** переказує **твір детально, стисло, вибірково (з опорою на план, запитання, малюнки);** складає **усний творчий переказ (самостійно і в співпраці з учнями) з доповненням/зміною тексту;** доповнює **зміст прозових і віршованих творів за текстами з пропусками;** складає **варіанти кінцівок до літературних казок;** складає **усну розповідь від імені одного з героїв твору (самостійно і з допомогою вчителя);** складає **усний твір-мініатюру про казкових героїв з 3-4 речень;** складає **казки з 5-6 речень, загадки, лічилки за аналогією, зразком (з допомогою вчителя, або самостійно);** порівнює **твори письменників, художників, композиторів на одну тему**; виконує **різноманітні творчі завдання за їх змістом;** бере участь **в інсценізації прочитаних творів.**
Аудіювання – слухання-розуміння усного мовлення	
Слухання-розуміння художніх творів (оповідання обсягом 210-230 слів).	**Учень/учениця:** *називає* персонажів, місце і час дії, послідовність подій у прослуханому тексті; *визначає* тему сприйнятого на слух твору; *розповідає* про свої враження, почуття, які виникли під час слухання;

Слухання-розуміння інструкцій, що стосуються виконання навчальних дій (з 4-5 кроків).	*висловлює* власну думку про факти, події у сприйнятому на слух тексті; *адекватно виконує* сприйняті на слух інструкції щодо виконання поставлених учителем навчальних завдань.

Літературне читання 4 клас
119 год

(**3,5 год на тиждень** –
3 год літературного читання щотижня та 1 год літературного читання (позакласне читання) кожний другий навчальний тиждень (через тиждень),
або І семестр – 3 год на тиждень, ІІ семестр – 4 год на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня
Коло читання Перелік авторів, які визначені у колі читання, **має рекомендований характер і може бути змінений учителем із урахуванням читацьких інтересів учнів та авторами чи укладачами підручників, зважаючи на авторську концепцію підручника**	
Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: прислів'я, приказки, лічилки, загадки, усмішки; соціально-побутові казки, притчі, легенди, народні пісні. **Поезія.** Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Дмитро Білоус, Іван Драч, Ірина Жиленко, Любов Забашта, Ліна Костенко, Анатолій Костецький, Олеся Мамчич, Володимир Лучук, Іван Малкович, Дмитро Павличко, Оксана Сенатович, Василь Симоненко, Ганна Черінь. **Байки.** Леонід Глібов, Євген Гребінка, Павло Глазовий. **Літературні казки, оповідання, легенди, уривки з повістей, повістей-казок.** Михайло Коцюбинський, Марко Вовчок, Борис Грінченко, Остап Вишня, Олександр Довженко, Олесь Гончар, Олесь Донченко, Анатолій Григорук, Всеволод Нестайко, Іван Сенченко, Михайло Слабошпицький, Василь Сухомлинський, Григір Тютюнник, Марія Чумарна, Василь Чухліб, Сашко	**Учень/учениця:** **називає** з кола опрацьованих творів основні теми читання; твори різних жанрів; прізвища, імена 5-6 найвідоміших українських письменників, та їхні твори, з якими ознайомились під час навчання; **визначає** жанр прочитаного твору: казка, легенда, вірш, оповідання, повість, повість-казка, байка, п'єса; **пояснює** свій вибір; **розрізняє** казку народну і літературну; **пояснює** спільне та відмінне у цих творах; **розрізняє** прозові, поетичні, драматичні твори; **висловлює** міркування про читання як важливе джерело знань; читання як цікаве дозвілля; **називає**, які теми книжок цікавлять; назви улюблених творів та імена улюблених авторів.

Дерманський, Леся Воронина, Михайло Чабанівський, Оксана Іваненко, Саша Кочубей, Галина Ткачук, Мар'яна Прохасько, Тарас Прохасько, Ірен Роздобудько. **П'єси.** Іван Андрусяк, Неля Шейко-Медведєва. **Науково-художні.** Антін Лотоцький, Василь Скуратівський, Алла Коваль, Паола Утевська, Анатолій Давидов, Юлія Смаль. **Довідкова література** для дітей молодшого шкільного віку. **Сторінками дитячих журналів.** **Зарубіжна література.** Казки, оповідання, уривки з повістей – Ред'ярд Кіплінг, Алан Мілн, Микола Носов, Льюїс Керолл, Роальд Дал, Пауль Маар, Марія Парр.	
Формування і розвиток навички читання	
Читання вголос. Читання мовчки. Читання й розуміння. Слухання й розуміння. Інтонаційні та позамовні засоби виразності читання.	**Учень/учениця:** **читає** вголос свідомо, правильно, виразно із дотриманням основних норм літературної вимови і мовчки (усвідомлено) в оптимальному для розуміння темпі; **називає** після прослуховування чи прочитування твору його жанр, персонажів, факти про їхні дії та вчинки, місце та час подій; готується до виразного читання: **обирає** та застосовує тон, темп, гучність читання, логічний наголос з урахуванням змісту та **жанрової** специфіки твору; **передає** з їхньою допомогою під час читання, декламації, читання в особах, інсценізації різножанрових творів своє та авторське ставлення до змісту твору.
Літературознавча пропедевтика	
Тема та основна думка твору. **Сюжет і композиція** (без уживання термінів). Факти, події, випадки, пригоди в художньому творі, їхні взаємозв'язки. **Герой (персонаж) твору.** Головний і другорядний	**Учень/учениця:** **визначає** тему й основну думку твору; **визначає** відносно завершені і самостійні частини тексту (епізоди); факти, події, персонажів, їх вчинки; **пояснює,** хто герої твору, що і як про це сказано в тексті; які події, пригоди трапилися, місце та час

персонажі у творі, стосунки між ними. Вчинки й характери персонажів. Мотиви вчинків персонажів. Позитивний і негативний вчинок героя (персонажа) твору. Власне ставлення до героїв твору.	подій, як вони пов'язані між собою; **визначає** головних і другорядних персонажів твору; **пояснює й обґрунтовує** вчинки героїв та їхні мотиви; **оцінює дії та вчинки** персонажа й **робить** висновок про те, позитивний чи негативний вчинок; **обґрунтовує** свою думку; підтверджує **свою думку про формування автором твору враження щодо героя твору рядками з тексту;**
Автор твору. Взаємозв'язки: письменник/письменниця – тема; письменник/письменниця – жанр; письменник/письменниця – талановита людина. Біографії, автобіографії письменників для молодших школярів.	**складає невеликі усні розповіді** про життєвий шлях 2-3 письменників, події, які особливо запам'яталися; **пояснює,** як, з яких джерел можна одержати біографічні відомості про майстрів мистецтва слова; **називає** основні теми та жанри їх творів;
Мова художнього твору. Засоби художньої виразності у творі. Авторський вибір слова у творах різних жанрів для діалогів, описів природи, зовнішності персонажів, характеристики героїв.	**пояснює,** які яскраві, влучні слова, словосполучення, вислови допомагають глибше, краще уявити картини природи, місце події, зовнішність персонажів, їхні характери, вчинки, стосунки з іншими героями;
Жанр. Жанрові ознаки творів.	**розрізняє, визначає, обґрунтовує** вивчені раніше жанрові ознаки літературних творів, які опрацьовувалися під час навчання в 2-4 класах; **наводить** приклади творів відповідно до вказаного в завданні жанру; **співвідносить** літературний твір з його жанром.
Досвід читацької діяльності	
Робота з художніми творами	
Народні соціально-побутові казки. Відмінність соціально-побутових казок від казок про тварин та героїко-фантастичних (чарівних).	**Учень/учениця:** **практично вирізняє** народну соціально-побутову казку серед інших казок; **пояснює** відмінність соціально-побутових казок від казок про тварин та героїко-фантастичних (на конкретних прикладах); **знає** назви, сюжети соціально-побутових народних казок, які вивчались на уроках; **читає** напам'ять 1 уривок з казки (без діалогу) 35-40 слів;
Народний побут, місце події у	**знаходить** у тексті казки уривок з описом

соціально-побутовій казці. Герої, їхні характери, вчинки, мотиви поведінки. Протиставлення персонажів. Мова соціально-побутової казки. Зв'язок літературної казки з фольклорною. Письменники-казкарі. **Легенда (**як твір-переказ про якісь події, факти, людей, оповитий казковістю, фантастикою). Герої легенд, їхні риси особистості. Жанрові особливості **віршів,** їхня тематика. Почуття автора та засоби їхнє вираження у вірші. Зміна почуттів поета в ліричному вірші. **Оповідання і повість.** Формування письменником/письменницею читацького враження про зображувані події та героїв твору. Позитивні й негативні вчинки персонажів; їхні мотиви. **Історичні оповідання** для дітей. **Гумористичні твори** для дітей, їхній вплив на людину . Авторський вибір слова для характеристики героя, створення комічних ситуацій і т. ін.	народного побуту, місця події; **називає** в казках героїв, **пояснює** їхні вчинки, мотиви поведінки; **визначає** персонажів, які протиставляються у казці; **робить висновок** про повчальний зміст казок; **використовує** зразки мови казки в переказі, розповіді про казку, про її героїв. **розрізняє** фольклорну та літературну казку; **пояснює** спільне та відмінне в цих казках; **правильно називає** прізвища найвідоміших письменників-казкарів та їхні твори; практично **вирізняє** легенду серед інших літературних творів; **називає** героїв легенд, їхні риси особистості; **називає** ознаки вірша як жанру; теми опрацьованих віршів; визначає у вірші слова, які передають почуття автора; **читає напам'ять** 6 поетичних творів оповідання й повість; **називає** спільні й відмінні ознаки цих літературних жанрів; **обґрунтовує** свій вибір (на конкретному прикладі); **визначає** в оповіданні та повісті позитивні й негативні вчинки героїв (персонажів); моральний і етичний характер вчинків героїв та висловлює оцінні судження про них; **обґрунтовує** свої міркування; практично **розрізняє** історичні оповідання для дітей, **пояснює,** що в таких творах йдеться про події (людей), які відбувалися (жили) дуже давно; **вирізняє** за змістом подій, вчинків героїв гумористичні оповідання серед інших оповідань; **знаходить** авторські слова для характеристики героя, створення комічних ситуацій у гумористичних творах, **пояснює** вибір автора; **використовує** авторські слова-характеристики в розповіді про героя, при порівнянні вчинків персонажів; **робить припущення** щодо того, як автор формує ставлення читача до зображуваних подій і персонажів творів. **пояснює,** що гумор допомагає доброзичливо вказати на певні особистісні якості, робить життя яскравим, оптимістичним, спонукає до добрих

	справ, а почуття гумору є позитивною властивістю особистості; **читає** напам'ять 1 уривок з оповідання обсягом 35-40 слів; **знає напам'ять** 7-8 прислів'їв, **розуміє** їх зміст та **пояснює,** у якій життєвій ситуації доцільно вживати кожне з прислів'їв; **добирає і використовує** прислів'я в розповіді про героїв оповідань; **співвідносить** прислів'я й основну думку оповідання.
Смисловий і структурний аналіз тексту	
Зміст твору і почуття читача/слухача під час читання/слухання	**Учень/учениця:** розповідає **про свої враження, почуття, які виникли під час читання/слухання твору;** називає **події /персонажів твору, які вразили, засмутили, викликали сміх, спонукали до певних дій;** пояснює **свої думки;**
Розвиток подій у творі.	**визначає** події, причини, час і місце подій у творі та як вони пов'язані між собою; **підтверджує** думку рядками тексту/ розповіддю фактів з тексту; **наводить** приклади фактів, які змінюють хід подій;
Смислові та причиново-наслідкові зв'язки між епізодами, подіями та явищами, подіями та вчинками героїв у творі.	встановлює і пояснює смислові **зв'язки між епізодами (частинами тексту), подіями і явищами, подіями і вчинками героїв у творі;**
Характеристики персонажів.	**встановлює** та **пояснює** за змістом твору причиново-наслідкові зв'язки між подіями, між вчинками героїв (персонажів) (з допомогою вчителя). **характеризує** дійових осіб: оцінює **їх вчинки, поведінку,** визначає **риси характеру персонажів твору (з опорою на перелік назв рис характеру і самостійно);** знаходить **в тексті слова, вислови, речення, які підтверджують думку читача про героя (персонажа);**
Пейзаж у художньому творі.	пояснює**, чого навчає читача вчинок героя (персонажа) твору;** **знаходить** в тексті твору й **зачитує** частину з описом пейзажу; **виділяє** окремі слова, вислови, які допомагають яскраво уявити картину; **використовує** їх й розповідях за змістом твору;
Тема й основна думка твору.	**встановлює** зв'язок між пейзажем і діями та

	вчинками героями, **пояснює** цей зв'язок;
План тексту (оповідання, казки, статті).	**визначає** тему й основну думку твору; **пояснює** свій вибір;
Діалог читача з текстом.	**складає** план оповідання, казки, статті (до 5 пунктів); **використовує** його для розповіді, різних видів переказу;
Діалог за змістом прочитаного.	формулює **(під час читання мовчки та вголос) запитання за змістом прочитаного про факт, подію, час, місце події, героїв твору, причини й наслідки подій, взаємозв'язки між ними;** озвучує **запитання, які виникли під час читання;** відповідає **на них рядками тексту, своїми словами;** **провадить** діалог (6-7 реплік) з учителем, однокласниками на основі прочитаного.
Засоби художньої виразності; емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору	
Художня виразність мови. Роль засобів художньої виразності в усній народній творчості та у творчості поетів і прозаїків. Ставлення автора й читача до зображеного у творі.	**Учень/учениця:** **знаходить** в тексті засоби художньої виразності (епітет, метафору, порівняння без вживання терміна); **пояснює** їхнє значення у творах різних жанрів, у створенні художніх образів, описів; **використовує** художні засоби у власному мовленні (в описах, розповідях, творах), розуміє їх роль у тексті. **висловлює** емоційно-оцінні судження (морально-етичного й естетичного характеру); **обґрунтовує** свою думку; **пояснює** ставлення автора до зображеного; **висловлює** думку про власне ставлення до зображеного, порівнює її з авторською.
Робота з науково-художніми творами	
Науково-художні оповідання, повісті, казки	**виділяє** в тексті науково-пізнавальну й художню інформацію; **пояснює** пізнавальне значення твору; **визначає** тему науково-художнього оповідання, повісті, казки, **добирає** факти, слова й думки, які пояснюють визначення теми, **виділяє** в науково-художньому оповіданні, повісті, казці смислові частини; **складає** план, **визначає** основну думку, **ілюструє** її прикладами з тексту та власними висновками, **переказує** зміст за складеним планом.
Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією	
Орієнтовний зміст книжки.	**Учень/учениця:** **визначає** орієнтовний зміст книжки (з опорою на всі складові позатекстової інформації, засвоєні під час навчання в початковій школі), у т.ч. за типом

Особливості змісту художньої, науково-художньої та науково-популярної книжок.	видання, напр., збірка творів різних авторів про природу, авторська збірка казок та ін. **називає (**на основі розгляду книжок) відмінності в орієнтовному змісті художньої, науково-художньої та науково-популярної книжок; **розрізняє** зміст художньої, науково-художньої, науково-популярної дитячої книжки, спираючись на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат;
Коротка анотація до прочитаної книжки.	**складає** коротку анотацію до прочитаної книжки (усно);
Самостійне читання книги. Відгук про книгу.	**читає** значні за обсягом твори (повісті, повісті-казки, біографічні твори); **називає** її головних і другорядних героїв; **визначає** тему твору, основну думку; **характеризує** персонажів; **переказує** окремі частини книжки; **складає** (усно) відгук про книжку;
Збірка творів, хрестоматія для позакласного читання.	**орієнтується** у збірках творів, хрестоматіях з метою пошуку відповідної інформації; **визначає** за допомогою змісту (переліку) творів, передмови, які розділи увійшли до книжки; **знаходить** потрібний твір;
Пошук потрібної книжки, навчально-пізнавальної інформації з різних джерел друкованої продукції.	**добирає** дитячі книжки за завданням учителя, а також за власною ініціативою, користуючись відкритим книжковим фондом бібліотеки, різними видами бібліотечно-бібліографічної допомоги, з якими ознайомилися під час навчання (у т.ч. Інтернет-ресурсами дитячої бібліотеки); **знаходить** потрібну навчально-пізнавальну інформацію, користуючись різними джерелами друкованої продукції (науково-популярні книжки з різних галузей знань, словники, енциклопедії, періодичні видання для дітей);
Колективна дискусія за змістом прочитаного.	**бере участь** у колективному обговоренні змісту прочитаного; **уважно слухає й розуміє** запитання вчителя, думки, міркування однокласників; **аргументовано доповнює** їхні відповіді, **відстоює** власну позицію); **дотримується** норм культури спілкування під час дискусії; **висловлює** власні оцінні судження щодо прочитаного: твори, які найбільше вразили, змусили замислитися, викликали сміх тощо.
Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного	
Творча робота на основі сприймання різних видів мистецтва: творів письменників, художників, композиторів.	**Учень/учениця:** **самостійно та з допомогою вчителя виконує** творчі завдання до прочитаного (словесне малювання та ілюстрування прочитаного, творчий переказ, читання за ролями, інсценізація, доповнення і певні зміни віршованих і прозових творів, зміни текстів);

	складає самостійно та з допомогою вчителя казки, небилиці, твори-мініатюри, вірші, лічилки, загадки тощо; **бере участь** в інсценізації прочитаних творів.
Аудіювання – слухання-розуміння усного мовлення	
Слухання-розуміння художнього та науково-художніх творів (оповідання обсягом 280-300 слів).	**Учень/учениця:** *називає* про що, або про кого йдеться у творі, місце і час дії, послідовність подій у прослуханому тексті; *встановлює* причиново-наслідкові зв'язки; *визначає* тему і основну думку сприйнятого на слух твору; *розповідає* про свої враження, почуття, які виникли під час слухання твору; *висловлює* власну думку про факти, події у сприйнятому на слух тексті;
Слухання-розуміння інструкцій, що стосуються виконання навчальних дій (з 6-7 кроків).	*адекватно виконує* сприйняті на слух інструкції щодо виконання поставлених учителем навчальних завдань.

Математика

навчальна програма
для загальноосвітніх навчальних закладів

1- 4 класи

Пояснювальна записка

Курс математики – важлива складова навчання і виховання молодших школярів, основоположна частина математичної освіти.

Програма з математики для 1–4 класів спрямована на реалізацію мети та завдань освітньої галузі, визначених у Державному стандарті початкової загальної освіти.

Навчання математики забезпечує формування у молодших школярів ключових компетентностей, які позначаються через уміння вчитися, здатність логічно міркувати, уміння критично мислити, готовність розв'язувати проблеми із застосовуванням досвіду математичної діяльності для вирішення повсякденних задач, уміння працювати в команді тощо. Крім того, навчання математики сприятиме виробленню в учнів передумов самостійного пошуку й аналізу інформації, фінансової грамотності та підприємницьких навичок.

Основним **завданням навчання математики** є

формування в молодших школярів предметної математичної компетентності, яка виявляється у таких ознаках:

цілісне сприйняття світу, розуміння ролі математики у пізнанні дійсності;

розпізнавання проблем, які розв'язуються із застосуванням математичних методів;

здатність розв'язувати сюжетні задачі, логічно міркувати, виконувати дії за алгоритмом, обґрунтовувати свої дії;

уміння користуватися математичною термінологією, знаковою і графічною інформацією;

уміння орієнтуватися на площині та у просторі;

здатність застосовувати обчислювальні навички й досвід вимірювання величин у практичних ситуаціях.

Важливу роль у формуванні компетентності учня/учениці відіграє набуття ним/нею досвіду задоволення пізнавальних інтересів, проявів емоційно-ціннісних ставлень, творчої активності, спілкування, соціальних орієнтацій.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти курс математики будується за такими змістовими лініями:

числа, дії з числами;

величини;

математичні вирази, рівності, нерівності;

сюжетні задачі;

просторові відношення, геометричні фігури;

робота з даними (реалізується наскрізно в усіх інших змістових лініях).

Основу змісту початкового курсу математики становить арифметика цілих невід'ємних чисел і вимірювання величин. На пропедевтичному рівні подаються елементи алгебри та геометрії. Зміст розділів у кожному класі розширюється і доповнюється. Таким чином забезпечується поступове розширення і ускладнення навчального матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення. Це сприяє формуванню знань, умінь, навичок і способів діяльності на вищому рівні узагальнення.

У зв'язку з цим розділи починаються із узагальнення і систематизації навчального матеріалу, який вивчався у попередньому класі, з подальшим його розвитком.

Характеристика змісту навчання

Формування початкових математичних знань, умінь і способів діяльності, їх практичне застосування ґрунтується на суб'єктному досвіді дітей, набутого ними або у сім'ях, або у дошкільних чи інших навчальних закладах.. Дошкільники, як правило, володіють уміннями орієнтуватися у просторі та визначати розташування у ньому різних об'єктів навколишнього світу; лічити, принаймні, в межах 10, робити елементарні узагальнення, висновки, висловлювати власні оціночні судження.

Ці уміння служать основою для формування предметної математичної компетентності в початковій ланці освіти.

Змістова лінія «Числа. Дії з числами» є найбільшою за обсягом. У її межах розгортаються решта змістових ліній. Уявлення про натуральне число формується на основі оперування групами об'єктів навколишнього світу, у тому числі й геометричних фігур.

У першому класі учні вивчають нумерацію чисел першого десятка, числа і цифри для їх запису, опановують дії додавання і віднімання. Далі – нумерацію у межах 20 та 100; формують поняття розряду, принцип позиційного запису числа, вивчають випадки додавання й віднімання двоцифрових чисел, які ґрунтуються на нумерації; з метою ознайомлення – випадки додавання і віднімання у межах 100 без переходу через розряд. Табличне додавання і віднімання у межах 10 учні засвоюють на рівні навички.

У другому класі учні вивчають додавання та віднімання двоцифрових чисел без переходу через розряд, табличне додавання і віднімання у межах 20 з переходом через розряд, а потім - додавання і віднімання в межах 100 також з переходом через розряд, опановують дії множення і ділення, ознайомлюються з табличним множенням чисел 2 - 5 і відповідні їм випадки ділення. Таблиці множення числа 6 - 9 та відповідні їм випадки ділення вводяться на рівні ознайомлення .

Вивчення арифметичних дій у першому і другому класах базується на розкритті їх змісту, взаємозв'язків між діями додавання і віднімання, множення і ділення, залежностей між компонентами й результатами дій. Зміст кожної арифметичної дії

розкривають у процесі виконання практичних дій з групами об'єктів навколишнього світу.

У третьому класі учні вивчають нумерацію чисел у межах 1000, закріплюють поняття розряду як основи нумерації чисел; опановують прийоми письмового додавання і віднімання; вивчають таблицю множення на числа 6-9 та відповідні їм випадки ділення, ознайомлюються з прийомами позатабличного множення і ділення, ділення з остачею. Володіння табличними та позатабличними випадками множення і ділення учні засвоюють на рівні навички.

У четвертому класі учні вивчають нумерацію чисел у межах мільйона, засвоюють поняття класу та розрядів, що входять до складу перших двох класів, узагальнюють позиційний принцип запису чисел; засвоюють алгоритми письмового додавання і віднімання, множення і ділення багатоцифрових чисел. У межах цієї змістової лінії на практичній основі в учнів формують поняття дробу: у 3-му класі – ознайомлюють із частинами (дробами з чисельником 1), у 4-му – з дробами, їх утворенням і порівнянням дробів з однаковими знаменниками.

Завданням змістової лінії «Величини» є ознайомлення учнів із основними величинами та їх вимірюванням. Ця змістова лінія є пропедевтичною основою для побудови моделей навколишнього світу, важливою ланкою, що пов'язує математику з іншими науками. Вивчення довжини, маси, місткості, часу, вартості, периметру, площі та способів вимірювання цих величин перебуває у тісному зв'язку з формуванням поняття числа, вивченням арифметичних дій та геометричних фігур. Одиниці вимірювання величин вводять поступово по концентрах – десяток, сотня, тисяча, мільйон. Важливо формувати в учнів уміння використовувати різні одиниці вимірювання величин у процесі розв'язування практично - зорієнтованих задач. Поняття величини є одним із головних у контексті формування в учнів цілісної картини світу, практичного застосування досвіду навчальної математичної діяльності в життєвих ситуаціях.

Одночасно з вивченням арифметичного матеріалу вводять елементи алгебри, **подані змістовою лінією «Математичні вирази. Рівності. Нерівності»**. На конкретних прикладах розкривають поняття про вирази – числові та зі змінною; рівності – числові, рівняння, формули; нерівності – числові та зі змінною. Одним із питань алгебраїчної пропедевтики в початковій школі є формування уявлення про залежність результату арифметичної дії від зміни одного з її компонентів. Робота із цим змістом є підготовкою до засвоєння функціональної залежності на наступному ступені математичної освіти.

Вивчення елементів геометрії передбачено **змістовою лінією «Просторові відношення. Геометричні фігури».** Головне завдання полягає у розвитку в учнів просторових уявлень, уміння спостерігати, порівнювати, узагальнювати й абстрагувати; формуванні у школярів практичних умінь будувати, креслити, моделювати й конструювати геометричні фігури тощо. У початковому курсі математики в учнів формують уявлення та поняття про геометричні фігури на площині, їх істотні ознаки , вчать розпізнавати геометричні фігури у просторі та їх елементи, співставляти геометричні фігури з навколишніми предметами. Навчальна діяльність, пов'язана із вимірюванням і обчисленням геометричних величин (периметру та площі), дозволяє проілюструвати просторові та кількісні характеристики реальних об'єктів, організувати продуктивну діяльність молодших школярів..

Одним із завдань навчання математики є формування в учнів здатності розпізнавати практичні проблеми, які можна розв'язати із застосуванням математичних методів. **У зв'язку з цим особливо значуща роль відведена змістовій лінії «Сюжетні задачі».** Сюжетні задачі виступають важливим засобом ілюстрації і конкретизації навчального матеріалу; розвитку пізнавальних процесів, оволодіння прийомами розумової діяльності; виховання вольових якостей, естетичних почуттів; розвитку вміння будувати судження, робити висновки; формування в учнів мотивації їхньої навчальної діяльності, інтересу та здатності до цієї діяльності.

Сюжетні задачі, особливо практично - зорієнтовані, забезпечують зв'язок математики із реальним життям дитини. Уміння розв'язувати задачі є не лише показником навченості, а й здатності до самостійної навчальної діяльності. Метою цієї змістової лінії є формування в учнів загального уміння працювати із задачею, умінь розв'язувати задачі певних типів. **У 1-му і 2-му класах** формують поняття про задачу (відповідно просту або складену), її структурні елементи, сутність процесу розв'язування. Основним завданням є набуття учнями загального уміння розв'язувати сюжетні задачі. **У 3-му і 4-му класах** вдосконалюють загальне уміння розв'язувати задачі на матеріалі нових видів простих та складених задач. **Починаючи з 3-го класу,** розглядаються типові задачі у процесі роботи над якими формується уміння розв'язувати задачі певних типів, а також задачі з геометричним змістом. В 4-му класі вводяться задачі з буквеними даними.

Уявлення про **процес розв'язування задачі** формується як перехід від текстової моделі (текст задачі) до схематичної (короткий запис, схема), а далі – до математичної (вираз).

Процес розв'язування задачі передбачає аналіз її умови, подання результатів цього аналізу у вигляді допоміжної моделі – короткого запису, схеми, малюнка тощо; пошук шляхів і складання плану розв'язування задачі, запис її розв'язання, відповідь на запитання задачі.

Під час розв'язування простих задач акцент ставиться на обґрунтуванні вибору арифметичної дії, необхідної для відповіді на запитання задачі; під час розв'язування складених – на аналітичних або синтетичних міркуваннях щодо пошуку плану розв'язування.

При роботі над задачею бажаною є перевірка правильності її розв'язку. Така перевірка може бути прямою (встановлення відповідності між числами, отриманими в результаті розв'язування, і даними в умові задачі, попередній прикидці майбутнього результату) і непрямою (складання і розв'язування оберненої задачі або розв'язування задачі іншим способом).

Для розв'язування сюжетних задач переважно обирається арифметичний метод. Розв'язування задачі арифметичним методом записують діями з поясненням до кожної із них або за допомогою виразу. Цим забезпечується єдність виконання розумових дій аналізу і синтезу.

У початковому курсі математики в учнів формують простіші вміння працювати з інформацією **– змістова лінія «Робота з даними»**, яку не виділено у змісті програми окремо, оскільки вона є наскрізною і реалізується в усіх інших змістових лініях**.** Основне її завдання – ознайомити молодших школярів на практичному рівні зі способами подання інформації та роботи з нею при розв'язуванні практично - зорієнтованих задач, моделювання описаних ситуацій у формі таблиць, схем, діаграм.

Зокрема, у змістовій лінії «Числа. Дії з числами» використовується числовий промінь для ілюстрації початкового відрізка натурального ряду, схематичної інтерпретації арифметичних дій, відношення різницевого і кратного порівняння, таблиці складу чисел, таблиці розрядів і класів тощо.

У змістовій лінії «Величини» для унаочнення порівняння результатів вимірювання величин використовують лінійні або стовпчасті діаграми, формують первинні уявлення про добір і накопичення даних, занесення до таблиці; зчитування інформації, заданої за допомогою лінійних і стовпчастих діаграм, таблиць, графів.

Опрацювання змістової лінії «Сюжетні задачі» передбачає подання аналізу тексту задачі у вигляді схеми, рисунка, таблиці, ілюстрування шляхів її розв'язання за допомогою граф-схеми («дерево міркувань»).

Процес вивчення кожного розділу й теми супроводжується засвоєнням учнями відповідної математичної символіки і термінології, передбачає розвиток математичного мовлення учнів.

У програмі конкретизовано зміст навчального матеріалу для кожного класу і подано відповідні державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Послідовність розділів курсу і кількість годин для їх вивчення не вказується. Це дозволяє авторам створювати варіативні підручники, а вчителям – складати календарно-тематичний план відповідно до навчально-методичного комплекту, за яким навчаються учні, і з огляду на конкретну навчальну ситуацію у класі та педагогічну доцільність. Визначений у програмі обсяг навчального матеріалу є необхідним і достатнім для формування в учнів предметної математичної і ключових компетентностей, а також готовності до вивчення математики на наступному ступені освіти.

Водночас, передбачено диференціацію змісту навчання: до програми кожного класу подано орієнтовний перелік додаткових тем для можливого розширеного вивчення курсу. Учитель може обирати теми самостійно з огляду на індивідуальні можливості і потреби учнів. ***До додаткових тем не визначаються державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, а отже, вони не підлягають контролю й оцінюванню.***

1 клас

136 год. (4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів**
Ознаки предметів Ознаки об’єктів навколишнього світу. Спільні та відмінні ознаки. Об’єднання об’єктів навколишнього світу у групу за спільною ознакою. Розбиття групи об’єктів навколишнього світу на підгрупи за спільною ознакою	***Учень/учениця :*** *називає* ознаки об’єктів навколишнього світу: форма, розмір, колір тощо; *розпізнає* об’єкти навколишнього світу за розміром, формою, призначенням, кольором тощо; *визначає* спільні та відмінні ознаки об’єктів навколишнього світу ; *порівнює* об’єкти навколишнього світу за вказаними ознаками; *об’єднує* об’єкти навколишнього світу в групу за спільною ознакою; *розбиває* групу об’єктів навколишнього світу на підгрупи за спільною ознакою
Ознаки, пов’язані із поняттям величини Співставлення об’єктів навколишнього світу за розміром, довжиною, масою тощо	*зіставляє* об’єкти навколишнього світу: за розміром (більший, ніж; менший, ніж; однакові за розміром); за довжиною (коротший ніж; довший за; однакові за довжиною); за масою (важчий, легший) та ін.; *впорядковує* об’єкти навколишнього світу за

	розміром, довжиною, висотою, товщиною, масою тощо
Просторові відношення. Геометричні фігури (протягом року)	
Просторові відношення Розміщення об'єктів на площині та в просторі: вгорі, внизу, по центру; ліворуч, праворуч, між; під, над, на; попереду, позаду, поруч Напрямки руху об'єктів: справа наліво, зліва направо, зверху вниз, знизу вгору	***Учень/учениця :*** *розпізнає* розміщення об'єктів у просторі (класній кімнаті, на подвір'ї тощо), на площині (на аркуші паперу, на стільниці парти, робочому столі тощо); *розміщує* об'єкти у просторі і на площині: вгорі, внизу, по центру; ліворуч, праворуч, між ; під, над, на; попереду, позаду, поруч; *встановлює* відношення порядку розміщення об'єктів на площині та в просторі (лівіше, правіше, вище, нижче тощо); *переміщує* об'єкти в заданих напрямках: справа наліво, зліва направо, зверху вниз, знизу вгору; *вживає* у мовленні відповідні терміни
Геометричні фігури Просторові фігури: куб, куля, піраміда, циліндр, конус. Точка, пряма, крива, відрізок, промінь, кут, ламана (замкнена, незамкнена), многокутник (трикутник, чотирикутник, п'ятикутник, шестикутник тощо), круг	*розрізняє* геометричні фігури – куб, кулю, піраміду, конус, циліндр; пряму, криву, відрізок, промінь, кут, ламану; многокутники; *впізнає* в оточуючих предметах відомі геометричні фігури; *зображує* точку, відрізок, пряму, криву, ламану; *моделює* лінії (прямі, криві та ламані) з підручного матеріалу (шнурків, олівців, паличок, тощо)
Числа. Дії з числами	
Лічба Назви чисел у межах 10. Цифри Група об'єктів навколишнього світу, що мають спільну ознаку. Встановлення кількості елементів у групі – кількісна лічба. Правила лічби. Порядкова лічба. Порядкові відношення. Порівняння груп об'єктів за кількістю елементів. Практичні дії із групами об'єктів – об'єднання, вилучення. Визначення кількості елементів групи після об'єднання; вилучення	***Учень/учениця :*** *знає* назви чисел у межах 10; *визначає* кількість елементів у групі; *співвідносить* її з відповідним числом; *впізнає* цифри, якими позначаються відповідні числа; *називає* числа в прямому і зворотному порядку у межах 10; *лічить* за правилами лічби об'єкти навколишнього світу (розташовані послідовно, по колу, хаотично); *відповідає* на запитання: «Скільки елементів в групі?» і «Котрим за порядком є певний елемент групи у заданому напрямку лічби?» у процесі виконання практичних вправ;

	визначає порядкові відношення – розташування об'єктів, чисел відносно вказаного («стоїть перед», «стоїть після», «стоїть між»; «попереду», «позаду»); *порівнює* групи об'єктів за кількістю у них елементів способом утворення пар; *визначає* кількість елементів у групі після: об'єднання груп об'єктів за спільною ознакою; вилучення із групи об'єктів частини елементів, що характеризуються певною ознакою
Натуральні числа 1–10. Цифра 0. Число як спільна властивість груп об'єктів з однаковою кількістю елементів. Утворення числа способом прилічування і відлічування одиниці. Позначення числа цифрою Числова послідовність від 1 до 10. Числовий промінь. Місце числа у ряді чисел від 1 до 10. Попереднє і наступне число. Співвідношення між числом і кількістю елементів у групі та навпаки – кількістю елементів групи і числом. Склад чисел 2 –10. Порівняння чисел. Знаки <, > , =	*утворює* число прилічуванням одиниці до попереднього і відлічуванням одиниці від наступного до нього числа; *позначає* число відповідною цифрою ; *вміє писати* цифри у зошитах у клітинку; *вміє* лічити від 1 до 10 в прямому та зворотному порядку; *відтворює* послідовність числа у заданих межах у прямому і зворотному порядку; *називає* попереднє і наступне число до даного; *встановлює* відповідність між числом та кількістю елементів в групі; *встановлює* відповідність кількості елементів в групі певному числу; *знає* склад чисел від 2 до 10; *порівнює* числа в межах 10; *записує* результат порівняння за допомогою відповідних знаків
Арифметичні дії додавання й віднімання чисел у межах 10 Дія додавання. Дія віднімання. Знаки дій додавання і віднімання. Додавання й віднімання за числовим променем. Назви компонентів та результату дій додавання та віднімання. Віднімання рівних чисел. Число 0. Додавання й віднімання нуля	*розуміє* конкретний зміст дій додавання та віднімання; *обирає* малюнок, схему, які ілюструють арифметичні дії додавання і віднімання; *знає* знаки дій додавання і віднімання; *утворює* рівності на основі складу числа; *знає* назви компонентів і результату дій додавання та віднімання; *розуміє* число нуль як результат віднімання рівних чисел; *використовує* під час обчислень властивості додавання й віднімання нуля, віднімання рівних чисел
Табличне додавання й віднімання в	

межах 10 Додавання й віднімання чисел 1- 10. Додавання і віднімання числа частинами. Переставний закон додавання. Взаємозв'язок додавання і віднімання. Таблиці додавання чисел в межах 10. Таблиці віднімання в межах 10	*виконує* арифметичні дії додавання та віднімання чисел на основі знання складу числа, порядку слідування чисел у натуральному ряді, переставного закону додавання, взаємозв'язку дій додавання і віднімання; *застосовує* прийом додавання і віднімання чисел частинами; *володіє обчислювальною навичкою* табличного додавання і віднімання чисел у межах 10; *передбачає* результат додавання і віднімання (до виконання обчислень) , розуміючи, що при додаванні натуральних чисел дістанемо більше число, а при відніманні – менше
Відношення різницевого порівняння Збільшення і зменшення числа на кілька одиниць. Різницеве порівняння чисел	*знаходить* число за даним відношенням «більше на...», «менше на...»; *знаходить,* на скільки одне число більше або менше за інше
Нумерація чисел у концентрі «Сотня» **Десяток** Лічильна одиниця – десяток, її утворення. Лічба десятками. Поняття розряду. Розрядні числа. Порівняння, додавання і віднімання розрядних чисел – десятків	*знає* назви розрядних чисел; *розуміє* десяток як лічильну одиницю; *лічить* десятками в межах 100; *порівнює, додає і віднімає* розрядні числа – десятки
Усна та письмова нумерація у межах 100 Усна і письмова нумерація чисел 11–20; 21- 100. Назви та послідовність чисел від 1 до 100. Читання й запис чисел від 1 до 100. Розряд десятків. Розряд одиниць. Розрядний склад числа. Одноцифрові та двоцифрові числа. Порівняння чисел у межах 100	*утворює* числа 11-100 з десятків та одиниць при виконанні практичних вправ (з використанням паличок, намистинок тощо); *знає* назви чисел 11-100; *називає* числа від 11 до 100 в прямому і зворотному порядку від будь-якого числа до вказаного; *називає* попереднє і наступне число до будь-якого числа в межах 100; *утворює* двоцифрове число додаванням числа 1 до попереднього числа, відніманням числа 1 від наступного числа; *читає і записує* числа від 1 до 100; *розуміє, що* одна і та ж цифра у ***записі двоцифрового числа*** набуває різних значень залежно від своєї позиції;

	визначає кількість десятків і кількість одиниць у двоцифровому числі; з*апису*є двоцифрове число у вигляді суми розрядних доданків; *розрізняє* одноцифрові і двоцифрові числа; *порівнює* числа в межах 100
Додавання й віднімання чисел на основі нумерації у межах 100 Додавання і віднімання числа 1 (45+1, 45 – 1). Додавання і віднімання на основі розрядного складу числа (40 + 5, 45 – 5, 45 – 40)	*додає і віднімає* число 1 у межах 100; *замінює* суму розрядних доданків двоцифровим числом; *віднімає* від двоцифрового числа його десятки або його одиниці,
Додавання й віднімання чисел у межах 100 без переходу через розряд (ознайомлення) Порозрядне додавання і віднімання двоцифрових чисел	*розуміє,* сутність порозрядного додавання і віднімання двоцифрових чисел без переходу через розряд
Знаходження невідомого компонента арифметичних дій Знаходження невідомого доданка. Знаходження невідомого зменшуваного, невідомого від'ємника	*знаходить* невідомі компоненти арифметичних дій додавання і віднімання – доданок, зменшуване, від'ємник
Математичні вирази. Рівності. Нерівності (протягом року)	
Числові рівності і нерівності Числова рівність. Числова нерівність	***Учень/учениця :*** *розрізняє* числові рівності та нерівності; *читає і записує* числові рівності, числові нерівності
Математичні вирази Числовий вираз та його значення. Математичні вирази сума і різниця. Числові вирази на дві дії. Порівняння числа та значення числового виразу, двох числових виразів	*записує і читає* числові вирази, що містять дію додавання або віднімання; *обчислює* значення числового виразу, що містить одну-дві дії; *порівнює* число та числовий вираз; *порівнює* два числових вирази
Величини (протягом року)	
Довжина Одиниці вимірювання довжини – сантиметр, дециметр, метр. Вимірювання довжин відрізків. Запис результатів вимірювання довжини	***Учень/учениця:*** *порівнює* довжини відрізків або смужок паперу «на око», накладанням або за допомогою різних мірок; *знає,* якими одиницями

відрізка. Порівняння довжин відрізків. Побудова відрізків заданої довжини	вимірюється довжина (сантиметр, дециметр, метр), їх скорочене позначення та співвідношення між ними; *розуміє,* які одиниці вимірювання довжини доцільно використовувати в конкретному випадку; *вимірює* довжину предметів або відрізків; *записує* результати вимірювання із використанням різних одиниць *(см, дм, м)*; *будує* відрізок заданої довжини
Маса Одиниця вимірювання маси – кілограм. Запис результатів вимірювання маси тіл (за малюнками)	*знає,* що маса вимірюється у кілограмах, *знає* скорочене позначення одиниці вимірювання маси - кілограм *(кг*); *порівнює* предмети за масою «на руку»; *записує* результати вимірювання маси (за малюнками)
Місткість Одиниця вимірювання місткості – 1 літр. Вимірювання місткості посудини за допомогою літрової мірки. Запис результатів вимірювання місткості посудини	*розуміє,* що посудини мають місткість; *знає, що* одиницею вимірювання місткості є літр, а скорочене позначення - (*л*); *порівнює* посудини за місткістю; *вимірює* місткість посудини, використовуючи літрову мірку; *записує* результати вимірювання місткості
Вартість Одиниці вартості – копійка, гривня. Співвідношення між одиницями вартості.	*знає*, що товари мають вартість, виражену грошовими одиницями; *знає,* що одиницями вартості товару є гривня, копійка, їх скорочене позначення *(грн, к.)* та співвідношення між ними; *виконує* найпростіші розрахунки з використанням монет і купюр *використовує* знання про вивчені величини при розв'язуванні практично-зорієнтованих задач *розрізняє* поняття «монета» і «копійка»
Час Одиниці вимірювання часу – година, доба, тиждень. Визначення часу за годинником	*знає* назви днів тижня та їх послідовність; *знає*, що доба, тиждень, година – одиниці вимірювання часу; *визначає* час за годинником з точністю до годин, *записує* його результати; *використовує* у записах скорочене позначення одиниць вимірювання часу (*год*); *використовує* знання про вивчені величини при розв'язуванні практично - зорієнтованих задач

Дії з іменованими числами (величинами) Порівняння, додавання і віднімання іменованих чисел (величин)	*порівнює* іменовані числа (з одиницями довжини, маси, місткості, вартості, часу) ; *додає і віднімає* іменовані числа (з одиницями довжини, маси, місткості, вартості, часу), подані в однакових одиницях вимірювання.
Сюжетні задачі (протягом року)	
Поняття «задача» Поняття задачі. Структурні елементи задачі. Зв'язок умови і запитання.	***Учень/учениця :*** *знає* структурні елементи задачі – умова і запитання; числові дані та шукане; *розуміє*, що в умові задачі містяться числові дані, а запитання вказує на шукане; *визначає* числові дані, необхідні і достатні для відповіді на запитання задачі; *робить висновок* про те, чи описана ситуація є задачею
Прості задачі. Розв'язування простих задач Прості задачі на знаходження суми, різниці двох чисел; збільшення та зменшення числа на кілька одиниць, різницеве порівняння; знаходження невідомого доданка, зменшуваного, від'ємника.	*розв'язує* прості задачі на знаходження суми, різниці двох чисел; збільшення та зменшення числа на кілька одиниць, різницеве порівняння; знаходження невідомого доданка
Загальні прийоми розв'язування задачі: ознайомлення з текстом задачі, виділення в ньому умови та запитання, числових даних і шуканого, об'єкта (об'єктів) задачі; моделювання описаної ситуації за допомогою малюнків, схем, короткого запису; обґрунтування вибору арифметичної дії для розв'язування задачі; запис розв'язання, формулювання та запис відповіді на запитання задачі	*читає* задачу; *виділяє* умову і запитання, про кого або про що йдеться в задачі, числові дані й шукане; *обґрунтовує* вибір арифметичної дії для розв'язування задачі; *записує* розв'язання задачі дією із зазначенням найменування результату, коротку відповідь; *формулює (*усно) повну відповідь на запитання задачі

Додаткові теми Задачі з логічним навантаженням. Подвійні числові нерівності. Істинні та хибні числові рівності й нерівності. Залежність результатів арифметичної дії додавання та віднімання від зміни одного з компонентів при сталому іншому. Порівняння значень числових виразів на основі залежності результату арифметичної дії від зміни одного з компонентів. Буквена символіка (запис переставного закону додавання, взаємозв'язку між діями додавання і віднімання, властивостей арифметичних дій тощо). Позначення точок і відрізків буквами. Перетворення іменованих чисел. Обернена задача. Задачі на конструювання геометричних фігур.	

2 клас

136 год (4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів**
Числа. Дії з числами	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 1-й клас **Нумерація чисел першої сотні** Утворення чисел у межах 100. Одноцифрові та двоцифрові числа. Позиційний принцип запису числа. Послідовність чисел першої сотні.	***Учень/учениця :*** *утворює* числа в межах 100; *розуміє, що* одна і та ж цифра у ***записі числа*** набуває різних значень залежно від своєї позиції; *визначає* розрядний склад двоцифрових чисел;

Порівняння чисел. Додавання й віднімання на основі десяткової нумерації	*порівнює* числа в межах 100; *записує* число у вигляді суми розрядних доданків; *виконує* арифметичні дії на основі десяткової нумерації
Арифметичні дії додавання й віднімання. Додавання і віднімання чисел у межах 100 без переходу через розряд Взаємозв'язок дій додавання і віднімання. Знаходження невідомого компонента дій додавання і віднімання. Переставний закон додавання. Порозрядне додавання і віднімання. Додавання і віднімання частинами в межах 100	*розуміє* сутність взаємозв'язку дій додавання і віднімання; *використовує* у мовленні назви компонентів і результатів дій додавання й віднімання; *застосовує* в обчисленнях правила знаходження невідомих компонентів дій додавання і віднімання; переставний закон додавання та взаємозв'язок між діями додавання і віднімання; *коментує* процес виконання додавання і віднімання частинами, порозрядне додавання і віднімання; *володіє* обчислювальними навичками додавання і віднімання чисел без переходу через розряд у межах 100
Додавання і віднімання чисел у межах 100 з переходом через розряд **Додавання і віднімання чисел з переходом через розряд у межах 20** Додавання і віднімання одноцифрових чисел частинами. Додавання суми до числа. Віднімання суми від числа. Додавання і віднімання чисел частинами. Додавання на основі переставного закону додавання. Віднімання на основі взаємозв'язку між діями додавання і віднімання. Віднімання числа від суми	*розуміє* сутність додавання і віднімання одноцифрових чисел частинами; *розуміє* сутність властивостей додавання суми до числа, віднімання суми від числа та числа від суми; *застосовує* в обчисленнях прийом додавання і віднімання чисел частинами, переставний закон додавання, взаємозв'язок між діями додавання і віднімання числа від суми;
Таблиці додавання і віднімання Таблиці додавання та віднімання одноцифрових чисел з переходом через розряд. Додавання і віднімання чисел з переходом через розряд в межах	*володіє* навичками додавання і віднімання з переходом через розряд у межах 20; *перевіряє* додавання відніманням, а віднімання – додаванням

20 , використовуючи прийом округлення (ознайомлення). Перевірка правильності виконання дій додавання і віднімання	
Усне додавання і віднімання чисел у межах 100 з переходом через розряд Додавання одноцифрового числа до двоцифрового (45 + 7). Віднімання одноцифрового числа від двоцифрового: (45 – 7). Додавання і віднімання двоцифрових чисел (45 + 27, 45 – 27). Прийоми додавання і віднімання: частинами, порозрядне, округленням тощо. Перевірка правильності виконання дій додавання і віднімання	*розуміє* сутність прийомів усного додавання й віднімання чисел: частинами, порозрядного, округленням; *застосовує* в обчисленнях правила додавання числа до суми, суми до числа, віднімання числа від суми, суми від числа у межах 100 з переходом через розряд; *застосовує* в обчисленнях переставний закон додавання; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *володіє* обчислювальними навичками додавання і віднімання з переходом через розряд у межах 100; *перевіряє* правильність виконання додавання й віднімання відомими способами
Табличне множення та ділення **Арифметичні дії множення і ділення** Сутність дії множення. Сутність дії ділення. Ділення на вміщення і ділення на рівні частини. Знаки арифметичних дій множення і ділення. Назви компонентів та результатів дій множення і ділення. Переставний закон множення. Взаємозв'язок між множенням і діленням. Властивості множення і ділення на 1, 10; множення на нуль, нуля на число; ділення нуля на число Неможливість ділення на нуль. Ділення числа на рівне йому число.	*розуміє* множення як дію додавання однакових доданків; *розуміє* ділення як дію, обернену до множення; *замінює* суму однакових доданків добутком, добуток – сумою однакових доданків; *знає* назви компонентів та результатів дій множення і ділення; *знає* властивості дій множення і ділення на 1, 10, множення на нуль, нуля на число, ділення нуля на число, ділення числа на рівне йому число; *розуміє,* що ділення на 0 неможливе; *застосовує* взаємозв'язок між діями множення і ділення в обчисленнях; *застосовує* в обчисленнях переставний закон множення
Таблиці множення і ділення Таблиці множення чисел 2-5 та ділення на 2 - 5. Таблиці множення чисел 6-9 та ділення на 6 – 9 (ознайомлення).	*розуміє* способи складання таблиць множення і ділення; *знаходить* результат множення чисел 2 - 5 і

Перевірка правильності виконання дій множення і ділення	відповідних випадків ділення зручним для себе способом; *знаходить* результат множення чисел 6 - 9 і відповідних випадків ділення з опорою на таблицю множення чисел; *перевіряє* правильність виконання дії множення діленням, а ділення – множенням
Відношення кратного порівняння Збільшення та зменшення числа в кілька разів. Кратне порівняння чисел.	*розуміє* сутність відношення «більше в...разів », «менше в...разів»; *збільшує та зменшує* число у задану кількість разів; *обчислює*, у скільки разів одне число більше або менше за інше
Правила знаходження невідомих компонентів дій множення і ділення Знаходження невідомих множника, діленого, дільника	*застосовує* в обчисленнях правила знаходження невідомих множника, діленого, дільника
Просторові відношення. Геометричні фігури (протягом року)	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 1-й клас ***Геометричні фігури***	***Учень/учениця :*** *розрізняє* просторові та плоскі геометричні фігури; *розрізняє* геометричні фігури – пряму, криву, відрізок, промінь, кут, ламану; многокутники; куб, кулю, піраміду, конус, циліндр; *зображує* прямі лінії, промені, відрізки
Кути *Кути многокутника. Кут. Прямий кут. Непрямі кути* *Побудова прямого кута на аркуші в клітинку*	*показує* кути многокутника; *розрізняє* кути прямі та непрямі; *будує* прямий кут на аркуші в клітинку за допомогою косинця;
Ламана Ламана, ланки ламаної. Довжина ламаної	*виділяє* ланки ламаної; *визначає* довжину ламаної
Многокутник Многокутник та його елементи: вершини, сторони, кути. Позначення геометричних фігур буквами латинського алфавіту	*розрізняє* види многокутників та їх елементи; *показує* елементи многокутників: кути, сторони, вершини; *позначає і називає* геометричні фігури буквами латинського алфавіту

Прямокутник Прямокутник та його елементи. Властивість протилежних сторін прямокутника. Квадрат. Побудова прямокутника, квадрата	*знає* визначення прямокутника, квадрата; *знає* властивість протилежних сторін прямокутника; *вимірює* довжини сторін прямокутника, квадрата; *будує* прямокутник, квадрат на аркуші в клітинку
Коло і круг Коло, круг та їх елементи: центр, радіус, діаметр	*розрізняє* на малюнку коло і круг,
Математичні вирази. Рівності. Нерівності (протягом року)	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 1-й клас Числові рівності й нерівності. Числові вирази: сума та різниця. Порівняння числових виразів	***Учень/учениця :*** *розрізняє* рівності і нерівності; *читає* числові вирази (сума, різниця); *знаходить* значення числових виразів; *порівнює* числові вирази
Математичні вирази **Числові вирази: добуток та частка** Запис і читання числових виразів, які містять знаки дій множення або ділення. Порівняння числових виразів	*читає* і *записує* числові вирази, в яких два числа поєднані знаком дії множення, ділення; *обчислює* значення числових виразів, що містять дію множення та ділення; *порівнює* числові вирази
Числові вирази без дужок і з дужками Порядок виконання дій у числових виразах без дужок і з дужками. Читання та запис числових виразів, що містять дії одного або різних ступенів без дужок і з дужками; обчислення їх значень	*розуміє* призначення дужок у числових виразах; *записує* числові вирази з дужками; *застосовує* правило порядку виконання дій у числових виразах без дужок і з дужками; *обчислює* значення числових виразів (з дужками та без них) на 2 - 3 дії одного або різних ступенів
Вирази зі змінною Обчислення значень виразів зі змінною на одну та дві дії.	*розрізняє* числовий вираз і вираз із змінною; *розуміє*, що числове значення виразу зі змінною залежить від значень, яких набуває змінна; *знаходить* значення виразу при заданому числовому значенні змінної
Величини (протягом року)	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за	

1-й клас Величини. Одиниці вимірювання величин. Розв'язування практично-зорієнтованих задач	***Учень/учениця :*** *знає,* якими одиницями вимірюється довжина (сантиметр, дециметр, метр) і співвідношення між ними та їх скорочене позначення (см, дм, м); *знає,* якими одиницями вимірюється маса (кілограм); місткість (літр) та їх скорочене позначення (кг; л); *знає* якими одиницями вимірюється час (година, доба, тиждень) та скорочене позначення години (*год*); *знає*, що одиницями вартості товару є гривня і копійка, *знає* співвідношення між ними та їх скорочене позначення (грн, к.); *розрізняє* поняття «монета» і «копійка». *використовує* знання про вивчені величини при розв'язуванні практично-зорієнтованих задач
Маса Одиниця вимірювання маси – центнер. Співвідношення між одиницями вимірювання маси: центнером і кілограмом.	*знає,* якими одиницями вимірюється маса (кілограм, центнер) та скорочене позначення (*кг, ц*); *розуміє,* які одиниці вимірювання величини доцільно використовувати в конкретному випадку; *використовує* знання про масу тіл та одиниці її вимірювання (*ц, кг*) при розв'язуванні практично-зорієнтованих задач
Час Одиниці вимірювання часу. Місяць, рік. Хвилина. Визначення часу за годинником. Співвідношення між одиницями часу	*знає* якими одиницями вимірюється час (рік, місяць, доба, година, хвилина) та скорочене позначення години і хвилини (*год, хв*); *знає* співвідношення між добою і місяцем, місяцем і роком; годиною і хвилиною; *визначає* час за годинником з точністю до 5-ти хвилин; *використовує* знання про час та одиниці його вимірювання при розв'язуванні практично-зорієнтованих задач
Іменовані числа Додавання і віднімання іменованих чисел, поданих в одиницях вимірювання довжини, маси, місткості, часу. Порівняння іменованих чисел. Перетворення іменованих чисел, виражених в одиницях двох найменувань	*розуміє* зміст поняття «іменоване число»; *виконує* дії додавання й віднімання з іменованими числами, поданими в однакових одиницях вимірювання; *порівнює* іменовані числа, подані в одиницях довжини, маси, місткості, часу; *перетворює* іменовані числа, виражені в одиницях двох найменувань

Периметр многокутника Периметр многокутника. Правило знаходження периметра прямокутника, квадрата	*розуміє* поняття «периметр многокутника»; *знаходить* периметр многокутника; *застосовує* правило знаходження периметра прямокутника, квадрата, в тому числі й при розв'язуванні практично-зорієнтованих задач
Сюжетні задачі (протягом року)	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 1-й клас Прості задачі вивчених видів. Сутність процесу розв'язування задачі. Підготовча робота до розв'язування складеної задачі	***Учень/учениця :*** *розв'язує* прості задачі вивчених видів: на знаходження суми, різниці двох чисел; збільшення та зменшення числа на кілька одиниць, різницеве порівняння; знаходження невідомого доданка, зменшуваного, від'ємника, в тому числі й задачі з логічним навантаженням

Прості задачі Задачі на знаходження третього числа за сумою двох інших; на знаходження суми трьох доданків; на розкриття змісту множення, ділення, на збільшення або зменшення числа в кілька разів, на кратне порівняння чисел. Запис розв'язання задач на знаходження суми трьох доданків виразом. Обернена задача (ознайомлення)	*розуміє,* що один і той самий вираз може бути розв'язанням безлічі сюжетних задач; *розв'язує* задачі на знаходження третього числа за сумою двох інших, на знаходження суми трьох доданків, на розкриття суті множення, ділення, на збільшення або зменшення числа в кілька разів, на кратне порівняння чисел; *обґрунтовує* усно вибір арифметичної дії, якою розв'язується задача;
Поняття складеної задачі Задачі із зайвими числовими даними або з недостачею даних. Дві послідовні прості задачі, що пов'язані за змістом. Задачі з двома запитаннями. Ознайомлення зі складеною задачею як такою, яку не можна розв'язати однією арифметичною дією	*розрізняє* просту і складену задачу; *обирає* числові дані, достатні для знаходження відповіді на запитання задачі; *розуміє,* що для відповіді на запитання задачі може бракувати числових даних; *розуміє*, що не на кожне запитання задачі можна відповісти, виконавши одну арифметичну дію
Розв'язування складених задач Задачі на 2-3 дії одного або різних ступенів, які є комбінаціями простих задач вивчених видів. Розв'язування задач різними способами	*знає* порядок роботи над складеною задачею; *розв'язує* складені задачі на 2-3 дії, які є комбінаціями простих задач вивчених видів; *розв'язує* задачу різними способами, якщо це можливо

Загальні прийоми розв'язування задач Аналіз задачі. Допоміжна модель задачі: рисунок, короткий запис, схема. Розв'язання задачі. Розв'язок. Відповідь на запитання задачі	*виконує* аналіз змісту задачі – виділяє умову й запитання, числові дані й шукане, про кого або про що йдеться в умові задачі, ситуацію, яка описується; визначає слова-ознаки окремих відношень; *моделює* під керівництвом учителя описану в задачі ситуацію у вигляді короткого запису і/або за допомогою схем, рисунків; *обґрунтовує* усно дію, за допомогою якої розв'язується проста задача; *здійснює* аналітичні міркування пошуку розв'язання складеної задачі, *виділяє* у складеній задачі прості, *визначає* порядок їх розв'язування; *складає* усно план розв'язування задачі; *записує* розв'язання задачі арифметичними діями з поясненням, виразом; *записує* відповідь на запитання задачі; *складає* усно задачі за рисунком, схемою, виразом
Додаткові теми Раціональні способи додавання і віднімання (порозрядне додавання кількох чисел, прийом округлення кількох доданків). Залежність результату множення і ділення від зміни одного з компонентів при сталому іншому. Задачі на збільшення та зменшення числа на кілька одиниць, сформульовані у непрямій формі. Складання та розв'язування обернених задач до складених. Нестандартні задачі. «Магічні фігури». Математичні ребуси. Задачі на конструювання геометричних фігур. Стовпчикові та кругові діаграми.	

3 клас

136 год. (4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів**
Числа. Дії з числами	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 2-й клас	

Нумерація чисел у межах 100. Арифметичні дії додавання і віднімання, множення і ділення. Усне додавання і віднімання. Таблиці множення і ділення. Збільшення і зменшення числа на кілька одиниць або у кілька разів. Різницеве та кратне порівняння. Перевірка правильності виконання арифметичних дій	***Учень/учениця :*** *утворює, записує, порівнює* числа в межах 100; *розуміє* сутність арифметичних дій; *розуміє* взаємозв'язок між діями додавання і віднімання, множення і ділення; *застосовує* в обчисленнях таблиці множення чисел 2 – 5 і відповідних випадків ділення; *застосовує* в обчисленнях властивості дій додавання і віднімання нуля, віднімання рівних чисел, множення на 1 та 0, ділення на 1, ділення нуля на число; множення і ділення числа на 10; *застосовує* в обчисленнях правила знаходження невідомих компонентів арифметичних дій; *застосовує* в обчисленнях переставний закон додавання і переставний закон множення; *застосовує* зручний для себе спосіб обчислення значення суми, різниці; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *володіє* обчислювальними навичками усного додавання і віднімання в межах 100; *знаходить* число, яке на кілька одиниць або у кілька разів більше (менше) за дане; *виконує* різницеве та кратне порівняння чисел; *перевіряє* правильність виконання додавання й віднімання, множення та ділення відомими способами
Таблиці множення і ділення (продовження) Таблиці множення чисел 6 – 9 та і ділення на 6 - 9	*застосовує* в обчисленнях таблиці множення чисел 6-9 і відповідних випадків ділення; *володіє* обчислювальною навичкою табличного множення і ділення; *перевіряє* правильність виконання множення й ділення зручними способами

Нумерація чисел у концентрі «Тисяча» Лічильна одиниця – сотня. Лічба сотнями. Розряд сотень. Розрядні числа. Порівняння сотень. Додавання і віднімання сотнями (400 + 200, 400 – 200). Утворення трицифрового числа. Розрядний склад числа. Лічба в межах 1000. Читання і запис трицифрових чисел. Порівняння чисел	*розуміє* сотню як одиницю лічби; *лічить* сотнями, десятками, одиницями; *знає* способи утворення трицифрового числа; *називає* числа від 1 до 1000 в прямому і зворотному порядку від будь-якого числа до вказаного; *називає* попереднє і наступне число до будь-якого числа в межах 1000; *розрізняє* одноцифрові, двоцифрові і трицифрові числа; *читає і записує* трицифрові числа; *записує* трицифрове число у вигляді суми розрядних доданків; *розуміє* значення цифри залежно від її позиції (місця) у записі трицифрового числа, *визначає* загальну кількість одиниць, десятків, сотень у трицифровому числі; *порівнює, додає і віднімає* розрядні числа; *порівнює* числа в межах тисячі
Арифметичні дії з числами на основі нумерації Додавання і віднімання числа 1 (170 + 1, 187 – 1). Додавання і віднімання на основі розрядного складу числа (300 + 40, 300 + 4, 300 + 50 + 4, 345 – 300, 345 – 40, 345 – 5). Додавання і віднімання круглих чисел (340 + 220, 340 – 220); Множення і ділення круглого числа на одноцифрове число (40 · 2, 400 · 2, 40 : 2, 400 : 2, 120 : 2). Ділення круглого числа на кругле (40 : 20, 400 : 200). Множення одноцифрового числа на кругле шляхом послідовного множення;	*виконує* усне додавання і віднімання числа 1; *виконує усне* додавання і віднімання на основі розрядного складу числа; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *виконує* усне додавання і віднімання круглих чисел без переходу через розряд; *виконує* множення і ділення круглого числа на одноцифрове; *виконує* ділення круглого числа на кругле

Ділення круглого числа на кругле шляхом послідовного ділення	
Усне додавання і віднімання круглих трицифрових чисел (450 + 270, 450 – 270) Сполучний закон додавання. Додавання на основі правила додавання суми до числа, числа до суми. Віднімання на основі правила віднімання суми від числа, числа від суми. Порозрядне додавання і віднімання; прийом округлення. Залежність результату дій додавання і віднімання від зміни одного з компонентів при сталому іншому	*розуміє* сутність сполучного закону додавання; *розуміє* сутність прийомів усного додавання і віднімання круглих трицифрових чисел; *застосовує* зручний для себе спосіб усного додавання і віднімання для знаходження значення числового виразу; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *володіє* обчислювальною навичкою усного додавання та віднімання круглих трицифрових чисел; *розуміє* залежність результатів дій додавання і віднімання від зміни одного з компонентів при сталому іншому
Письмове додавання й віднімання трицифрових чисел Алгоритм виконання письмового додавання й віднімання трицифрових чисел. Перевірка правильності виконання дій	*застосовує* алгоритм письмового додавання і віднімання чисел; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *перевіряє* правильність виконання арифметичних дій додавання і віднімання .
Арифметичні дії множення та ділення. Закони та властивості Переставний і сполучний закони множення. Властивості множення і ділення на 1, 10, 100; множення на 0, нуля на число; ділення нуля на число. Ділення числа на рівне йому число	*розуміє* сутність переставного та сполучного законів множення і застосовує їх у процесі виконання практичних завдань; *застосовує* в обчисленнях правило множення і ділення на 1, 10, 100, множення на 0 і нуля на число, ділення нуля на число, ділення числа на рівне йому число
Позатабличне множення і ділення: усні обчислення	

Ділення з остачею. Властивість остачі. Перевірка ділення з остачею. Множення суми на число і числа на суму. Множення двоцифрового, трицифрового числа на одноцифрове (24 · 3, 240 · 3, 242 · 3) Множення одноцифрового числа на двоцифрове і трицифрове (3 · 24, 3 · 240, 3 · 242). Правило ділення суми на число. Ділення двоцифрового, трицифрового числа на одноцифрове (39 : 3, 42 : 3, 112 : 7); Ділення круглого числа на кругле (90 : 30, 800 : 200, 180 : 60, 420 : 20) шляхом добору; Ділення на двоцифрове число шляхом добору (51 : 17); Ділення на двоцифрове число шляхом послідовного ділення (64 : 16). Залежність результату дії множення, ділення від зміни одного з компонентів при сталому іншому	*розуміє* сутність дії ділення з остачею; *розуміє*, що остача повинна бути меншою за дільник; *виконує* ділення з остачею; *перевіряє* правильність виконання ділення з остачею; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *володіє обчислювальними навичками позатабличного множення і ділення:* - *виконує* множення двоцифрового числа на одноцифрове; одноцифрового числа на двоцифрове; - *виконує* ділення двоцифрового числа на одноцифрове; - *виконує* ділення круглого числа на кругле зручним для себе способом; - *виконує* ділення двоцифрового числа на двоцифрове зручним для себе способом; *застосовує* відомі способи перевірки правильності одержаного результату; *розуміє* залежність результатів дій множення і ділення від зміни одного з компонентів при сталому іншому

Частини Частини цілого: утворення і запис. Дріб з чисельником 1. Порівняння дробів із чисельником 1. Знаходження частини від числа. Знаходження числа за величиною його частини.	***Учень/учениця :*** *розуміє* утворення частин способом ділення цілого на рівні частини й виділення однієї з них; *визначає* кількість рівних частин у цілому; *розуміє* поняття чисельник дробу і знаменник дробу; *читає* і *записує* частини цілого у вигляді дробу з чисельником 1; *порівнює* дроби з чисельником 1 за допомогою засобів наочності; *знаходить* частину від числа та число за величиною його частини
Просторові відношення. Геометричні фігури (протягом року)	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 2-й клас Пряма, промінь, відрізок. Кути. Прямий кут, непрямі кути. Многокутник та його елементи. Прямокутник, квадрат. Побудова прямокутника, квадрата за допомогою креслярських інструментів Коло і круг. Елементи кола й круга: центр, радіус, діаметр, їх позначення	***Учень/учениця :*** *розрізняє* прямі й непрямі кути; *будує* прямий кут на аркуші паперу у клітинку; *будує* відрізок заданої довжини; *позначає і називає* геометричні фігури буквами латинського алфавіту; *визначає* елементи многокутника: сторони, вершини, кути; *називає* істотні ознаки прямокутника, квадрата; *зображує* прямокутник, квадрат із заданими довжинами сторін на аркуші в клітинку; *розрізняє* на кресленнях коло і круг, *називає* їх елементи: центр, радіус, діаметр; *зображує* коло, користуючись шаблоном круга або отвором круглої форми
Математичні вирази. Рівності. Нерівності (протягом року)	

Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 2-й клас Числові вирази Числові рівності й нерівності Вирази зі змінною	***Учень/учениця :*** *записує і читає* числові вирази; *знаходить* значення числових виразів без дужок і з дужками на 3-4 дії одного або різних ступенів; *утворює і записує* числові рівності і нерівності за результатами порівняння числових виразів; *розуміє* поняття «змінна», «вираз із змінною»; *розуміє*, що числове значення виразу зі змінною залежить від значення змінної; *знаходить* числове значення виразу при заданих значеннях змінної
Рівняння Рівняння. Розв'язок рівняння.	*розуміє* сутність понять «рівняння», «розв'язок рівняння»; *розв'язує* прості рівняння
Нерівності зі змінною Нерівність зі змінною. Знаходження розв'язків нерівності зі змінною способом добору	*розрізняє* числові нерівності та нерівності зі змінною; *знаходить* розв'язки нерівності зі змінною способом добору із кількох запропонованих
Величини (протягом року)	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 2-й клас Величини. Одиниці вимірювання величин. Іменовані числа. Порівняння іменованих чисел. Дії з іменованими числами.	***Учень/учениця :*** *застосовує* знання про величини, одиниці вимірювання довжини (сантиметр, дециметр, метр); маси (кілограм, центнер), місткості (літр); часу (рік, місяць, тиждень, доба , година, хвилина), вартості (гривня, копійка) та співвідношення між ними при розв'язуванні сюжетних та практично-зорієнтованих задач; *перетворює* величини, виражені у двох одиницях найменувань; *порівнює* іменовані числа; *виконує* додавання й віднімання іменованих

	чисел, поданих в однакових одиницях вимірювання
Довжина Одиниця вимірювання довжини – міліметр, кілометр. **Маса** Одиниця вимірювання маси – грам, тонна. Співвідношення між одиницями вимірювання величин. Порівняння іменованих чисел. Додавання і віднімання іменованих чисел	*знає,* якими одиницями вимірюється довжина та їх скорочене позначення: міліметр (*мм*), сантиметр (*см*), дециметр (*дм*), метр (*м*) , кілометр (*км*) та маса – грам (*г)*, кілограм (*кг*), центнер (*ц*), тонна (*т*); *знає* співвідношення між одиницями вимірювання довжини, одиницями вимірювання маси; *розуміє*, які одиниці вимірювання довжини та маси доцільно використовувати в конкретних випадках; *вимірює* довжини відрізків та *записує* їх результати з точністю до міліметрів; *порівнює*, *додає і віднімає* іменовані числа, подані в одиницях довжини, маси (без переходу через одиницю вимірювання); *використовує* знання про довжину, масу тіл та одиниць їх вимірювання при розв'язуванні сюжетних та практично -зорієнтованих задач
Час Одиниці вимірювання часу – тисячоліття, століття. Одиниця вимірювання часу – секунда. Співвідношення між одиницями вимірювання часу Співвідношення між одиницями вимірювання часу. Визначення часу за годинником. Календар. Визначення тривалості події, часу початку, закінчення події.	*знає,* якими одиницями вимірюється час (тисячоліття, століття, десятиліття, рік, місяць, доба, година, хвилина, секунда) , скорочене позначення години, хвилини і секунди (*год, хв, с*), знає співвідношення між одиницями вимірювання часу; *визначає* час за годинником та записує його значення; *перетворює* іменовані числа, виражені у двох одиницях найменувань; *додає і віднімає* іменовані числа з одиницями часу (без переходу через одиницю вимірювання); *визначає* тривалість події, дату (час) початку, закінчення події, використовуючи відповідно або календар, або годинник
Периметр прямокутника, квадрата Формула периметра прямокутника, квадрата. Задачі на знаходження периметра прямокутника. Задачі на знаходження периметра квадрата та задачі, обернені до них	*знає* формули обчислення периметра прямокутника, квадрата; *розв'язує* задачі на обчислення периметра прямокутника, квадрата; *розв'язує* задачі на знаходження довжини сторони квадрата за відомим периметром
Сюжетні задачі (протягом року)	
Узагальнення і систематизація	

навчального матеріалу за 2-й клас **Прості та складені задачі вивчених видів** Розв'язування складених задач на 2-3 дії, які є комбінацією вивчених видів простих задач (дії першого та другого ступенів)	***Учень/учениця :*** *розв'язує* прості та складені задачі вивчених видів
Прості задачі Прості задачі, що містять збільшення або зменшення числа на/у кілька одиниць, сформульовані у непрямій формі. Обернена задача. Складання і розв'язування обернених задач до простих. Задачі на знаходження частини від числа та числа за величиною його частини. Прості задачі, що містять трійки взаємопов'язаних величин (загальна довжина, довжина одного відрізка, кількість відрізків; загальна маса, маса одного предмета, кількість предметів; загальна місткість, місткість однієї посудини, кількість посудин; вартість, ціна, кількість; загальний виробіток, продуктивність праці, час роботи). Прості задачі на визначення часу початку події, тривалості події, часу закінчення події. Задачі з буквеними даними	*розв'язує* прості задачі, що містять збільшення або зменшення числа на/у кілька одиниць, сформульовані у непрямій формі *розуміє* поняття «обернена задача»; *складає* обернені задачі до простих задач та розв'язує їх; *розв'язує* прості задачі нових видів: на знаходження частини від числа та числа за величиною його частини; задачі, що містять трійки взаємопов'язаних величин; задачі на знаходження часу початку події, тривалості події, часу закінчення події *записує* розв'язання задачі з буквеними даними виразом
Складені задачі та обернені до них Складені задачі із взаємопов'язаними величинами: задачі на знаходження суми, різницеве чи кратне порівняння двох добутків або часток. Обернені до них задачі. Задачі на знаходження четвертого	*розв'язує* складені задачі із взаємопов'язаними величинами: задачі на знаходження суми, різницеве чи кратне порівняння двох добутків або часток та обернені до них; задачі на знаходження четвертого пропорційного; задачі

пропорційного. Спосіб знаходження однакової величини (зведення до одиниці). Задачі на подвійне зведення до одиниці. Обернені до них задачі. Задачі на спільну роботу та обернені до них. Задачі на знаходження трьох чисел за їх сумою та сумами двох доданків. Задачі геометричного змісту	на подвійне зведення до одиниці; задачі на спільну роботу; *розв'язує* задачі на знаходження трьох чисел за їх сумою та сумами двох доданків; *розв'язує* задачі геометричного змісту
Загальні прийоми розв'язування задач Аналіз задачі. Допоміжні моделі задачі: короткий запис (схематичний запис або таблиця), схема. Способи запису розв'язання задачі. Розв'язок задачі. Відповідь на запитання задачі. Творча робота над задачею	*виконує* аналіз змісту задачі; *моделює* описану в задачі ситуацію у вигляді короткого запису і/або за допомогою схем; *аналізує* умову задачі та *обирає* спосіб її розв'язування; *складає* усно план розв'язування задачі; *записує* розв'язання задачі різними способами: окремими діями з поясненням, або виразом; *записує* повну відповідь на запитання задачі; *розв'язує* задачі різними способами; *складає* усно прості і складені задачі за малюнком, коротким записом, схемою, виразом
Додаткові теми Способи раціональних обчислень (множення і ділення на 5, 50; множення і ділення на 25; множення на 9, 99; множення на 11). Ознаки подільності на 2 та 5. Ознака подільності на 10. Розв'язування рівнянь, в яких права частина або один з компонентів поданий числовим виразом. Розв'язування рівнянь, в яких один з компонентів поданий виразом зі змінною. Розв'язування нерівностей зі змінною. Складені задачі, що містять збільшення або зменшення числа на/у кілька одиниць, сформульовані у непрямій формі. Складені задачі з буквеними даними.	

Розв’язування складених сюжетних задач алгебраїчним методом. Нестандартні задачі. «Магічні фігури». Математичні ребуси. Стовпчикові та кругові діаграми	

4 клас

136 год. (4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня**
Числа. Дії з числами	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 3-й клас Нумерація трицифрових чисел. Прийоми усного додавання і віднімання, множення і ділення в межах 1000. Залежність результатів арифметичних дій від зміни одного з компонентів при сталому іншому. Письмове додавання і віднімання у межах 1000. Ділення з остачею	***Учень/учениця :*** *знає* назви чисел в межах 1000, місце числа в натуральному ряді; *визначає* розрядний склад числа; *замінює* число сумою розрядних доданків; *порівнює* числа в межах 1000; *виконує* дії додавання і віднімання трицифрових чисел на основі нумерації; *володіє* навичками усного додавання й віднімання, множення й ділення в межах 1000 *встановлює* залежність результатів арифметичних дій від зміни одного з компонентів при сталому іншому; *застосовує* алгоритм письмового додавання і віднімання; *застосовує* алгоритм ділення з остачею; *перевіряє* правильність виконання ділення з остачею

Письмові прийоми множення та ділення **Письмове множення і ділення двоцифрових та трицифрових чисел на одноцифрове** Алгоритм письмового множення. Алгоритм письмового ділення. Кількість цифр у добутку, частці. Письмове ділення у випадку, коли частка містить нуль в середині запису числа. Перевірка письмового множення й ділення	***Учень/учениця :*** *застосовує* алгоритм письмового множення двоцифрового та трицифрового числа на одноцифрове; *застосовує* алгоритм письмового ділення на одноцифрове число; *передбачає* кількість цифр у добутку, частці до початку виконання обчислень; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *перевіряє* правильність виконання множення і ділення
Письмове множення і ділення двоцифрових та трицифрових чисел на двоцифрові числа Множення й ділення на розрядні одиниці 1, 10, 100. Письмові прийоми множення і ділення на кругле число. Алгоритм письмового множення на двоцифрове число. Алгоритм письмового ділення трицифрового числа на двоцифрове число. Письмове ділення з остачею	*застосовує* правила множення і ділення чисел на розрядні одиниці; *застосовує* в обчисленнях алгоритм письмового множення і ділення на кругле число; *застосовує* в обчисленнях алгоритм письмового множення на двоцифрове число; з*астосовує* в обчисленнях алгоритм письмового ділення трицифрового числа на двоцифрове; *передбачає* кількість цифр у добутку, частці до початку виконання обчислень; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *перевіряє* правильність виконання арифметичних дій множення і ділення; *виконує* письмове ділення з остачею
Нумерація багатоцифрових чисел **Тисяча** Лічильна одиниця – тисяча. Лічба тисячами. Розряди – одиниці тисяч, десятки тисяч, сотні тисяч. Клас одиниць, клас тисяч. Лічба розрядними одиницями в межах тисячі, мільйона	*знає* назви перших двох класів та розрядів, які входять до них; *розуміє* тисячу як одиницю лічби; *лічить* тисячами; *визначає* склад числа за розрядами і за класами
Усна та письмова нумерація	

багатоцифрових чисел Лічба в межах мільйона. Читання та запис багатоцифрових чисел. Утворення багатоцифрових чисел. Склад числа за розрядами і за класами Порівняння багатоцифрових чисел Заміна багатоцифрового числа сумою розрядних доданків. Визначення загальної кількості одиниць певного розряду в числі.	*читає і записує* багатоцифрові числа цифрами; *встановлює* послідовність чисел в межах мільйона; *розуміє,* що значення цифри залежить від її позиції (місця) у записі багатоцифрового числа; *утворює* багатоцифрові числа; *класифікує* числа на чотирицифрові, п'ятицифрові, шестицифрові; *визначає* кількість одиниць кожного розряду та класу; *порівнює* багатоцифрові числа; *записує* багатоцифрове число у вигляді суми розрядних доданків; *визначає* загальну кількість одиниць певного розряду та класу в числі
Усні обчислення на основі нумерації багатоцифрових чисел Додавання і віднімання на основі нумерації багатоцифрових чисел: 56789 + 1, 56789 – 1, 50000 + 400 + 50 + 9, 6789 – 6000, 6789 – 700, 6789 – 80, 6789 – 9, 6789 – 789 Усне додавання і віднімання круглих чисел. Множення і ділення круглих чисел на одноцифрове число: 50000 · 5, 8000 : 4, 3600 · 3, 64000 : 4. Ділення на двоцифрове число: 6400 : 16. Ділення круглого числа на кругле: 8000 : 400, 8400 : 400	*застосовує* знання нумерації багатоцифрових чисел для виконання арифметичних дій додавання і віднімання числа 1 та додавання і віднімання на основі розрядного складу числа; *виконує* усне додавання й віднімання круглих чисел; *виконує* множення і ділення круглих чисел на одноцифрове число; *виконує* ділення круглих чисел на круглі; *коментує* свої дії під час виконання обчислень
Арифметичні дії з багатоцифровими числами. Письмове додавання і віднімання багатоцифрових чисел Письмове додавання і віднімання багатоцифрових чисел. Письмове додавання у випадку трьох доданків. Перевірка правильності виконанні дій додавання і віднімання	*володіє* навичками письмового додавання й віднімання багатоцифрових чисел; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *перевіряє* правильність виконання арифметичних дій
Письмове множення і ділення багатоцифрового числа на одноцифрове Письмове множення багатоцифрового числа на одноцифрове. Письмове ділення	*застосовує* алгоритм письмового множення багатоцифрового числа на одноцифрове; *застосовує* алгоритм письмового ділення багатоцифрового числа на одноцифрове;

багатоцифрового числа на одноцифрове. Множення чисел, які містять нуль в середині запису (5608 · 4; 56008 ·4). Множення круглих чисел на одноцифрове (67000 · 7). Ділення на одноцифрове число, коли в записі частки є нулі (3330 : 9; 5648 : 8). Ділення з остачею	*виконує* письмове ділення з остачею на одноцифрове число, *перевіряє* правильність його виконання; *передбачає* кількість цифр у добутку, частці до початку виконання обчислень; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *володіє* навичками письмового множення і ділення на одноцифрове число; *виконує* ділення з остачею
Письмове множення і ділення багатоцифрового числа на двоцифрове Множення і ділення на круглі числа: 1290 · 70; 14560 : 70. Письмове множення на двоцифрове число. Письмове ділення на двоцифрове число. Випадки ділення, коли в записі частки є нулі (304500 : 75; 45066 : 74).	*застосовує* алгоритм письмового множення багатоцифрового числа на двоцифрове; *застосовує* алгоритм письмового ділення багатоцифрового числа на двоцифрове *передбачає* кількість цифр у добутку, частці до початку виконання обчислень; *коментує* свої дії під час виконання обчислень; *володіє* обчислювальними навичками письмового множення та ділення багатоцифрового числа на двоцифрове
Дроби Поняття «дріб». Читання та запис дробів. Чисельник і знаменник дробу. Дроби, які дорівнюють одиниці. Порівняння дробів. Знаходження дробу від числа. Знаходження числа за величиною його дробу	*розуміє* спосіб одержання дробу; *розуміє* поняття «чисельник дробу» і «знаменник дробу»; *читає і записує* дроби; *розрізняє* дроби, які дорівнюють 1; *порівнює* дроби з однаковими знаменниками; *застосовує* правила знаходження дробу від числа та числа за величиною його дробу при розв'язуванні практично - зорієнтованих задач
Просторові відношення. Геометричні фігури (протягом року)	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 3-й клас Многокутники. Прямокутник. Квадрат. Геометричні тіла: конус, циліндр, піраміда, куля, куб	***Учень/учениця :*** *знає* означення прямокутника, квадрата; *використовує* властивість протилежних сторін прямокутника при розв'язуванні практичних задач; *зображує* геометричні фігури на аркуші в клітинку, позначає їх буквами латинського алфавіту: *будує* прямокутник, квадрат; *впізнає* в оточуючих предметах відомі геометричні фігури;

Коло. Круг. **Побудова кола**	*будує* коло за допомогою циркуля *позначає* на кресленні кола та круга його елементи : центр, радіус, діаметр; *знає*, що діаметр дорівнює двом радіусам
Кут Види кутів: прямі, гострі, тупі.	*розрізняє* прямі й непрямі кути, *класифікує* кути на прямі й непрямі (гострі, тупі); *креслить* кути за допомогою косинця
Математичні вирази. Рівності. Нерівності (протягом року)	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 3-й клас Числові вирази, які містять кілька арифметичних дій різних ступенів без дужок і з дужками. Вирази зі змінною (змінними). Нерівності з однією змінною	***Учень/учениця :*** *обчислює* значення числових виразів, дотримуючись правил порядку виконання дій; *обчислює* числові значення виразів зі змінною при заданому її числовому значенні; *знаходить* деякі розв'язки нерівності способом добору
Рівняння Рівняння з однією змінною, у якому один з компонентів або права частина представлена числовим виразом	*розв'язує* рівняння з однією змінною, у яких один з компонентів або права частини представлена числовим виразом, *перевіряє* його розв'язок і *записує* відповідь
Величини (протягом року)	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 3-й клас Одиниці вимірювання довжини: міліметр, сантиметр, дециметр, метр, кілометр. Співвідношення між одиницями вимірювання довжини. Одиниці вимірювання маси: грам, кілограм, центнер, тонна. Співвідношення між одиницями вимірювання маси. Одиниці вимірювання часу: секунда, хвилина, година, доба, місяць, рік, століття, тисячоліття. Співвідношення між одиницями вимірювання часу.	***Учень/учениця :*** *знає,* якими одиницями вимірюється довжина (*мм, см, дм, м, км*), маса (*г, кг, ц, т*), час (*с, хв, год*), вартість (*к., грн*), співвідношення між одиницями довжини, маси, часу, грошовими одиницями; *перетворює* більші одиниці вимірювання величини у менші і навпаки; *порівнює* іменовані числа; *виконує* додавання і віднімання, множення і ділення на одноцифрове число іменованих чисел, виражених в одиницях довжини, маси, вартості, часу;

Одиниці вартості: гривня, копійка. Співвідношення між одиницями вартості. Порівняння іменованих чисел. Дії з іменованими числами	*застосовує* співвідношення між одиницями вимірювання величин при розв'язуванні практично - зорієнтованих задач
Швидкість Швидкість тіла у прямолінійному рівномірному русі. Одиниці швидкості. Залежність між швидкістю тіла , часом і пройденим шляхом при рівномірному прямолінійному русі та формули для їх обчислення	*розуміє* швидкість рухомого тіла як шлях, пройдений ним за одиницю часу; *знає* , якими одиницями вимірюється швидкість та їх скорочене позначення одиниць швидкості ($\frac{км}{год}, \frac{м}{с}$ та ін.); *знає* формули для знаходження швидкості руху тіла, шляху та часу; *знаходить* швидкість, час, шлях при розв'язуванні практично - зорієнтованих задач
Площа Площа. Порівняння плоских геометричних фігур за площею. Одиниці площі – квадратний міліметр, квадратний сантиметр, квадратний дециметр, квадратний метр, квадратний кілометр, ар (сотка), гектар. Вимірювання площі палеткою. Формула площі прямокутника, квадрата. Задачі на знаходження площі прямокутника та обернені до них	*знає,* якими одиницями вимірюється площа та їх скорочене позначення (мм^2 , см^2 , дм^2 , м^2 , км^2, а, га); *знає* формули для знаходження площі прямокутника, квадрата та *застосовує* їх при розв'язуванні практично -зорієнтованих задач ; *знаходить* довжину однієї сторони прямокутника за відомими площею та іншою стороною
Сюжетні задачі (протягом року)	
Узагальнення і систематизація навчального матеріалу за 3-й клас Прості задачі. Складені задачі, які є комбінаціями вивчених видів простих задач на дії різних ступенів	***Учень/учениця :*** *розв'язує* прості задачі вивчених видів; *розв'язує* складені задачі на 2–4 дії (на знаходження суми, різницеве і кратне порівняння двох добутків або часток та обернені до них)

Прості й складені задачі Задачі на знаходження дробу від числа та числа за величиною його дробу. Прості та складені задачі на встановлення залежності між швидкістю, часом і шляхом при рівномірному прямолінійному русі. Прості задачі на обчислення тривалості події, дати її початку, дати закінчення події	*розв'язує* сюжетні задачі вивчених видів
Задачі на знаходження четвертого пропорційного. Задачі на подвійне зведення до одиниці. Задачі на пропорційне ділення. Задачі на знаходження невідомих за двома різницями. Задачі на спільну роботу. Задачі, на рівномірний прямолінійний рух двох тіл в різних напрямках	*розв'язує* задачі вивчених типів (за можливості - різними способами)
Задачі на обчислення довжини сторони прямокутника за відомим периметром і довжиною однієї з його сторін	*розв'язує* задачі на обчислення довжини сторони прямокутника за відомим периметром і довжиною однієї з його сторін
Задачі з буквеними даними	*розв'язує* задачі з буквеними даними складанням виразу
Задачі міжпредметного змісту на роботу з даними	*розв'язує* пізнавальні та практично - зорієнтовані задачі, опираючись на таблиці, стовпчикові діаграми тощо
Загальні прийоми розв'язування задач Аналіз змісту задачі. Складання допоміжної моделі задачі:	*здійснює* аналіз змісту задачі; *моделює* описану в задачі ситуацію у вигляді

короткого запису, схеми. План розв'язування задачі. Різні форми запису розв'язання задачі. Відповідь на запитання задачі. Перевірка правильності розв'язання задачі. Творча робота над задачею	короткого запису і/або за допомогою схем; *складає* усно план розв'язування задачі; *використовує* різні форми запису розв'язання задачі (діями з поясненням, або виразом); *розв'язує* задачі різними способами; *перевіряє* правильність розв'язку задачі способом складання і розв'язування обернених задач, іншим способом розв'язування задачі; *складає* задачі за виразом, малюнком, схемою, аналогічні до розв'язаної
Додаткові теми Раціональні прийоми обчислень. Усне множення і ділення на 5, 50, 500. Усне множення і ділення на 25, 250, 2500. Множення на 11, 101, 1001. Множення на 9, 99, 999. Письмове множення на трицифрове число. Письмове ділення на трицифрове число. Рівняння, в яких один із компонентів дії є виразом зі змінною. Алгебраїчний метод розв'язування сюжетних складених задач. Розв'язування нерівностей зі змінною. Додавання та віднімання складених іменованих чисел, поданих в одиницях часу. Множення і ділення іменованих чисел, поданих в одиницях вимірювання довжини й маси, на двоцифрове число. Залежність швидкості від зміни відстані при сталому часі; від зміни часу при сталій відстані. Задачі на рух в одному напрямку. Задачі на рух тіл за течією та проти течії річки. Види трикутників за кутами. Види трикутників за сторонами. Нестандартні задачі, задачі логічного характеру. Кругові діаграми	

Інформатика
навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів
2-4 класів

Пояснювальна записка

Мета і завдання навчального курсу

Оновлення змісту вивчення предмету “Інформатика” у загальноосвітніх навчальних закладах пов’язано зі змінами стратегічних напрямків освіти - орієнтація на діяльнісний підхід та формування в учнівства важливих життєвих компетенцій. Лише з поширенням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) навчання може мати форми особистісно-орієнтованого, гнучкого динамічного процесу. Розповсюдження нових цифрових медіа й навчальних середовищ обумовлюють зростаючу важливість ІКТ-компетецій, які сьогодні майже всюди визнаються одними з ключових в системі освіти.

Головна мета навчального предмету “Інформатики” у відповідності з вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти - ознайомлення учнів з інформаційно-комунікаційними технологіями та формування у дітей ключових компетентностей для реалізації їх творчого потенціалу і соціалізації в суспільстві.

Зміст навчального предмету «Інформатика» в початковій школі являє собою узагальнений і скорочений виклад основ інформаційно-комунікаційних технологій, адаптованим до можливостей і особливостей дітей молодшого шкільного віку.

Основними завданнями навчального предмета є формування в дітей молодшого шкільного віку:

- початкових навичок використовувати інформаційно-комунікаційні технології;
- основних навичок роботи з різними пристроями для вивчення інших предметів, а також для розв’язування практичних соціальних, комунікативних завдань;
- початкових уявлень про інформацію, її властивості, особливості опрацювання, передавання та зберігання;
- початкових навичок використовувати інформацію з навчальною метою;
- алгоритмічного, логічного та критичного мислення.

Ключова та предметна ІКТ-компетентності навчального курсу

Вивчення пропедевтичного курсу «Інформатика» сприяє формуванню і розвитку у молодших школярів/школярок *ключових компетентностей*, серед яких можна виділити предметну ІКТ-компетентність, міжпредметні, комунікативні та соціальні компетентності.

ІКТ-компетентність, як предметна, передбачає впевнене критичне та безпечне використання ІТ-засобів у навчанні й повсякденному житті.

У контексті початкового навчання предметна ІКТ-компетентність розглядається як здатність учня сприймати, обмінюватись та використовувати інформацію в конкретній життєвій або навчальній ситуації.

Предметна ІКТ–компетентність учнів виявляється у таких ознаках: в умінні

- усвідомлювати власні інформаційні потреби;
- виявляти джерела інформації та здійснювати результативний пошук;
- здійснювати аналіз й оцінку якості інформації;
- організовувати та структурувати інформацію;
- ефективно використовувати інформацю;
- створювати й обмінюватись новими знаннями.

Діяльнісний вимір предметної ІКТ-компетентності пов'язаний з такими вміннями дітей молодшого шкільного віку:

технологічними:

сприймати інформацію від вчителя/вчительки, з підручників, електронних джерел;
обмінюватися інформацією в спілкуванні між собою;
отримати початкові навички використання різноманітних засобів інформаційних технологій для вирішення навчальних завдань;
сприймати та представляти інформацію у вигляді тексту: читати та змінювати тексти, визначати ключові слова в тексті, створювати та опрацьовувати текст;
сприймати різноманіття графічних даних: зображення, фото, піктограми, карти, схеми, діаграми;
створювати власні зображення у вигляді малюнків та творчо опрацьовувати готові зображення;
презентувати інформацію у вигляді слайдів;
представляти одну і ту ж інформацію в різних формах; вміння описувати об'єкти реальної дійсності, представляючи інформацію про них різними способами - у вигляді чисел, тексту, зображень, схем, таблиць, презентацій;

телекомунікаційними:

усвідомлювати свої інформаційні потреби та прагнути до їх задоволення через пошук;
вміння сприймати та використовувати різноманітні інформаційні ресурси з дотриманням основних принципів авторського права та власної безпеки;
розрізнити приватне і публічне середовище з розумінням основних принципів свободи слова;
безпечно спілкуватись з використанням ІКТ, а також співпрацювати, допомагати одноліткам, навчатись разом з іншими;
сприймати різні точки зору, брати участь у дискусії, розуміти чужу точку зору, прислухатись до неї, в тому числі в Інтернеті з дотриманням моральних та етичних норм спілкування;
розуміти соціальні наслідки, що виникають у цифровому світі, в тому числі й питання безпеки, недоторканності приватного життя;
виражати свою індивідуальність у процесі створення та публікації інформаційних продуктів;

алгоритмічними та логічними:

формулювати команди для виконавця, складати алгоритми за зразком, шукати помилки в послідовності команд, аналізувати зміст завдань на складання алгоритму для виконавців;
шукати різні варіанти виконання завдань, обирати та обґрунтовувати найефективніший варіант виконання;
розрізняти алгоритмічні структури: слідування, цикли, розгалуження;
створювати та виконувати алгоритми у визначеному середовищі;
розрізняти істинні та хибні висловлювання, формулювати висловлювання з логічним слідуванням;

У результаті засвоєння предметного змісту пропедевтичного курсу «Інформатика» учні мають виявляти такі складові предметної та ключових компетентностей:

- усвідомлювати ключові поняття, що описують його потреби в інформації;
- використовувати різні джерела, щоб задовольнити свої потреби в інформації;
- використовувати різні способи опрацювання відібраної інформації;
- знаходити способи для розв’язування різних типів навчальних і життєвих задач, вирішення проблем;
- співпрацювати у різних групах для виконання навчальних завдань, готовності до продуктивної праці.

Структура навчальної програми

Курс «Інформатика» розрахований на 105 годин: по 35 годин у кожному класі з розрахунку 1 година на тиждень за рахунок інваріантної складової навчального плану.

Програма побудована лінійно-концентрично. Зміст понять поступово розширюється і доповнюється. Концентричність передбачає повернення до подання та опрацювання тем у кожному класі початкової школи. Лінійність має за мету ознайомити учнівство у пропедевтичному курсі "Інформатика" з деякими простими середовищами, що забезпечують навчальну необхідність за змістом програм курсів початкової освіти. Поняття інформації, її властивостей, форм подання та використання у навчальному процесі розширюється і доповнюється на кожному етапі навчання. Таким чином забезпечується поступове нарощування складності матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення, що сприяє формуванню ключових та предметної компетентностей і способів діяльності на вищому рівні узагальнення.

Програмою встановлена послідовність тем курсу, яка дозволяє при вивченні кожного з розділів використовувати знання і вміння, набуті під час вивчення попередніх розділів. Учитель може змінювати порядок вивчення тем та самостійно визначає обсяг (кількість годин) на вивчення кожної теми курсу, а також на повторення, узагальнення та систематизацію під час вивчення кожної теми, вибудовуючи найбільш доречну для конкретного класу траєкторію навчання.

Характеристика змісту навчання

На початковому етапі програмою передбачається ознайомлення учнів з різноманіттям *засобів інформаційно-комунікаційних технологій* для сприймання, створення, опрацювання та обміну інформацією.

Другокласники/другокласниці практично знайомляться з різноманіттям засобів комп'ютерної техніки: портативними та стаціонарними комп'ютерами, мобільними пристроями, що наявні у школі та вдома.

У 3 класі - поглиблюють знання про їх різноманіття й призначення та вдосконалюють навички їх використання.

У 4 класі - розширюють уявлення про застосування їх для зберігання, опрацювання та передавання інформації.

За допомогою підібраних учителем/учителькою вправ учні опановують навичками впевненої роботи маніпуляторами (миша або тачскрин, тачпад), вчаться використовувати клавіатуру в середовищах, необхідних для навчання з усіх інших предметів. Систематичну роботу з формування навичок роботи з клавіатурою слід передбачити на кожному уроці інформатики, підбираючи для цієї мети ігри, вправи з дотриманням дидактичних принципів наступності, послідовності.

Розкриття тем програми про *інформацію*, її властивостей та дій з інформацією базується на розумінні дитиною поняття "інформація". Учні та учениці мають вміти наводити приклади інформації, властивостей інформації, форм подання та дій з інформацією з повсякденного застосування.

Під час ознайомлення учнівства з властивостями, видами інформації, діями з нею спочатку пропонується розглянути ті, що зустрічаються у житті людини, а потім називати й такі, що відбуваються з використанням засобів інформаційних технологій.

Програмою передбачено сформувати в учнівства уявлення про те, що людина в житті постійно зустрічається з інформацією, працює з нею та може використовувати при цьому сучасні засоби ІТ з умінням захистити свій інформаційний простір.

Демонстрація переваг використання засобів ІТ для опрацювання різної інформації у навчальних ситуацій сприятиме формуванню цілісної картини навколишнього світу.

Вивчення змісту програми про *використання інформаційних технологій* починається з прикладів використання різноманітних засобів ІТ для навчання з інших предметів, як наприклад, перегляд навчальних відео, картин художників, слухання музичних творів, читання художніх творів, вдосконалення навичок усного рахунку в математичних тренажерах.

Практичні дії зі створення учнями/ученицями власних продуктів починається під час ознайомлення з середовищами для створення та змінювання зображень. Під час практичних занять у графічних та текстових редакторах, редакторах презентацій, (як і спеціального програмного забезпечення, інстальованого на комп'ютер, так і в онлайн середовищах Інтернету), формуються навички створювати та змінювати зображення, тексти, презентації для навчання.

Передбачається, що учні та учениці матимуть вибір у визначенні зручних саме для їх віку середовищ обробки зображень, текстів, презентацій з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом.

У ході реалізації цієї змістової лінії учнівство навчиться змінювати та створювати найпростіші зображення, презентації, текстові документи; працювати зі схемами, діаграмами, картами; перетворювати інформацію з однієї форми подання в іншу (текстову, графічну, числову, звукову).

Сформовані базові навички створення презентацій дозволить демонструвати результати своєї навчальної діяльності з інших навчальних предметів.

Комунікаційні технології опановуються учнями у процесі практичного ознайомлення з мережею Інтернет та практичним використанням упродовж усіх тем вивчення курсу. Основну увагу приділено опануванню початковими практичними навичками використання мережі Інтернет для перегляду, сприймання та пошуку інформації у вигляді тексту, зображень, відео; виконання інтерактивних завдань онлайн для підтримки навчальних предметів, електронного листування при дотриманні вимог безпечної роботи в Інтернеті. На основі початкових кроків роботи в браузері пропонується ознайомити учнівство зі складовими частинами вікна програми, поняттям "папка", як середовище зберігання закладок.

Важливо щоб учні та учениці зрозуміли головні особливості безпечної роботи з інформаційними джерелами та почали використовувати відповідні навички та знання при вивченні інших навчальних предметів. Зміст пропонованих практичних завдань, що використовуються в курсі «Інформатика», відображає потреби навчання учнівства з читання, математики, мов, природознавства, мистецтв та інших навчальних предметів. Важливим є задоволення пізнавальних інтересів учнів та учениць, підтримка їх творчої ініціативи та прагнення до освоєння нових інформаційно-комунікаційних технологій, що створюватиме відчуття доступності в постійному оновленні своїх компетентностей.

Для формування міжпредметних компетенцій, у рамках пропедевтичного курсу, програмою передбачено вивчення питань, пов'язаних з алгоритмами та їх виконавцями. У результаті ознайомлення з ними учні та учениці повинні розуміти поняття виконавця, його середовища, команди, системи команд виконавця алгоритму, отримати перші уявлення про основні алгоритмічні структури, зокрема, слідування, розгалуження та повторення, навчитися виконувати готові алгоритми, а також складати прості алгоритми для виконавців, які працюють у певному зрозумілому для відповідної вікової категорії середовищі, використовуючи просту систему їхніх команд. Головною метою вивчення алгоритмів є вміння розв'язувати значущі для учнівства задачі з їх повсякденного життя, застосовуючи алгоритмічний підхід: уміння планувати послідовність дій для досягнення мети, передбачати можливі наслідки.

У програмі передбачено під час вивчення кожної теми використовувати матеріали інших навчальних предметів, постійно здійснювати підтримку вивчення цих предметів. Доцільно організовувати навчання у захищених закритих середовищах з можливістю учнів співпрацювати між собою для розвитку як ІКТ, так і комунікативних та соціальних

компетенцій; навчальні завдання створювати й з метою розвитку логічного та критичного мислення, пам’яті, просторової та творчої уяви учнівства**.**

Характеристика умов навчання

Психічний розвиток дитини молодшого шкільного віку має свої особливості. У 7-8 років лише починають розвиватися основні психічні новоутворення: довільність психічних процесів, внутрішній план дій, уміння організовувати навчальну діяльність, рефлексія, як результат активної навчальної діяльності у 1 класі. Продовжують своє становлення й основні пізнавальні процеси: сприймання, увага, пам’ять, уява, мислення і мовлення. До кінця молодшого шкільного віку вони мають перетворитися на вищі психічні функції, яким властива довільність і опосередкованість. До кінця навчання у 4 класі має сформуватись усвідомлення своїх власних розумових операцій, що надає допомогу в самоконтролі. У 2-3 класах переважає наочно-образне мислення, а елементи абстракції починають розвиватись в 9-10 років. У 2 класі для виникнення образу необхідна опора на конкретний предмет, наприклад, опора на зображення при розповіді, далі розвивається опора на слово, яке є передумовою мисленнєвого створення нового образу. Тому психологи радять не пропонувати для запам’ятовування та використання абстрактні поняття учням та ученицям у 2-3 класі, не використовувати вправи та завдання, котрі вимагають виконання складних аналітичних процесів.

При ознайомленні учнівства з основами ІКТ використовується комп’ютерна техніка: стаціонарні, портативні комп’ютери, мобільні пристрої та інш.
Для практичних робіт використовуються програми (онлайн-середовища Інтернету, додатки для мобільних пристроїв).
Перелік рекомендованих програмних засобів:

- операційна система;
- браузер;
- програми (сервіси, розширення, додатки, служби та інші інструменти Інтернету) для організації навчання, взаємодії учнів між собою;
- середовища для сприймання, створення та змінювання текстів, зображень, презентацій, графічні та текстові редактори, редактори презентацій;
- середовища для перегляду навчальних відео, слухання музики, роботи з картами;
- середовища програмування для дітей, для вправ з алгоритмами.

У початковій школі для дотримання норм безпеки дитини рекомендується організовувати навчання у закритому захищеному інформаційному середовищі. Облікові записи для електронного листування та співпраці в мережі створює адміністратор навчального закладу.

2 клас

35 годин (1година на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
Інформація Поняття про інформацію. Зміст та завдання курсу «Інформатика». Сприймання людиною інформації. Властивості інформації. Види інформації за способом сприймання: зорова, слухова, нюхова, смакова, дотикова. Приватна та публічна інформація. Захист особистої приватної інформації. Безпека використання інформації. Пристрої для роботи з інформацією. Правила безпечної поведінки у кабінеті інформатики.	Учень/учениця: ***має уявлення*** про інформацію; ***розуміє*** за допомогою яких органів чуття людина сприймає інформацію; для чого вивчають інформатику; ***розрізняє*** приватну та публічну інформацію; ***наводить приклади*** видів інформації за способом сприймання; властивостей інформації (без називання терміну) на конкретних прикладах; ***називає*** правила безпечної поведінки в кабінеті інформатики; ***дотримується*** правил безпечного користування пристроями у кабінеті інформатики; ***використовує у своєму мовленні*** слова *інформація, інформатика, приватна, публічна інформація* та називає 3 сучасних пристрої для роботи з інформацією.
Комп'ютери та інші пристрої Комп'ютер та інші пристрої для роботи з інформацією. Увімкнення та вимкнення комп'ютера та інших пристроїв. Робочий стіл. Значки робочого столу. Використання миші та інших маніпуляторів для вибору та переміщення об'єктів. Використання пристроїв для навчання: перегляд зображень (образотворче мистецтво), читання текстів (літературне читання, мови), слухання мелодій (музичне мистецтво). Виділення обраного тексту в середовищах для читання. Клавіатура. Уведення окремих символів. Зміна мовних режимів. Організація робочого місця під час навчання з різними	Учень/учениця: ***має уявлення*** про різноманіття сучасних пристроїв для роботи з інформацією; ***наводить приклади*** використання пристроїв для роботи з інформацією у школі, вдома; ***уміє*** увімкнути та вимкнути комп'ютер та інші пристрої (за умови їх використання); ***уміє знаходити*** необхідні для роботи значки на *Робочому столі* та ***розпочинає*** роботу в програмах; ***орієнтується в середовищах*** для перегляду зображень, читання текстів, слухання музики та ***завершує*** роботу з ними; ***уміє використовувати*** маніпулятори для вибору та переміщення об'єктів; ***уміє*** змінити мовні режими на клавіатурі та ввести окремі символи; ***уміє відшукати*** необхідну інформацію в тексті та виділити частину тексту; ***прагне*** використовувати пристрої з навчальною метою; ***володіє*** навичками раціональної організації робочого місця; ***використовує у своєму мовленні*** слова *робочий стіл, програма, комп'ютер, ноутбук, смартфон, клавіатура, мишка, тачпад* (за умови використання).

пристроями. **Інтернет** Початкові уявлення про Інтернет. Поняття браузера, як програми для роботи в Інтернеті. Вікно браузера. Кнопки керування вікном. Маніпуляції з вікном. Вкладки браузера. Посилання. Закладка. Правила безпечної роботи в Інтернеті. Інформація для дітей та для дорослих. Приватна (особиста, сімейна) та публічна інформація. Вікові обмеження на перегляд вмісту сторінок. Ігри для вдосконалення навичок роботи з маніпуляторами, клавіатурою. Перегляд навчальних відео, картин художників, читання текстів, вдосконалення навичок усного рахунку в математичних тренажерах. **Графіка** Поняття ком'ютерної графіки. Програми для створення за змінювання графічних зображень. Створення зображень. Зображення з геометричних фігур. Змінювання готових зображень. Доповнення зображень підписами чи коментарями у вигляді кількох слів. Сервіси для перегляду зображень картин художників. Віртуальні мистецькі галереї, екскурсії до музеїв. Пристрої для створення та опрацювання графічних зображень. Пошук зображень в Інтернеті	Учень/учениця: ***має загальні уявлення*** про Інтернет; ***пояснює*** призначення програми-браузера; ***уміє*** розпочати роботу в браузері, додавати вкладки, закривати вкладки, завершувати роботу з браузером; відкривати необхідні для навчання сторінки через закладки, переходити за посиланнями, переглядати навчальне відео чи його заданий фрагмент; змінити розмір вікна браузера, згорнути, розгорнути вікно; ***розрізняє*** дитячу інформацію та інформацію для дорослих; ***розуміє*** про існування вікових обмежень на перегляд вмісту сторінок; ***наводить при клади*** приватної та публічної інформації; ***наводить приклади*** приватної інформації, яку не повідомляють незнайомцям в Інтернеті; ***дотримується*** правил безпеки в Інтернеті щодо нерозголошення приватної (особистої та сімейної) інформації; ***має уявлення*** про початкові норми авторського права щодо використання інформації; ***використовує у своєму мовленні*** слова *браузер, Інтернет, вікно, вкладка, відкрити, закрити браузер, посилання, закладка, відео.* Учень/учениця: ***має уявлення*** про комп'ютерну графіку та способи її подання; ***впізнає*** значки та назви середовищ для створення та змінювання графічних зображень; ***уміє*** створювати найпростіші зображення та змінювати їх, використовує для цього інструменти графічних редакторів; додавати підписи чи коментарі з кількох слів до зображень; ***уміє*** відшукати та переглядати в Інтернеті картину художника (задане зображення тварини, рослини тощо) та додати до закладок в браузері; ***прагне*** поважного ставлення до особистої інформації інших людей; ***називає*** 3-5 пристроїв, що використовуються для створення та опрацювання графічних зображень; ***використовує у своєму мовленні*** слова *зображення, картина, фото, палітра, дозвіл на використання.*

для природознавства (музичного та образотворчого мистецтв, читання тощо). Право на зображення. Розрізнення дозволів на використання чужих зображень. **Команди та виконавці** Поняттям команди. Порівняння команди й спонукального речення. Команди й виконавці. Послідовність дій. Приклади послідовності дій у природі. Виконання послідовних дій. Пошук помилок в послідовності дій. Ігрові вправи з надання команд виконавцям у середовищах програмування. Порівняння двох або більше предметів. Об'єднання предметів у групи за певними заданими ознаками. Назви групи однорідних предметів. Визначення ознак предметів, впізнавання предметів за даними ознаками. Складові частини предметів. Ігри на змінювання послідовності дій, пошук помилок в послідовностях; об'єднання предметів у групи, вилучення зайвого за певними ознаками.	Учень/учениця: ***має уявлення*** про команду, виконавців; послідовність дій; ***відрізняє*** команди від спонукальних речень; **вміє *надавати команди*** виконавцю в середовищах програмування; ***шукати*** помилки в послідовності команд; ***наводить*** приклади послідовних дій в побуті; ***знаходить*** повторюваність подій в казках, повторювані стани у природі; ***знаходить*** помилки в поданих записах послідовних дій; ***дотримується*** певного порядку дій в іграх; ***об'єднує*** предмети в групу за певними ознаками, придумує назву групі; ***вилучає зайві*** предмети з групи за ознаками, впізнає предмети за даними ознаками та обирає з групи; ***об'єднує*** складові частини одного предмета в ігрових середовищах; ***використовує у своєму мовленні*** слова *команда, виконавець, порядок дій, послідовні дії.*

3 клас
35 годин (1година на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
Інтернет Поняття про мережі. Поняття про мережу Інтернет. Складові вікна програми-браузера. Поняття веб-сторінки, її адреси. Пошук зображень, текстів, відео, карт в Інтернеті для навчальних	Учень/учениця: ***має уявлення*** про мережі, мережу Інтернет, веб-сторінки, адресу веб-сторінки; ***пояснює*** порядок пошуку в мережі Інтернет; ***використовує*** посилання для переходу між веб-сторінками; ***вміє знайти*** додаткову інформацію для навчальних

предметів. Пошук з різних джерел. Додавання найкращих результатів у закладки браузера. Структурування закладок у папки. Ключові слова для пошуку (на прикладах знайомих текстів з природознавства, літературного читання, інших предметів). Авторське право та Інтернет. Безпечна робота в Інтернеті. Налаштування безпечного пошуку та безпечного перегляду відео. **Людина та інформація** Роль інформації в житті людини. Види інформації за способом подання: текстовий, графічний, числовий, звуковий, відео. Перетворення інформації з одного виду в інший. Пристрої для роботи з текстовою, звуковою, відео інформацією. Дії з інформацією: передавання, пошук, перетворення, використання. Переваги опрацювання інформації сучасними пристроями. Структурування інформації в документах, папках. Поняття меню. **Графіка** Програми та онлайн середовища для роботи з графічними даними. Перегляд карт. Пошук рідного краю на картах. Середовище графічного редактора. Панель інструментів. Палітра кольорів. Колір фігури і колір фону. Створення та змінювання простих зображень. Доповнення малюнка підписом чи коментарем. Створення зображень з геометричних фігур.	предметів та додати обрані сторінки у закладки браузера; структурувати свої закладки у папки; ***визначити*** ключові слова знайомих текстів (з інших предметів); ***знає*** та ***дотримується*** правил безпечної роботи в Інтернеті; ***вміє*** налаштувати безпечний пошук та безпечний перегляд відео; ***використовує у своєму мовленні*** слова *мережа Інтернет, адреса сторінки, ключові слова, перейти за посиланням, додати у закладки, папка, авторське право.* Учень/учениця: ***має уявлення*** про роль інформації в житті людини; про різноманіття дій з інформацією; ***називає*** види інформації за способом подання; ***розуміє,*** що інформацію можна шукати, передавати, перетворювати, використовувати; ***знає,*** що одну і ту ж інформацію можна представити різними способами; ***уміє*** перетворювати одну форму подання інформації в іншу: (текстове - в графічне, числове - в текстове тощо); створити папку та документи в ній; ***називає*** 3-5 пристроїв для роботи з текстом, звуком, відео; ***використовує у своєму мовленні*** слова: *текстова, графічна, звукова інформація, документ, меню.* Учень/учениця: ***має уявлення*** про середовища обробки графічних даних; ***пояснює*** призначення графічних редакторів; ***орієнтується*** в середовищі графічного редактора; ***вміє*** знайти рідний край на карті; ***обирає і використовує*** потрібні інструменти середовища графічного редактора для створення зображення за зразком та за власним задумом; ***задає і змінює*** колір фігури і колір фону; ***створює*** підпис чи коментар до малюнка; ***використовує у своєму мовленні*** слова *графічний редактор, палітра, фон, інструменти.* Учень/учениця: ***має уявлення*** про алгоритми та виконавців алгоритмів; ***виконує*** прості алгоритми та складає алгоритми за прикладом; ***складає*** план дій, що приводить до заданої мети; ***складає алгоритми*** для виконавців до певної ситуації у середовищах програмування для дітей; ***розуміє*** запис алгоритмів у вигляді блоків; ***визначає*** правильний порядок подання команд виконавцю у знайомому алгоритмі;

Алгоритми і виконавці План дій. Поняття алгоритму. Алгоритми і виконавці. Складання алгоритмів для виконавців. Середовища програмування для дітей: створення та змінювання послідовності команд у вигляді словесних, символьних блоків. Порядок виконання команд виконавцем. Пошук пропущених дій в знайомій послідовності. Складові частини об'єктів. Схема складу. Зв'язки у схемах. Істинні й хибні висловлювання. Логічне слідування. Використання логічних висловлювань з *«не», «і», «або»*. **Текст** Середовища для читання текстів. Закладки в тексті, цитати тощо. Віртуальні бібліотеки, довідники, енциклопедії, словники. Текстові редактори. Переміщення в текстовому документі. Виділення частин тексту. Змінювання та вдосконалення текстів. Основні команди редагування: вирізати, копіювати, вставити, видалити. Уведення символів за допомогою клавіатури. Доповнення текстів зображеннями. Таблиці в тексті: орієнтування в клітинках. Доповнення таблиць. Порівняння текстів з оманливою та правдивою інформацію. Пошук хибних висловлювань у текстах (на основі інформації з інших предметів).	***знаходить*** пропущену команду в знайомій послідовності ; ***оцінює*** прості висловлювання як істині чи хибні; ***розрізняє*** завідомо хибні фрази; називає протилежні за змістом твердження; ***формулює*** речення з логічним слідуванням; ***розуміє*** складові частини об'єктів, представлених у вигляді простих схем, графів; ***будує висловлювання*** з використанням зв'язок *«не», «і», «або»*, «складається з»; ***використовує у своєму мовленні*** слова *план дій, алгоритм, істине, хибне, схема.* Учень/учениця: ***має уявлення*** про особливості роботи в середовищах для читання та змінювання текстів; ***розуміє*** призначення віртуальних бібліотек та текстових редакторів; ***орієнтується*** в середовищі для читання навчальної та художньої літератури; ***уміє*** здійснювати переміщення по тексту; виділяти фрагменти тексту; змінювати шрифт тексту: розмір, колір, накреслення символів; доповнювати текстовий документ графічними зображеннями; ***використовує*** основні команди редагування: "копіювати, вирізати, вставити, видалити"; ***орієнтується*** у простій таблиці, доданій у текст; ***уміє*** доповнити таблицю текстом чи зображенням; ***шукає*** в текстах інформацію з хибними твердженнями та доводить істину; ***використовує у своєму мовленні*** слова *текстовий документ, змінити шрифт, копіювати, вирізати, вставити, видалити, таблиця.* Учень/учениця: ***має уявлення*** про особливості виступу в ролі доповідача/доповідачки; ***знає,*** що презентації створюються для усного виступу; ***уміє*** презентувати свою роботу; ***орієнтується*** у середовищі редактора презентацій; ***розрізняє, переміщує та додає*** текстові вікна/поля, графічні зображення до слайду; ***створює*** кілька слайдів презентації та наповнює їх; ***Використовує у своєму мовленні*** слова *презентувати, доповідач, презентація, слайд-шоу, слайди.*

Презентації Доповідач/доповідачка та презентація. Культура презентування. Слайд-шоу із зображень як вид презентування. Середовище створення презентацій. Переміщення слайдами презентації. Режим показу презентації та режим змінювання слайдів. Переміщення текстових вікон/полів та зображень на слайдах. Утворення нового слайду, текстового вікна/поля. Доповнення презентації текстом, зображенням, схемою.	

4 клас

35 годин (1 година на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
Графіка Електронні карти. Режими перегляду карт. Віртуальні подорожі сузір'ями, планетами, материками, океанами. Доповнення власної карти мітками (за матеріалами природознавчого характеру рідного краю). Схеми, діаграми на матеріалі інших предметів. Робота в середовищі графічного редактора: змінювання зображень з використання функцій обертання, зміна кольору фігур та кольору фону. Обробка фото: інструменти освітлення, кольору, обертання, обрізання тощо. Створення колажу із зображень.	Учень/учениця: ***має уявлення*** про електронні карти; ***орієнтується*** в електронних навчальних картах для перегляду сузір'їв, Сонячної системи, материків та океанів Землі, України; у схемах та діаграмах; ***уміє*** доповнити власну карту міткою; доповнює пропущені дані в простих схемах, діаграмах; ***використовує*** схеми та діаграми для усних виступів; ***створює*** в середовищі графічного редактора зображення; ***уміє змінити*** та ***вдосконалити*** зображення з використанням функцій обертання, зміни освітлення, кольору, поворотів, вирізання; ***уміє*** створити колаж з кількох зображень; ***використовує у своєму мовленні*** слова *колаж, обертання, освітлення, діаграма.* Учень/учениця: ***має уявлення*** про різноманіття електронних книг та бібліотек; ***володіє*** початковими навичками пошуку в бібліотеках за автором/авторкою, назвою; ***має уявлення*** про гармонійне розміщення об'єктів на

Текст Орієнтування в списку книг електронної бібліотеки. Пошук літератури за назвою, автором/авторкою, мітками. Зміст твору. Закладки, коментар (помітки) у творі. Середовище текстового редактора. Поєднання елементів на аркуші текстового документа: взаємне розміщення тексту, зображень, схем. Абзаци, посилання, заголовки, зміст. Вдосконалення текстів через виділення кольором, шрифтами фрагментів тексту, окремих слів. Списки. Послідовні списки у текстах. Таблиці. Доповнення готових таблиць. Змінювання та доповнення текстів з таблицями, зображеннями, схемами. **Співпраця в Інтернеті** Правила безпечного користування Інтернетом. Мережевий етикет. Різниця між реальним та віртуальним спілкуванням. Електронна пошта. Захист облікового запису. Культура листування. Інформаційні ресурси Інтернету. Пошук навчальних матеріалів в мережі. Навчальна діяльність учня в Інтернеті. Рівні доступу до навчальних матеріалів. Співпраця в мережі (спільні документи, презентації, карти, колажі тощо). Коментування та відгуки до створених однокласниками/однокласниц	аркуші текстового документу; ***знає*** призначення заголовків, абзаців, посилань; ***орієнтується*** у змісті текстового документу; ***вміє*** самостійно створити текст з 3-4 речень по 20 символів у кожному реченні; поєднувати текст, зображення, схеми на аркуші текстового документа; розташовувати текст лінійно, у вигляді списку, дотримуючись закономірності, даної в прикладі; доповнювати таблиці даними, знайомих з інших предметів; створювати на основі текстів таблиці та схеми (з готовим шаблоном таблиці чи схеми); ***використовує у своєму мовлення*** слова: *текстовий редактор, мітка, список, коментар.* Учень/учениця: ***уміє*** увійти у особистий обліковий запис поштової служби; ***надіслати*** лист вчителеві/вчительці та однокласникам/однокласницям; ***здійснювати навчальну діяльність*** в Інтернеті за підтримкою та під контролем педагогів у закритому захищеному середовищі в тому числі й разом з іншими учнями/ученицями; ***обрати*** служби для задоволення власних навчальних, творчих потреб серед запропонованих вчителем/вчителькою; ***знає*** засоби захисту власного облікового запису; ***розрізняє*** особливості віртуального спілкування; ***надає доступ*** однокласникам/однокласницям до власних навчальних матеріалів за електронною адресою; ***коментує*** продукти діяльності однокласників/однокласниць у мережі; ***уміє*** захищати свій інформаційний простір під час віртуального спілкування; ***використовує у своєму мовленні*** слова *віртуальний, мережевий етикет, електронна пошта, пароль, обліковий запис, доступ.* Учень/учениця: ***уміє*** виконувати, створювати та записувати алгоритми з розгалуженням та циклами; ***впорядкувати*** об’єкти за деякою ознакою; ***будує висловлювання*** з використанням зв'язки *«якщо - то»* у заданій ситуації; ***використовує у своєму мовленні*** слова *розгалуження, цикл.*

ями продуктів. Служби для обміну знаннями, задоволення творчих потреб школярів. Сучасні пристрої для співпраці. **Алгоритми з розгалуженням і повторенням** Алгоритми з розгалуженням. Цикли: повторення задану кількість разів. Повторення до виконання умови. Алгоритми з циклами. Створення та виконання алгоритмів з розгалуженням та циклами для виконавців у середовищі програмування для дітей. Сортування та впорядкування об'єктів за деякою ознакою. Використання логічних висловлювань з *«якщо - то...»*. **Інформація** Перетворення інформації. Перетворення інформації з текстової у графічну форму з використанням схем, діаграм. Перетворення інформації у вигляді тексту в таблицю з числами. Передавання інформації. Пристрої для передавання інформації. Джерело інформації. Приймач інформації. Пристрої введення та виведення інформації. Зберігання інформації. Носії інформації. Кодування інформації. Кодування та декодування інформації. Складові комп'ютера. Історія виникнення пристроїв для роботи з інформацією.	Учень/учениця: ***має уявлення*** про те, що людина може здійснювати різні дії з інформацією; ***перетворює*** інформацію: текстової та числової форми в графічну у вигляді схем, діаграм за допомогою поданих учителем/учителькою шаблонів; ***називає*** спосіб подання інформації; ***наводить приклади*** інформації, поданої різними способами; ***має уявлення*** про передавання, зберігання, кодування інформації; про носії інформації; ***називає*** 3-5 пристрої для передавання інформації; ***розрізняє та наводить приклади*** пристроїв для введення та виведення інформації (3-5); ***описує*** способи ***та наводить приклади*** кодування і декодування інформації; ***розуміє,*** що інформацію можна зберігати, опрацьовувати та передавати на великі відстані в закодованому вигляді; ***використовує у своєму мовленні*** слова *передавання, зберігання, кодування, декодування інформації, носії інформації, джерело, приймач інформації, пристрої введення, пристрої виведення.*

Природознавство
навчальна програма
для загальноосвітніх навчальних закладів
1-4 класи

Пояснювальна записка

Загальна характеристика навчального предмета

Програма навчального предмета „Природознавство” розроблена на основі Державного стандарту початкової загальної освіти і передбачає пропедевтику природничих предметів відповідно до вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку. Базовим поняттям предмета є *природа* як цілісний системний об’єкт, який визначає добір змісту, його розподіл і способи організації навчально-пізнавальної діяльності дітей.

Основна мета навчального предмета „Природознавство” в початковій школі – формування *природознавчої компетентності* школярів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про неживу та живу природу, основ екологічних знань, опанування способами навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності, формування ціннісного ставлення до природи та людини.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких **завдань:**

- формування наукової картини світу;
- формування елементарних уявлень про об’єкти і явища природи, їхні взаємозв’язки у системі „нежива природа – жива природа”, „природа – людина”;
- формування способів навчально-пізнавальної й природоохоронної діяльності;
- оволодіння елементарними дослідницькими вміннями;
- набуття досвіду природоохоронної діяльності та застосування його у життєвих ситуаціях;
- засвоєння норм етичного ставлення до природи;
- виховання любові до природи рідного краю;
- ознайомлення з традиціями шанобливого ставлення українського народу до природи.

Добір змісту предмета та його структурування визначаються єдністю загально-дидактичних (гуманізації, науковості, наступності, доступності тощо) та природничих (екологічного, краєзнавчого, фенологічного) принципів.

Відповідно до базового навчального плану предмет „Природознавство” вивчається з 1-го по 4-й клас по дві години на тиждень. Загальний обсяг навчального часу становить 270 годин.

Особливості організації вивчення програмового матеріалу

Навчально-пізнавальний процес рекомендується базувати на компетентнісно орієнтованих завданнях з використанням сучасних освітніх технологій. У навчальних цілях варто використовувати природознавчий та краєзнавчий матеріал, проводити екскурсії у природу. Розширений перелік екскурсій подано наприкінці програми кожного класу.

Важливе значення для емоційно-естетичного сприйняття природи молодшими школярами відіграють спостереження та власні дослідження; творчі завдання, екологічні акції, дидактичні ігри; уроки, проведені у формі подорожі, усного журналу, репортажу з місця подій, святкування дня Землі, води, прильоту птахів тощо. Такі форми проведення навчальних занять позитивно впливають на емоційну сферу дитини, сприяють розвитку її уяви, фантазії, мислення, концентрують увагу.

Поряд із фронтальними та індивідуальними формами роботи варто залучати молодших школярів до парної та групової роботи, застосовувати інноваційні методики, інформаційно-комунікаційні засоби, ресурси мережі Інтернет.

Метод проектів у сучасні початковій школі втілює ідею індивідуалізації навчального процесу та розвивального навчання. Саме в процесі проектної діяльності на

уроках природознавства формуються міжпредметні (дослідницька, формування наукової картини світу) та ключові (вміння вчитися, інформаційно-комунікативна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, здоров'язбережувальна) компетентності. Тематика проектів та їхні назви, запропоновані у програмі, можуть бути змінені на розсуд учителя, але повинні відповідати навчальним завданням відповідного розділу програми. Рекомендована кількість проектів у першому класі – не менше 2-х, у 2–4-х класах – не менше 4-х.

Домінуючу роль учитель відводить власним дослідженням та спостереженням школярів, практичним роботам, демонстраційним і фронтальним експериментам, практичній діяльності з охорони природи.

Кількість годин на вивчення кожної теми учителі визначають, враховуючи підготовленість класу та регіональні особливості. За рахунок розвантаження програми рекомендується збільшити кількість уроків-екскурсій та спостережень у природі; збільшити кількість годин на організацію проектної діяльності школярів або розширити її тематику.

1 клас

(68 год., 2 год. на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
НАВКОЛИШНІЙ СВІТ	
Людина і природа: чому ми любимо і бережемо природу? Природні та штучні тіла. Жива та нежива природа. Тіла неживої природи. Організми та їхні ознаки. Умови, необхідні для життя. Як людина пізнає світ і знаходить відповіді на запитання про природу. Спостереження та досліди – методи вивчення природи. Прилади, необхідні для пізнання природи. Значення природи для життя людини. Бережне ставлення до природи.	**Учень/учениця:** *розповідає,* чому любить природу; *наводить* приклади бережного ставлення до природи; *має уявлення* про природу і навколишній світ; тіла неживої та живої природи; природні та штучні тіла; про прилади, за допомогою яких досліджують природу; *називає* органи чуття людини, ознаки організмів; *розуміє,* які умови, необхідні для життя; значення природи для життя людини; *уміє групувати* тіла неживої і живої природи, рукотворні (штучні) та природні тіла за їхніми ознаками; *спостерігає* дрібні деталі на поверхні тіл за допомогою лупи; за демонстрацією дослідів; застосовує правила поведінки у природі.
Практична робота Дослідження дрібних деталей предметів за допомогою лупи.	
НЕЖИВА ПРИРОДА	
Сонце та його значення для життя на Землі. Повітря та його властивості (існує навколо нас, не має запаху, прозоре, займає весь доступний простір). Значення повітря для	**Учень/учениця:** *має уявлення* про значення Сонця, повітря, води та ґрунту для життя на Землі; *знає* деякі властивості повітря, води,

живої природи. Вода та її властивості (безбарвна, прозора, не має запаху, приймає форму посудини, текуча). Значення води у природі та житті людини. Ґрунт. Значення ґрунту для живої природи.	піску, глини; *розуміє* значення повітря, води, ґрунту для рослин, тварин, людини; *уміє* досліджувати деякі властивості повітря, води, ґрунту; *наводить приклади* економного використання води в побуті.
Практичні роботи 1. Ознайомлення з властивостями повітря. 2. Ознайомлення з властивостями води. 3. Ознайомлення з властивістю піску та глини пропускати воду.	
ЖИВА ПРИРОДА	
Рослини, їхня будова. Дерева, кущі, трав'янисті рослини рідного краю. Листяні та хвойні рослини. Дикорослі та культурні рослини. Кімнатні рослини. Догляд за кімнатними рослинами. Лікарські рослини рідного краю. Первоцвіти. Охорона рослин. Тварини. Дикі та свійські тварини. Тварини-домашні улюбленці. Комахи. Риби. Птахи. Звірі. Охорона тварин. Природа твого міста/села.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про приналежність рослин і тварин до живої природи; про будову рослин; *розрізняє* дерева, кущі, трав'янисті рослини; листяні та хвойні рослини; *називає* ознаки комах, риб, птахів і звірів; *наводить приклади* використання дикорослих та культурних рослин*;* *розповідає* про життя диких та свійських тварин; *уміє* доглядати за кімнатними рослинами; за домашніми або свійськими тваринами; *застосовує* правила поведінки у природі.
Практичні роботи. 1. Вивчення будови рослин (корінь, стебло, листок, квітка, плід,) за наочністю. 2. Догляд за рослинами у класі (полив, розпушення ґрунту, очищення листків від пилу). 3. Упізнавання дерев, кущів і трав за наочністю.	
МОЯ КРАЇНА – УКРАЇНА	
Україна – моя Батьківщина. Карта України. Різноманітність природи України: гори, моря, річки, озера, луки, ліси. Бурий ведмідь – найбільший звір України. Найменша пташка України – золотомушка. Медоносна бджола. Сом – найбільша прісноводна риба. Україна – і для себе, і для світу (пшениця, соняшник, мед, ін.).	**Учень/учениця:** *має уявлення* про карту України; *знає* назву своєї країни та її столиці, найбільшої річки; *розпізнає* за наочністю ліси і луки, гори, озеро, річку, море; окремих представників рослинного та тваринного світу України; *наводить* назви 3-4-х представників рослинного та тваринного світу; *розповідає* про рослини та тварин України (на прикладах); *пояснює,* що таке природні багатства України (на прикладах); *розповідає,* чому природа України неповторна (на прикладах).
Практична робота Добування олії із насіння соняшника.	
Рекомендовані екскурсії (за вибором учителя):	**Учень/учениця:** *спостерігає* за об'єктами природи;

1. Ознайомлення з об'єктами неживої та живої природи. 2. Спостереження за змінами в живій та неживій природі. 3. Упізнавання дерев, кущів та трав у саду, парку, лісі, урочищі. 4. Упізнавання листяних та хвойних рослин. 5. Упізнавання квіткових рослин. 6. За вибором: ферма, парник, парк, сад, город, шкільна ділянка, краєзнавчий музей, природничий музей, зоопарк, зоомагазин, квітковий магазин, еколого-натуралістичний центр, ветеринарна клініка, притулок для тварин, інше. 7. За можливості: до джерела, річки, озера, ставка.	*фотографує* найцікавіші об'єкти природи рідного краю (за можливості); *розповідає* про свої спостереження; *дотримується* правил поведінки під час екскурсій.
Рекомендовані навчальні проекти (за вибором учителя, не менше двох впродовж навчального року, з них один – дослідницький). Назву і маршрут проекту учитель визначає разом з дітьми – учасниками проекту. Запропоновані назви – орієнтовні. 1. Хто живе в моїй оселі? 2. Як економно використовувати воду в повсякденному житті? 3. Як живуть мурахи? 4. Дніпро – найбільша річка України. 5. Добра справа для природи.	Учень/учениця: *розуміє* маршрут навчального проекту, запропонований учителем; *знаходить* (за вказівкою вчителя) необхідну для проектної діяльності інформацію з 2-3-х джерел знань; *працює* в групах і парах.

2 клас

(68 годин, 2 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ПОРАМИ РОКУ	
Земля та її форма. Глобус – модель Землі. Обертання Землі навколо осі та рух Землі навколо Сонця. Доба. Рік. Явища природи. Вплив Сонця на сезонні явища в природі. Три стани води: твердий – лід (сніг); рідкий – вода; газоподібний – водяна пара. Зміна стану води за нагрівання та охолодження. Утворення хмар. Колообіг води у природі. Опади. Вітер. Термометр. Вимірювання температури. Погода та її складові. Народні прикмети та прогноз погоди. Спостереження за явищами природи та погодою.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про форму Землі; вплив Сонця на сезонні явища в природі; причини змін пір року; зміни стану води за нагрівання та охолодження; *має уявлення* про явища природи; про охорону рослин і тварин у рідному краї; *називає* пори року та відповідні їм місяці; тривалість доби і року; *користується* моделями (глобусом і картою), термометром; *пояснює* за допомогою моделей та малюнків зміну дня і ночі;

	розуміє вплив Сонця на зміни в неживій і живій природі, які відбуваються впродовж року; *наводить* 2-3 приклади явищ природи; *розповідає* про свою улюблену пору року та явища природи, характерні для неї; *порівнює* свої спостереження з прогнозом погоди; *застосовує* у повсякденному житті знання про види опадів, погоду та прогноз погоди; *спостерігає* за хмарністю, опадами, явищами у живій та неживій природі; вимірює температуру повітря та *фіксує* результати спостережень і вимірювань у класному календарі природи (двічі на тиждень, під керівництвом учителя).
ПРИРОДА ВОСЕНИ	
Осінні явища у живій та неживій природі. Рослини восени. Поширення плодів і насіння у природі. Їстівні та отруйні гриби. Правила збирання грибів. Тварини восени. Підготовка тварин до зими. Перелітні та осілі птахи. Взаємозв'язки у природі восени. Праця людей восени. Охорона рослин і тварин.	**Учень/ учениця:** *має уявлення* про перелітних і осілих птахів своєї місцевості; про підготовку рослин і тварин до зими; про поширення плодів і насіння; *наводить приклади* їстівних грибів та подібних до них отруйних; взаємозв'язків у природі восени; *розуміє*, чому дітям не можна збирати гриби; *розуміє* значення плодів у розповсюдженні насіння; *збирає* плоди й насіння рослин для годівлі птахів узимку; *застосовує* правила поведінки у природі.
Практичні роботи 1. Визначення показів термометра за малюнками. 2. Вимірювання температури повітря та води. 3. Розпізнавання їстівних та отруйних грибів за наочністю.	
ПРИРОДА ВЗИМКУ	
Зимові явища у живій та неживій природі. Ожеледиця, заметіль, замерзання водойм. Дерева, кущі, трав'янисті рослини взимку. Тварини взимку. Зимуючі та осілі птахи. Турбота людей про тварин взимку. Взаємозв'язки у природі взимку. Праця людей взимку.	**Учень/ учениця:** *має уявлення* про зимові явища в неживій та живій природі; про форму сніжинок; *називає* зимуючих та осілих птахів своєї місцевості; ознаки зими в неживій та живій природі; *наводить приклади* взаємозв'язків у природі взимку; *розуміє* причини замерзання водойм,

	особливості життя тварин взимку; *порівнює* властивості льоду та снігу; *характеризує* зимові явища в неживій та живій природі; *піклується* про тварин взимку; *застосовує* знання про природу взимку для розв'язання навчальних і життєвих ситуацій.
Практичні роботи 1. Сніг і лід – це вода. Порівняння властивостей льоду та снігу. 2. Дослідження сніжинок за допомогою лупи та за малюнками.	
ПРИРОДА НАВЕСНІ	
Весняні явища у живій та неживій природі. Відлига. Льодохід. Повінь. Сокорух. Розвиток бруньок, цвітіння. Ранньоквітучі трав'янисті рослини. Праця людей навесні. Тварини навесні. Піклування про потомство. Повернення перелітних птахів. Облаштування гнізд, насиджування та виведення пташенят. Взаємозв'язки у природі навесні. Охорона рослин і тварин.	**Учень/ учениця:** *має уявлення* про весняні явища у неживій та живій природі; *називає* ознаки весни в неживій та живій природі; *наводить приклади* взаємозв'язків у природі навесні; *характеризує* зміни у житті комах, риб, птахів і звірів навесні; *розуміє* значення весняних робіт на городах, полях та садах у рідному краї; *розпізнає* ранньоквітучі трав'янисті рослини та їхні органи; перелітних птахів своєї місцевості; *застосовує* знання про природу навесні для розв'язання навчальних і життєвих ситуацій.
Практична робота Розпізнавання органів трав'янистих рослин.	
ПРИРОДА ВЛІТКУ	
Ознаки літа. Нежива та жива природа влітку. Рослини лісу, луків та водойм влітку. Лікарські рослини. Отруйні рослини. Тварини лісу, луків та водойм. Червона книга України. Взаємозв'язки у природі влітку. Сонячний годинник.	**Учень/ учениця:** *має уявлення* про явища в неживій природі влітку, особливості життя рослин і тварин влітку; сонячний годинник; *називає* та розпізнає 2-3 рослини лісів, луків та водойм; 2-3 лікарські та отруйні рослини; 2-3-х тварин лісів, луків та водойм; *наводить приклади* рослин і тварин із Червоної книги України; взаємозв'язків у природі влітку; *застосовує* знання та практичні навички для збереження природи; *дбає* про рослини і тварин.
Практична робота 1. Розпізнавання деяких отруйних рослин рідного краю за ілюстраціями.	
Рекомендовані екскурсії (за вибором учителя): 1. Спостереження за явищами природи	**Учень/учениця:** *застосовує* правила поведінки в природі;

восени, навесні, взимку. 2. Здрастуй, літечко! (спостереження за ознаками літа, що наближається). 3. За вибором: ферма, парник, парк, сад, город, шкільна ділянка, краєзнавчий музей, природничий музей, зоопарк, зоомагазин, квітковий магазин, еколого-натуралістичний центр, ветеринарна клініка, притулок для тварин, інше.	*спостерігає* та *фіксує* результати своїх спостережень; *фотографує* найцікавіші об'єкти природи рідного краю (за можливості); *дотримується* правил поведінки під час екскурсій.
Рекомендовані навчальні проекти (за вибором учителя, не менше чотирьох впродовж навчального року, з них один – дослідницький). Назву і маршрут проекту учитель визначає разом з дітьми – учасниками проекту. Запропоновані назви – орієнтовні. 1. Як тварини готуються до зими? 2. Червона книга України. 3. Пташина їдальня. 4. Як рослини готуються до зими? 5. Рослини та тварини – символи України (калина, верба, соняшник, пшениця, лелека, ін.). 6. Збережемо життя ялинці. 7. Пташка року України. 8. Добра справа для природи.	**Учень/учениця:** *знаходить* (за вказівкою вчителя) та використовує необхідну для проектної діяльності інформацію з 2-3-х джерел знань; *бере* участь у складанні маршруту навчального проекту; *працює* в групах, у парі.

3 клас
(68 годин, 2 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
ВОДА	
Вода в природі. Властивості рідин на прикладі води. Температура плавлення льоду та кипіння води. Значення трьох станів води для життя на Землі. Вода – розчинник. Розчинні та нерозчинні речовини. Прісна та морська вода. Розподіл запасів прісної води на Землі. Як людина використовує властивості води? Охорона водойм.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про розподіл води на Землі; розчинні та нерозчинні речовини; роль води у природі та її значення для людини; *називає* три стани води, температуру плавлення льоду та кипіння води; *розуміє* значення існування води у трьох станах для життя на Землі; обмеженість запасів прісної води на нашій планеті; *досліджує* властивості води та рідин; *застосовує* на практиці знання про розчинні та нерозчинні речовини,

	властивості води та рідин; *дотримується* правил економного використання прісної води.
Практичні роботи 1. Дослідження розчинності речовин, що використовуються у побуті. 2. Порівняння властивостей води та інших рідин.	
ПОВІТРЯ	
Газоподібні речовини. Повітря як суміш речовин, його склад та властивості. Розширення газів за нагрівання. Рух повітря. Поняття про виникнення вітру. Як людина використовує властивості повітря? Охорона повітря.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про склад і властивості повітря; джерела забруднення повітря; причини виникнення вітру; *знає* про властивість повітря та газоподібних речовин розширюватися за нагрівання; *розуміє* значення повітря для життя; важливість вивчення властивостей повітря для практичних потреб людини; *досліджує* властивості повітря; *застосовує* на практиці знання про склад і властивості повітря, його охорону.
Практична робота Дослідження властивостей газоподібних речовин на прикладі повітря.	
КОРИСНІ КОПАЛИНИ. ҐРУНТИ	
Корисні копалини – гірські породи, які використовує людина. Види корисних копалин (тверді, рідкі та газоподібні). Різноманітність корисних копалин та використання їх людиною. Значення корисних копалин для людини. Ґрунт. Склад ґрунту. Родючість – основна властивість ґрунту. Хто живе у ґрунті? Роль живих організмів в утворенні ґрунту. Значення і охорона ґрунтів.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про гірські породи та корисні копалини; про раціональне та ощадливе використання корисних копалин; роль живих організмів в утворенні ґрунту; *наводить приклади* твердих, рідких та газоподібних корисних копалин; класифікує корисні копалини за видами; *називає* найпоширеніші корисні копалини рідного краю та їхні властивості; *наводить приклади* використання корисних копалин людиною; тварин, які живуть у ґрунті; *розуміє* значення ґрунту для життя рослин і тварин; *пояснює* роль живих організмів в утворенні ґрунту; *досліджує* наявність повітря і води у ґрунті; *пояснює,* чому не можна спалювати стерню; *застосовує* на практиці знання про необхідність економного й бережного ставлення до корисних копалин і ґрунтів у своїй місцевості.

Практична робота 1. Ознайомлення з колекцією корисних копалин. Порівняння властивостей твердих тіл на прикладі корисних копалин. 2. Виявлення повітря та води у складі ґрунту.	
ЕНЕРГІЯ В НАШОМУ ЖИТТІ	
Паливні корисні копалини (вугілля, нафта, газ, торф) та їхнє використання людиною. Невичерпні джерела енергії (Сонце, вітер і вода) та їхнє використання людиною. Побутові прилади, які споживають енергію. Поняття про збереження тепла та електроенергії у побуті.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про вичерпні та невичерпні джерела енергії; *називає* паливні корисні копалини; побутові прилади, які споживають енергію; *пояснює* взаємозв'язки у живій та неживій природі на прикладі походження деяких паливних корисних копалин; використання енергії Сонця, вітру та рухомої води людиною (на прикладах); *виготовляє* модель теплиці; *спостерігає* за проростанням насіння у теплиці; *застосовує* знання для догляду за рослинами у теплиці; *встановлює* умови, необхідні для розвитку рослин; *застосовує* правила безпечної поведінки з електроприладами; економного використання води, тепла, електроенергії у побуті.
ЖИВІ ОРГАНІЗМИ ТА СЕРЕДОВИЩА ЇХНЬОГО ІСНУВАННЯ	
Рослини – живі організми. Різноманітність рослин. Хвойні та квіткові рослини. Розмноження квіткових рослин. Однорічні та багаторічні рослини. Умови розвитку рослин. Пристосування рослин до умов середовища (світло, тепло, вода, родючість ґрунту). Культурні рослини. Значення рослин у природі та для людини. Різноманітність тварин. Розмноження та розвиток тварин, піклування про потомство. Комахи. Риби. Земноводні і плазуни**.** Птахи. Звірі (ссавці). Рослиноїдні, м'ясоїдні, всеїдні тварини. Ланцюги живлення. Свійські та дикі тварини. Пристосування тварин до життя в різних умовах. Гриби – живі організми. Будова грибів. Значення грибів у природі. Бактерії. Значення бактерій у природи і для людини. Охорона рослинного і тваринного світу. Червона книга України. Заповідні території рідного краю. Державні заповідники. Ботанічні сади.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про рослини, тварин, гриби і бактерії як живі організми; ланцюги живлення; заповідні території рідного краю, державні заповідники, ботанічні сади; розмноження та піклування тварин про потомство; *знає* про різноманітність рослин і тварин у природі; способи розмноження квіткових рослин; про Червону книгу України; *наводить приклади* пристосування рослин і тварин до умов існування; культурних рослин та свійських тварин своєї місцевості; *розуміє* значення тварин і рослин, грибів і бактерій у природі і для людини; роль державних заповідників і ботанічних садів у справі охорони природи; поділ тварин за способом живлення; свою роль в охороні природи рідного краю; *розрізняє* квіткові й хвойні

	рослини, їхні органи; їстівні та отруйні гриби; свійських та диких тварин; вміє розмножувати кімнатні рослини; *застосовує* знання про рослини, тварин, гриби і бактерії у життєвих ситуаціях та правила поведінки у природі.
Практична робота Розпізнавання квіткових рослин за наочністю.	
ЛЮДИНА ТА ЇЇ ОРГАНІЗМ	
Організм людини. Системи органів тіла людини та їхнє значення для життя людини. Нервова система. Опорно-рухова система. Травна система. Харчування. Правила здорового харчування. Дихальна система. Запобігання захворюванням органів дихання. Кровоносна система. Значення крові в організмі людини. Шкіра. Значення шкіри для організму людини та її гігієна. Органи чуття. Гігієна органів чуття. Правила здорового способу життя.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про організм людини як єдине ціле; окремі органи, системи органів; функції основних систем органів в організмі людини (нервової, опорно-рухової, травної, дихальної, кровоносної систем, шкіри, органів чуття); *розуміє* значення поживних речовин рослинного і тваринного походження для організму людини; *застосовує правила* здорового способу життя; гігієни шкіри, органів чуття та дихання.
Практична робота Аналіз запропонованого раціону харчування (або складання раціону здорового харчування).	
Рекомендовані екскурсії (за вибором учителя, з врахуванням місцевих можливостей): 1. Різноманітність тварин і рослин рідного краю (заповідник, заказник, ботанічний сад, національний парк, пам'ятка природи, ферма, зоопарк, інше). 2. Твоє здоров'я (шкільний медичний кабінет, фельдшерсько-акушерський пункт, лікарня, поліклініка, магазин екопродуктів, аптека, інше). 3. Корисні бактерії (дріжзавод, молокозавод, хлібзавод, інше) 4. Культурні рослини (город, квітник, сад, теплиця, оранжерея, інше). 5. Тепло у твоєму домі (шкільна котельня, магазин електроприладів, електростанція, теплиця, інше).	**Учень/учениця:** *застосовує* правила поведінки в природі; *спостерігає* та *фіксує* результати своїх спостережень; *фотографує* найцікавіші об'єкти природи рідного краю (за можливості); *дотримується* правил поведінки під час екскурсій.
Рекомендовані навчальні проекти (за вибором учителя, не менше чотирьох впродовж навчального року, з них один – дослідницький). Назву і маршрут проекту учитель визначає разом з дітьми – учасниками проекту. Запропоновані назви – орієнтовні.	**Учень/учениця:** *знаходить* (за вказівкою вчителя), *порівнює* та *узагальнює* необхідну для проектної діяльності інформацію з 2-3-х джерел знань; *бере участь у складанні* маршруту навчального проекту;

1. Звідки береться пил? 2. „Шукачі скарбів” (корисні копалини рідного краю). 3. Чому не можна випалювати стерню? 4. „Теплиця на моєму підвіконні” (виготовлення моделі теплиці та вирощування рослин з насіння). 5. Як зберегти тепло і світло в нашому домі? 6. Який дар природи для людства найцінніший (повітря, вода, тварини, рослини, ґрунт, корисні копалини)? 7. Добра справа для природи. 8. Різноманітність речовин і матеріалів та використання їх людиною.	*працює* в групах, у парі.

4 клас

(68 год., 2 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
ВСЕСВІТ І СОНЯЧНА СИСТЕМА	
Уявлення давніх людей про Землю та Всесвіт. Склад Сонячної системи: Сонце, великі та карликові планети, малі тіла. Земля – планета Сонячної системи. Вплив Сонця на різноманітність природи Землі. Теплові пояси. Добовий і річний рух Землі. Місяць – природний супутник Землі. Сузір'я. Велика та Мала Ведмедиця. Полярна зоря. Молочний Шлях – наша Галактика. Сучасні уявлення про Всесвіт.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про давні моделі Всесвіту та сучасні уявлення про нього; про зорі, сузір'я, Молочний Шлях; *називає* склад Сонячної системи, теплові пояси Землі; умови, необхідні для життя живих організмів; *пояснює* зв'язок між добовим та річним рухом Землі і періодичними змінами у природі; *характеризує* умови на планетах Сонячної системи; *застосовує* знання для задоволення пізнавального інтересу про Землю та інші планети Сонячної системи.
ПЛАН І КАРТА	
Горизонт, сторони горизонту. Орієнтування на місцевості за Сонцем, компасом, місцевими ознаками. Зображення місцевості на плані, умовні знаки. Масштаб. Географічна карта, умовні знаки на карті. Робота з планом і картою.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про план місцевості, масштаб; *розрізняє* план і карту; *володіє* елементарними прийомами читання плану і карти; *знає* способи орієнтування на місцевості, деякі умовні знаки на плані та карті; *називає* основні та проміжні сторони горизонту; *орієнтується* на місцевості за Сонцем та місцевими ознаками; *визначає* сторони горизонту за допомогою компаса; *застосовує* знання про план місцевості і карту для розв'язання навчальних і життєвих ситуацій.
Практичні роботи 1. Читання плану місцевості. 2. Читання карти. Порівняння плану та карти.	
ПРИРОДА МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ	
Населення Землі. Умови життя на Землі. Материки і океани. Особливості природи Тихого, Атлантичного, Індійського й Північного Льодовитого океанів. Особливості природи материків Землі. Євразія, Африка, Північна Америка, Південна Америка, Австралія, Антарктида.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про населення Землі, найбільші країни світу та їхні столиці; *показує* на фізичній карті світу та *називає* океани й материки; *позначає* на контурній карті материки та океани (або користується електронним ресурсом); *знає* особливості природи океанів і материків; *порівнює* природу материків;

	встановлює взаємозв'язки між географічним розташуванням океанів і материків та особливостями їхньої природи; *усвідомлює* необхідність охорони природних багатств материків та океанів.
Практичні роботи 1. Читання карти світу. 2. Позначення на контурній карті назв материків і океанів. Або *(за вибором учителя)*: Ознайомлення з картою світу, вивчення материків та океанів з використанням електронних ресурсів.	
ПРИРОДА УКРАЇНИ	
Україна на карті світу. Карта України. Форми земної поверхні. Рівнини і гори в Україні і в рідному краї. Корисні копалини України. Водойми України, їхнє використання та значення. Природні та штучні водойми (річки, озера, ставки, водосховища, болота, моря, джерела). Рівнинні та гірські річки. Чорне і Азовське моря. Використання і охорона природних багатств водойм. Ґрунти України. Охорона ґрунтів. Природні зони України. Мішані ліси. Лісостеп. Степ. Гори. Карпати і Кримські гори.	**Учень/учениця:** *має уявлення* про різноманітність природи України; форми земної поверхні; види водойм; *знає* розташування України на карті; правила збереження природи в рідному краї; *розуміє* значення корисних копалин, водойм, ґрунтів і лісів для природи та господарської діяльності людини; *показує* на карті і називає рівнини, гори, водойми, природні зони; *називає* рослини і тварин різних природних зон України; *використовує* географічну карту України й рідного краю для розв'язання навчальних і життєвих ситуацій.
Практичні роботи Позначення на контурній карті столиці та міст України; основних форм земної поверхні; водойм України. Або *(за вибором учителя)*: Подорож Україною з використанням електронних ресурсів.	
Рекомендовані екскурсії (за вибором учителя, з врахуванням можливостей регіону): 1. Визначення сторін горизонту за Сонцем, компасом або місцевими ознаками. 2. Ознайомлення з формами рельєфу, водоймами, рослинним та тваринним світом, ґрунтами рідного краю.	**Учень/учениця:** *застосовує* правила поведінки в природі; *спостерігає та фіксує* результати своїх спостережень; *фотографує* найцікавіші об'єкти природи рідного краю (за можливості); *дотримується* правил поведінки під час екскурсій.

Рекомендовані навчальні проекти (за вибором учителя, не менше чотирьох впродовж навчального року, з них один – дослідницький). Назву і маршрут проекту педагог визначає разом з дітьми – учасниками проекту. Запропоновані назви – орієнтовні. 1. „Таємниця Червоної планети” (про Марс). 2. „Крижані велетні” (про Юпітер, Сатурн, Нептун, Уран). 3. „Сестра Землі” (про Венеру). 4. „За що Плутон вигнали з родини великих планет?” (про позбавлення Плутона статусу великої планети). 5. Розмаїта Африка. 6. Подорож Антарктидою. 7. Цікавий світ Австралії. 8. Такі різні Америки. 9. Ми живемо в Євразії. 10. Земля – планета „Вода” (природа океанів). 11. Добра справа для природи.	**Учень/учениця** *знаходить* декілька джерел інформації, порівнює, узагальнює та аналізує її; *орієнтується* у відповідних для свого віку словниках і довідниках; *працює* з інформацією у різних формах (текст, малюнок, таблиця, діаграма, схема); *пропонує* власний маршрут навчального проекту; *працює* в групах, у парі; *створює* презентацію за результатами проекту.

Я у світі
навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів
3 - 4 клас

Пояснювальна записка

Навчальний предмет «Я у світі» реалізує освітню галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти і спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, зокрема його громадянське і патріотичне виховання.

Метою предмета є формування здатності дитини на саморозвиток відповідно до своїх здібностей, інтересів і потреб; виховання молодшого школяра як громадянина України – вільної, демократичної, освіченої людини, здатної до незалежних моральних дій; формування навчальних вмінь і навичок та потреби в навчанні, а також здатності до практичного і творчого використання набутих знань; сприяння збагаченню духовного світу та моральної культури дитини, становленню її світогляду.

Ця мета досягається шляхом реалізації таких **завдань:**

— формування у дітей уявлень про себе як особистість, розуміння своєї неповторності, цінності для людини життя і здоров'я, сім'ї та родини, рідної мови,

народних традицій і звичаїв, позитивного ставлення до національних цінностей українського народу та інших етносів і націй.

— виникнення в учнів стійкого відчуття належності до шкільної та місцевої громад, українського народу, європейської цивілізації та людства, позитивного ставлення до законів і атрибутів Української держави, почуття гордості за українців, які зробили вагомий внесок у розвиток української та світової спільнот;

– виховання гуманної, соціально активної особистості, здатної усвідомлювати переваги чеснот, норм, установок та якостей, притаманних громадянинові демократичного суспільства;

– оволодіння способами діяльності і моделями поведінки, що відповідають чинному законодавству України, враховують інтереси і потреби громадян, передбачають повагу і взаєморозуміння між людьми;

– розвиток навичок взаємодії у сім'ї, колективі, суспільстві через активне спілкування з соціальним оточенням, накопичення досвіду комунікативної діяльності, толерантної поведінки, співпереживання і солідарності з іншими людьми;

– формування вміння самостійно приймати відповідальні рішення щодо власної моральної поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях (уміння зробити вибір і прийняти рішення в конкретній ситуації, знайти вихід із складної соціальної проблеми);

– випробування учнями себе у ролях громадянина України, члена шкільної громади, дитячого колективу, грамотного споживача та природокористувача, активного учасника соціальних, культурних, природозахисних акцій, становлення навичок бажаної поведінки;

– утвердження ціннісного ставлення до навколишнього світу та тривких мотивацій для здійснення позитивних вчинків.

Предмет „Я у світі" за навчальним планом реалізується в 3-4 класах і охоплює такі теми: „ Я – Людина", „Я та інші", Я – українець", „ Я –європеєць", що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів „Я − сім'я − школа − рідний край − Україна − світ"; розкриває взаємодію людей у сім'ї, колективі, суспільстві; передбачає активні контакти дітей з природним і соціальним оточенням, накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей демократичного суспільства.

Зміст навчальної програми підкреслює важливість набуття учнем/ученицею життєвих компетентностей, необхідних для життя в соціумі та швидкозмінному світі, спрямовує на особистісно орієнтований (перетворення змісту навчання з моделі для «всіх» на суб'єктивні надбання одного учня/учениці, що їх можна виміряти) і діяльнісний (може бути реалізований тільки в діяльності, тобто в процесі виконання конкретним учнем/ученицею певного комплексу дій) підхід до навчання. Особливо важливого значення надається зв'язку змісту навчання з життям, оскільки відсутність відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення їх до аналізу життєвих ситуацій.

Відповідно до Рекомендації Європейського Парламенту та Ради (ЄС)"Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" і Державного стандарту початкової загальної освіти реалізація завдань предмету «Я у світі» сприяє формуванню в молодших школярів **ключових компетентностей**:

соціальної (здатність налагоджувати взаємодію з іншими дітьми та дорослими, працювати в команді, знаходити порозуміння, запобігати конфліктам, приймати самостійні рішення, відповідати за їх наслідки для оточення, ціннісно ставитися до довкілля та своєї особистості);

громадянської (усвідомлення своїх прав і обов'язків, використання моделей поведінки, які відповідають нормам моралі і права, здатність критично мислити, приймати рішення, виявляти громадянську позицію у ставленні до природи, до людей, до самого себе);

загальнокультурної (здатність сприймати духовно – моральні основи життя людини, досягнення національної та світової культури, застосовувати методи

самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності) опановувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу й людської цивілізації.

уміння вчитися (здатність визначати мету своєї діяльності, проявляти зацікавленість навчанням, володіти навичками самоконтролю і самооцінки, набувати індивідуального досвіду самоорганізації, робити нескладні дослідження);

інформаційно-комунікативної (вміння добувати, осмислювати, аналізувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися різноманітною довідковою літературою, уміння здійснювати комунікацію у групі та в колективі).

При цьому увага акцентується на результатах навчання, у якості яких розглядається не сума заучених знань, умінь, навичок, а здатність відповідно діяти в різних життєвих ситуаціях.

Курс має між предметних характер, не дублюючи попри це науково-пізнавального матеріалу інших навчальних предметів. Його зв'язки з іншими шкільними предметами зумовлені насамперед тим, що він, об'єктивно, є ядром виховних впливів початкової школи на дитину.

Пріоритетну роль в організації навчальної діяльності молодших школярів необхідно надавати активним методам і формам, що ґрунтуються на демократичному стилі, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи, творчості, розвивають уміння міркувати, аналізувати, ставити запитання, шукати власні відповіді, робити висновки. Ефективними є колективні, групові та індивідуальні творчі справи, використання проектних, інтерактивних, інформаційно-комунікаційних технологій. Важливим є включення молодшого школяра в активну пізнавальну, дослідницьку діяльність (оскільки об'єкти вивчення важливо сприймати безпосередньо), створення умов для самовираження, організації комунікативного спілкування, застосування в навчальному процесі елементів дискусії, що є ефективними засобами розвитку особистості, її громадянської позиції.

Необхідно сприяти тому, щоб дитина використовувала набуті нею знання про способи громадянської активності як у знайомих, так і змінених, нових ситуаціях, що впливатиме на розвиток досвіду індивідуальної творчої діяльності.

Розподіл годин на вивчення кожної теми та вибір конкретного навчального матеріалу залишаються за вчителем.

3 клас (34 год)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
Я - Людина	
Я – частина природи і суспільства. Моє зовнішнє «Я». Складові мого внутрішнього «Я»: світосприймання, характер, ідентичність (приналежність). Обговорення можливостей досягнення успіху. Обов'язкові умови успішного розвитку сучасної людини: навчання, праця. Самостійність та відповідальність. Практична робота (*на вибір учителя та*	*Учень/учениця:* *знає* що відрізняє людину від тварини (мислення, мова, праця); роль суспільних груп для розвитку (сім'я, дитячий колектив, друзі); *володіє* прийомами планування робочого часу, тренування уваги, зосередженості, запам'ятовування; *розуміє,* що досягнення мети залежить від наполегливості, старанності, працьовитості; *наводить приклади* залежності успіху людини від її характеру; *розпізнає* вчинки;

учнів): складання правил успішного навчання; планування свого робочого дня; складання правил роботи у групі.	*розробляє* власні завдання для досягнення успіху в навчанні.

Я та інші	
Сім'я. Склад сім'ї. Мої основні права та обов'язки в сім'ї. Родинні стосунки. Практична робота Моделювання способів поведінки поштивого ставлення до старших та інших членів сім'ї.	Учень/учениця: *усвідомлює* потреби та інтереси сім'ї, власні права та обов'язки як члена родини; *розуміє,* чому права та обов'язки батьків і дітей є взаємними; *виявляє* шанобливе ставлення до старших, почуття відповідальності перед родиною; розповідає про цінності своєї родини;
Школа. Традиції рідної школи. Права і обов'язки учня/ учениці. Стосунки з однокласниками. Учнівське самоврядування класу. Основні права і обов'язки членів учнівської громади класу. Навчальний проект *(колективний*) Історія та традиції моєї школи (мого класу). Рольові ігри Складання і застосування узагальнених правил поведінки в різних ситуаціях, з якими найчастіше зустрічаються діти в класі, у школі, під час екскурсії, походу і т.і.	*усвідомлює* свої права та обов'язки як учня/учениці, як члена учнівської громади; *наводить оцінні судження*, аргументує переваги добрих вчинків; *бере участь* у колективних справах; доречно вживає слова етикету, дотримується правил поведінки як у стандартних так і в нових для учня/учениці ситуаціях. *пояснює* свої права та обов'язки як споживача/ споживачки;
Соціальна акція *(тематика за вибором учителя).* Ми – споживачі. Рольова гра «Супермаркет», «Рекламна агенція» *(за вибором учителя)* Практична робота Складання і застосування узагальнених правил поведінки, пов'язаних з виконанням соціальних ролей пішохода, пасажира, покупця, відвідувача бібліотеки, кінотеатру тощо. Людські чесноти. Навчальний проект (*груповий, за вибором учителя, учнів)* «Чи важко бути стриманим?», «Чому так	*взаємодіє* в парній та груповій роботі відповідно до прийнятих правил; *наводить приклади* ввічливого поводження, подільчивості, доброти, працьовитості, виявляє ці якості у життєвих ситуаціях;

важливо бути господарем свого слова», «Людина має творити добро».	
Я – українець	
Суспільство як єдність людських спільнот, їх різноманітність. Відносини людей у суспільстві. Україна – незалежна демократична держава. Символи держави: Герб, прапор, Гімн, їх значення. Громадяни України. Якими правами я наділений/наділена як громадянин/ громадянка України? Конституція України, Декларація прав дитини, Конвенція ООН про права дитини (*робота з адаптованими текстами цих документів)* <u>Навчальний проект (груповий, за вибором учителя, учнів)</u> «Подорожуємо Україною», «Історичні скарби України», «Чим славиться Україна?», «Славетні українці» <u>Практична робота</u> Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо…» Моделювання правомірних способів поведінки.	Учень/учениця: *розуміє* поняття: «суспільство», «громадянин»; *усвідомлює* свою належність до українського суспільства; необхідність толерантного ставлення між людьми; *усвідомлює* свою належність до українського суспільства; *знає* державну символіку України; *виявляє* шанобливе ставлення до символів держави; *володіє найпростішими навичками*: - поводження в урочистих ситуаціях, в пам'ятних місцях; *наводить приклади* неправомірної поведінки як порушення прав інших людей; *обґрунтовує* необхідність відповідати за свої вчинки; *встановлює* самостійно чи з допомогою вчителя основні взаємозв'язки між вчинком і наслідком, порушенням правил і відповідальністю; *передбачає* можливі наслідки дій та вчинків; *моделює* спосіб поведінки у відповідності до конкретної ситуації.
Я – європеєць	
Україна – європейська держава. Європейський Союз – співтовариство народів Європи. Я – член європейської спільноти. <u>Навчальний проект (груповий, за вибором вчителя, учнів)</u> «Мої ровесники за кордоном», «Чим цікаві традиції та звичаї європейських народів», «Внесок українців у світову науку і культуру» «Винаходи людства, що змінили світ», «Відомі у світі народні промисли сучасної України». Земля – спільний дім для людей. Необхідність взаємодопомоги, співпраці, охорони природи спільними зусиллями;	Учень/учениця*:* *уміє* показати на карті, де знаходяться Україна та держави – найближчі сусіди України; *має уявлення* про різноманітність народів Європи, їхніх культур і звичаїв, про місце України в Європі; *здійснює пошук* потрібної інформації з різних інформаційних джерел, обмінюється потрібною інформацією з однокласниками; висловлює емоційно-оцінні судження, обґрунтовує свою думку, уважно слухає повідомлення, міркування однокласників*;* *встановлює і розвиває* в спільній діяльності з товаришами дружні взаємини; *висловлює* оцінні судження про діяльність людини, щодо збереження життя на Землі; *виявляє* бажання допомагати природі, захищати її.

Соціальна (екологічна) акція *(тематика за вибором учителя).* Практична робота Що я можу розповісти про Україну своїм ровесникам за кордоном?	

4 клас (34 годин)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
Я – Людина	
Я – неповторна людина. Навчальний проект (індивідуальний проект) Постать, що подолали життєві труднощі (за вибором учнів). Життя – найвища цінність. Практична робота (Обговорення ст. 6 Конвенції ООН про права дитини, ст. 3, ст. 21, ст. 27 Конституції України). Особистісний розвиток людини упродовж життя. Навчання як засіб досягнення життєвої мети. Як самому себе виховувати? Практична робота (за *вибором учителя*) Плануємо пізнавальну діяльність (*пізнавальну тему обирає учень*). Планування самонавчання, взаємонавчання. Навчальний проект (індивідуальний, за вибором учня) «Історія досягнень людини (в науці, спорті чи мистецтві)», «Мої досягнення».	***Учень/учениця:*** *має уявлення* про неповторність кожної людини (зовнішність, поведінка, здібності, характер), неприпустимість заподіяння будь- якої шкоди собі й іншим; *розповідає* про свої інтереси, хобі; *пояснює*, чому всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; *розуміє* значення знань, освіти, працелюбства в житті людини, в досягненні життєвих успіхів; *планує* свою діяльність для досягнення конкретної мети; *наводить приклади* досягнень відомих людей; *презентує* власні успіхи та успіхи людей, з яких бере приклад.

Я та інші	
Роль сім'ї в моєму житті. Мій родовід. Бюджет сім'ї. Економія і збереження майна. Навчальний проект (дослідницький, індивідуальний) Дослідження своїх витрат за тиждень (*які товари чи послуги були потрібними і якісними, а на покупці яких можна було зекономити*)	Учень/учениця: *пояснює*, чому права та обов'язки батьків і дітей є взаємними; *дбає* про збереження майна та ощадливе використання сімейного бюджету; *дбає* про збереження природних об'єктів, цілісність майна та ощадливе використання ресурсів школи, місцевої громади, до яких він/вона належить;

Культура поведінки учня. Засоби масової інформації мого міста/села/селища. <u>Практична робота</u> Написання замітки до місцевої газети про важливі події, що відбулися в місті/селі/селищі. <u>Соціальна (екологічна) акція</u> (тематика *за вибором учителя*). Чому виникають конфлікти? Як налагодити хороші взаємини? <u>Практична робота</u> Складання правил ведення дискусії. Дискусія (*на вибір вчителя*): «Чим відрізняється стійкість від упертості?», «Чи може неправда бути рятівною?», «Де закінчується щедрість і розпочинається марнотратство?», «В яких випадках бути хитрим добре, а в яких – погано.	*має уявлення* про культуру взаємин людей в сім'ї, школі, на вулиці; *ініціює*, підтримує і завершує розмову, дотримуючись етикетних норм спілкування; *виявляє* інтерес до діяльності засобів масової інформації; розуміє її значення у житті людей; *уміє* тримати дистанцію, відчувати межу бажаної-небажаної поведінки; бере участь в дискусії: вислуховує, погоджується, відстоює власну точку зору, домовляється; моделює спосіб поведінки у відповідності до конкретної ситуації.
Я – українець	
Україна – незалежна, демократична, правова держава. Національні та державні символи України. Конституція України (ст.10, ст. 20, ст. 67). <u>Практична робота.</u> Створення фотоколажу (проведення конкурсу малюнків) на одну із тем (на вибір): «Державні символи у моєму житті», «Хліб і сіль - символи української гостинності», «Свята нашої держави». Приклади правопорушень серед дітей і юридична відповідальність за їх скоєння. Моделювання різних соціальних ролей (учень-вчитель-директор школи-продавець-екскурсовод-водій-міліціонер і т.д.) <u>Навчальний проект (груповий, за вибором учнів)</u> «Я пізнаю Україну», «Сім чудес України», «Визначні місця мого краю».	*усвідомлює* призначення Конституції України та українського законодавства; *усвідомлює* себе громадянином України; *орієнтується* у своїх правах і обов'язках; *аргументує* значення дотримання правил співжиття в суспільстві, невідворотність відповідальності за порушення законів, прав інших людей; дбає про пам'ятки природи, історії та культури України. *знає* про можливі правопорушення серед дітей, *наводить* приклади; *застосовує* знання про свої права у конкретних життєвих ситуаціях;
Я – європеєць	
Україна на карті світу. Найбільші українські спільноти в інших країнах світу. Європейський Союз – співтовариство	Учень/учениця: *має уявлення* про різноманітність країн світу, про місце України на карті світу; *розпізнає* символіку Європейського Союзу;

народів Європи. Навчальний проект (груповий, за вибором учнів) «Подорожуємо країнами Євросоюзу», «Подорожуємо країнами світу», «Українці, яких знає світ», «Знані в усьому світі українські вироби» Волонтерство як добровільна суспільно корисна діяльність. Практична робота Складання листа до ровесника-іноземця про свою країну.	*розповідає* про окремі досягнення українців в різних галузях (у науці, культурі, спорті тощо); *має уявлення* про Землю як спільний дім для всіх людей, необхідність толерантного ставлення до різноманітності культур, звичаїв народів; *бере участь* у суспільно корисній діяльності.

Основи здоров'я
навчальна програма для
загальноосвітніх навчальних закладів
1-4 класи

Пояснювальна записка

Здоров'я — найперша необхідна умова успішного розвитку кожної людини, її навчання, праці, добробуту, створення сім'ї і виховання дітей.

Навчити дітей берегти і зміцнювати своє здоров'я — одне з найважливіших завдань сучасної школи, яке має стати атрибутом будь-якої освітньої діяльності у навчальному закладі і поза його межами. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова формується на міжпредметному рівні за допомогою предметних компетенцій з урахуванням специфіки предметів та пізнавальних можливостей учнів початкових класів. Здоров'язбережувальна компетентність формується шляхом вивчення предметів освітньої галузі «здоров'я і фізична культура» і передбачає оволодіння учнями відповідними компетенціями. З урахуванням мети і завдань зміст освітньої галузі визначається за такими змістовими лініями: здоров'я і фізична культура.

Мета предмета «Основи здоров'я» – формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на основі оволодіння ними знаннями про здоров'я та безпеку, практичними навичками здорового способу життя і безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я, сприяння їх фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку.

Головними **завданнями** предмета є:

- формування в учнів знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечну поведінку, взаємозв'язок організму людини з природним, техногенним і соціальним оточенням;
- розвиток в учнів мотивації дбайливого ставлення до власного здоров'я, удосконалення фізичних, соціальних, психічних і духовних його чинників;
- виховання в учнів потреби у здоров'ї, що є важливою життєвою цінністю, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя;
- набуття учнями власного здоров'язбережувального досвіду з урахуванням стану здоров'я;

- розгортання у повсякденному житті практичної діяльності задля збереження власного здоров’я та здоров’я інших людей.
- формування в учнів соціальної і життєвої компетентності на основі засвоєння ними соціальних норм; розвиток навичок взаємодії у сім'ї, школі, колективі, громадянському суспільстві;
- формування в учнів основ споживчої культури, умінь приймати рішення щодо власної поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях;
- оволодіння учнями моделями поведінки і способами діяльності, які відповідають українському законодавству.

Реалізація мети та завдань предмета буде ефективною за **умов**:

- постійного мотивування учнів до здорового способу життя і безпечної життєдіяльності;
- застосування інтерактивних технологій навчання, що забезпечують індивідуалізацію сприйняття, активну участь кожного учня і групову взаємодію;
- переважання практичних дій і вправлянь учнів у засвоєнні навчального матеріалу;
- забезпечення зв’язку між теоретичними відомостями й можливостями їх практичного застосування;
- організація комунікативного спілкування, застосування в навчальному процесі ігрових методів, елементів дискусії, методу проектів, які є ефективними засобами розвитку особистості, її громадянських якостей;
- забезпечення змістових та мотиваційних зв’язків предмета з навчальним матеріалом інших предметів початкової школи (фізична культура, природознавство, Я у світі, читання тощо);
- співпраці вчителя з батьками, батьків з дітьми;
- ціннісного ставлення вчителя до свого здоров’я, особистого прикладу дотримання правил здорового і безпечного способу життя.

Змістову основу предмета складають такі базові поняття: *здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечна поведінка, здоров’язбережувальна компетентність, здоров’язбережувальні компетенції (життєві і спеціальні навички).*

Здоров'я розглядається як:

- стан загального фізичного, психологічного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад (ВООЗ).
- процес формування, збереження, зміцнення, відновлення фізичної, соціальної, психічної та духовної його складових.

Здоровий спосіб життя — усталений спосіб життєдіяльності людини, метою якого є формування, збереження, зміцнення і відновлення здоров’я.

Безпечна поведінка — поведінка людини, яка не загрожує її життю і здоров'ю та безпеці інших людей.

Здоров’язбережувальна компетентність – здатність учня застосовувати *здоров’язбережувальні компетенції* в умовах конкретної життєвої або навчальної ситуації на користь збереження, зміцнення і формування здоров’я.

Здоров’язбережувальні компетенції (життєві та спеціальні) – це суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень, які сприяють здоров’ю у всіх сферах життєдіяльності людини.

Зміст програми для кожного класу структурується за такими розділами: 1) здоров'я людини; 2) фізична складова здоров'я; 3) соціальна складова здоров'я; 4) психічна та духовна складові здоров'я.

Розділ «Здоров’я людини» передбачає формування цілісного уявлення учнів про здоров’я, безпеку і розвиток людини та їх взаємозв’язок із способом життя і навколишнім середовищем.

Розділ «Фізична складова здоров'я» спрямовано на вивчення чинників, що впливають на фізичне благополуччя дитини.

Розділ «Соціальна складова здоров'я» присвячено вивченню чинників, що впливають на соціальне благополуччя людини та правил безпечної поведінки у навколишньому середовищі.

Розділ «Психічна та духовна складові здоров'я» містить інформацію щодо чинників, які впливають на емоційний, інтелектуальний та духовний розвиток учня. Профілактика шкідливих звичок розглядається в контексті розвитку позитивної самооцінки, навичок критичного мислення й уміння приймати виважені рішення.

Програму побудовано за концентричним принципом. Зазначені розділи є наскрізними для всієї початкової школи, в кожному класі зміст і обсяг пропонованої учням інформації, організація її засвоєння змінюються відповідно до зростаючих пізнавальних і психологічних особливостей учнів. За умови дотримання державних вимог до результатів навчання послідовність і кількість годин на ці складові у підручниках і календарних планах можуть змінюватися відповідно до авторського викладу, робочого плану школи, необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, в яких відбувається навчально-виховний процес (наближення епідемій, стихійне лихо, інфекційні хвороби тощо).

Особливість методики проведення уроків у початковій школі полягає в тому, що оволодіння здоров'язбережувальною компетентністю потребує багаторазового вправляння, насамперед у процесі групової взаємодії. Тому необхідна організація практичної, ігрової, індивідуальної та колективної діяльності учнів, що базується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії вчителя з учнями і учнів між собою.

Особливістю **структури уроків** з основ здоров'я має бути гнучкість, органічне поєднання навчально-пізнавальної та оздоровчо-рухової діяльності учнів, включати різні види діалогу, групової співпраці. Особливого значення для формування в учнів здорового способу життя та безпечної поведінки має емоційність і доступність навчального матеріалу, його унаочнення. Практичні роботи, зазначені в програмі, виконуються учнями в практично-дієвій формі під час опрацювання відповідної теми для досягнення мети уроку. Кількість годин на вивчення кожної теми учитель може визначати самостійно.

Узагальненим **результатом** навчання основ здоров'я у початковій школі є відповідний до віку рівень здоров'язбережувальної компетентності учнів. Деталізовані результати навчання у початковій школі представлено у вигляді державних вимог щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Основи здоров'я

1 клас

(34 години, із них 3 години ~ резервні)]	
Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**

1. Здоров'я людини Що вивчає предмет «Основи здоров'я». Безпека першокласника. Здоров'я та його ознаки. Порушення здоров'я (травми, захворювання) та їх профілактика. Ріст і розвиток людини. *Практичні роботи* Екскурсія школою та шкільним подвір'ям. * Вимірювання зросту і маси тіла (з допомогою дорослих). Створення малюнку: «З дому до школи».	**Учень/учениця р о з п о в і д а ю т ь :** • що вивчає предмет «Основи здоров'я»; **н а з и в а ю т ь :** • чинники, що впливають на здоров'я; • ознаки здоров'я і хвороби; • ознаки свого росту і розвитку **п о я с н ю ю т ь :** • чому діти не повинні вживати ліки і незнайомі речовини самостійно; **у м і ю т ь :** • дотримуватися правил безпеки у шкільних коридорах, на сходах, у дверях, на шкільному подвір'ї
2. Фізична складова здоров'я Щоденне піклування про своє здоров'я. Розпорядок дня. Постава. Як правильно сидіти за партою. Робоче місце першокласника. Правила особистої гігієни. Догляд за руками. Харчування і здоров'я. Овочі, фрукти, молочні продукти, їх значення для росту та розвитку. Фізичні вправи і загартовування. Активний і пасивний відпочинок. *Практичні роботи* *Складання розпорядку дня (з допомогою дорослих). *Як складати портфель. *Як правильно мити руки. * Вправи для формування правильної постави і стопи.	**Учень/учениця р о з п о в і д а ю т ь :** • як вони піклуються про своє здоров'я; **н а з и в а ю т ь :** • ситуації, в яких треба мити руки; **н а в о д я т ь п р и к л а д и :** • деяких фізичних вправ і процедур загартовування; **р о з п і з н а ю т ь :** • предмети загальної та особистої гігієни; • корисні і шкідливі продукти і напої; • активний і пасивний відпочинок; **п о я с н ю ю т ь :** • чому важливо вчасно лягати спати; • чому дітям потрібно вживати овочі, фрукти та молочні продукти щодня; **у м і ю т ь :** • складати портфель, підтримувати порядок на робочому місці; • правильно мити руки, використовувати засоби гігієни; • визначати правильність своєї постави (з допомогою дорослих); • виконувати вправи для формування правильної постави і профілактики плоскостопості
3. Соціальна складова здоров'я Піклування про здоров'я в сім'ї. Уміння товаришувати. Безпечні місця для ігор і розваг. Поведінка в небезпечних ситуаціях. Телефони аварійних служб. Поведінка дитини в автономній ситуації у	**Учень/учениця р о з п о в і д а ю т ь** : • як піклуються про здоров'я у їхній родині; • свої дії, якщо заблукав чи загубився; **н а з и в а ю т ь :** • свою адресу, номери телефонів батьків, аварійних служб; • правила поведінки у громадському

* Тут і далі практичні роботи, які слід виконувати не лише в класі, а й вдома з допомогою батьків.

населеному пункті (якщо заблукав, загубився, відстав від класу). Дитина вдома. Правила безпеки в побуті. Правила безпечної поведінки у школі. Мікрорайон школи. Вибір безпечного маршруту від школи додому. Складові дороги. Безпечний перехід проїзної частини дороги. Правила користування громадським транспортом. *Практичні роботи* Розігрування діалогів знайомства. Спільні ігри для хлопчиків і дівчаток. *Моделювання ситуації повідомлення про небезпеку за телефонами аварійних служб. *Моделювання ситуації пошуку допомоги, якщо заблукав, загубився, відстав від класу.	транспорті; **р о з п і з н а ю т ь :** • основні частини дороги (проїзна частина, бордюр, тротуар, перехрестя, перехід); • дорожні знаки, що позначають пішохідний перехід, зупинку громадського транспорту; • сигнали світлофора; **п о я с н ю ю т ь :** • чому необхідно слухатися батьків, виконувати свої обов'язки в сім'ї; **у м і ю т ь :** • підтримувати доброзичливі стосунки з однокласниками; • повідомляти батьків і вчителів про бійки, вимагання грошей, ображання тощо; • обирати безпечні місця для рухливих ігор і розваг; • відмовлятися від пропозицій погратися у небезпечному місці, відходити далеко від дому, від подарунків та пропозицій незнайомих людей; • у разі виникнення екстремальної ситуації звертатися по допомогу до дорослих, аварійних служб;
4. Психічна і духовна складові здоров'я Унікальність кожної людини. Повага до себе та інших людей. Емоції та настрій людини. Як покращити настрій. Рішення і наслідки. Уміння ухвалювати рішення. Рішення для здоров'я. Народні традиції, родинні свята і здоров'я *Практичні роботи.* *Створення пам'ятки «Як влаштувати веселе свято». Вправи: «Вгадай емоцію», «Намалюй настрій». *Ігри, що сприяють гарному настрою. *Обговорення поведінки казкових і літературних персонажів, їхнього ставлення до свого здоров'я та до здоров'я інших.	**Учень/учениця р о з п о в і д а ю т ь :** • про свої улюблені свята, народні та сімейні традиції, що сприяють зміцненню здоров'я; **н а з и в а ю т ь :** • п р и с л і в ' я т а п р и к а з к и п р о з д о р о в ' я ; **р о з п і з н а ю т ь :** • різні емоції людини; • вербальні і невербальні вияви емоцій; **п о я с н ю ю т ь :** • цінність життя і здоров'я кожної людини; • що впливає на настрій людини; • що усі рішення людини мають наслідки; • потребу звертатися по допомогу до старших для ухвалення правильних рішень; **у м і ю т ь :** • в і д ш у к у в а т и с х о ж і р и с и т а в і д м і н н о с т і м і ж л ю д ь м и ; • р е г у л ю в а т и с в і й н а с т р і й , з а с т о с о в у в а т и п р и й о м и д л я

	с а м о з а с п о к о є н н я ; • оцінювати свій емоційний стан

Підготовка до «Дня здоров’я» (за рахунок резервних годин).

2 клас

(34 години, із них 2 години ~ резервні)]	
Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
1. Здоров'я людини Індивідуальні особливості росту й розвитку учнів. Здоров'я і хвороби. Профілактика захворювань. Інфекційні захворювання. Захист від інфекцій. Карантин *Практична робота.* *Вимірювання зросту і маси тіла (з допомогою дорослих).	**Учень/учениця називають**: • умови, що сприяють фізичному розвитку дитини; • приклади інфекційних захворювань; • ознаки інфекційних захворювань (висока температура, кашель, нежить); • способи зміцнення здоров'я (загартовування, дотримання режиму дня, заняття фізичною культурою, раціональне харчування з достатньою кількістю вітамінів, особиста гігієна); • засоби захисту від інфекцій (дезінфекція, щеплення, захисні маски, гумові рукавички тощо); • правила поведінки з інфекційними хворими та під час карантину; **пояснюють:** • особливості росту і розвитку людей; • як інфекція може потрапити в організм; • що таке епідемія, карантин; **уміють:** • вимірювати зріст і масу тіла та порівнювати їх із торішніми показниками (з допомогою дорослих); **дотримуються правил:** безпечної поведінки під час карантину; правил поведінки під час захворювання
2. Фізична складова здоров'я Розпорядок дня школяра. Порядок і дисципліна. Навчання і відпочинок. Користь активного відпочинку. Організація відпочинку в класі та вдома. Ранкові і вечірні гігієнічні процедури. Культура харчування. Правила поведінки за столом. Вітаміни, їх значення для здоров'я. Фізичні вправи і здоров'я. Правила і процедури загартовування. *Практичні роботи.* *Складання розпорядку робочого дня школяра.	**Учень/учениця називають**: • правила, які допомагають підтримувати дисципліну у школі; • ранкові і вечірні гігієнічні процедури; • їжу, що багата на вітаміни; • правила поведінки за столом; • види рухової активності; • процедури загартовування; **розпізнають:** • активний і пасивний, корисний і шкідливий для здоров'я відпочинок; **пояснюють:** • користь активного відпочинку; • правила раціонального харчування; **уміють:** • підтримувати порядок робочого місця;

*Планування вихідного дня. Вибір одягу за погодою. (Гра «Вдягни ляльку»). *Як правильно доглядати за порожниною рота. *Вибір корисних для здоров'я продуктів	• доглядати за ротовою порожниною; • виконувати комплекс вправ ранкової гімнастики та вправ для фізичного та розумового розвантаження
3. Соціальна складова здоров'я Права дитини. Обов'язки дитини вдома і в школі. Спілкування. Умови взаєморозуміння. Безпечні і небезпечні ситуації. Небезпечні речовини (отруйні, горючі, легкозаймисті). Джерела допомоги в небезпечних ситуаціях (батьки, сусіди, родичі, аварійні служби). Безпечна поведінка вдома. Користування телевізором, комп'ютером, мобільним телефоном. Можливі надзвичайні ситуації у школі. Шляхи виходу дитини зі школи. Безпека на дорозі. Правила пішохідного руху. Дорожня розмітка. Безпека на відпочинку. Літні та зимові розваги. Профілактика обмороження, перегрівання, сонячних опіків. Безпека поводження з дикими і бездомними тваринами. Надання першої допомоги при забиттях, порізах, подряпинах, укусах комах. *Практичні роботи:* Розпізнавання невербальних знаків, сигналів, жестів. *Створення списку джерел допомоги у небезпечних ситуаціях (за допомогою дорослих). *Створення пам'ятки щодо перегляду телевізійних передач, користування комп'ютером і мобільним телефоном. Відпрацювання навичок виходу з приміщення школи. *Моделювання ситуації переходу дороги на регульованому і нерегульованому перехресті. *Моделювання ситуації надання першої допомоги при нескладних травмах.	**Учень/учениця н а з и в а ю т ь :** • основні права дитини, визначені Конвенцією про права дитини; • свої обов'язки в родині і в школі; • правила користування телевізором, комп'ютером, мобільним телефоном; • правила переходу проїзної частини дороги в місті, в селі, за межами населеного пункту; • правила поведінки під час канікул; **п о я с н ю ю т ь :** • взаємозв'язок прав і обов'язків людини; • чому батьки є найкращими порадниками і захисниками дітей; • чому щирість і правдивість необхідні у спілкуванні; • чому не можна відчиняти двері незнайомцям; • як уміння приймати рішення допомагає уникати небезпек; • правила поведінки з дикими та бездомними тваринами **р о з п і з н а ю т ь :** • види перехресть, дорожню розмітку і дорожні знаки для пішоходів; • ознаки обмороження, сонячного удару і сонячного опіку; • деякі ознаки погіршення самопочуття, які потребують звернення до медичного працівника; **у м і ю т ь :** • обирати джерела допомоги відповідно до обставин; • організовано евакуюватися з різних приміщень школи; • визначати напрямок руху транспортних засобів; • оцінювати ризик під час переходу дороги на перехресті; • надавати самодопомогу та допомогу при порізах, подряпинах, забиттях

4. Психічна і духовна складові здоров'я Смаки і захоплення людини, їх вплив на здоров'я. Вибір друзів. Друзі за інтересами. Людяність, вдячність, співчуття. Як надати підтримку і допомогу. Життєрадісність і здоров'я. Прийняття рішень. Вплив реклами на рішення людини. *Практичні роботи* Презентація: «Моє захоплення» Створення плакату: «Захоплення нашого класу» Написання листа-подяки (на вибір учня)	**Учень/учениця р о з п о в і д а ю т ь** : • про особисті інтереси, смаки і захоплення; • про інтереси членів своєї родини, захоплення своїх однолітків; **п о я с н ю ю т ь :** • вплив смаків і захоплень на здоров'я людини; • значення життєрадісності для збереження і зміцнення здоров'я; • необхідність гуманного ставлення до хворих і людей з особливими потребами; **у м і ю т ь :** • знаходити спільні інтереси з іншими людьми; • обирати безпечні для здоров'я заняття; • висловлювати вдячність, співчуття; • надавати допомогу людям, які цього потребують

Підготовка виставки дитячих робіт, присвячених здоровому способу життя та профілактиці шкідливих звичок (за рахунок резервних годин).

3 клас

(34 години, із них 2 години ~ резервні)]	
Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
1. Здоров'я людини Показники здоров'я і розвитку дитини. Чинники, що впливають на здоров'я. Здоровий спосіб життя. Корисні звички. *Практична робота.* *Складання правил здорового способу життя. * Вимірювання пульсу	**Учень/учениця** н а з и в а ю т ь : • приклади природних і соціальних чинників, що впливають на здоров'я; • правила здорового способу життя; **р о з п і з н а ю т ь :** • корисні і шкідливі звички; **п о я с н ю ю т ь :** • вплив основних природних і соціальних чинників на здоров'я; • що таке спосіб життя; **у м і ю т ь :** • спостерігати за показниками свого здоров'я і розвитку; • вимірювати пульс
2. Фізична складова здоров'я Природні ритми і здоров'я. Працездатність людини. Освітлення на робочому місці, його значення для зору і формування постави. Активний відпочинок. Безпека при заняттях спортом. Корисні і шкідливі мікроорганізми. Захисні сили організму. Профілактика інфекцій, що передаються контактним і повітряно-крапельним шляхом. Охайність та особиста гігієна. Догляд за одягом і взуттям. Вітаміни і мікроелементи, їх вплив на здоров'я. Вибір продуктів харчування. Харчові отруєння. Перша допомога при харчових отруєннях. *Практичні роботи* Вправи для підвищення працездатності. *Моделювання поведінки під час епідемії грипу. *Визначення терміну придатності та умов зберігання харчових продуктів за їх маркуванням.	**Учень/учениця н а з и в а ю т ь :** • чинники, які впливають на працездатність людини; • види активного відпочинку; • правила безпеки при катанні на роликах, скейтбордах, велосипеді; • засоби захисту під час занять спортом (захисний шолом, наколінники тощо); • основні чинники зниження і посилення захисних сил організму; • правила поведінки під час епідемії ГРВІ та грипу; • корисні продукти харчування; **р о з п і з н а ю т ь :** • ознаки застуди, харчових отруєнь; **п о я с н ю ю т ь** : • важливість дотримання режиму праці та відпочинку; • чому важливо мати охайний вигляд, дотримуватися правил гігієни; • чому не можна купувати продукти харчування на стихійних ринках; • небезпеку самолікування харчових отруєнь; • переваги активного відпочинку; **у м і ю т ь :** • складати розпорядок дня; • підтримувати належний стан робочого місця; • виконувати вправи для підвищення працездатності; • обирати безпечні місця для активного

	відпочинку; • доглядати за одягом і взуттям, обирати їх відповідно до погоди; • визначати термін придатності харчових продуктів за маркуванням; • негайно звертатися по допомогу в разі виявлення ознак харчового отруєння
3. Соціальна складова здоров'я Родинні стосунки. Взаємодопомога членів родини. Взаємодія з іншими людьми. Дружний клас. Що таке толерантність. Толерантне ставлення до людей, які мають проблеми зі здоров'ям. Ефективне спілкування. Уміння слухати. Запобігання конфліктам і розв'язання їх. Вплив комп'ютерних ігор на психічне і фізичне здоров'я дітей. Профілактика комп'ютерної залежності. Безпека вдома. Правила користування джерелами водопостачання. Пожежна безпека. Правила користування обігрівальними приладами. Правила користування газовою плитою. Ознаки витоку газу. Порядок дій при витоку газу. Дорожня безпека. Перехід дороги в умовах обмеженої оглядовості. Поведінка біля залізничної колії. Безпека у населеному пункті. Правила поведінки дітей надворі. Безпека велосипедиста. Оздоровче значення відпочинку на природі. Речі та одяг для прогулянки на природу. Поведінка дитини в автономній ситуації на природі (якщо загубився, заблукав у лісі, горах, степу). *Практичні роботи* Обговорення літературних джерел про сутність і значення взаємодії: української народної казки: «Ріпка» і байки Л. Глібова: «Лебідь, Щука і Рак». *Як зробити приємність іншому. Створення подарунку дитині, яка має проблеми зі здоров'ям. *Як попросити про послугу чи допомогу. Моделювання ситуацій попередження конфліктів з однолітками та мирного розв'язання конфліктів, які виникли. *Ознайомлення із застережними знаками «небезпека ураження електричним	**Учень/учениця н а з и в а ю т ь :** • правила користування водогоном, обігрівальними приладами; • наслідки надмірного захоплення комп'ютерними іграми; • ознаки і небезпеку витоку газу; • порядок дій при витоку газу; • правила переходу дороги з обмеженою оглядовістю; • правила поведінки біля залізничної колії; • загальні правила безпечної поведінки дітей надворі, в своєму мікрорайоні; • екіпіровку велосипедиста; • речі та одяг для прогулянки на природу; • правила поведінки під час грози в лісі чи степу; **п о я с н ю ю т ь :** • що члени родини дбають один про одного у різний спосіб; • що всі люди різні, що відмінності роблять їх унікальними і цінними для інших; • чому треба спиратися на те, що об'єднує, а не роз'єднує людей; • правила ефективного спілкування; • як діяти, якщо загубився чи заблукав; • необхідність толерантного ставлення до людей, які мають проблеми зі здоров'ям; **р о з п і з н а ю т ь :** • вербальні і невербальні ознаки активного слухання; • ознаки несправності водогону та обігрівальних приладів; • застережні знаки «небезпека ураження електричним струмом», «легкозаймиста речовина»; • дорожні знаки: 1.27, 1.28, 1.30, 3.8, 4.12, 5.41, 5.43; **у м і ю т ь :** • допомагати батькам та іншим членам

струмом», «легкозаймиста речовина». *Ситуаційна гра: «Як діяти при витоку газу». Рольова гра: «Викликаємо служби 101, 102, 103, 104». Моделювання ситуацій дорожнього руху (з дорожніми знаками: 1.27, 1.28, 1.30, 3.8, 4.12, 5.41, 5.43).	родини, виявляти розумну ініціативу; • толерантно ставитися до точки зору інших людей; • мирно розв'язувати конфлікти з однолітками; • ввічливо попросити про послугу чи допомогу; • упевнено відмовлятися від небезпечної пропозиції; • правильно користуватися водогоном; • загасити невелику пожежу; • перекрити подачу газу; • відмовлятися позичати свої речі (велосипед, мобільний телефон) малознайомим і незнайомим людям; • обирати одяг та взуття для відпочинку на природі; • відтворювати порядок дій повідомлення відповідним службам про небезпечні ситуації.
4. Психічна і духовна складові здоров'я Розвиток пам'яті та уваги. Характер і здоров'я. Самооцінка характеру. Доброзичливість і здоров'я людини. Профілактика емоційного перенапруження. Способи самозаспокоєння. Творчі здібності дитини. Розвиток уяви. *Практичні роботи* *Вправи для тренування зорової та слухової пам'яті і концентрації уваги. Визначення рис власного характеру. Створення колажу: «Що приносить мені радість» *Виконання проекту: «Здоровим бути модно!» (створення казки, малюнка, плаката, виступу тощо).	**Учень/учениця називають:** • умови успішного навчання; • улюблені способи відпочинку і самозаспокоєння; • казки, вірші, пісні, прислів'я і приказки про здоров'я; **пояснюють:** • вплив характеру на здоров'я людини; • чому людям потрібно вчитися; • як доброзичливість впливає на здоров'я людини; **розпізнають:** • позитивні і негативні риси характеру; • ознаки втоми і перевтоми; **уміють:** • визначати риси характеру літературних персонажів; • визначати риси свого характеру; • виконувати вправи для тренування пам'яті і концентрації уваги; • виконувати вправи для самозаспокоєння, відпочивати і займатися улюбленими справами; • творчо мислити, використовувати уяву для залучення однолітків до здорового способу життя

Виконання проекту: «Прагнемо бути здоровими!» (за рахунок резервних годин).

4 клас

(34 годин, із них 2 години ~ резервні)]	
Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
1. Здоров'я людини Цінність і неповторність життя і здоров'я людини. Безпека життєдіяльності. Цілісність здоров'я: взаємозв'язок фізичної, соціальної, психічної і духовної його складових. Чинники здоров'я. Показники розвитку дитини. *Практична робота* *Визначення рівня фізичного розвитку.	**Учень/учениця н а з и в а ю т ь :** • складові здоров'я; • чинники впливу на здоров'я; • чинники, що сприяють гармонійному фізичному розвитку; **п о я с н ю ю т ь :** • цінність людського життя і здоров'я; • що таке безпека, небезпека та безпека життєдіяльності людини; • н е о б х і д н і с т ь п і д т р и м а н н я н о р м а л ь н о ї м а с и т і л а ; **р о з п і з н а ю т ь :** • вікові зміни власного організму; **а н а л і з у ю т ь :** • цілісність здоров'я; • вплив природних і соціальних чинників на здоров'я; **у м і ю т ь :** • визначати рівень свого фізичного розвитку
2. Фізична складова здоров'я Збалансоване харчування. Вітаміни та їх значення для здоров'я. Питний режим. Значення води для життя і здоров'я людини. Вплив рухової активності на розвиток організму. Принципи загартовування. Профілактика порушень зору, слуху, опорно-рухового апарату у школярів. Відновлення рівня здоров'я після хвороби. Гігієна порожнини рота. Гігієна оселі. Повітря, його значення для здоров'я. *Практичні роботи* Вправи для профілактики плоскостопості. *Гігієнічний догляд за порожниною рота. *Складання рекомендацій «Як підтримувати чисте повітря в оселі».	**Учні н а з и в а ю т ь :** • групи харчових продуктів; • принципи загартування (поступовість систематичність, дозованість); • фактори, що забруднюють атмосферне повітря і повітря приміщень; **п о я с н ю ю т ь н е о б х і д н і с т ь :** • уживання різноманітної корисної їжі і належної кількості води; • обмежувати вживання жирних, копчених і солодких продуктів та напоїв, смажених страв; • дбати про органи зору, слуху, опорно-руховий апарат; • регулярного провітрювання приміщень; **а н а л і з у ю т ь :** • вплив малорухливого способу життя на здоров'я; • вплив шкідливих звичок на стан зубів і прикус; **у м і ю т ь :** • виконувати фізичні вправи для розвитку сили, спритності, витривалості, комплекс процедур загартовування;

	• дотримуватися настанов для профілактики порушень зору, слуху, постави і плоскостопості; • поступово долати відставання, яке може виникнути внаслідок пропуску занять
3. Соціальна складова здоров'я Традиції збереження здоров'я в родині. Знайомство з людьми. Дружба і здоров'я. Побудова дружніх стосунків. Вплив друзів. Протидія небажаним пропозиціям. Формування негативного ставлення до куріння та алкоголю. Вплив телебачення, комп'ютера, мобільних телефонів та інших електронних засобів на здоров'я. Вплив реклами на рішення і поведінку людей. Інфекційні хвороби, що набули соціального значення. Охорона здоров'я дітей. Гуманне ставлення до людей з особливими потребами. Наодинці вдома. Дії дитини за умови опосередкованої небезпеки: пожежа в іншій квартирі, іншому будинку тощо. Безпека школяра. Правила поведінки під час масових шкільних заходів. Вихід із непередбачених ситуацій поза межами домівки, школи. Безпека руху пішоходів. Сигнали регулювання дорожнього руху. Види перехресть. Рух майданами. Дорожньо-транспортні пригоди (ДТП). Групи дорожніх знаків (6.1-6.4, 6.8-6.15, 7.1.4). *Практичні роботи* Рольова гра «Будьмо знайомі!» Моделювання ситуації звернення за телефонами довіри. Моделювання ситуацій відмови від пропозицій, що можуть мати негативні наслідки. Моделювання ситуацій допомоги людям з особливими потребами.	**Учень/учениця н а з и в а ю т ь :** • родинні традиції, сприятливі для збереження здоров'я; • різні способи казати «НІ!»; • медичні установи свого населеного пункту/мікрорайону; • способи допомоги людям з особливими потребами; • одяг і взуття, які можуть становити небезпеку у натовпі; • правила користування телевізором, комп'ютером, мобільним телефоном; • правила дорожнього руху на перехресті, майдані, в місцях ремонту дороги, під час ДТП; • причини ДТП; **р о з п і з н а ю т ь :** • ознаки дружніх стосунків; • способи тиску (умовляння, лестощі, погрози); • небезпечні ситуації, які потребують категоричної відмови; • види перехресть; **Учень/учениця п о я с н ю ю т ь :** • чому окремі інфекційні хвороби набули соціального значення; • необхідність гуманного ставлення до людей з особливими потребами; **а н а л і з у ю т ь :** • вплив шкідливих звичок (куріння, вживання алкоголю) на здоров'я; • поведінку дитини у місцях великого скупчення людей; **у м і ю т ь :** • знайомитися з людьми; • аналізувати позитивний і негативний вплив друзів; • критично ставитися до реклами алкоголю і тютюну; • правильно реагувати на обзивання, намовляння, бійки та інші дії своїх однолітків; • надавати допомогу і моральну підтримку тим, хто цього потребує;

	• уникати небезпечних місць в своєму мікрорайоні/населеному пункті; • дотримуватися правил переходу дороги в місцях перехресть, майданів з урахуванням місцевих умов; • безпечної поведінки у натовпі, під час масових шкільних заходів; **в і д т в о р ю ю т ь :** • порядок дій у ситуації опосередкованої небезпеки, виклику рятувальних служб
4. Психічна і духовна складові здоров'я Самооцінка і поведінка людини. Упевненість і самовпевненість. Повага і самоповага. Вибір і досягнення мети. Бажання, можливості, обов'язки. Воля і здоров'я людини. Звички і здоров'я. Формування звичок. Розвиток творчих здібностей. Заохочення однолітків до здорового способу життя. *Практичні роботи* *Виконання проекту «Моя мета». *Виконання проекту з формування корисної звички. Виконання проекту: «Відомі параолімпійці». Виконання проекту: «Здоров'я всьому голова!» (розроблення плану вистави, творчого конкурсу, змагання тощо за тематикою здорового способу життя).	**У ч е н ь / у ч е н и ц я н а з и в а ю т ь :** • вольові якості людини; • приклади справ, гідних поваги; **н а в о д я т ь п р и к л а д и :** • активної, упевненої, пасивної і агресивної поведінки; • ситуацій, в яких гартується характер; **а н а л і з у ю т ь :** • різницю між упевненістю і самовпевненістю; • відмінність між «хочу», «можу» і «треба»; • вплив звичок на здоров'я людини; **п о я с н ю ю т ь :** • що таке повага і самоповага; • вплив самооцінки на поведінку людини; • значення позитивного ставлення людини до життя; **у м і ю т ь :** • обирати мету, розробляти і виконувати план дій щодо досягнення мети (наприклад, формування корисної звички); • працювати в команді, мотивувати і зацікавлювати; • творчо мислити і продукувати ідеї для пояснення переваг здорового способу життя.

Підготовка і проведення вистави, творчого конкурсу, присвяченого заохоченню учнів до здорового способу життя (за рахунок резервних годин).

Фізична культура

навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів

1 – 4 класи

Пояснювальна записка

Навчальна дисципліна «Фізична культура» – самостійна галузь діяльності у соціокультурному просторі й викладається у загальноосвітніх навчальних закладах як окремий предмет.

Інваріантна частина Типових навчальних планів, до якої входить навчальний предмет «Фізична культура», сформована на державному рівні, і є однаковою для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування та форми власності.

Основна **мета** предмета «Фізична культура» – набуття учнями досвіду діяльності: навчально-пізнавальної, практичної, соціальної; формування в учнів стійкої мотивації і потреби у збереженні й зміцненні свого здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовленості, комплексного розвитку природних здібностей та моральних якостей; використання засобів фізичного виховання в організації здорового способу життя.

Мета предмету «Фізична культура» реалізується шляхом застосування комплексного підходу до вирішення навчальних, оздоровчих і виховних **завдань:**

- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових дій, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- розширення функціональних можливостей систем організму шляхом цілеспрямованого розвитку основних фізичних якостей і природних здібностей;
- збереження та зміцнення здоров'я школярів;
- формування загальних уявлень про:

- фізичну культуру, її значення в житті людини, збереженні та зміцненні здоров'я, фізичного розвитку;

- історичну спадщину та сьогодення спорту;

- забезпечення оптимального для кожного учня рівня фізичної підготовленості;
- формування інтересу до використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя;
- формування практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- реалізація комунікативної функції фізичного виховання;
- формування морально-вольових якостей та позитивного ставлення до оточуючої дійсності.

Змістом предмета «Фізична культура» у початковій школі є рухова активність із загальнорозвивальною спрямованістю. Він спрямований на формування в учнів ключових компетентностей: ***соціальних*** (здатність до співробітництва, взаєморозуміння, соціальної активності, формування фізичної культури особистості, основ здорового способу життя), ***мотиваційних*** (формування особистісних уявлень про престижність високого рівня здоров'я та фізичної підготовленості, здатність до навчання, творчий підхід до застосування рухових дій у різних умовах) та ***функціональних*** (здатність до оперування знаннями про рухову активність, знаннями з історії фізичної культури та спорту, розширення рухового досвіду з метою розвитку фізичних якостей і природних здібностей відповідно до вікових особливостей, засвоєння термінологічних та методичних компетентностей), які відображають низку вимог до фізкультурної діяльності, що поступово розширюється й удосконалюється.

У даній програмі ключові компетентності виступають індикаторами – результатами навчальних досягнень. Тому державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

являють собою сукупність ключових компетентностей і відображають базовий зміст програми.

Основними компонентами змісту предмета «Фізична культура» є:

- ***інформаційний,*** що поєднує в собі знання про наукові засади фізичного виховання, які відображають спрямованість навчального предмету на пріоритетний розвиток фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я, основні умови і способи його збереження та зміцнення ;
- ***операційний,*** що поєднує в собі підходи до засвоєння учнями цінностей фізичної культури, визначає орієнтацію практичних методик на розвиток пізнавальної і творчої активності школярів та реалізацію диференційованого підходу;
- ***мотиваційний,*** що поєднує в собі знання основ збереження й зміцнення здоров'я, створення умов для формування в учнів індивідуальних ціннісних орієнтацій на заняття фізичними вправами, задоволення соціально-значущих і особистісно орієнтованих потреб.

У програмі вимоги викладені у певній послідовності з урахуванням ускладнення видів діяльності учнів (репродуктивна, продуктивна, творча); особливостей психічних процесів; особливостей діяльності учня залежно від характеру знань, які засвоюються. Зважаючи на це, державні вимоги задекларовані за мірою ускладнення: «називає», «розпізнає», «пояснює», «характеризує», «виконує», «використовує», «володіє», «дотримується».

Програма розроблена за моделлю «на базі стандартів» відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 р. Вона робить акцент на розвиток навичок мислення, міжособистісних відносин, творчої співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу і покликана сприяти системним реформам національної освіти, процесам її інтеграції до європейського та всесвітнього освітнього простору.

При розробці навчальної програми «Фізична культура» враховані основні вимоги до складання навчальних програм:

- ***узгодженість зі стандартами галузі:***
- відповідність мети, завдань і змісту;
- відповідність загальним дидактичним принципам;
- відповідність вибору методів навчання структурним компонентам змісту навчання (розуміння притаманних предмету основних понять, закономірностей тощо; значимість засвоєного у розвитку особистості);
- ***придатність для всіх учнів:***
- врахування вікових особливостей;
- врахування статевих особливостей;
- врахування регіональних (місцевих) особливостей;
- врахування рівня здатності учнів;
- ***наступність і прогрес:***
- наступність змісту (для 1-х – 4-х і 5-х – 9-х класів);
- наступність досягнень (для 1-х – 4-х і 5-х – 9-х класів);
- ***зручність використання:***
- ступінь деталізації;
- доступність розуміння підходу до побудови програми;
- доступність термінів, що використовуються;
- доступна для непрофесіоналів мова написання.

Предметом навчання у початковій школі в галузі фізичного виховання є ***рухова активність із загальноосвітньою спрямованістю.***

Програма предмета “Фізична культура” складається з пояснювальної записки і таких розділів:

І. Основи знань з фізичної культури.

ІІ. Способи рухової діяльності:

- вправи для формування культури рухів з елементами гімнастики;
- вправи для оволодіння навичками пересувань;
- вправи для опанування навичками володіння м’ячем;
- стрибкові вправи;
- ігри для активного відпочинку;
- вправи для розвитку фізичних якостей;
- вправи для формування постави і профілактики плоскостопості.

ІІІ. Додатки (за бажанням вчителя):

- Використання бальної оцінки в системі педагогічного контролю фізичної підготовленості школярів.
- Умови виконання вправ для визначення резервних можливостей учнів.
- Орієнтовні показники динаміки змін розвитку фізичних якостей учнів 1-х, 2-х, 3-х і 4-х класів (результат на кінець навчального року).
- Показники рухової компетентності учнів за період навчання з першого по четвертий клас.

Варіативний модуль:

- Лижна і ковзанярська підготовка.
- Плавання.
- Хореографія.

Виходячи з назви освіти у 1-х – 4-х класах – «початкова загальна освіта» – у програмі навчальний матеріал розподілений не за видами спорту, а за способами рухової діяльності, що дає змогу школярам опанувати основами рухових дій, які у подальшому можуть удосконалюватися у будь-якому виді спорту, обраному учнем.

До вправ для формування культури рухів з елементами гімнастики увійшли вправи основної гімнастики, організуючі вправи, елементи акробатики, вправи корегувальної спрямованості та ті, що пов’язані із незвичним положенням тіла у просторі.

Вправи для оволодіння навичками пересувань забезпечують формування життєвонеобхідних ходьби, бігу, танцювальних кроків, способів лазіння та перелізання, пересування на лижах та ковзанах, плавання. У разі відсутності умов для проведення лижної, ковзанярської підготовки або плавання, навчальні години використовуються для вивчення інших складових програми.

Вправи для опанування навичками володіння м’ячем включають елементи володіння малим і великим м’ячем, які в подальшому дозволять оволодіти навичками метань та основами спортивних ігор: волейболу, гандболу, баскетболу, футболу тощо.

Стрибкові вправи об’єднують види стрибків: зі скакалкою, стрибки у глибину, у висоту, у довжину, опорні стрибки.

Ігри для активного відпочинку (рухливі й народні ігри) систематизовані за відповідними видами рухової діяльності. Водночас, враховуючи різнобічну спрямованість ігрового матеріалу й комплексний підхід у розвитку фізичних здібностей, його можна вводити в уроки, на яких формуються навички з різних видів рухової діяльності. Крім того, цей розділ містить основи туризму (4 клас). Усі компоненти цього розділу спрямовані на формування в учнів умінь і навичок, які вони можуть використовувати під час активного відпочинку.

Вправи для розвитку фізичних якостей систематизовані за ознаками функціональної дії для розвитку певних фізичних здібностей. Це дозволить вчителю підбирати необхідні

вправи, розробляти на їхній основі різноманітні комплекси, використання яких дозволить планувати навантаження і забезпечувати наступність у розвитку основних фізичних якостей.

Використання вправ для формування постави і профілактики плоскостопості досягає позитивного ефекту за умови багаторазового повторення правильного положення тіла у різних вихідних положеннях та під час пересування.

Порушення постави визначається візуально: під час зовнішнього огляду перевіряють висоту розміщення плечових ліній, нижніх кутів лопаток. Асиметрію лопаток визначають і за допомогою вимірів сантиметровою стрічкою методом "трикутник": дитина перебуває у своїй звичайній позі, а вимірюють сантиметровою стрічкою такі показники: від VII шийного хребця (який найбільше виступає) до нижнього кута лівої та правої лопатки. Якщо постава фізіологічно нормальна, то ці відстані рівні.

До цього розділу увійшли вправи, що сприяють вихованню координації рухів, суглобно-м'язового відчуття, вміння управляти своїм тілом, вправи на рівновагу та балансування, на розвиток рухливості суглобів.

Враховуючи психологічні особливості молодших школярів, програма дозволяє планувати комплексні уроки, які дають можливість включати в урок різнопланові фізичні вправи, що підвищать зацікавленість та емоційний стан учнів.

Навчати молодших школярів руховим діям доцільно, застосовуючи переважно ігровий метод. Це сприятиме створенню позитивного емоційного клімату і формуванню стійкого інтересу до занять фізичною культурою.

Теоретичний матеріал тісно пов'язаний із практичним. Він передбачає формування в учнів основ знань про особисту гігієну, загартування, самоконтроль, організацію найпростіших форм самостійних занять фізичними вправами, історію та сьогодення олімпійського руху. Надання теоретичних знань здійснюється у процесі уроків фізичної культури.

З метою визначення вихідних даних (вересень-жовтень) та динаміки фізичної підготовленості учнів проводиться визначення їх резервних можливостей за видами, що визначають рівень розвитку основних фізичних якостей:

- швидкості – біг до 30 м (залежно від віку і статі);
- витривалості – біг, спортивна ходьба або змішане пересування на довгі дистанції (залежно від віку і статі);
- гнучкості – нахил тулуба вперед з положення сидячи ;
- сили – підтягування у висі та у висі лежачи;
- спритності – "човниковий" біг 4 х 9 м з перенесенням предмета;
- швидкісно-силових якостей – стрибок у довжину з місця.

Визначення резервних можливостей учнів рекомендується здійснювати декілька разів протягом навчального року. Види діяльності та час для його проведення вчитель обирає з урахуванням пори року, матеріально-спортивної бази школи. Наведені вище види вправ можуть бути доповнені іншими вправами (на розгляд учителя). Орієнтовні показники динаміки змін розвитку фізичних якостей учнів 1-х, 2-х, 3-х і 4-х класів (результат на кінець навчального року) надані у додатку 3.

Відповідно до завдань навчальної програми, підвищення мотивації учнів до самовдосконалення рекомендується застосовувати такі компоненти визначення:

п/п	Компонент визначення	% у визначенні навчальних досягнень	Спосіб оцінювання

.	Ставлення до уроків, відвідування, участь, підготовленість до уроку	10 %	Спостереження вчителя
.	Навички і вміння, визначені навчальною програмою, вміння застосовувати їх в ігрових ситуаціях	20 %	Моніторинг, спостереження вчителя, самооцінювання (починаючи з 3 класу)
.	Розвиток фізичних якостей (сила, витривалість, швидкість, гнучкість)	20 %	Моніторинг
.	Особистий прогрес учня у показниках фізичної підготовленості	20 %	Моніторинг
.	Знання та їх застосування на практиці (основні поняття, визначені програмою, правила ігор, розуміння процесів, що відбуваються в організмі під час виконання вправ тощо)	15 %	Спостереження вчителя, самооцінювання (починаючи з 3 класу)
.	Поведінка: соціальна поведінка, відвідування спортивної секції, участь у змаганнях, дотримання правил безпечної поведінки і збереження здоров'я на уроках та у позаурочних заходах	15 %	Спостереження вчителя, взаємне оцінювання серед учнів, самооцінювання (починаючи з 3 класу)
	ВСЬОГО:	100 %	

Оцінювання навчальних досягнень учнів 1-х – 4-х класів здійснюється вербально. Орієнтовні показники рухової компетентності учнів, поданих у додатку 4, містять результати, що характеризують належний («безпечний») рівень умінь і навичок школярів певного віку.

Програма передбачає реалізацію змісту обсягом трьох годин на тиждень. У ній не подається точна кількість годин на вивчення тих чи інших розділів. Враховуючи рівень фізичної підготовленості учнів, їх інтереси та здібності, стан матеріально-спортивної бази навчального закладу, кліматичні умови, вчитель самостійно виділяє певну кількість годин на вивчення складових кожного виду рухової діяльності.

Зважаючи на регіональні особливості й умови навчання на місцях, в реалізацію змісту базової програми допускається внесення змін і доповнень обсягом не більше 20–30 % від загальної кількості годин.

За наявності відповідних умов учитель має право використовувати навчальний матеріал з плавання, лижної та ковзанярської підготовки, хореографії (відповідно до варіативної програми схваленою МОН).

Регіональні програми з доповненнями та змінами погоджуються з обласними, Київським міським управліннями освіти і науки державних адміністрацій і

надсилаються для затвердження у відповідному порядку до Міністерства освіти і науки України.

Основною формою організації навчально-виховного процесу з фізичної культури в загальноосвітньому навчальному закладі є урок. На уроках фізичної культури здійснюються міжпредметні зв'язки з історією, музикою, хореографією, основами здоров'я та іншими предметами.

Головними вимогами до сучасного уроку фізичної культури є:

- забезпечення диференційованого підходу до учнів з урахуванням стану їхнього здоров'я, статі, рівня фізичного розвитку та підготовленості;
- забезпечення оптимізації навчально-виховного процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання і виховання та здійснення міжпредметних зв'язків;
- забезпечення освітньої, виховної, оздоровчої, розвивальної та інструктивної спрямованості;
- формування в учнів умінь і навичок самостійних занять фізичними вправами.

Важливою умовою здійснення навчально-виховного процесу з фізичної культури є дотримання дидактичних принципів навчання: свідомості й активності; наочності; доступності та індивідуалізації; систематичності та послідовності; міцності та науковості. Творче використання на уроках фізичної культури цих дидактичних принципів вимагає застосування адекватних методів навчання.

Враховуючи психологічні особливості молодших школярів, уроки фізичної культури повинні викликати в учнів позитивні емоції, з цією метою необхідно творчо використовувати ігрові методи, музичний супровід, сучасні комп'ютерні технології тощо.

Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі (узимку в тиху погоду при температурі не нижчій – 12 градусів). У приміщенні, де проводяться уроки фізичної культури, температура повітря має бути не нижча +14 градусів.

У теплу погоду на відкритому повітрі та у спортивному залі форма одягу учнів – спортивні труси, футболка, спортивне взуття, у прохолодну погоду – спортивний костюм, спортивне взуття.

За результатами медичного огляду школярі тимчасово розподіляються на основну, підготовчу і спеціальну медичні групи. Всі вони відвідують обов'язкові уроки, але виконують загальнорозвивальні й коригувальні вправи з різним фізичним навантаженням (індивідуальний підхід) та ті, які їм не протипоказані.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні взаємини між учасниками навчально-виховного процесу ґрунтуються на принципах педагогіки співробітництва, що передбачає взаємну довіру, взаємоповагу, що сприяють вирішенню завдань фізичного виховання учнів сучасної школи.

Комплексне вирішення завдань фізичного виховання школярів – справа всього педагогічного колективу, що здійснюється відповідно до Положення про організацію фізичного виховання в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах (наказ МОН України від 02.08.2005 № 458) і Системи організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладах (наказ МОН України від 21.07.2003 № 486).

1 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
І. Основи знань з фізичної культури: Фізична культура як сукупність різноманітних фізичних вправ, спрямованих на зміцнення здоров'я. Життєво важливі способи пересування людини. Постава як основа здоров'я. Режим дня. Особиста гігієна. Спортивний одяг і взуття. Правила рухливих ігор та безпеки на уроках фізичної культури. Олімпійські ігри. Правила безпечної поведінки на уроках фізкультури. **<u>ІІ. Способи рухової діяльності</u>** **1. Вправи для формування культури рухів з елементами гімнастики:** • *організовуючі вправи:* • *загальнорозвивальні вправи;* • *положення тіла у просторі:* - *сіди,* • *упори,* • *виси,* • *елементи акробатики: групування;* • *вправи на релаксацію;*	**Учень/ учениця:** **має уявлення***:* про фізичну культуру як сукупність різноманітних фізичних вправ, спрямованих на зміцнення здоров'я; про значущість правильної постави; режим дня; про зародження Олімпійських ігор; ***називає***: життєво важливі способи пересування людини; предмети спортивного одягу та взуття; де і коли зародилися Олімпійські ігри; ***виконує:*** *організовуючі вправи:* стійки, шикування, розмикання і змикання; *загальнорозвивальні вправи:* без предмета (імітаційного характеру), із гімнастичною палицею, з прапорцями, з м'ячами, із скакалкою; комплекс для формування правильної постави та профілактики плоскостопості; комплекс ранкової гігієнічної гімнастики; комплекс фізкультурної паузи; *положення тіла у просторі:* *сіди* (ноги нарізно, на п'ятах, зігнувши ноги); *упори* (присівши, лежачи, лежачи ззаду, стоячи, стоячи на колінах); *виси* (стоячи, лежачи); *елементи акробатики:* групування (сидячи, лежачи), перекати в групування, перекид боком; *вправи на релаксацію:* «Лінива кішечка»; «Пустівні щічки»; «Лимон»; «Палуба»; «Пташки» тощо; ***дотримується***: правил рухливих ігор та безпеки на уроках фізичної культури;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2. Вправи для оволодіння навичками пересувань: *ходьба;* *біг;* *танцювальні кроки;* *лазіння та перелізання;*	**Учень, учениця:** ***виконує:*** *ходьбу:* на носках, п'ятах, з високим підніманням стегна, у напівприсіді, у присіді, з різними положеннями рук, ходьбу «змійкою»; ходьбу на підвищеній опорі (гімнастична лава, низька колода) з різним положенням рук, чергуючи з присіданнями, нахилами; *біг*: з високим підніманням стегна, із закиданням гомілок, із зміною напрямку; із різних вихідних положень; «човниковий» біг 4 х 9 м; біг з високого старту до 30 м; біг до 500 м; чергування ходьби та бігу до 1000 м; танцювальні кроки: комплексні ритмічні вправи: повороти, нахили тулуба у поєднанні з різними кроками під музичний супровід: приставний крок, перемінний крок, кроки на півпальцях під музичний супровід, кроки з витягнутою стопою, «маятник» тощо; танцювальні імпровізаційні вправи; *лазіння* по горизонтальній та похилій (кут 20 градусів) гімнастичній лаві в упорі стоячи на колінах; по гімнастичній стінці у різних напрямках; *перелізання* через перешкоду, висотою до 80 см; підлізання під перешкодою; ***дотримується:*** правил безпеки під час виконання видів пересувань.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
3. Вправи для опанування навичками володіння м'ячем - *вправи з малим м'ячем* (тенісним або гумовим); - *вправи з великим м'ячем* (гумовим, футбольним №3, волейбольним, для міні-баскетболу)***;***	**Учень/учениця:** ***виконує:*** *вправи з малим м'ячем:* тримання м'яча, підкидання м'яча правою і лівою рукою; ловіння м'яча однією та двома руками після відскоку від стіни, підлоги; метання м'яча правою і лівою рукою із-за голови, стоячи на місці; метання м'яча у вертикальну ціль з відстані 8-10 м; *вправи з великим м'ячем:* тримання м'яча; підкидання м'яча і ловіння його після відскоку від підлоги; передавання м'яча з рук у руки у колі, в колоні, шерензі, праворуч, ліворуч, над головою, під ногами; перекидання м'яча у парах; удари м'яча об підлогу однією та двома руками; ведення м'яча на місці правою і лівою

	рукою; ведення м’яча носком у кроці; зупинка м’яча, що котиться підошвою; ведення м’яча носком; удари внутрішньою стороною ступні по нерухомому м’ячу; ***дотримується:*** правил безпеки під час занять з м’ячем

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
4. Стрибкові вправи: *стрибки;* *стрибки зі скакалкою;* *стрибки в глибину;* *стрибки у висоту;* *стрибки у довжину з місця поштовхом двома ногами*	*Учень,/учениця:* ***виконує*:** *стрибки* на місці на одній, двох ногах, з поворотами праворуч, ліворуч, кругом; з просуванням вперед, назад, у присіді правим та лівим боком; *стрибки зі скакалкою:* стрибки поодинці, парами через довгу скакалку, що гойдається, обертається вперед, назад; стрибки на двох ногах, почергово, обертаючи скакалку вперед; *стрибки в глибину* з висоти до 40 см з м’яким приземленням; зіскок із гімнастичної лави вигнувшись; *стрибки у висоту* через гімнастичну палицю, гумову мотузку з місця, з прямого розбігу; застрибування на підвищену опору (3-4 мати, складені один на одний) і зістрибування вигнувшись; *стрибки у довжину* з місця поштовхом однієї, двох ніг; ***дотримується:*** правил безпеки під час занять стрибковими вправами.

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
5. Ігри для активного відпочинку: *рухливі ігри*	**Учень/ учениця:** ***бере участь у рухливих іграх та застосовує їх під час активного відпочинку:*** *для вправ у формуванні культури рухів:* “Слухай сигнал”, «Театр звірів», «Життя лісу», «Літає – не літає», “На свої місця”, «Швидко стати в шеренгу», “Переліт птахів”, “Секретне завдання”, “Тихо-гучно”; «Мандрівка оплесків»; *для вправ у формуванні навички пересувань*: «Ой, у полі жито», “По гриби”, “До своїх прапорців”, “Ми весела дітвора” ,“Виклик номерів”, “Вовк у канаві”, “Будиночки”, “Іподром”, “Горобці й ворони”, “Ловіння мавп”; «Садіння картоплі»; *для опанування навички оволодіння м’ячем*: “Хто

	влучніше?" "Гравець у колі", "Влучно в ціль", "Хвостики "Жонглер", "Передав – сідай!", "Займи вільне коло", «Приборкувач м'яча»; «Гарячий м'яч»; «Вибивний» (із м'яким м'ячем), «Донеси м'яч»; *для стрибкових вправ* – "Хто більше?", "Стрибунці-горобчики", "Стрибки по "купинах", «Через зони»; ***дотримується:*** правил рухливих ігор та безпеки під час їх проведення

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
6. Вправи для розвитку фізичних якостей: - *сили;* - *швидкості;* - *витривалості;* - *гнучкості;* - *координації.*	**Учень/учениця:** ***застосовує:*** *вправи для розвитку:* *сили:* вправи з подоланням власної ваги на похилій площині*;* лазіння в упорі на колінах та упорі присівши, перелізання через перешкоди з опорою на руки; підтягування у висі лежачи та у висі, згинання та розгинання рук в упорі лежачи від гімнастичної лави та від підлоги, вистрибування вгору із присіду; *швидкості:* повторний біг 3-4 х 10 м; біг в упорному положенні; прискорення з різних вихідних положень; біг на місці з максимальною частотою кроків; *витривалості:* біг почергово з ходьбою, пересування на лижах; біг на дистанцію до 400 м; *гнучкості:* махові рухи руками і ногами у різних напрямках з амплітудою, що поступово збільшується, нахили тулуба в різних напрямках у положенні стоячи, пружинячі нахили у положенні сидячи; викрути рук з гімнастичною палицею, пружинячі рухи у широкій стійці, «напівшпагат»; *координації,* пересування по підвищеній і обмеженій за площиною опорі, подолання природних перешкод; пересування із зупинками за зоровим і слуховим сигналами, під час пересування раптові зупинки у заданій позі за сигналом, "човниковий" біг 4 х 9 м, 3 х 10 м; рухливі народні ігри та естафети*;* ***дотримується:*** умов і правил безпеки виконання вправ.

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги навчальних досягнень учня/учениці**
7. Вправи для формування постави і профілактики плоскостопості:	**Учень/учениця:** ***виконує***: *загальнорозвивальні вправи без предметів на місці:*

- *загальнорозвивальні вправи без предметів на місці* - *загальнорозвивальні вправи в русі;* - *загальнорозвивальні вправи з предметами;* - *вправи на відчуття правильної постави;* - *вправи для профілактики плоскостопості*	вправи для м'язів: нахили та повороти голови; вправи для верхніх кінцівок і плечового пояса: згинання та розгинання верхніх кінцівок, колові рухи руками у фронтальній та сагітальній площині; для м'язів тулуба з вихідних положень стоячи, сидячи, лежачи: нахили вперед, в сторони, назад, повороти тулуба, пружинячі рухи; для м'язів живота з вихідного положення лежачи на спині, животі, підйом з положення лежачи в положення сидячи; для м'язів спини: вправи з вихідного положення лежачи на животі; для м'язів нижніх кінцівок та збільшення рухливості культових суглобів: присіди, напівприсіди, згинання та розгинання ніг, відведення ніг в сторони з різних вихідних положень, вправи на рівновагу; *загальнорозвивальні вправи в русі:* різновиди ходьби, бігу, стрибки, вправи на координацію. *загальнорозвивальні вправи з предметами:* викрути рук зі скакалкою, з гімнастичною палицею; *вправи на відчуття правильної постави:* біля вертикальної осі, гімнастичної стінки, біля дзеркала; *вправи для профілактики плоскостопості:* ходьба на носках, з перекатами з п'ят на носки, "гусінь", ходьба, біг, стрибки; ***дотримується:*** вимог щодо послідовності виконання вправ на формування правильної постави.

2 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці

І. Теоретико-методичні знання Фізичні вправи – обов'язкова частина побуту стародавніх людей. Фізичні вправи та їх вплив на фізичний розвиток (формування правильної постави). Основні фізичні якості: сила, швидкість, витривалість, гнучкість. Ранкова гігієнічна гімнастика, фізкультурні хвилинки та фізкультурні паузи, їх значення. Загартування як засіб зміцнення здоров'я. Правила рухливих ігор та безпеки на уроках фізичної культури та під час самостійних занять фізичними вправами. Олімпійські ігри Стародавньої Греції. **<u>ІІ. Способи рухової діяльності</u>** **1. Вправи для формування культури рухів з елементами гімнастики:** - *організовуючи вправи;* - *загальнорозвивальні вправи;* - *положення тіла у просторі:* - *сіди;* - *упори;* - *виси;* - *елементи акробатики;* - *вправи на релаксацію;*	**Учень/учениця:** ***має уявлення***: про фізичні вправи як обов'язкову частину побуту стародавніх людей; про фізичні вправи та їх вплив на фізичний розвиток (формування правильної постави); про загартування як засіб зміцнення здоров'я; про учасників стародавніх Олімпійських ігор та нагородження олімпіоніків; ***називає:*** основні фізичні якості: сила, швидкість, витривалість, гнучкість; ***пояснює:*** значення ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурних хвилинок та фізкультурних пауз; ***застосовує:*** фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня; ***дотримується***: правил рухливих ігор та безпеки на уроках фізичної культури та під час самостійних занять фізичними вправами; ***виконує:*** *організовуючі вправи:* перешикування з колони (шеренги) по одному в колону (шеренгу) по два і навпаки за розподілом; перешикування із колони по одному в колону по три (чотири) способом послідовних поворотів ліворуч за раніше позначеними орієнтирами; *загальнорозвивальні вправи:* для формування правильної постави та профілактики плоскостопості; комплекси ранкової гімнастики без предмета (імітаційного характеру), з гімнастичною палицею, прапорцями, м'ячем, скакалкою; комплекси фізкультурних пауз та фізкультурних хвилинок; *положення тіла у просторі:* *сіди* (кутом, з нахилом уперед, на правому (лівому стегні); *упори* (лежачи на стегнах, лежачи на передпліччях); *виси* (вис на зігнутих руках, вис стоячи позаду, вис зависом однією ногою, вис зависом двома ногами), підтягування у висі, у висі лежачи; *елементи акробатики:* перекати в групуванні; перекид вперед; стійка на лопатках із зігнутими та прямими ногами; *вправи на релаксацію:* «Повітряна кулька»; «Незвичайна веселка»; «Сопілочка»; «Пташки»; «Метелик» тощо.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
2. Вправи для оволодіння навичками пересувань: *ходьба;* *біг;* *танцювальні кроки;* *лазіння та перелізання*	**Учень/ учениця:** ***виконує:*** *ходьбу:* “протиходом”, “змійкою”; із зупинкою за сигналом; із вантажем (мішечки) на голові; ходьбу по підвищеній опорі приставними кроками правим і лівим боком, на носках (гімнастична лава, низька колода) з різним положенням рук почергово з поворотами, присіданнями; *біг:* із зміною напрямку, спиною уперед; із зупинками стрибком та у кроці за зоровим і слуховим сигналами; пересування приставними кроками правим, лівим боком; “повторний” біг 3 х 10 м; різновиди “човникового” бігу 4 х 9 м; біг до 30 м з високого старту; біг почергово з ходьбою до 1000 м; *танцювальні кроки:* ритмічні завдання, крок з носка, крок з каблука з чергуванням вправ на рухи корпусу під музичний супровід; переступання, крок польки, танцювальні імпровізаційні вправи; *лазіння:* по похилій лаві, встановленій під кутом 45 градусів, в упорі присівши; підтягування у положенні лежачи на горизонтальній та похилій гімнастичній лаві однойменним і різнойменним способом; по гімнастичній стінці вгору і вниз різнойменним способом; *перелізання* через перешкоду висотою до 100 см;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
3. Вправи для опанування навичками володіння м’ячем *вправи з малим м’ячем* (тенісним або гумовим); *вправи з великим м’ячем* (гумовим, футбольним №3, волейбольним для міні-	**Учень/учениця:** ***виконує***: *вправи з малим м’ячем:* метання малого м’яча у щит (1 х 1 м) з відстані 8-10 м на висоті 2-3 м; метання малого м’яча у горизонтальну ціль шириною 2 м з відстані 6-8 м; метання малого м’яча із-за голови на дальність**;** *вправи з великим м’ячем:* кидки м’яча знизу із положення сидячи та стоячи, передавання і ловіння

баскетболу)*;*	м’яча двома руками від грудей (у колі, парах, трійках), передачі м’яча двома руками з ударом об підлогу; ведення м’яча з одночасними кроками правою та лівою рукою; зупинки м’яча, що котиться, підошвою та внутрішньою стороною ступні, удари внутрішньою стороною ступні по м’ячу, що котиться; ведення м’яча внутрішньою та зовнішньою частинами підйому (по прямій, по дузі, між стійок); ***дотримується***: правил безпеки на заняттях із застосуванням м’ячів.

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
4. Стрибкові вправи: *стрибки* *стрибки зі скакалкою* *стрибки у глибину* *стрибки у висоту* *стрибки у довжину*	**Учень/ учениця:** ***виконує:*** *стрибки:* на місці з поворотами на 45, 90, 180 градусів, по «купинах», вистрибування з присіду; *стрибки зі скакалкою:* на двох ногах, на двох ногах із проміжними стрибками на місці; поперемінно відштовхуючись ногами на місці, обертаючи скакалку вперед; стрибки через довгу скакалку, яка обертається вперед; *стрибки у глибину:* з висоти до 80 см з м’яким приземленням; різко вигнувшись з висоти 60-80 см; *стрибки у висоту:* стрибки через перешкоди висотою до 50 см поштовхом однією та двома ногами; стрибки у висоту з прямого розбігу (через гумову мотузку); застрибування на підвищену опору поштовхом однієї та двох ногами; *стрибки у довжину*: з місця поштовхом однієї та двох ніг; стрибки у довжину із присіду в присід;. ***дотримується*:** правил безпеки під час занять стрибками

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
5. Ігри для активного відпочинку: *рухливі ігри*	**Учень/учениця:** ***бере участь у рухливих іграх та грає в них під час активного відпочинку:*** *для вправ у формуванні культури рухів:* “Заборонений рух”, “Світлофор”, “Подоляночка”, “Мак”, “Дрова”*;* «Жива скульптура»; «Повтори за мною»;

	для вправ для оволодіння навички пересувань: “Космонавти”, “Гуси”, “Сірий кіт”, “Альпіністи”, “Виклик номерів”, ”Бездомний заєць”, “Посадка картоплі”, естафети; «Винахідливе коло»; *для стрибкових вправ* – “Грибок”, “Через купини та пеньки”, “Вовк у канаві”, “Зайці у городі” *;* *для опанування навички оволодіння м’ячем*: «Гонка м’ячів», «М’яч сусіду», «М’яч середньому», “Влучно в ціль”, «Найкраща пара»; «Влучно в обруч»; зимові ігри: «Сніжки», «Кинь далі!», «Перебіжками зі сніжками», «Біг по слідах», «Вежі», «Білі ведмеді», «Кинь далі!», «Швидкі та влучні», «Сніжкова естафета» - групова гра з призами; ***дотримується*** **:** правил рухливих ігор та правил безпеки під час їх проведення

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів**
6. Вправи для розвитку фізичних якостей: - *сили* - *швидкості* - *витривалості* - *гнучкості*	**Учень:** ***застосовує вправи для розвитку:*** *сили:* загальнорозвивальні вправи з гімнастичними палицями, кидки баскетбольного м’яча з-за голови із різних положень, лазіння по горизонтальній гімнастичній лаві однойменним та різнойменними способами (без допомоги ніг), багатоскоки, стрибки через перешкоди, підтягування у висі (хлопці) та у висі лежачи; пересування у положенні сіду, зігнувши ноги (у різних напрямках); *швидкості:* прискорення з різних вихідних положень, повторний біг 3 х 10 м, біг із прискореннями за сигналом, стрибки зі скакалкою; *витривалості:* біг у чергуванні з ходьбою до 1000 м, пересування на лижах до 1000 м; біг на дистанцію до 500 м малої інтенсивності; їзда на велосипеді; *гнучкості:* махові рухи правою і лівою ногою у бічній і лицьовій площині, стоячи біля опори та під час

- *координації*	ходьби; прогинання та вигинання тулуба у положенні упору стоячи на колінах; викрути рук зі скакалкою; пружинячі похитування у положенні випаду; прогинання тулуба у положенні лежачи на животі; *координації:* подолання перешкод, ходьбу на носках, по підвищеній і обмеженій за площиною опорі з різними положеннями рук, "позу лелеки" із закритими очима, пересування із підкиданням дрібних предметів (тенісні м'ячі, мішечки тощо), вправи зі зміною положення тіла у просторі, розслаблення м'язів рук, ніг, тулуба у різних положеннях; ***дотримується***: правил безпеки під час занять з розвитку фізичних якостей.

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
7. Вправи для формування постави і профілактики плоскостопості: ***загальнорозвивальні*** *вправи на місці без предметів*	**Учень/учениця:** ***виконує:*** *загальнорозвивальні вправи на місці без предметів:* *вправи для м'язів шиї*: нахили та повороти голови; *вправи для верхніх кінцівок і плечового поясу*: згинання та розгинання верхніх кінцівок, кругові рухи руками, нахили в сторони, пружинчасті рухи; *для м'язів тулуба з вихідних положень*: нахили, повороти, прогинання та вигинання тулуба у положенні упору стоячи на колінах; *для м'язів живота*: з вихідного положення лежачи на спині та животі: перехід з положення лежачи у положення сидячі; *для м'язів спини*: вправи з вихідного положення лежачі на животі, підтягування на перекладині з вихідного положення лежачи; *для м'язів нижніх кінцівок та збільшення рухливості кульшових суглобів*: присіди, напівприсіди, згинання та розгинання ніг, відведення ніг в сторони, статичні положення на рівновагу;
загальнорозвивальні вправи в русі	*загальнорозвивальні вправи в русі:* ходьба, біг, стрибки, випади, повороти тулуба під час бігу, ходьба з різними положеннями рук; вправи на координацію;
загальнорозвивальні вправи з предметами	*загальнорозвивальні вправи з предметами:* з гімнастичними палицями, м'ячами, зі скакалками, обручами, мішечками піску на голові під час ходьби;
загальнорозвивальні вправи на відчуття правильної постави	*загальнорозвивальні вправи на відчуття правильної постави:*

вправи для профілактики плоскостопості	біля гімнастичної стінки, вертикальної осі, дзеркала; *вправи для профілактики плоскостопості:* ходьба по дрібних предметах, біг на носках, ходьба перекатами з п'яти на носок, "гусениця", "ведмідь клишоногий", перекладання та захоплення дрібних предметів пальцями ніг, стрибки; ***дотримується***: вимог щодо послідовності виконання вправ на формування правильної постави.

3 клас

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
<u>І. Теоретико-методичні знання</u> Символи, ритуали і церемонії Олімпійських ігор. Руховий режим молодшого школяра та його вплив на формування правильної постави. Фізичні навантаження та реакція на них серцевих скорочень. Дихання під час виконання фізичних вправ. Основні правила загартування. Правила рухливих ігор та безпеки на уроках фізичної культури та під час самостійних занять фізичними вправами. ***<u>ІІ. Способи рухової діяльності</u>*** **1. Вправи для формування культури рухів з елементами гімнастики:** *організовуючі вправи* *загальнорозвивальні вправи* *положення тіла у просторі* *сіди*	**Учень/ учениця:** ***має уявлення***: про фізичні навантаження та реакція на них серцевих скорочень; ***називає***: основні правила загартування; олімпійське гасло та символ Олімпійських ігор; ***дотримується:*** рухового режиму молодшого школяра; правил дихання під час виконання фізичних вправ; правил щодо послідовності виконання вправ на формування правильної постави; правил рухливих ігор та безпеки на уроках фізичної культури і під час самостійних занять фізичними вправами; ***виконує*** *організовуючі вправи*: перешикування із колони по одному в колону по три (по чотири) способом послідовних поворотів ліворуч; перешикування із однієї шеренги уступами за розрахунком на 9, 6, 3, на місці; *загальнорозвивальні вправи:* для формування правильної постави з гімнастичними палицями; для профілактики плоскостопості; комплекси ранкової гігієнічної гімнастики з предметами (малі м'ячі, скакалки) та без предмета; ***складає і виконує*** комплекси фізкультурних пауз і фізкультурних хвилинок; ***розрізняє*** *положення тіла у просторі*; ***виконує:*** *сіди* – нахили тулуба у сіді з різними положеннями ніг; перехід із сіду на правому стегні у сід на лівому стегні; *виси та упори* – згинання і розгинання рук в упорі

виси та упори *елементи акробатики;* *вправи на релаксацію;*	на стегнах, в упорі лежачи; перехід із упору присівши в упор стоячи, із упору лежачи в упор лежачи боком і навпаки; упор на перекладині; із упору на низькій перекладині, обертаючись вперед, перехід у вис присівши; із упору на низькій перекладині зіскок махом назад; підтягування у висі лежачи; *елементи акробатики:* перекид назад в упор стоячи на колінах, в упор присівши; два перекиди вперед злитно; "міст" із положення лежачи; *вправи на релаксацію:* «Тихе озеро», «Дощ у лісі»; «Водоспад»; «Квітка добра»; «Пухнасті хмарки» тощо; ***дотримується правил*** безпеки під час занять;
Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів**
2. Вправи для оволодіння навичками пересувань: *ходьба* *біг* *танцювальні кроки* *лазіння та перелазіння*	**Учень/ учениця:** ***виконує:*** *ходьбу* по діагоналі, ходьбу зі зміною частоти кроку; ходьбу із прискоренням та уповільненням; ходьбу зі зміною довжини кроку; ходьбу зі зміною напрямку за звуковим сигналом; ходьбу по підвищеній та обмеженій опорі (гімнастична лава, низька колода) з високим підніманням стегна, з переступанням предметів, приставним кроком правим і лівим боком, із присіданнями та поворотами переступанням з різними положеннями рук; *біг* "протиходом", "змійкою", по діагоналі; біг із різних вихідних положень (сидячи, лежачи, з високого старту), біг з подоланням перешкод (умовна канава, шириною до 1 м, бар'єр, висотою до 50 см, лабіринт тощо), "човниковий " біг 4 х 9м, біг із зміною швидкості та напрямку за звуковим сигналом; біг до 30 м, рівномірний біг почергово з ходьбою до 1200 м; рівномірний біг до 900м; *танцювальні кроки:* ритмічне поєднання рухів і кроків, підскоків;);танцювальні імпровізаційні вправи босоніж;кроки з притупуванням,"припадання","полька на місці", бокові кроки; *лазіння* по похилій гімнастичній лаві (кут нахилу 45 градусів) однойменним та різнойменними способами; лазіння по гімнастичній стінці різнойменними та однойменним способом (вгору, вниз, по діагоналі, праворуч, ліворуч на різній висоті); лазіння по гімнастичній стінці з переходом на похилу гімнастичну лаву і навпаки; лазіння по гімнастичній стінці з

	вантажем на голові (мішечки, картонні квадрати тощо); захват каната ногами у положенні сидячи; лазіння по канату, закріпленому над похилою гімнастичною лавою (лежачи на спині на похилій лаві); *перелізання* через перешкоди, висотою до 100 см; подолання лазінням, перелізанням та підповзанням смуги із 3-5 перешкод; ***дотримується правил*** безпеки під час занять, пов'язаних з пересуваннями.

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
3. Вправи для опанування навичками володіння м'ячем: *вправи з малим м'ячем* (тенісним або гумовим) *вправи з великим м'ячем:* *елементи баскетболу* (м'яч для міні-баскетболу) *елементи футболу* (м'яч футбольний №3)	**Учень/учениця:** ***виконує:*** підкидання м'яча під час ходьби почергово лівою і правою рукою; із положення стоячи спиною до стіни, кидки м'яча у стіну, повертаючись праворуч (ліворуч), з наступним його ловінням; перекидання м'яча правою рукою в ліву через плече за спиною; метання м'яча "із-за спини через плече", стоячи на одному, двох колінах; метання м'яча "із-за спини через плече" на дальність з місця, у вертикальну ціль (мішень 1х1 м) на висоті 3 м з відстані 8-10 м; метання м'яча у горизонтальну ціль (ширина 1,5 м) з відстані 10-12 м; *вправи з великим м'ячем: елементи баскетболу* – тримання баскетбольного м'яча; передачі м'яча двома руками від грудей на місці; ловіння м'яча; передачі м'яча двома руками від грудей у ціль і ловіння його після відскоку від підлоги; ведення м'яча на місці та під час ходьби правою та лівою рукою; *елементи футболу* – удари м'яча внутрішньою та середньою частиною підйому по нерухомому м'ячу у вертикальну ціль (смуга шириною 1,5 м, довжиною 8-10 м) та горизонтальну ціль (смуга шириною 1,5 м, довжиною 8-10 м), ведення м'яча вивченими способами між стійок, з обведенням стійок; вкидання м'яча в ноги партнеру з місця; жонглювання м'ячем (хлопці), повітряною кулькою (дівчата); ***дотримується*** правил безпеки на заняттях з м'ячем.

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень**

	учня/учениці
4. Стрибкові вправи: *стрибки зі скакалкою;* *стрибки у висоту способом* *стрибки у довжину*	**Учень/ учениця:** ***виконує:*** *стрибки зі скакалкою* на одній, двох ногах, обертаючи скакалку вперед і назад; *стрибки у висоту* з прямого розбігу (через гумову мотузку) способом "зігнувши ноги" з 5-7 кроків розбігу; стрибки вгору поштовхом однієї та двох ніг з діставанням підвішених предметів; застрибування на м'які перешкоди (гімнастичні мати, висотою до 80 см; *стрибки у довжину* з місця, з розбігу 5-7 кроків способом "зігнувши ноги"; стрибки "у кроці", стрибки "по купинах"; ***дотримується правил*** безпеки під час занять стрибками

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальної підготовки учня/учениці
5. Ігри для активного відпочинку: *рухливі ігри;*	***Учень/ учениця:*** **бере участь у рухливих та спортивних іграх, грає в них під час активного відпочинку:** *для вправ у формуванні культури рухів:* "Вгадай, чий голос?"; «Чотири стихії», «Жива скульптура»; *для вправ для оволодіння навички пересувань*: – "Гуси-лебеді", "Квач", "Команда швидконогих", "Білі ведмеді", "Горішки", "Повінь", "Запорожець на Січі"; «Ямки»; «Кульку за смугу»; *для стрибкових вправ* – "У річку, гоп!", "Переправа через річку", "Гречка", "Пень"; *для вправ для опанування оволодіння навичками м'яча* – "Попади в ціль!", "Передав – сідай!", "Наввипередки за м'ячем", "Зустрічна естафета", «Грай та не втрачай», «Найкраща пара»; «Артбол» (за спрощеними правилами); зимові ігри: «Кидання сніжок», «Лісова стежинка», «Веселі горобчики», «Влуч у відро!» (різновид гри «Влуч у м'яч!»)«Перебіжками зі сніжками», «Біг по слідах», «Білі ведмеді», « Кинь далі!», «Швидкі та влучні», «Захист фортеці», «Сніжкова естафета» -групова гра з призами; ***дотримується правил*** рухливих ігор та правил безпеки під час гри

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
6. Вправи для розвитку фізичних якостей: - *сили* - *швидкості;* - *витривалості;* - *гнучкості;* - *координації.*	**Учень/учениця:** ***застосовує вправи для розвитку:*** *сили* – у висі піднімання зігнутих і прямих ніг до кута 90 градусів; у положенні лежачи на спині піднімання прямих ніг до кута 90 градусів; у положенні лежачи на спині згинання і розгинання рук, утримуючи обтяження до 1 кг; підтягування у висі лежачи на низькій перекладині; стрибки у довжину з місця; вистрибування вгору із положення в присіді; *швидкості* – біг за м'ячем, обручем, що котиться; прискорення до 10 м; підкидання і ловіння малого м'яча почергово правою і лівою рукою; удари м'яча об стіну і ловіння його; біг в з високим підніманням стегна в положенні упору; *витривалості* – рівномірний біг у повільному темпі (до 6 хв., можливий перехід на ходьбу, враховуючи індивідуальні особливості учня); *гнучкості* – рухи руками, ногами і тулубом амплітудного характеру з поступовим збільшенням амплітуди рухів; вправи біля гімнастичної стінки: пружинясті нахили тулуба, махи ногами у різних площинах; вправи на розтягування; викрути рук вперед і назад, тримаючи гімнастичну палицю або скакалку; *координації* – перекидання малого м'яча під піднятою ногою, перекидання через плече (під плечем) з однієї руки в другу; ловіння великого м'яча двома руками за спиною після підкидання вгору; пересування по обмеженій і підвищеній опорі з подоланням перешкод; вправи зі зміною положення тіла у просторі; ***дотримується*** умов і правил безпечного виконання вправ.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
7. Вправи для формування постави і профілактики плоскостопості: ***загальнорозвивальні вправи*** *на місці без предметів*	**Учень/ учениця:** ***виконує*** *вправи для м'язів шиї*: нахили та повороти голови; *вправи для плечового пояса і верхніх кінцівок*: згинання та розгинання рук, пружинячі рухи,

загальнорозвивальні вправи в русі *загальнорозвивальні вправи з предметами* *загальнорозвивальні вправи на відчуття правильної постави* *вправи для попередження плоскостопості*	викрути; *для м'язів спини, живота та тулуба* з вихідних положень лежачи на спині, животі та стоячи в упорі на колінах, статичні вправи на рівновагу; *для м'язів нижніх кінцівок*: присіди, напівприсіди, випади, стрибки; *загальнорозвивальні вправи в русі:* ходьба, біг, стрибки, випади, повороти тулуба під час бігу, вправи на координацію, викрути тулуба; *загальнорозвивальні вправи з предметами:* з гімнастичними палицями, м'ячами, зі скакалками, обручами, мішечками піску на голові під час ходьби; *загальнорозвивальні вправи на відчуття правильної постави*: біля гімнастичної стінки, вертикальної осі, біля дзеркала; *вправи для попередження плоскостопості:* *х*одьба, біг на носках, ходьба перекатами з п'яти на носок, "гусінь", "ведмідь клишоногий", стрибки; ***дотримується*** вимог до послідовності виконання вправ на формування правильної постави.

4 клас

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
<u>І. Теоретико-методичні знання</u> Фізичне виховання в Запорізькій Січі. Олімпійські чемпіони України. Роль фізичних вправ для розвитку кістково-м'язової та дихальної систем організму. Характеристика основних способів регулювання фізичного навантаження (швидкість та тривалість виконання вправ). Основні прийоми самоконтролю. Роль фізичних вправ, спрямованих на формування правильної постави, характеристика послідовності їх виконання та запобіганні плоскостопості, захворювань очей. Правила рухливих ігор та безпеки на уроках фізичної культури і під час самостійних занять фізичними вправами. **<u>ІІ. Способи рухової діяльності</u>**	**Учень,/учениця:** ***має уявлення*** про фізичне виховання в Запорізькій Січі; ***знає*** олімпійських чемпіонів України; роль фізичних вправ у розвитку кістково-м'язової та дихальної систем організму; ***пояснює*** роль фізичних вправ для формування правильної постави та запобіганні плоскостопості, захворювань очей; ***характеризує*** основні способи регулювання фізичного навантаження (швидкість, тривалість та послідовність виконання вправ); основні прийоми самоконтролю; ***дотримується правил*** рухливих ігор та безпеки на уроках фізичної культури та під час самостійних занять фізичними вправами; ***виконує:*** *організовуючі вправи:*

1. Вправи для формування культури рухів з елементами гімнастики: *організовуючі вправи:* *загальнорозвивальні вправи;* *положення тіла у просторі:* *сіди* *виси та упори* *елементи акробатики;* *елементи рівноваги;* *вправи на релаксацію;*	перешикування із колони по одному в колону по два (чотири) дробленням і зведенням і, навпаки, із колони по два (чотири) розведенням і злиттям; поняття про частини і точки розмітки гімнастичної зали; *загальнорозвивальні вправи* в парах, з великими м'ячами, з обручами, з гантелями (вагою 500 г); для формування правильної постави біля гімнастичної стінки, профілактики плоскостопості; ***складає і виконує*** комплекси ранкової гігієнічної гімнастики; *положення тіла у просторі:* *сіди* – перехід із сіду на п'ятах з нахилом в упор лежачи на стегнах*;* пружинчасті нахили у положенні сіду з різними положеннями ніг; перехід із сіду в сід зігнувши ноги та в сід кутом; лежачи перехід із сіду в упор ззаду; сід ноги нарізно на паралельних брусах (хлопці); *виси та упори* – упор на низьких паралельних брусах; махом однієї та поштовхом другої ноги переворот в упор на низькій перекладині (хлопці); махом однієї та поштовхом другої ноги переворот в упор на нижню жердину (дівчата); із упору на низькій перекладині (хлопці) і на нижній жердині (дівчата) зіскок з поворотом на 90 градусів*;* вис на зігнутих руках; вис кутом; піднімання прямих і зігнутих ніг у положенні вису на гімнастичній стінці; *елементи акробатики:* "міст" із положення стоячи (з допомогою); стійка на голові і руках із зігнутими ногами; комбінація із 4 акробатичних елементів (на вибір вчителя); *елементи рівноваги:* ходьбу по підвищеній та обмеженій опорі (гімнастична лава, низька колода) у поєднанні з перехресними поворотами, махами ногами, кроками польки з різними положеннями рук; комбінація елементів на 24 рахунки (на вибір вчителя); *вправи на релаксацію:* «Літній день»; «Пташки»; «Снігова баба»; «Коники»; навперемінне напруження та розслаблення рук, стоячи в парах; «Задуй свічку» тощо; ***дотримується правил*** безпеки під час занять

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**

2. Вправи для оволодіння навичками пересувань: *ходьба* *біг* *танцювальні кроки* *лазіння та перелізання;*	**Учень/ учениця:** ***виконує:*** *ходьбу* по спіралі; шеренговим кроком; ходьбу зі зміною напрямку за зоровим сигналом; *біг* із різних вихідних положень (сидячи спиною до напрямку бігу, лежачи на спині тощо), біг по слабопересіченій місцевості до 1000 м; біг з подоланням перешкод вертикальних (висотою до 60 см) та горизонтальних (шириною до 1 м); біг із зміною швидкості та напрямку за зоровим сигналом; біг 30 м з низького старту; біг по прямій; фінішування; біг зі зміною лідера; *танцювальні кроки:* «галоп», «полька на місці»; ;основні кроки з носка та на повну стопу танцю – модерн; ритмічні завдання (поєднання кроків і рухів під музичний супровід); *лазіння та перелізання:* лазіння по вертикальному канату у три прийоми; лазіння по горизонтальному канату; подолання лазінням, перелізанням та підповзанням смуги із 5-7 перешкод; ***дотримується правил*** безпеки під час занять, пов'язаних з пересуваннями.

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
3. Вправи для опанування навичками володіння м'ячем *вправи з малим м'ячем* (тенісним) *вправи з великим м'ячем:* - *елементи баскетболу* (м'яч для міні-баскетболу) - *елементи футболу* (м'яч футбольний №3)	**Учень/ учениця:** ***виконує***: підкидання і ловіння м'яча після поворотів, присідань, оплесків тощо; метання м'яча "із-за спини через плече" на дальність з місця; метання м'яча у вертикальну ціль (мішень 1х1 м) на висоті 3 м з відстані 3 – 4 м на дальність відскоку; метання м'яча з різних вихідних положень; *вправи з великим м'ячем:* *елементи баскетболу* – ловіння і передачі м'яча двома руками від грудей на місці та в русі (у парах, трійках, колонах); ловіння і передачі м'яча однією рукою від плеча; ведення м'яча правою і лівою рукою із зміною напрямку, швидкості, висоти відскоку, з обведенням стійок; кидки м'яча у кошик з близьких та середніх дистанцій однією рукою від плеча; *елементи футболу* – зупинки м'яча стегном; ведення м'яча вивченими способами з обведенням стійок, "вісімкою", по колу; удари вивченими способами на точність; фінти "відходом",

- *елементи гандболу* (м'яч гандбольний № 1);	"ударом", "зупинкою"; віднімання м'яча вибиванням у суперника, коли той рухається назустріч; *елементи гандболу* – ловіння м'яча двома руками; передачі м'яча однією рукою на місці (в парах, трійках, колі); кидок м'яча зігнутою рукою зверху; ведення м'яча правою і лівою рукою; ***застосовує*** вивчені прийоми в іграх міні-баскетбол та міні-футбол; ***дотримується*** правил безпеки на заняттях із застосуванням м'ячів та правил міні-футболу та міні баскетболу.

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
4. Стрибкові вправи: *стрибки зі скакалкою* *опорні стрибки* *стрибки у висоту* *стрибки у довжину*	**Учень/учениця:** ***виконує:*** *стрибки зі скакалкою* на одній, двох ногах, обертаючи скакалку вперед і назад з проміжними та без проміжних стрибків; стрибки, обертаючи скакалку вперед із перехрещуванням рук (дівчата); *опорні стрибки:* застрибування на гімнастичний місток; з розбігу 5-7 м застрибування на гімнастичний козел (кінь) в ширину в упор стоячи на колінах – перехід в упор присівши – зіскок вигнувшись; з розбігу 5-7 м настрибування на гімнастичного козла (коня) в ширину в упор присівши – зіскок вигнувшись; *стрибки у висоту* з розбігу способом "переступання"; серійні вистрибування з упору присівши; *стрибки у довжину* з розбігу 7-9 кроків способом "зігнувши ноги"; ***дотримується правил*** безпеки під час занять стрибками.

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
5. Ігри для активного відпочинку:*рухливі ігри*	**Учень/учениця:** ***бере участь у рухливих іграх та грає в них під час активного відпочинку*:** *для вправ у формуванні культури рухів:* - «Фігури», «Займи вільне місце», «Слухай музику»; *для вправ для оволодіння навички пересувань*: – "Шишки, жолуді, горіхи", естафети з лазінням та перелізанням, "Естафета звірів", "Виклик", "Наступ", "Естафета по колу"; «Дискотека»;

туризм	«Допомога другу»; «Танцювальна фігура, замри! *для вправ для оволодіння навички пересувань*: – “Кружилиха”, “Переміна місць”, “Піймай жабу”; *для вправ для опанування оволодіння навичками м’яча* – *“*У горизонтальну мішень” “Слухай сигнал”, “Захист фортеці”, “М’яч у колі”, “Боротьба за м’яч”, міні-футбол, міні-баскетбол; «Артбол»; «Корфбол»; «Бадмінтон»; зимові ігри: «Кидання сніжок», «Гра з лопатою», «Слід у слід», «Білі ведмеді», «Кинь далі!», «Швидкі та влучні», «Захист фортеці», «Лісова стежинка», «Сніговик», «Сніжкова естафета» - групова гра з призами; ***здійснює*** рух у похідному строю, зміну темпу руху; подолання природних перешкод; застосовує найпростіші прийоми самоконтролю під час туристської подорожі; ***обґрунтовує*** визначення місця для відпочинку та туристського бівуаку; ***дотримується правил*** рухливих і спортивних ігор (за спрощеними правилами) та правил безпеки під час їх проведення; правил техніки безпеки під час туристичної подорожі; вимог гігієни туриста.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
- **6. Вправи для розвитку фізичних якостей:** - *сили* - *швидкості*	**Учень/учениця:** ***застосовує вправи для розвитку:*** *сили* – загальнорозвивальні вправи з набивними м’ячами (вага – 1 кг), з гантелями (вага – 500 г); намотування на горизонтально розташовану палицю мотузки з вантажем на кінці; сидячи згинання та розгинання рук в упорі ззаду (руки на гімнастичній лаві); утримування ніг під кутом 45 градусів у положенні лежачи на спині; вистрибування із положення присіду; лазіння по гімнастичній стінці або підтягування на гімнастичній лаві з додатковим обтяженням; передачі набивного м’яча із різних вихідних положень; стрибки по розмітках у присіді; застрибування на складені купою мати з наступним зіскоком; *швидкості* – біг з високим підніманням стегна через предмети (кубики, набивні м’ячі тощо); біг з різних вихідних положень на дистанцію 10-15 м; прискорення до 15 м; біг з гори у максимальному

- *витривалості* - *гнучкості* - *координації*	темпі; прискорення за сигналом; багатократні кидки м'яча у стіну в максимальному темпі*;* *витривалості* – повторний біг 3-5 х 30м (із збереженням або зменшенням інтервалу відпочинку); стрибки зі скакалкою до 2 хв. (у темпі 110-120 стрибків на хвилину); *гнучкості* – у положенні лежачи на спині одночасне відведення рук і ніг назад; вправи на розтягування в парах*;* пружинчасті похитування у положенні "шпагат" (у різних площинах); нахили тулуба назад у різних вихідних положеннях (із допомогою); пружинчасті нахили тулуба із різних вихідних положень; *координації* – довільне подолання поодиноких перешкод; подолання смуги перешкод (разом з акробатичними елементами, висами перелізаннями, підлізанннями); вправи з асиметричними рухами руками і ногами; підкидання і ловіння м'яча після виконання різноманітних рухових дій (присідань, поворотів, перекидів, перекатів тощо); ***демонструє*** безпечний рівень фізичної підготовленості; ***дотримується*** умов виконання тестових вправ.

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
7. Вправи для формування правильної постави і профілактики плоскостопості: ● *Загальнорозвивальні вправи на місці* ● *Загальнорозвивальні вправи в русі* ● *Загальнорозвивальні вправи з предметами* ● *Вправи на відчуття правильної постави* ● *Вправи для запобігання плоскостопості*	**Учень/учениця:** ***виконує:*** з*агальнорозвивальні вправи на місці* вправи для м'язів шиї: нахили та повороти голови; для м'язів шиї: нахили та повороти голови; для м'язів верхніх кінцівок плечового поясу: згинання та розгинання рук, пружинчасті рухи, нахили, викрути для м'язів спини, живота, тулуба: з різних вихідних положень, вправи на рівновагу, статичні вправи; для м'язів нижніх кінцівок: присіди, напівприсіди, випади, стрибки; *загальнорозвивальні вправи в русі:* кроки, ходьба, біг з поворотами тулуба, вправи на координацію; *загальнорозвивальні вправи з предметами:* з гімнастичними палицями, м'ячами, зі скакалкою, з мішечками піску на голові під час ходьби; *вправи на відчуття правильної постави:* біля

	гімнастичної стінки та біля дзеркала, вертикальний вис; *вправи для запобігання плоскостопості:* ходьба по дрібним предметам, біг, піднімання на носки, стрибки; ***виконує*** комплекси вправ на формування правильної постави та запобігання плоскостопості; ***дотримується***: вимог щодо послідовності виконання вправ на формування правильної постави та запобігання плоскостопості.

Додаток 1

Для контролю фізичної підготовленості школярів можна використовувати індекси фізичної підготовленості. Якщо учень не виконує біг на витривалість, або не має можливості визначити силу кисті (динамометрія), то фізична підготовленість розраховується за трьома тестами (стрибок у довжину з місця, біг 30 м, проба Руф'є). Оцінку індексів здійснюють за 12-бальною шкалою.

Використання бальної оцінки в системі педагогічного контролю фізичної підготовленості школярів

(за Круцевич Т. Ю.)

Контроль за *абсолютними показниками* передбачає вимір результатів тестування у природних величинах (метрах, сантиметрах, секундах, ударів за хвилину і т.д.), порівняння з оціночними шкалами, поділеними на функціональні класи, якісні рівні (низький, середній, високий), констатацію рівня фізичної підготовленості учня, в кінці циклу занять (чверті, семестру). У навчальних програмах з фізичної культури констатація рівня фізичної підготовленості передбачає оцінку з фізичного культури. Отже, динаміка результатів визначається переходом з одного рівня, обмеженого середньовіковим діапазоном, на інший. Якщо діапазони меж, які відокремлюють один рівень від іншого протягом двох місяців занять (одна чверть у школі), великі, то учню дуже важко поліпшити свій результат до якісно вищого рівня. Так у нормативах фізичної підготовленості системи державних тестів України (1995) діапазони між балами з бігу на 1500 м становлять 30-40 с.

Поточний контроль за *відносними показниками* передбачає облік й оцінку приросту показників, переведених у відносні одиниці порівняно з вихідними (%). Це може бути виражене у відсотковому прирості показників тестування індивідуально для кожного учня протягом певного циклу занять, а також визначення його рейтингу серед однолітків. Результати всієї вікової групи учнів, ранжуються від мінімального до максимального за відсотковою шкалою від 1 до 100. Просування за цією шкалою вгору показує учневі, про те, наскільки він збільшив свій результат, який рейтинг він має серед однолітків і який відсоток однолітків йому вдалося обійти за цей період занять.

Загальну оцінку фізичної підготовленості з урахуванням індивідуальних показників фізичного розвитку можна одержати, використовуючи бальну систему наведену в таблиці індексів фізичної підготовленості. Для цього, маючи результати у таких рухових тестах, як на 30 м бігу, на 1000 м бігу, стрибок у довжину з місця, а також додатково вимірюючи

силу кисті (ручний динамометр) і фізичну працездатність (проба Руф'є) розраховують рухові індекси.

Розраховуючи індекси фізичної підготовленості молодших школярів можуть й батьки, для яких розроблено листок контролю фізичної підготовленості їх дітей (додаток 5) та "Система оцінювання фізичної підготовленості школярів 7-10 років".

Враховуючи те, що темпи приросту залежать від вихідного рівня фізичної підготовленості, можна рекомендувати диференційовану систему оцінювання прогресу досягнень учнів. Ця шкала підходить для використання міри активності учнів, які відвідували 3 уроки фізичної культури на тиждень і самостійно виконували домашні завдання з фізкультури (табл. 1).

Усі види педагогічного контролю дають потрібну інформацію, яку використовують у процесі управління фізичним вихованням і яка дозволяє встановити вихідний рівень фізичного стану учня та контролювати динаміку результатів показників тренувальних дій у процесі занять.

Таблиця 1

Диференційована система оцінювання прогресу (Р – за 12-ти бальною шкалою) фізичної підготовленості протягом навчального року залежно від вихідного рівня

Вихідний **рівень фізичної підготовленості**	**Оцінка прогресу**			
	відмінно	**добре**	**задовільно**	**незадовільно**
Низький	4,6 і вище	4,5 – 3,6	3,5 – 1,6	1,5 і нижче
Середній	3,6 і вище	3,5 – 2,6	2,5 – 1,6	1,5 і нижче
Достатній	2,6 і вище	2,5 – 1,6	1,5 –0,6	0,5 і нижче
Високий	утримання досягнутого рівня	зниження на один бал	зниження на два бали	перехід на нижчий рівень

Контроль за темпами приросту результатів, які визначаються в різних тестах й уніфіковані системою в балах, може бути зображений графічно, що дає уявлення про індивідуальний профіль фізичної підготовленості і допомагає корегувати управлінські дії.

Загальний позитивний оздоровчий ефект у процесі фізичного виховання оцінюється підвищенням рівня індивідуального здоров'я, критеріями якого можуть бути:

• зменшення кількості гострих повторних захворювань, загострень хронічних захворювань; прискорення процесу відновлення після хвороби і т.д.;

• зниження факторів ризику розвитку серцево-судинних захворювань (нормалізація ваги тіла або зменшення зайвої, нормалізація або зниження артеріального тиску, нормалізація ліпідного обміну, відмова від шкідливих звичок, підвищення рухової активності);

• зниження ЧСС у стані спокою, після сну і під час стандартних фізичних навантаженнях;

• поліпшення результатів у рухових тестах;

• підвищення рівня фізичного стану;

• підвищення мотивації до занять.

Підвищення рівня фізичного стану стає основою для внесення коректив до параметрів оздоровчих програм відповідно до вікового рівня фізичного стану.

Використання індексів фізичної підготовленості відповідно до індивідуальних показників фізичного розвитку дає можливість організовувати змагання учнів різних вікових груп, хлопчиків і дівчаток під назвою “Здолай себе”. Ця назва відповідає загальній концепції розрахунку індексів, тому що фактично учень змагається зі своїми фізичними можливостями, які він має від природи (фізичний розвиток) і тільки за допомогою систематичних занять фізичними вправами може поліпшити їх. Змагання проводяться не за абсолютними результатами, а за відносними (індексами), тому першокласник може змагатися з п’ятикласником, шестикласник з десятикласником тощо. Дуже наочно може виглядати п’єдестал пошани, коли переможцем стає хлопчик або дівчинка невисокі на зріст, молодші за віком, ніж той, хто посів друге і третє місце. Показовим маже бути список учнів, які увійшли у десятку або двадцятку найкращих за одним тестом і загальною оцінкою фізичної підготовленості.

Для стимулювання мотивації до систематичних занять фізичною культурою і спортом в кінці навчального року в класі на стенді вивішується якісна оцінка в балах прогресу досягнень у фізичній підготовленості учнів, розмальована для наочності різними кольорами. “Відмінно” – зелений колір, “добре” – жовтий колір, “задовільно” – жовтогарячий, “незадовільно” – червоний.

Система оцінювання фізичної підготовленості школярів 7-10 років

1.

$$\textbf{\textit{Силовий індекс}} = \frac{\text{Динамометрія кисті, кг}}{\text{Маса тіла, кг}} \times 100.$$

Оцінка силового індексу в балах

Бали	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Хлопчики												
Індекс	46	48	50	52	54	56	58	60	62	64	66	68
Дівчата												
Індекс	36	38	40	42	44	46	48	50	52	54	56	58

2.

$$\textbf{\textit{Швидкісно-силовий індекс , Круцевич Т.Ю.}} = \frac{\text{Стрибок у довжину з місця, см}}{\textbf{Довжина тіла, см}}$$

Оцінка швидкісного-силового індексу в балах

Вік, років	Бали											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	Хлопчики											

7-10	0,81	0,85	0,9	0,92	0,96	1,0	1,02	1,03	1,05	1,07	1,09	1,11
	Дівчата											
7-10	0,73	0,77	0,81	0,84	0,87	0,9	0,93	0,96	0,98	1,0	1,02	1,04

3.

Швидкісний індекс, Круцевич Т.Ю. = $\frac{\textbf{Дистанція, м}}{\text{t (с)} \times \text{ДТ (м)}}$, де

дистанція – 30 м для дітей 7-10 років;
t – час подолання дистанції в секундах (с);
ДТ – довжина тіла (зріст) в метрах (м).

Оцінка індексу швидкості в балах

Стать	Бали											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Х	3,1	3,2	3,3	3,5	3,6	3,7	3,8	3,9	4,0	4,1	4,2	4,3
Д	2,9	3,0	3,1	3,2	3,3	3,4	3,5	3,6	3,7	3,8	3,9	4,0

4.

Індекс витривалості, ***Круцевич Т.Ю.*** = $\frac{\text{Дистанція (м)}}{\text{t (с)} \cdot \text{ДТ (м)}}$, де

де ДТ – довжина тіла, м; МТ – маса тіла, кг; дистанція 1000 м для школярів 7-10 років, м;
t – час подолання дистанції в секундах (с).

Оцінка індексу витривалості в балах

Вік, років	**Бали**											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	Хлопчики											

7-10	1,9	2,0	2,05	2,1	2,15	2,2	2,25	2,3	2,35	2,4	2,45	2,5
	Дівчата											
7-10	1,7	1,8	1,85	1,9	1,95	2,0	2,05	2,1	2,15	2,2	2,25	2,3

5. Проба Руф'є визначається так: учень перебуває у положенні лежачи протягом 5 хвилин (стан спокою) і в нього вимірюють пульс за 15 с (P_1); потім він виконує 30 присідань за 45 с. Після закінчення навантаження учень знову лягає і в нього вимірюють пульс за 15 с (P_2) – на початку першої хвилини відновлення і за 15 с (P_3) в кінці першої хвилини відновлення. Оцінювання працездатності серця роблять за формулою:

$$\text{Індекс Руф'є} = \frac{4 (P_1 + P_2 + P_3) - 200}{10}$$

Оцінювання індексу Руф'є за 12-бальною системою

Бали	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Індекс, ум.од.	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3

Загальна оцінка рівня фізичної підготовленості за середнім балом

Рівень	Низький	Середній	Достатній	Високий
Бали	1-3,5	3,51-6,5	6,51-9,5	9,51-12

Лист контролю фізичної підготовленості учня школи №_____

_____ _____ _____ _____

Прізвище *ім'я* *клас* *вік (років)*

Показники фізичного розвитку і підготовленості	Початок н/року			Середина н/року			Кінець н/року		
	резуль-тат	ін-декс	бали	резуль-тат	ін-декс	бали	резуль-тат	ін-декс	бали
Довжина тіла, см									
Маса тіла, кг									
Сила кисті, кг (індекс 1)									
Стрибок у довжину з місця, см (індекс 2)									
Біг 30 м, с (60 м, 100 м), с (індекс 3)									
Біг 1000 м, с (1500 м, 2000 м, 3000 м) (індекс 4)									

Проба Руф'є , P_1									
Проба Руф'є , P_2									
Проба Руф'є , P_3									
Індекс Руф'є (індекс 5)									
Сума балів									
Середній бал									
Кількість захворювань за рік									
Заняття у ФОГ, або спортивних групах									

Додаток 2.

Умови виконання вправ для визначення динаміки змін показників розвитку фізичних якостей

1. Спринтерський біг до 30 м

Обладнання. Секундоміри, що фіксують десяті частки секунди; відміряна дистанція; стартовий пістолет (або прапорець); фінішна стрічка.

Опис проведення тестування. За командою "На старт!" учасники тестування стають за стартову лінію в положенні високого старту (низький старт не використовується) і зберігають нерухомий стан. За сигналом стартера вони повинні якнайшвидше подолати задану дистанцію, не знижуючи темпу перед фінішем.

Результатом тестування є час подолання дистанції з точністю до десятої частки секунди.

Загальні вказівки і зауваження. Дозволяється тільки одна спроба.

У разі відсутності стартового пістолета подається команда "Руш!" з одночасним сигналом прапорцем для хронометристів.

У забігу можуть брати участь два і більше учасників, але час кожного фіксується окремо.

Бігова доріжка має бути прямою, в належному стані, розділена на окремі доріжки.

Тестування має здійснюватись у сприятливих для учасників умовах.

2. Стрибки у довжину з місця

Обладнання. Неслизька поверхня з лінією і розміткою в сантиметрах.

Опис тестування. Учасник тестування стає носками до лінії, робить замах руками назад, потім різко виносить їх уперед, відштовхуючись ногами, стрибає якомога далі.

Результатом тестування є дальність стрибка в сантиметрах у найкращій з двох спроб.

Загальні вказівки і зауваження. Тестування здійснюється відповідно до правил змагань зі стрибків у довжину з розбігу. Місце відштовхування і приземлення повинне бути на одному рівні.

3. Біг на середні та довгі дистанції

Обладнання. Секундоміри. Виміряна дистанція (міряти дистанцію слід по лінії, що проходить на відстані 15 сантиметрів від внутрішнього краю доріжки), стартовий пістолет або прапорець.

Опис проведення тестування. За командою "На старт!" учасники тестування стають за стартову лінію в положенні високого старту й зберігають нерухомий стан. За сигналом стартера вони повинні якнайшвидше подолати задану дистанцію.

Результатом тестування є час подолання дистанції з точністю до десятої частки секунди.

Загальні вказівки і зауваження. Дозволяється тільки одна спроба.

У разі відсутності стартового пістолета подається команда "Руш!". Час кожного фіксується окремо.

Тестування має здійснюватись у сприятливих для учасників умовах.

4. «Човниковий» біг (4 х 9 м)

Обладнання. Секундоміри, що фіксують десяті частки секунди, рівна бігова доріжка завдовжки 9 метрів, обмежена двома паралельними лініями, за кожною лінією – 2 півкола радіусом 50 сантиметрів з центром на лінії, 2 дерев'яних кубики (5х5 сантиметрів).

Опис проведення тестування. За командою "На старт!" учасник займає положення високого старту за стартовою лінією. За командою "Руш!" він пробігає 9 метрів до другої лінії, бере один з двох дерев'яних кубиків, що лежать у колі, повертається бігом назад і кладе його в стартове коло. Потім біжить за другим кубиком і, взявши його, повертається назад та кладе в стартове коло.

Результатом тестування є час від старту до моменту, коли учасник тестування поклав другий кубик у стартове коло.

Загальні вказівки і зауваження. Результат учасника визначається за найкращою із двох спроб. Кубик слід класти в півколо, а не кидати. Якщо кубик кидається, спроба не зараховується. Бігова доріжка має бути рівною, неслизькою.

5. Нахил тулуба вперед із положення сидячи

Обладнання. Накреслена на підлозі лінія АБ і перпендикулярна до неї розмітка в сантиметрах (на поздовжній лінії) від 0 до 50 сантиметрів.

Опис проведення тестування. Учасник тестування сидить на підлозі босоніж так, щоб його п’яти торкались лінії АБ. Відстань між п'ятами – 20–30 сантиметри. Ступні розташовані до підлоги вертикально. Руки лежать на підлозі між колінами долонями донизу. Партнер утримує ноги на рівні колін, щоб уникнути їх згинання. За командою "Можна!" учасник тестування плавно нахиляється вперед, не згинаючи ніг, намагається дотягнутись руками якомога далі. Положення максимального нахилу слід утримувати протягом 2 секунд, фіксуючи пальці на розмітці. Тест повторюється двічі.

Результатом тестування є позначка в сантиметрах на перпендикулярній розмітці, до якої учасник дотягнувся кінчиками пальців рук у кращій із двох спроб.

Загальні вказівки і зауваження. Вправа повинна виконуватись плавно. Якщо учасник згинає ноги в колінах, спроба не зараховується.

6. Підтягування

6.1. Підтягування у висі (хлопці, дівчата)

Обладнання. Горизонтальний брус або перекладина діаметром 2-3 сантиметри, лава, магнезія. Брус чи перекладина повинні бути розташовані на такій висоті, щоб учасник, висячи, не торкався ногами землі.

Опис проведення тестування. Учасник тестування стає на лаву і хватом зверху (долонями вперед) береться за перекладину На ширині плечей, руки випрямлені. За командою "Можна!", згинаючи руки, він підтягується до такого положення, щоб його підборіддя було над перекладиною. Потім учасник повністю випрямляє руки, опускаючись у вис. Вправа повторюється стільки разів, скільки в учасника вистачить сил.

Результатом тестування є кількість безпомилкових підтягувань, під час яких не порушена жодна умова.

Загальні вказівки і зауваження. Кожному учасникові дозволяється лише один підхід до перекладини.

Не дозволяється розгойдуватись під час підтягування, робити допоміжні рухи ногами.

Тестування припиняється, якщо учасник робить зупинку на 2 і більше секунди або йому не вдається зафіксувати потрібного положення більше, ніж 2 рази підряд.

6.2. Підтягування у висі лежачи (хлопці, дівчата)

Обладнання. Перекладина діаметром 2-3 сантиметри, встановлена на висоті 95 сантиметрів, магнезія.

Опис проведення тестування. Учасник тестування займає положення вису лежачи, хватом зверху. Голова, тулуб, ноги – це пряма лінія. За командою "Можна!" згинаючи руки, вона підтягується до такого положення, щоб її підборіддя було над перекладиною. Потім учасник повністю випрямляє руки, опускаючись у вис лежачи. Вправа повторюється стільки разів, скільки в учасника вистачить сил.

Результатом тестування є кількість безпомилкових підтягувань, під час яких не порушена жодна умова.

Загальні вказівки і зауваження. Не дозволяється згинати і розгинати тулуб у грудній та поперековій ділянці хребта, кульшових та колінних суглобах, робити допоміжні рухи ногами, відпочивати у положенні вису лежачи більше 3-х секунд.

Дозволяється робити лише один підхід до перекладини.

Тестування припиняється; якщо учасниця робила зупинку на 2 і більше секунди або їй не вдається зафіксувати потрібного положення більше, ніж 2 рази підряд.

Додаток 3.

Орієнтовні показники динаміки змін розвитку фізичних якостей учнів 1-х, 2-х, 3-х і 4-х класів (результат на кінець навчального року)

Зміст навчального матеріалу	Рівень навчальних досягнень учнів						
	початковий	середній	достатній	Безпечний рівень			
				-й клас	-й клас	-й клас	4-й клас
Швидкість: біг на 30 м, сек..	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року				дівчата – 6,8 хлопці – 6,3
Витривалість: біг у чергуванні з ходьбою, м	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 800 хлопці – 1000	дівчата – 900 хлопці – 1000	дівчата – 1000 хлопці – 1100	дівчата – 1000 хлопці – 1200
Гнучкість: нахил тулуба вперед із положення сидячи, см	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 4 хлопці – 2	дівчата – 4 хлопці – 2	дівчата – 5 хлопці – 3	дівчата – 5 хлопці – 3

Сила: підтягування у висі лежачи (дівчата), разів підтягування у висі (хлопці), разів або згинання та розгинання рук в упорі лежачи, разів	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	(у висі лежачи) дівчата – 7 хлопці – 9	(у висі лежачи) дівчата – 8 хлопці – 11	(у висі лежачи) дівчата – 9 хлопці – 12	(у висі лежачи) дівчата – 12 (у висі) хлопці – 4
				дівчата – 6 хлопці – 10	дівчата – 8 хлопці – 12	дівчата – 9 хлопці – 13	дівчата – 12 хлопці – 15
Спритність: «човниковий» біг 4 х 9 м, сек..	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 14,1 хлопці – 13,6	дівчата – 14,0 хлопці – 13,5	дівчата – 13,2 хлопці – 12,6	дівчата– 12,4 –13,0 хлопці – 12,1– 12,5
Швидкісно-силові якості: стрибок у довжину з місця, см	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 90 хлопці – 100	дівчата – 95 хлопці – 105	дівчата – 100 хлопці – 110	дівчата – 115 хлопці – 120

* Результати, надані у таблиці, характеризують належний («безпечний») рівень фізичного здоров’я учня певного віку.

Додаток 4.

Показники рухової компетентності учнів за період навчання з першого по четвертий клас

Способи рухової діяльності	1-й клас	2-й клас	3-й клас	4-й клас
Вправи для формування культури рухів з елементами гімнастики	*Виконує:* стройові команди і прийоми. *Комплекси:* а) ранкової гігієнічної гімнастики; б) для формування правильної постави; в) для запобігання плоскостопості. г) фізкультурної паузи. *Акробатичні елементи:* а) групування сидячи; б) перекати в групуванні; в) перекид боком.	*Виконує:* стройові команди і прийоми. а) розподіл на 1-2, по порядку; б) перешикування з однієї шеренги в дві розподілившись. *Комплекси:* а) ранкової гігієнічної гімнастики; б) для формування правильної постави із гімнастичною палицею; в) для запобігання плоскостопості; г) фізкультурної хвилинки. *Акробатичні елементи:* а) перекид вперед; б) стійка на	Складає і виконує комплекс фізкультурної паузи або фізкультурної хвилинки. *Акробатичні елементи:* а) перекид назад в упор стоячи на колінах, б) перекид назад в упор присівши; в) два перекиди вперед зразу один за одним; г) “міст” із положення лежачи.	Складає, виконує і проводить комплекс ранкової гігієнічної гімнастики. *Акробатичні елементи та вправи з рівноваги:* а) “міст” із положення стоячи (із страховкою); б) стійка на голові і руках із зігнутими ногами (хлопці – із страховкою); в) комбінація із 4 акробатичних елементів (на вибір учителя); г) комбінація елементів для розвитку рівноваги на 24 рахунки (на вибір учителя).

		лопатках із зігнутими ногами; в) стійка на лопатках.		
Вправи для оволодіння навичками пересувань	Біг до 30 м. Біг у чергуванні з ходьбою до 1000 м. *Лазіння та перелізання:* а) по горизонтальній лаві в упорі стоячи на колінах; б) по похилій лаві в упорі стоячи на колінах; в) по гімнастичній стінці; г) через перешкоду, висотою до 80 см. *Пересування на лижах:* а) ступаючим кроком; б) ковзним кроком; в) повороти переступанням навколо носків лиж; г) повороти переступанням навколо п’ят	Біг до 30 м. Біг у чергуванні з ходьбою до 1000 м. *Лазіння та перелізання:* а) по похилій лаві в упорі присівши; б) підтягування у положенні лежачи на похилій гімнастичній лаві; в) по гімнастичній стінці вгору і вниз різнойменним способом; г) через перешкоду, висотою до 100 см. *Пересування на лижах:* а) поперемінний двокроковий хід; б)одночасний двокроковий хід; в) спуски в основній стійці; г) підйоми ковзним кроком. *Плавання:*	Біг до 30 м. Біг у чергуванні з ходьбою до 1100 м. *Лазіння та перелізання:* а) підтягування у положенні лежачи на похилій гімнастичній лаві; б) лазіння по гімнастичній стінці вгору з переходом на гімнастичну лаву і навпаки; в) захват каната ногами у положенні сидячи; г) лазіння по канату у положенні лежачи на спині на похилій лаві по канату, закріпленому над лавою *Пересування на лижах:* а) одночасний	Біг 30 м. Біг у чергуванні з ходьбою до 1200 м. *Лазіння та перелізання:* а) захват каната ногами у положенні сидячи; б) лазіння по канату у положенні лежачи на спині на похилій лаві по канату, закріпленому над лавою в) лазіння по канату у три прийоми. *Пересування на лижах:* а) навперемінний двокроковий хід; б) одночасні ходи (на вибір учня); в) підйом “ялинкою”або “драбинкою” (на вибір учня); г) дистанція

	лиж. *Плавання:* а) ходьба по дну; б) “медуза” або “зірочка”; в) ковзання на грудях; г) ковзання на спині.	а) “поплавок” або “медуза” або “зірочка”; б) багатократні видихи у воду з опусканням обличчя; в) ковзання на грудях та на спині; г) ковзання на грудях з роботою ніг як при плаванні стилем кроль на грудях.	безкроковий хід; б) підйом “драбинкою”; в) гальмування “напівплугом”; г) дистанція 800 м. *Перес ування на ковзанах:* а) посадка ковзаняра; б) повороти переступанням; в) ковзання по прямій; г) гальмування переступанням. *Плавання:* а) ковзання з рухами ніг як при способі кроль на грудях; б) ковзання з рухами рук як при способі кроль на грудях; в) узгодженість рухів руками і дихання при плаванні способом кроль на грудях;	1000 м. *Пересування на ковзанах:* а) біг по прямій з махами руками; б) перебіжка по повороту; в) гальмування “напівплугом”; г) біг до 250 м. *Плавання:* а) способом кроль на грудях (до 12 м); б) способом кроль на спині (до 12 м); в) дистанція 25 м (будь-яким способом).

			г) ковзання на грудях з наступним підключенням роботи ніг, рук та дихання	
Вправи для опанування навичками володіння м'ячем	Метання малого м'яча з-за голови у ціль (1м х1м) з відстані 6 м із 5 спроб. Ведення м'яча на місці правою рукою або лівою рукою. Зупинка м'яча, що котиться, підошвою із 5 спроб.	Метання маленького м'яча з-за голови у ціль (1 х 1м) з відстані 8 м із 5 спроб. Передачі м'яча ударом об підлогу із 10 передач з відстані 4 м.	Метання малого м'яча "з-за голови через плече" в горизонтальну ціль (ширина 1,5 м) з відстані 8 м із 6 спроб. Передачі м'яча двома руками від грудей із 10 передач з відстані 3 м. Удари м'яча у вертикальну ціль (смуга шириною 1,5 м довжиною 8-10 м) з відстані 6 м із 5 спроб.	Метання малого м'яча "із-за голови через плече" на дальність. 7 кидків м'яча (м'яч для міні-баскетболу або волейбольний) однією рукою від плеча у корзину, стоячи збоку від щита на відстані 1,5 м, кількість влучень. 7 ударів по нерухомому м'ячу у зазначену половину воріт одним із вивчених способів з відстані 5 м, кількість влучень.
Стрибкові вправи	Стрибок у довжину з місця. Стрибок у висоту з прямого розбігу. Стрибки через скакалку на двох ногах (к-ть разів).	Стрибок у довжину з місця. Стрибок у висоту з прямого розбігу. Стрибки через скакалку на двох ногах (к-ть разів).	Стрибок у висоту способом "зігнувши ноги". Стрибки через скакалку на двох ногах за 15 сек.	Стрибок у довжину з місця. Стрибок у довжину з розбігу способом "зігнувши ноги". Стрибок у висоту способом "переступання". Стрибки через скакалку на двох ногах за 1

				хв. Опорний стрибок: а) застрибування на гімнастичний місток; б) з розбігу 5-7 м застрибування на гімнастичний козел (кінь) в ширину в упор стоячи на колінах – перехід в упор присівши – зіскок вигнувшись; в) з розбігу 5-7 м застрибування на гімнастичний козел (кінь) в ширину в упор присівши – зіскок вигнувшись.
Ігри для активного відпочинку	Грає у 3–4 народні та рухливі гри	Грає у 4–5 народних та рухливих ігор	Грає та може організувати 4 – 5 народних та рухливих ігор	Організовує та проводить із групою товаришів 3 народні та рухливі гри. *Турис тські навички:* а) укладання рюкзака; б) подолання “умовного болота” по купинах; в) підлізання та перелізання через повалене дерево; г) одноденна

				туристська подорож.
Вправи для формування постави і профілактики плоскостопості	Виконує один із комплексів на: а) формування правильної постави; б) для запобігання плоскостопості.	Виконує два комплекси на: а) формування правильної постави; б) для запобігання плоскостопості.	Виконує два комплекси: а) формування правильної постави; б) для запобігання плоскостопості.	Складає і виконує комплекси вправ на формування правильної постави та запобігання плоскостопості.

Лижна і ковзанярська підготовка

Пояснювальна записка

Види рухової діяльності «Лижна і ковзанярська підготовка» застовуються в навчальному процесі учнів 1-х – 4-х класів як складова предмета «Фізична культура» за умови наявності відповідних погодних та матеріально-технічних умов.

Основна **мета** «Лижної і ковзанярської підготовки» – набуття учнями навичок життєво важливих навичок пересування, пізнавального й соціального досвіду, формування в учнів стійкої мотивації і потреби у збереженні й зміцненні свого здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовленості, комплексного розвитку природних здібностей та моральних якостей; формування умінь використання природних чинників для загартування.

У даній програмі ключові компетентності виступають індикаторами – результатами навчальних досягнень. Тому державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів являють собою сукупність ключових компетентностей і відображають базовий зміст програми.

Програма розроблена за моделлю «на базі стандартів» відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 р.

Програма складається з пояснювальної записки, змісту навчального матеріалу та державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Теоретичний матеріал тісно пов'язаний із практичним. Він передбачає формування в учнів основ знань про особисту гігієну, загартування, організацію найпростіших форм самостійних занять, знання з історії та сьогодення лижного й ковзанярського спорту. Надання теоретичних знань здійснюється у процесі уроків з лижної та ковзанярської підготовки.

Уроки фізичної культури з лижної та ковзанярської підготовки проводять на відкритому повітрі взимку в тиху погоду при швидкості вітру не вище, ніж 1,5 м/с при температурі не нижчу за – 12 градусів.

Враховуючи психологічні особливості молодших школярів, уроки з лижної та ковзанярської підготовки повинні викликати в учнів позитивні емоції, з цією метою необхідно творчо використовувати ігровий метод.

Під час занять важливо дотримуватися індивідуального та диференційованого підходів, пильнувати за станом самопочуття учнів.

1 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
I. Теоретико-методичні знання Заняття на лижах і ковзанах як засіб загартування. Одяг і взуття на заняттях лижною і ковзанярською підготовкою. Спорядження лижника. Правила безпеки на заняттях з лижної підготовки. **II. Способи рухової діяльності** - *організовуючі команди і прийоми,* - *пересування,* - *повороти,*	**Учень, учениця:** ***має уявлення:*** про значення занять на лижах і ковзанах для загартування; ***називає***: одяг і взуття на заняттях лижною і ковзанярською підготовкою; спорядження лижника; ***виконує:*** *організовуючі команди і прийоми:* перенесення лиж, пересування в колоні з лижами, команди: “Лижі на плече!”, “Лижі під руку!”, “Лижі до ноги!”, “На лижі ставай!”; *пересування:* ступаючим і ковзним кроком; подолання дистанції до 600 м; *повороти:* на місці переступанням навколо п’ят і носків лиж; ***бере участь в іграх*** - “Прокладання залізниці”, “Потяг”; «Сніжки»; «Ширше крок»; Підніми!»; ***дотримується:*** правил безпеки під час занять лижною підготовкою.

2 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
I. Теоретико-методичні знання Правила вибору лиж та лижних палиць. Повороти на місці. Правила безпеки на заняттях з лижної підготовки. **II. Способи рухової діяльності** 2. *пересування на лижах:* - *лижні ходи;* - *спуски,* - *підйоми,* - *гальмування;*	**Учень, учениця:** **має уявлення***: про правила вибору лиж та лижних палиць;* ***називає***: поворот на лижах на місці навколо носків та навколо п'ят. ***виконує:*** *пересування на лижах до 800 м:* *лижні ходи* – одночасний однокроковий, одночасний двокроковий ходи, попеpемінний двокроковий хід; *спуски* в основній стійці; *підйоми* ступаючим і ковзним кроком; *гальмування* палицями, падінням; ***бере участь в іграх*** – "Драбинка", "На гору та з гори"; «Сніжки», «Кинь далі», «Перебіжками зі сніжками», «Біг по слідах», «Снігова естафета»; «Білі ведмеді»; ***дотримується***: правил безпеки під час занять лижною підготовкою.

3 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

I. Теоретико-методичні знання Види лижних ходів. Види спорту з використанням лиж і ковзанів. Правила безпеки на заняттях з лижної підготовки. **<u>II. Способи рухової діяльності</u>** 3. *пересування на лижах:* - *лижні ходи* - *спуски* - *підйоми* - *гальмування* 4. *пересування на ковзанах*	**Учень, учениця:** **має уявлення***: про види лижних ходів;* ***називає***: види спорту з використанням лиж і ковзанів; ***виконує:*** *пересування на лижах* до 1000 м вивченими ходами; *лижні ходи* – одночасний безкроковий, попеременний двокроковий; *спуски* у низькій стійці; *підйоми* “драбинкою”; *гальмування* “плугом”; “напівплугом”; *пересування на ковзанах:* підготовчі вправи – ходьбу на ковзанах, стійки попеременно на одній нозі, пружинчасті присідання; посадку ковзаняра; ковзання по прямій; повороти переступанням праворуч та ліворуч; гальмування переступанням; біг до 200 м; ***бере участь в іграх*** *– на лижах* – “Сороканіжка”, “На одній лижі”, “Ланцюжок”, “Лижники, на місця!”; «Лісова стежинка»; «Швидкі та влучні»; «Захист фортеці»; «З гори у ворота»; *на ковзанах – “*Каруселі”, “Потяг”, “Виклик номерів”; ***дотримується*** правил безпеки під час занять лижною та ковзанярською підготовкою.

4 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
I. Теоретико-методичні знання .Спуски і підйоми. Українські спортсмени – чемпіони зимових Олімпійських ігор. Правила безпеки на заняттях з лижної підготовки ***II. Способи рухової діяльності*** 5. *пересування на лижах:* - *лижні ходи;* - *спуски;* - *підйоми;* - *гальмування;* 6. *пересування на ковзанах*	**Учень, учениця:** **має уявлення***: про українських спортсменів – чемпіонів зимових Олімпійських ігор;* ***називає***: спуски і підйоми на лижах; ***виконує:*** *пересування на лижах* до 1250 м вивченими ходами; *лижні ходи* – одночасні ходи; навперемінний двокроковий хід; *спуски* - вибір стійки відповідно до висоти схилу *;* *підйоми* – "ялинкою"; вибір способу підйому, залежно від рельєфу схилу; *гальмування* вивченими способами*;* *пересування на ковзанах:* пересування приставними та перехресними кроками праворуч, ліворуч; біг по прямій з махами руками; перебіжка по повороту; гальмування "напівплугом"; біг до 250 м; ***бере участь в іграх*** *– на лижах* – "Сніжкою по м'ячу", "Швидкий лижник", "Заволодій палицею", "Вільне місце"; *на ковзанах* - "День і ніч", "Виклик номерів"; ***дотримується*** правил безпеки під час занять лижною та ковзанярською підготовкою..

Додаток 6.

Плавання

Пояснювальна записка

Вид рухової діяльності «Плавання» застосовується в навчальному процесі учнів 1-х – 4-х класів як складова предмета «Фізична культура» за умови наявності відповідних матеріально-технічних умов.

Основна **мета** – набуття учнями навичок життєво важливої навички пересування - плавання, пізнавального й соціального досвіду, формування в учнів стійкої мотивації і потреби у збереженні й зміцненні свого здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовленості, комплексного розвитку природних здібностей та моральних якостей; формування умінь використання природних чинників для загартування, використання плавання для корекції постави.

У даній програмі ключові компетентності виступають індикаторами – результатами навчальних досягнень. Тому державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів являють собою сукупність ключових компетентностей і відображають базовий зміст програми.

Програма розроблена за моделлю «на базі стандартів» відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 р.

Програма складається з пояснювальної записки, змісту навчального матеріалу та державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Теоретичний матеріал тісно пов'язаний із практичним. Він передбачає формування в учнів основ знань про особисту гігієну, загартування, організацію найпростіших форм самостійних занять, знання з історії та сьогодення плавання. Надання теоретичних знань здійснюється у процесі уроків з плавання

Враховуючи психологічні особливості молодших школярів, уроки з плавання повинні викликати в учнів позитивні емоції, з цією метою необхідно творчо використовувати ігровий метод.

Під час занять важливо дотримуватися індивідуального та диференційованого підходів, пильнувати за станом самопочуття учнів.

1 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
I. Теоретико-методичні знання Уміння плавати – життєво необхідна навичка та засіб загартування. Правила особистої гігієни під час занять плаванням. Правила безпеки на заняттях з плавання. **II. Способи рухової діяльності** - *вправи на суші;* - *вправи у воді;*	**Учень, учениця:** ***має уявлення:*** про плавання як життєво необхідну навичку та засіб загартування. ***розповідає:*** про правила особистої гігієни під час занять плаванням; ***виконує:*** *вправи на суші* – загальнорозвивальні вправи; *вправи у воді* - вправи для ознайомлення з диханням у воді; рухи руками і ногами, стоячи на дні; вправи для пересування по дну (ходьба по дну перехресним кроком, приставним кроком, з різними положеннями рук, ходьба із прискоренням, вправи на занурення та відкривання очей у воді; вправи для навчання диханню; вправи на спливання (“поплавок”,“медуза”, “зірочка”); ковзання на грудях та на спині; ***бере участь в іграх*** - “Бігом по воді”, «Рибаки і рибки», «Квач на воді»; ***дотримується:*** правил безпеки під час занять плаванням.

2 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
I. Теоретико-методичні знання Види спорту, в яких застосовується уміння плавати. Правила безпеки на заняттях з плавання. **II. Способи рухової діяльності** - *вправи на суші;* - *вправи у воді;*	**Учень, учениця:** ***має уявлення:*** про види спорту, в яких застосовується уміння плавати. ***виконує:*** *вправи на суші* – вправи для ознайомлення з рухами ногами як у плаванні стилями кроль на грудях та кроль на спині; імітаційні вправи для ознайомлення з рухами руками як у плаванні стилем кроль на грудях; *вправи у воді* – багаторазові видихи у воду; вправи для ознайомлення з рухами ногами як у плаванні стилями кроль на грудях та кроль на спині біля нерухомої опори, у безопорному положенні; вправи для ознайомлення з рухами руками як у плаванні стилем кроль на грудях; ***бере участь в іграх*** – "Поплавки", "Стріли"; ***дотримується***: правил безпеки під час занять плаванням.

3 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
I. Теоретико-методичні знання Українські плавці – олімпійські чемпіони. Правила безпечної поведінки під час занять плаванням. **II. Способи рухової діяльності** - *вправи на суші;* - *вправи у воді;*	**Учень, учениця:** ***має уявлення:*** про українських плавців – олімпійських чемпіонів; ***виконує:*** *вправи на суші* – загальнорозвивальні вправи*;* імітаційні вправи; *вправи у воді* – стрибок у воду з бортика; багатократні видихи у воду із зануренням*;* рухи руками і ногами як у плаванні стилем кроль на грудях; узгодження рухів руками із диханням; ковзання на грудях з наступним підключенням роботи ніг, рук і дихання; подолання дистанції до 15 м вивченим способом; ***бере участь в іграх*** – "Водолази", "Поверни м'яч!", естафети; «Рибка у сітці»; «Хто швидше?»; ***дотримується правил*** правил безпеки під час занять плаванням.

4 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
I. Теоретико-методичні знання Стилі спортивного плавання. Правила безпеки на заняттях з плавання. **II. Способи рухової діяльності** - *вправи на суші;* - *вправи у воді;*	**Учень, учениця:** ***називає***: стилі спортивного плавання; ***виконує:*** *вправи на суші* – загальнорозвивальні вправи*;* вправи для розвитку гнучкості; *вправи у воді* – ковзання на спині (руки притиснуті до тулуба); ковзання на спині (руки притиснуті до тулуба) з підключенням роботи ніг як під час плавання способом на спині; ковзання на спині з підключенням роботи ніг як під час плавання способом кроль на спині і гребка однією рукою, одночасного гребка обома руками, навперемінного гребка правою та лівою рукою; подолання дистанції до 25 м; ***бере участь в іграх*** *– для плавання* - "М'яч за лінію", естафети; ***дотримується правил*** безпеки під час занять плаванням..

Образотворче мистецтво
навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів
1-4 класи

Пояснювальна записка

Невід'ємною частиною культури, одним із визначальних її проявів є образотворче мистецтво. Тисячоліттями мистецтво займало одне з пріоритетних місць за силою впливу на особистісний розвиток людини та її виховання. Високорозвинені цивілізації ставили і продовжують ставити мистецтво у центрі всієї освіти, розуміючи його унікальні можливості для розвитку духовності та інтелекту, універсальну доступність різних форм творчості для сприйняття і засвоєння з ранніх років дитинства.

Освітня галузь "Мистецтво" у початковій школі є однією з ланок неперервної мистецької освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями художніх компетенцій основної школи.

Навчальна програма "Образотворче мистецтво" реалізує вимоги освітньої галузі "Мистецтво" (змістова лінія "Образотворче мистецтво") Державного стандарту початкової

загальної освіти та гармонійно поєднує навчально-виховний потенціал образотворчої культури з її естетично-мистецькою, зображально-моторною і творчо-діяльнісною складовими.

Зміст програми ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, послідовності, наступності та неперервності змісту загальної мистецької освіти, єдності навчання і виховання. Диференціювання тем базується на принципах системності та циклічності подання матеріалу, що узагальнений в структурні блоки. Принципи поліхудожності, інтегративності та варіативності дають змогу вчителям повноцінно застосувати й адаптувати до даної програми свій творчий потенціал, педагогічний досвід, здійснювати диференціацію завдань, їхню інтерпретацію та аналіз, формувати інноваційні підходи та методи.

Метою вивчення образотворчого мистецтва є художньо естетичний розвиток учнів, їх емоційної чутливості, практичних творчих умінь, формування стійкого інтересу до образотворчої діяльності, формування загальнокультурної компетентності.

Головними завданнями курсу є:

Формування

- емоційно-естетичного досвіду учнів, культури почуттів, елементарних світоглядних орієнтацій та оцінних суджень, основ національної та громадянської свідомості;
- особистісно-позитивного, художньо-естетичного сприйняття дійсності на основі емоційно-чуттєвого досвіду, здатності до художнього мислення та творчої активності;
- художньої компетентності учнів у процесі засвоєння основ образотворчої грамоти;
- елементарних умінь та навичок використовувати художні техніки та матеріали, засоби художньої виразності у власній творчій діяльності;

розвиток

- чуттєво-емоційної сфери, здатності розуміти та інтерпретувати твори мистецтва (у відповідності до вікових можливостей), оцінювати естетичні явища;
- універсальних особистісних якостей та здібностей: образного мислення, уяви, фантазії, спостережливості, зорової пам'яті, художнього смаку та сприйняття кольору, форми, ритму, фактури поверхні тощо;
- художньо-практичних умінь, навичок та вміння використовувати набуті знання у самостійній художній діяльності;

засвоєння учнями

- початкових знань про образотворче мистецтво та його роль у житті суспільства, культурному середовищі;
- основних понять з курсу образотворчого мистецтва через сприйняття композиції, форми, кольору, об'єму, простору, руху тощо;
- елементарних знань про специфіку художньо-образної мови різних видів образотворчого мистецтва та виражальні можливості художніх технік і матеріалів.

Умовою успішної **реалізації завдань** програми є:

-практичне ознайомлення учнів із виражальними засобами образотворчого мистецтва;

-формування позитивного ставлення до світу на основі емоційно-чуттєвого досвіду та залучення до художньо-творчої діяльності шляхом опанування основних правил-понять на чуттєвому рівні;

-розвиток чуттєво-емоційної сфери учнів, художньо-образного мислення, потреби і здатності до художньо-творчої самореалізації;

-спонукання до необхідності вносити елементи краси в побут, природу, стосунки з однолітками, дорослими.

Програма передбачає такі **основні види художньої діяльності учнів** на уроках, як сприймання (естетичне сприймання дійсності та сприймання творів мистецтва) та практична художня діяльність (репродуктивно-творча і творча).

Сприймання передбачає розвиток естетичного сприйняття, вміння помічати красиве у навколишньому середовищі, емоційно відгукуватися та усвідомлювати красу, здатності до

співпереживання; формування вміння висловлювати естетичне ставлення до творів мистецтва, оцінювати їх та інтерпретувати у відповідності до вікових можливостей.

Практична художня діяльність у початковій школі має пропедевтичний характер і передбачає ознайомлення з різноманітними художніми матеріалами й техніками та включає роботу за зразком, з пам'яті, з натури, за уявою; на площині та в об′ємі.

Структура програми базується на засадах особистісно орієнтованого навчання і побудована за **концентричним** принципом вивчення навчального матеріалу, який допускає повторне вивчення окремих тем і понять змістової лінії у кожному наступному році навчання з розширенням змісту й поглибленням рівня його викладу;

Матеріал програми згруповано у **блоки-теми,** кількість уроків та тематика завдань в яких є **орієнтовною.**

Вчитель на свій вибір може визначати послідовність виконання репродуктивних, практичних, творчих завдань і вправ, самостійно обирає орієнтовні тематичні завдання та художні техніки і матеріали із запропонованих програмою.

Години резервного часу можуть використовуватися на розсуд учителя, у тому числі на узагальнення тематичного матеріалу, відвідування виставок, проведення уроків на природі тощо.

Методикою програми передбачено гармонійне поєднання в структурі уроку різноманітних видів діяльності та видів мистецтва (музика, поезія тощо). Окрім внутрішньої галузевої інтеграції, доцільно використовувати міжпредметні зв'язки й з іншими галузями: "Технології", "Мови і літератури", "Природознавство", "Суспільствознавство", "Математика", "Здоров'я і фізична культура". У школах, які мають необхідне комп′ютерне забезпечення, при виконанні окремих творчих завдань, бажано користуватися растровими програмами типу Corel Photo – Paint та Painter.

Особливу увагу на уроках образотворчого мистецтва слід приділяти збереженню психічного та фізичного здоров'я дитини. Педагог має створювати на уроках емоційно-піднесену атмосферу, що сприятиме зустрічі з прекрасним та розвантаженню дитини. Для підтримки здоров'я учнів на уроках необхідно дотримуватись санітарно-гігієнічних норм, техніки безпеки при роботі з різноманітними художніми матеріалами та інструментами, розвивати моторику дрібних м'язів пальців і кистей рук, координацію рухів, проводити фізкультхвилинки, уроки на природі тощо.

Орієнтовна тематична структура програми

Клас	Тематика курсу	Тема		Резервний час
1-й клас	**Граматика образотворчого мистецтва**	1. Відтворення простих форм лінією, плямою, в об'ємі *2.* Елементарні засоби компонування простих форм 3. Зображення основних форм та їхніх частин у графіці та живописі 4. Цілісність форми у скульптурі та архітектурі 5. Стилізування та орнаментальне оздоблення форм у декоративно-прикладному мистецтві		3

2-й клас	**Мова образотворчого мистецтва**	1. Мова графіки та живопису 2. Мова скульптури, архітектури та декоративно-прикладного мистецтва 3. Композиційні прийоми у графіці та живописі 4. Композиційні прийоми у скульптурі та декоративно-прикладному мистецтві		3
3-й клас	**У майстернях художників**	1. У майстерні графіка та живописця 2. У майстернях скульптора, архітектора та народних майстрів 3. В гостях у художників: пейзажиста, аніміаліста, портретиста, майстра натюрморту 4. Улюблені сюжети в мистецтві. Художник і театр		3
4-й клас	**Художній образ в мистецтві**	1. Художній образ у графіці, живописі та скульптурі 2. Художній образ у декоративно-прикладному мистецтві, дизайні та архітектурі 3. Образи природи, тварин, людей у мистецтві 4. Образ рідного краю в мистецтві		3

1 клас. Абетка образотворчого мистецтва

35 годин (1 година на тиждень, із них 3 год – резервний час)

У програмі 1 класу головна увага приділяється опановуванню учнями елементарних основ формотворення, компонування на площині та кольорознавству. При цьому, теми 1, 2 є увідними, а теми 3, 4, 5 – такими, що розширюють і поглиблюють компетентність учнів стосовно форми, кольору та елементарних засобів компонування. Супутні навчальні завдання мають на меті ознайомлення (на пропедевтичному рівні) з художніми матеріалами та з основними видами візуальних мистецтв.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учнів
Тема 1. **Відтворення простих форм лінією, плямою, в об'ємі** • "Краса навколо нас". Загальне ознайомлення з поняттям "образотворче мистецтво", з матеріалами й інструментами, якими працює художник. •Різноманітність форм навколишнього світу. Прості геометричні форми: площинні – прямокутник, квадрат, трикутник, коло, овал; об′ємні – куб, циліндр, конус, куля. •Лінія, пляма, крапка, штрих як засоби відтворення форми на площині. Графічні	***Учень/учениця відчуває та намагається виразити*** *(мовленнєвими засобами та в образотворчій діяльності):* -емоційне ставлення до краси природних форм; ***виявляє:*** -інтерес до творів образотворчого мистецтва та художньої діяльності; ***розпізнає:*** -прості геометричні форми (площинні та об'ємні);

матеріали та інструменти. Прийоми роботи графічними інструментами. • Виражальні можливості лінії. Створення (на елементарному рівні) виразного образу за допомогою ліній на основі творчої уяви. • Елементарні засоби компонування простих форм на площині. Створення композиції з крапок, ліній, плям. Правила користування гуашевими фарбами та пензлем. •Виражальні можливості силуетної форми. Правила роботи з ножицями та кольоровим папером. Значення раціонального використання паперу для екології Землі. •Заповнення площини аркуша силуетними зображеннями. Послідовність дій у роботі при створенні аплікації . •Передавання простих форм в об′ємі. Ліплення природної форми за зразком. Правила роботи з пластиліном. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* “ Я люблю малювати”, “Сяє ясне сонечко”, “Прапорці та повітряні кульки”, “Повітряні змії”, “Капітошка”, “Пригоди Лінії та Крапки”, “Добрий і лихий звір”, “Святковий салют”, “Овочі та фрукти”, “Диво-дерево” *(колективна форма роботи)*, “Осіння казка ” *(аплікація з природніх матеріалів),* “Сімейка грибів”, “Равлик на листочку” тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* **Кольорові олівці, фломастери, кулькові ручки, крейди, гуаш, папір білий та кольоровий, природні матеріали (засушені листочки, квіти), пластилін тощо. Графічні, живописні техніки, аплікація, ліплення.**	***називає*** *(за допомогою вчителя):* -деякі художні матеріали та інструменти (олівець, фломастер, ручки, крейда, гуаш, папір, пластилін, природні матеріали); -лінії як засіб створення образу або відтворення форм на площині ***уміє*** *(на елементарному рівні):* -проводити лінії графічними інструментами та матеріалами; ***намагається:*** -передавати основний, узагальнений характер форми: лінією, силуетом (у зображенні на площині) або в об′ємі (у ліпленні); -передавати окремі складові частини форми; - заповнювати зображенням площину аркуша; -створювати певний за характером образ графічними засобами; -відтворювати форму об′єктів різними способами ліплення; -користуватися графічними матеріалами, гуашевими фарбами, пластиліном, ножицями та кольоровим папером; -раціонально організовувати і прибирати робоче місце; ***дотримується:*** -правил безпечного користування матеріалами та інструментами при виконанні тематичних завдань.
Тема 2. Елементарні засоби компонування простих форм •Поняття композиції (на пропедевтичному рівні). Заповнення площини аркуша (велике зображення). •Поняття про лінію горизонту. Розміщення елементів зображення з дотриманням їх просторового взаєморозташування (біля, над,	***Учень/учениця відчуває та намагається виразити*** *(мовленнєвими засобами та в образотворчій діяльності):* -емоційне ставлення до багатства барв у навколишній дійсності та у мистецтві; ***розпізнає та називає:*** -матеріали та інструменти у живописі -спектральні кольори;

під, зліва, справа, вгорі, внизу). •Поняття про основні (жовтий, червоний, синій) та похідні (зелений, фіолетовий) кольори. Способи утворення похідних кольорів. Ознайомлення з прийомами користування акварельними фарбами, пензлями, палітрою. •Ознайомлення із спектральними кольорами та їх послідовністю. Розбіл спектральних кольорів; відтінки кольорів (світло-зелений, темно-синій і т.п.). •Ознайомлення з групами "теплих" та "холодних" кольорів. •Поняття декору. Вирізування симетричної силуетної форми та її оздоблення простими елементами. •Витинанка як вид художньої роботи з папером. Вирізування симетричних форм із застосуванням однієї або декількох осей симетрії. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* "Танок кольорів", "Осіннє дерево", "Хатинка під горою", "Три веселих гноми", "Райдужні квіти", "Яким буває небо", "Веселка", "Спекотливий день", "Вогняна квітка", "Синє небо, синє море…", "Квітка Снігової королеви", "Святкова ялинка" *(колективна форма роботи),* "Чарівні сніжинки" тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Гуаш, акварель, фломастери, ручки, папір білий, кольоровий, тонований, фольга тощо. Графічні, живописні техніки, аплікація (з можливим доопрацюванням фломастером, кульковою ручкою), витинанка.	-три основні та похідні від них кольори, користується ними у практичній діяльності; ***уміє*** *(на елементарному рівні):* -користуватися палітрою; -намічати лінію горизонту; -складати, вирізувати та прорізувати прості силуетні форми; ***намагається (****на елементарному рівні):* -повністю заповнювати площину аркуша за допомогою великого зображення або рівномірного розташування зображуваних елементів; -працювати одразу фарбами (без попереднього контуру олівцем); -утворювати похідні кольори шляхом змішуванням основних (на палітрі та безпосередньо у роботі); -утворювати розбілені кольори додаванням білої та чорної фарб; -оздоблювати простими геометричними елементами силуетні форми; -вирізати симетричну силуетну форму із застосуванням однієї або декількох осей симетрії; ***має елементарне уявлення про:*** -послідовність роботи над малюнком; -основні правила організації робочого місця; -правила безпечної та раціональної роботи художніми матеріалами та інструментами; ***дотримується правил:*** -техніки безпеки при роботі з ножицями, пензлями; ***прагне:*** -прикрашати середовище власною художньою працею.
Узагальнення - 1 год	
Тема 3. **Зображення основних форм та їхніх частин у графіці та живописі** •Поняття про вибір положення аркуша паперу	***Учень /учениця виявляє емоційне ставлення*** *(мовленнєвими засобами та в образотворчій діяльності):*

залежно від форми об′єкта зображення. •Розмаїття форм. Взаємозв'язок основної форми та її частин. •Особливості зображення складної форми на основі простих форм. Порівняння розмірів форм та їх складових частин. •Виражальні можливості ліній (актуалізація знань). Створення виразного образу графічними засобами на основі творчої уяви. •Закріплення знань про лінію горизонту. Поняття плановості. Ознайомлення з технікою набризку. •Поглиблення знань про колір, його виражальні можливості. Асоціативне сприйняття кольорів (за настроєм) •Елементарні поняття про гармонію споріднених кольорів (наприклад, блакитний – синій – фіолетовий, світло-зелений – зелений – темно-зелений тощо). •Створення засобами кольору певного за характером виразного образу. •Симетрія як засіб гармонізації форми. Ознайомлення з технікою монотипії. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* "Веселий Сніговик", "Синичка", "Ялинки – лісові красуні", "Їжачок-хитрячок", "Снігопад", "Зимовий день", "Казкові птахи", "Килими доброго та злого чаклунів", "Квітка для мами", "Природа прокидається", "Весняна галявина", "Дивовижні метелики", "Весняне чудо-дерево" *(колективна форма роботи)* тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Фломастери, кольорові олівці, ручки, кольорові крейди, гуаш, акварель, кольоровий чи тонований папір тощо. Кляксографія, техніка набризку, монотипія, аплікація, інші графічні, живописні та змішані техніки.	-до краси зимової та весняної природи у творах мистецтва та у навколишньому світі; ***аналізує*** *(за допомогою вчителя):* -основну форму, її взаємозв′язок з частинами; ***розпізнає і називає:*** -"холодні" кольори та їх відтінки; -основні та похідні кольори, відтінки кольорів (типу темно-фіолетовий, жовто-зелений); ***уміє:*** -малювати на площині фарбами (крейдами, фломастером) одразу в матеріалі (без попереднього контуру олівцем); ***намагається:*** -раціонально організовувати робоче місце; -повністю заповнювати аркуш зображенням; -розміщувати зображення предметів у межах площини землі; -передавати стан природи (зимової, весняної) засобами живопису; ***має уявлення про:*** -необхідність свідомого вибору положення аркуша (горизонтальне, вертикальне) залежно від форми об′єкта зображення; -виражальні можливості кольору та його роль у створенні художнього образу; -роль осі симетрії у створенні силуетної симетричної форми; ***уміє*** *(на елементарному рівні):* -користуватися палітрою; -змішувати фарби з метою отримання необхідних (світлих, темних) відтінків кольорів; ***дотримується:*** -правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами.

Тема 4. **Цілісність форми у скульптурі та архітектурі** •Цілісність форми. Особливості створення складної форми на основі простих форм в об'ємі. •Зображення в об'ємі птахів, звірів. Узгодження основної форми з елементами декору. •Поняття про будову фігури людини (тулуб, голова, руки, ноги). •Складові частини будівлі. Визначення основного (геометричного) характеру форми будівлі. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* "Кумедні пінгвіни", "Домашні улюбленці", "Дивовижний птах", "Космонавт", "Веселий клоун", "Хатинка черепахи", "Житло гномів", "Чарівна країна" *(колективна форма роботи)* тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Пластилін (глина), білий чи кольоровий папір, фольга, гуаш, фломастери тощо. Ліплення, паперопластика, аплікація (можливо у сполученні з витинанням чи доопрацюванням фарбами та графічними матеріалами), графічні, живописні та змішані техніки.	***Учень/учениця відчуває та намагається виразити*** *(мовленнєвими засобами та в образотворчій діяльності)**:*** -емоційне ставлення до краси форм навколишнього світу; ***розпізнає та називає*** *(з допомогою вчителя):* -прості об'ємні геометричні форми (куб, циліндр, конус, куля); -основні складові частини будови птахів, звірів, людини, будівель; ***має уявлення про:*** -особливості ліплення із суцільного шматка пластичного матеріалу; ***намагається:*** -узгоджувати основну форму з елементами оздоблення; -виконувати елементарні об′ємні зображення в техніці паперопластики; ***проявляє:*** -кмітливість, аналітичне мислення у процесі виконання дидактичних вправ; ***дотримується:*** -правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами.
Тема 5. **Стилізування та орнаментальне оздоблення форм у декоративно-прикладному мистецтві** •Розширення уявленнь про декоративне прикрашання форм геометричними елементами. Поєднання силуетної форми та декору. •Поняття візерунка та орнаменту (на елементарному рівні). Спрощення форм рослинного світу під час створення орнаменту. •Створення декоративного образу із суцільного шматка пластиліну. Елементарна узгодженість об'ємної форми та декору.	***Учень/учениця виявляє та елементарно висловлює*** *(з допомогою вчителя):* -своє емоційно-ціннісне ставлення до естетичного в навколишньому світі та творах мистецтва, використовуючи при цьому відомі йому художні терміни та поняття; ***має уявлення про:*** -візерунок та орнамент; -спрощення форм рослинного світу під час створення орнаменту; -"орігамі" як вид художньої роботи з папером; ***намагається:*** -спрощувати на елементарному рівні природні форми;

Орієнтовні практичні*(на вибір):* “Прикрашаємо торт”, “Кольорові крапанки”, “Весняна хустина”, “Візерунок для букви”, “Українські свистунці”, “Дивовижна квітка”, тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Гуаш, фломастери, ручки, пластилін (глина), білий чи кольоровий папір тощо. Ліплення, аплікація (можливо у сполученні з витинанням чи доопрацюванням фарбами та графічними матеріалами), розпис,.	-поєднувати силуетну форму та декор; -виконувати об′ємні зображення із суцільного шматка пластичного матеріалу та прикрашати їх декором; -раціонально організовувати робоче місце; ***дотримується:*** -правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами; ***володіє:*** -елементарними навичками роботи в колективі.
Узагальнення - 2 год	

2 клас. Мова образотворчого мистецтва

35 годин (1 година на тиждень, із них 3 год – резервний час)

Основна лінія програми 2 класу – ознайомлення з різними видами візуальних мистецтв та з засобами художньої виразності.

Провідними навчальними завданнями стосовно образотворчих знань, умінь і навичок, що проходять через увесь курс у 2 класі, залишаються “форма” і “колір”. Крім того, програмою передбачено опановування композиційними прийомами (на елементарному рівні) у різних видах образотворчого мистецтва.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учнів
Тема 1. **Мова графіки та живопису** • Пропедевтичне ознайомлення з видами образотворчого мистецтва. •Початкові уявлення про графіку як вид образотворчого мистецтва; основні графічні матеріали та інструменти. •Засоби виразності графіки: лінія, штрих, крапка, пляма. Елементарні графічні способи передавання форми та характеру поверхні зображуваних предметів. •Силуетно-площинне зображення квітів, дерев. Ознайомлення з технікою “гратографія”. •Початкові уявлення про живопис як вид образотворчого мистецтва. Художні матеріали	***Учень/учениця милується, намагається виразити емоційне ставлення*** *(образотворчими та мовленнєвими засобами, мімікою)* ***до:*** -різноманітності неживих об’єктів і живих істот; -багатства форм і барв в навколишньому світі та творах мистецтва, їх гармонійного поєднання; ***визначає:*** -найістотніші ознаки живопису та графіки; ***користується назвами:*** -елементарних графічних і живописних матеріалів та інструментів;

та інструменти художників-живописців. •Колір – головний засіб виразності живопису. Передача багатства кольорів та відтінків у роботі з натури. •Основні, похідні, теплі, холодні кольори (актуалізація знань). •“хроматичні”, “ахроматичні” кольори (ознайомлення). Збагачення палітри колірних відтінків. ***Орієнтовні практичні*** *(на вибір):* “Сонячний день”, “Хитра пляма”, “Столітній дуб”, “Хто у що одягнений?” (луска риб, пір′я птахів, кора дерев тощо), “Айстра – зоряна квітка”, “Таємничий ліс уночі”, “Золота осінь”, “Щедрий урожай”, “Осінній букет”, “Гарячі піски пустелі”, “Синій вечір”, “Котик мій сіренький”, “Осінній дощик” тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Олівець, фломастери, ручки, воскові крейди, туш, свічка, білий чи кольоровий папір, картон, гуаш, акварель тощо. Плямографія, гратографія, монотипія, акватипія, інші графічні, живописні та змішані техніки.	-простих геометричних форм; -різних видів і типів ліній; -основних і похідних кольорів та їх відтінків; ***має уявлення про:*** -передачу різних за характером поверхонь графічними засобами (лінія, штрих, крапка, пляма); - техніку “гратографії”; -передачу кольором певного настрою залежно від стану природи (веселий, сумний, тривожний, спокійний тощо); -створення друкованого зображення з використанням елементарних прийомів техніки монотипії; ***уміє:*** -передавати прості за характером силуетні форми і поверхні предметів та об’єктів живої природи кольором, різнохарактерними лініями, штрихами, крапками, плямою, мазком; -передавати простір (“земля – небо”, “вода – небо”) та його плановість шляхом вибору лінії горизонту та за принципом “ближче – нижче, більше”, “далі – вище, менше”; -отримувати похідні кольори та їх відтінки; -раціонально організовувати та прибирати робоче місце; ***дотримується:*** -правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами.
Тема 2. **Мова скульптури, архітектури та декоративно-прикладного мистецтва** •Елементарні поняття про скульптуру як вид образотворчого мистецтва, її основні ознаки; матеріали для роботи художників-скульпторів. •Поняття про об’єм та фактуру як засоби виразності скульптури. •Рельєф. Передавання фактури поверхні у рельєфі. •Елементарне поняття про архітектуру як вид мистецтва. Основні елементи архітектурних споруд. •Силуетне зображення будівель. Спроби	***Учень/учениця милується і виявляє*** *(мовленнєвими та образотворчими засобами):* -емоційне ставлення до краси, створеної руками людини; ***спостерігає, порівнює та аналізує*** *(за допомогою учителя):* -різницю між скульптурним зображенням та живописним (графічним); -будову тіла людини (форма тулуба, голови; довжина рук та ніг у порівнянні з тулубом); -складові частини будови тіла тварин; -геометричну форму архітектурних споруд; ***розуміє і використовує:***

передавання просторового явища загороджування у зображенні архітектурних об’єктів. •Початкові уявлення про декоративно-прикладне мистецтво та його засоби виразності (спрощені форми, колір, орнамент). •Розширення уявленнь про симетричну форму та роль осі симетрії в її зображенні. Поєднання силуетної форми та декору. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* Герої казки “Цибулино”, “Гарбузові родичі”, “Лісові звірята”, “Золота рибка”, “Підводне царство”, “Казкові будиночки”, “Чарівні куполи”, “Вулиця казкового міста” *(колективна форма роботи)*, “Диво-звір”, ”Святкова скатертина ”, “Новорічна іграшка”, “Різдвяні голубки” тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Пластилін, глина, солоне тісто, пластика, для рельєфу – картонна основа, гуаш, папір білий, кольоровий або тонований, фольга тощо. Ліплення, аплікація, паперопластика, витинанка, штампування, декоративний розпис, інші техніки.	-особливості скульптурного зображення, (об′ємність, опуклість,); -просте оздоблення рельєфної форми; -прийоми пензлевого та пальцевого розпису; -оптимальну послідовність виконання художньо-творчого завдання; ***вживає*** (при підтримці учителя): -спеціальну термінологію у спілкуванні з приводу мистецтва (архітектура, орнамент, рельєф, силует тощо); ***називає:*** -основні складові частини будівлі (фундамент, стіни, стеля, дах, вікна, двері, куполи, брами); ***уміє:*** -створювати прості за характером об′ємні зображення з паперу, пластиліну, тіста; -виконувати силуетні зображення нескладних архітектурних об′єктів, збагачувати їх декором; -на початковому рівні зображати елементи візерунків та орнаментів ; ***дотримується правил:*** -техніки безпеки при роботі з різними художніми матеріалами та інструментами.
Узагальнення - 1 год	
Тема 3. **Композиційні прийоми у графіці та живописі** • Роль композиції (вибір формату, розміру зображення) у створенні художнього твору. • Елементарні поняття про будову фігури людини, її складові частини. **•Поняття врівноваженої та неврівноваженої композиції. Досягнення композиційної рівноваги шляхом розташування на площині великих та малих елементів.** •Поняття композиційного центру. Виділення головного в композиції. **•Статична та динамічна композиції Елементарне передавання динамічного**	***Учень/учениця виявляє*** *(на рівні вікових можливостей):* **-**з повагою та інтересом ставиться до творів образотворчого мистецтва у житті, прагне до спілкування з ним; ***вживає:*** -у спілкуванні з приводу образотворчого мистецтва спеціальну термінологію (формат, симетрія тощо); -у художньо-творчій діяльності назви різних колірних відтінків, які використовує для передачі певного стану природи, настрою; ***має уявлення про:*** -деякі просторові явища (лінію горизонту, ілюзорне зменшення віддалених предметів,

стану об'єктів (вітер). •Способи передавання глибини простору, за принципом "ближче – нижче", "ближче – більше", "далі – вище", "далі – менше"; •Симетрія як найпростіший композиційний засіб організації площини. Досягнення рівноваги в асиметричній композиції. •Використання зображувальних можливостей кольору. Поняття про колорит, колірну гаму. Колірні асоціації. •Метод загороджування як відтворення глибини простору. Колір в пейзажній композиції. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* Ілюстрації до казок "Котик і Півник", "Заєць та Їжак" "Улюблений казковий герой", "Лижник", "Хокеїсти", "Зимові розваги", "Смачні фрукти", "Зимова ніч", "Хуртовина", "Перші проліски", "Святковий букет", "Танок метеликів", "Світає. Край неба палає…", "Весна прийшла!" *(колективна форма роботи)* тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Кольорові олівці, фломастери, воскові крейди, туш, гуаш, папір кольоровий, тонований тощо. Гратографія, монотипія (з графічним доопрацюванням), інші графічні, живописні та змішані техніки.	часткове загороджування дальних предметів ближніми); -врівноважену та неврівноважену, симетричну та асиметричну композиції; ***уміє:*** -узгоджувати зображення з форматом; -малювати великі цільні зображення, уникаючи дрібності, узгоджувати величину зображення з розміром робочої поверхні; -повною мірою використовувати всю зображувальну площину, заповнювати малюнок кольором не залишаючи білих прогалин між елементами зображення і тлом (у роботі на білому папері); -передавати (на елементарному рівні) динамічний стан об'єктів; -змішувати фарби на палітрі, досягаючи необхідних відтінків кольору; ***дотримується:*** -правил культури поведінки, гігієни та техніки безпеки під час виконання завдань на уроці та у самостійній художньо-творчій роботі.
Тема 4. **Композиційні прийоми у скульптурі та декоративно-прикладному мистецтві** •Розширення понять про будову тіла тварин, тіла людини. Відтворення особливостей будови та зовнішнього вигляду тварин та людини під час ліплення. •Формування навичок створення статичного чи динамічного образу у скульптурі (круглій або рельєфі); •Спрощення форми в декоративній композиції (рослини, птахи). Створення декоративних образів в об'ємі. •Народна іграшка. Поняття про особливості декоративного образу тварин. •Ознайомлення з традиціями писанкарства в	***Учень/учениця милується та виражає емоційне ставлення*** *(мімікою, мовленнєвими та образотворчими засобами):* -до краси явищ навколишнього світу та рукотворної краси; ***вживає:*** -у спілкуванні з приводу образотворчого мистецтва спеціальну термінологію (орнамент, рослинний та геометричний, візерунок, декоративний, ритм, тощо); ***сприймає та візуально розрізняє:*** -круглу скульптуру і рельєф; -рослинний і геометричний орнамент; ***має уявлення про:***

Україні. Колірна гама, особливості писанок різних регіонів України. •Використання спрощення та ритму як засобів створення орнаменту. Види орнаменту. •Вибір формату, виявлення головного та другорядного під час створення декоративної композиції. •Розширення уявлень про симетричну форму. Ознайомлення з різноманітними прийомами обробки паперу: складанням, вирізуванням, гофруванням, прорізуванням, скручуванням тощо. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* Герої казки "Буратіно", "У зоопарку", "Дельфін", "Паперові диво-квіти", "Чарівний птах", "Дивовижні коники і баранці", "Великодні писанки", "Чудові візерунки" (для оздоблення серветки, закладки тощо), "Гарний посуд", "Весняний килимок", "Пташка серед квітів", "Чарівна ваза", "Панно з квітами" *(колективна форма роботи)* тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Пластилін, глина, солоне тісто, для рельєфу – картонна основа, гуаш, папір білий, кольоровий, тонований, фломастери, воскові крейди тощо. Ліплення, паперопластика, декоративний розпис, витинанка,техніки та прийоми декорування.	-способи спрощення реальної форми для створення декоративної композиції; -ритм як засіб створення орнаменту; -особливості кольору в декоративному зображенні; -ефекти поєднання великих і дрібних елементів у декоративній композиції; ***уміє:*** -узгоджувати зображення з форматом; -в об'ємному зображенні створювати виразну цілісну пластичну форму; -вирізати симетричні форми; -використовувати різноманітні прийоми обробки паперу при роботі в техніці паперопластики; ***дотримується:*** -правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами, ножицями, клеєм; ***володіє:*** -навичками раціональної організації робочого місця; -елементарними навичками роботи в колективі; ***прагне:*** -прикрашати середовище власною художньою працею.
Узагальнення - 2 год	

3 клас. У майстернях художників

35 годин (1 година на тиждень, із них 3 год – резервний час)

У 1-2 класах учні ознайомилися із творами живопису, графіки, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва та архітектури. Тому засвоєння програми 3-го класу передбачає актуалізацію раніше набутих знань, їх поглиблення та розширення на ґрунті уявних подорожей до майстерень митців і перевтілення учнів у художників графіків, живописців, скульпторів тощо. Це дозволяє органічно продовжити формування художньої компетентності учнів з основ образотворчої грамоти.

Новим у навчальному матеріалі програми є ознайомлення (на пропедевтичному рівні) із основними жанрами образотворчого мистецтва (пейзаж, портрет, натюрморт, анімалістичний) та з роботою художника у театрі.

Крім того, програмою передбачено ознайомлення зі специфікою роботи графічними, живописними та іншими матеріалами й техніками; збагачення засобів композиційної організації площини, ускладнення палітри кольорів.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учнів
Тема 1. *У майстернях графіка та живописця* •“В гостях у художників”. Екскурсія або відео мандрівка до майстерні художника-графіка. Матеріали, інструменти та обладнання. •Вибір засобів виразності графіки для передавання форми та характеру поверхні зображуваних об’єктів та предметів. •Елементарне поняття про динамічну композицію. Передавання руху в природі графічними засобами. Значення кольору у графічних творах. •Мандрівка до майстерні художника-живописця. Матеріали, інструменти та обладнання. Актуалізація знань з основ кольорознавства (основні та похідні кольори, кольоровий спектр). •Поглиблення знань про колір як засіб вираження характеру й настрою. Кольорові контрасти. **•Споріднені кольори, гармонія споріднених кольорів. Кольорові відтінки.** •Свідомий вибір колірного вирішення. Технічні прийоми роботи гуашевими фарбами. •Технічні прийоми роботи акварельними фарбами. Акварель по-мокрому. Виконання швидких колірних замальовок асоціативного характеру. ***Орієнтовні тематичні завдання*** *(на вибір):* «Королівство Графіки», “Витівки принцеси Лінії”, “Які бувають дерева?” (радісне, сумне, сердите, хворе, старе і т.п.), “Вітер з гаєм розмовляє”, “Розбурхане море”, “Птахи відлітають”, “Дарунки осені”, “Серед поля мак розцвів”, “Дзвінкоголосий півник”, “Сонячні квіти”, “Осінь золотиста барвами горить”, “Схід сонця”, “Вечір на сопілці грає”, “Дощовий день” тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):*	***Учень/учениця милується та виражає емоційне ставлення*** *(мімікою, мовленнєвими й образотворчими засобами*): -до краси природи навколишнього світу та відображеної у творах графіки та живопису; ***розпізнає****:* -графічні та живописні твори; ***має елементарне уявлення****:* -про спосіб передачі руху в пейзажі; -споріднені кольори, кольорові контрасти та нюанси; -про особливості роботи акварельними фарбами в техніці“по-мокрому”; ***знає та називає****:* -головні виражальні засоби графіки та живопису; -основні матеріали та інструменти художника-графіка та живописця; ***розуміє та використовує на практиці:*** - колір у графічних творах; - колірне вирішення у живописних творах; -графічні та живописні матеріали й інструменти для створення практичного завдання; -як передавати рух у природі (вітер, хвилі) графічними засобами; -як користуватися палітрою; -як утворювати відповідно до задуму відтінки кольорів шляхом змішування фарб; -як передавати глибину простору шляхом загороджування об’єктів другого плану об’єктами першого плану; -як раціонально організовувати робоче місце та прибирати його; ***дотримується:*** -правил техніки безпеки при створенні творів графіки та живопису.

Простий та кольорові олівці, кулькові, гелеві ручки, воскові крейди, фломастери, коректор, гуашеві та акварельні фарби, пастель, кольоровий папір чи картон тощо. Гризайль, акварель "по-мокрому", монотипія з графічним доопрацюванням, інші графічні, живописні та змішані техніки.	
Тема 2. **У майстернях скульптора, архітектора і народних майстрів** •Мандрівка до майстерні художника-скульптора. Матеріали, інструменти та обладнання. Передача основної форми будови тварин у простих позах. •Виражальні можливості об'ємної та рельєфної форми. Відтворення фактури зображуваної поверхні. •Робоче місце архітектора.Матеріали, інструменти та обладнання художника-архітектора. •Порівняння форм, розмірів, пропорцій споруд. Створення різних за формою та характером будівель. •Робоче місце народних майстрів. Матеріали, інструменти та обладнання. Основні види декоративно-прикладного мистецтва. •Гончарство в Україні Основні види гончарного посуду, різноманітність форм. Узгодженість декору з формою. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* "Динозаври", "Африканські звірі", "Запишався наш павич", "Гарна хатка", "Палац Снігової королеви", "Смарагдове місто", "Найкращий виріб гончара" (глечик, декоративна тарілка), "Куманець", "Бородатий Морозенко", "Новорічний сувенір", "Різдвяний янгол", ,,Готуємось до свята" *(групові та колективна форма роботи)* тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Пластилін, глина, солоне тісто, картонна основа (для роботи у рельєфі), гуаш, акварель, олівці, фломастери, кулькові та гелеві ручки;	***Учень/учениця милується та виражає емоційне ставлення*** *(образотворчими та мовленнєвими засобами, мімікою*) ***до:*** -краси творів скульптури та архітектури; -рукотворної краси предметів побуту; ***розпізнає****:* -твори скульптури, архітектури та декоративно-прикладного мистецтва; ***знає та називає:*** -види скульптури (кругла та рельєф), декоративно-прикладного мистецтва (художня кераміка, вишивка, ткацтво, художня обробка металу та дерева, художній розпис, писанкарство); -основні види гончарного посуду (глечик, куманець, горщик, миска); ***розуміє та пояснює:*** -виражальні можливості об'ємної та рельєфної форми у скульптурі; -значення орнаментальних композицій у декоративно-прикладному мистецтві; ***має елементарне уявлення про:*** -творчість скульптора, архітектора, народних майстрів; ***уміє:*** -ліпити різними способами, досягаючи кінцевої мети; -передавати у практичній роботі основні форми будови тіла тварин, спостерігаючи за їх розміром; -узгоджувати декоративне оздоблення з формою предмета; -раціонально організовувати робоче місце та прибирати його; ***дотримується:*** -правил техніки безпеки при створенні скульптурних, архітектурних та декоративно-

білий, кольоровий папір чи картон, папір у клітинку, нитки, тканина, фольга, картонні коробочки, різні підручні матеріали тощо. Ліплення, аплікація (з подальшим доопрацюванням фломастером, кульковою ручкою), колаж.	прикладних творів.
Узагальнення - 1 год	
Тема 3. *В гостях у художників: пейзажиста, аніміаліста, портретиста, майстра натюрморту* •Ознайомлення з основними жанрами образотворчого мистецтва (на пропедевтичному рівні); • Пейзаж. Відтворення плановості розміщення об'єктів у просторі шляхом загороджування. •Передавання глибини простору за допомогою кольору при створенні уявного краєвиду. •Анімалістичний жанр та його особливості. Розвиток навичок малювання тварин (звірів, птахів, комах), знання їх елементарної будови. •Відтворення характерних особливостей силуету тварин у русі (на початковому рівні). •Портрет у різних видах образотворчого мистецтва. ***•Актуалізація знань про елементарну будову фігури людини. Зображення людини у русі.*** •Натюрморт як жанр образотворчого мистецтва. Особливості виділення головного в композиції. •Натюрморт з натури. Композиція з неживих предметів (квіти у вазі, овочі, фрукти, шкільне приладдя тощо). ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* "Зимова казка", "Яким буває море?", "Подорож у гори", "Загадкова країна" *(групові та колективна форма роботи)*, "Світ комах", "Снігурі", "Вірні друзі людини", "Портрет казкового персонажу", "Моя мама (бабуся, тато, брат тощо)", "Танцівниця", "Спортсмен", "Натюрморт за уявою", "Вербові котики", "Квітуча гілочка у вазі" тощо.	***Учень/учениця виражає емоційне ставлення*** *(образотворчими та мовленнєвими засобами, мімікою):* -до творів образотворчого мистецтва різних за жанрами, застосовуючи найпростіші поняття та терміни; ***має уявлення про:*** -основні жанри образотворчого мистецтва: пейзаж (краєвид), портрет, натюрморт, анімалістичний; -особливості будови звірів, птахів, комах; ***уміє*** *(за допомогою вчителя):* -класифікувати твори мистецтва за жанрами; -раціонально заповнювати робочу поверхню аркуша (кольором тла, зображенням фігур та інших елементів композиції); -передавати об'єкти у просторі шляхом загороджування та глибину простору за допомогою насиченості кольору при створенні пейзажу та натюрморту; -відтворювати характерні особливості силуетів тварин у русі; -зображати фігуру людини в русі; -виділяти головне у композиції (розміром, розміщенням, кольоровим та тональним контрастом); ***свідомо обирає:*** -матеріали та інструменти, відомі художні техніки для створення роботи відповідного жанру; -лінію горизонту відповідно до задуманої композиції при створенні пейзажу; ***володіє:*** -умінням раціонально організовувати робоче

Матеріали та техніка виконання *(на вибір):* Гуаш, акварель, пастель, фломастери, воскові крейди, глина пластилін, солоне тісто, папір білий, кольоровий, тонований тощо. Монотипія, аплікація, колаж (з використанням різнофактурної тканини, кольорових вирізок із поліграфічної продукції), ліплення, паперопластика, графічні, живописні та змішані техніки.	місце; ***дотримується:*** -правил безпечного користування матеріалами та інструментами при виконанні практичних вправ та художньо-творчих завдань.
Тема 4. *Улюблені сюжети в мистецтві. Художник і театр* •Побутові теми у творах мистецтва. Поглиблення умінь у створенні багатофігурної композиції. •Зображення тварин та людей в ілюстраціях до казок. Передача індивідуальної характеристики казкового персонажа. •Знайомство з художниками театру, з елементами сценографії (декорації, сцена тощо) та їх призначенням. •Значення форми, кольору, декору у створенні виразних театральних масок. •Роль костюма в розкритті образу театрального героя. Узгодження форми (деталей одягу) з декором. •Різновиди ляльок в театрі та мультиплікації. Конструювання лялькового персонажу. •Використання простої шрифтової композиції під час створення ескізу театральної афіші. •Передавання святкового настрою за допомогою кольору та декору у тематичній композиції. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* “Веселе свято”, “Спортивні ігри”, “Чудесний хор”, ілюстрації до казок (“Кіт у чоботях”, “Дюймовочка”, “Івасик-Телесик” тощо), “Образ дитячого театру”, “Театральна маска”, “Костюм театрального героя”, “Костюм до образу Квітки”, “Персонаж лялькового театру”, “Пальцева голівка”, “Афіша до дитячої вистави”, “На арені цирку (клоуни, жонглери, дресирувальники, фокусники, акробати)” *(індивідуальна, групова та*	***Учень/учениця аналізує й інтерпретує*** *(на елементарному рівні та при підтримці вчителя/вчительки):* -живописні та графічні твори на теми побуту; ***висловлює елементарні судження:*** -про ілюстрацію як малюнок до літературного твору; -про значення терміну “композиція” та роль ескізу у створенні композиції; ***має елементарне уявлення про:*** -професію художників у театрі (декоратор, костюмер, гример тощо); -оздоблення одягу (театрального, національного та ін.) декором (вишивкою, аплікацією тощо); ***уміє*** *(на елементарному рівні та за допомогою вчителя/вчтельки):* -створювати багатофігурну композицію; -виділяти головне в композиції (розміром, розміщенням, кольором, контрастом); -передавати образність, характер маски засобами паперопластики; -передавати індивідуальні характеристики героїв казок через особливості зовнішніх ознак та одягу; -створювати на основі елементарних прийомів трансформації паперу напівоб’ємні декоративні образи-маски (за умови поетапного керівництва вчителя). -узгоджувати просту шрифтову композицію з малюнком; -передавати святковий настрій у тематичній композиції за допомогою кольору та декору; ***дотримується:*** -правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами, ножицями,

колективна форми роботи) тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Гуаш, акварель, олівці, фломастери, кулькові та гелеві ручки, воскові крейди, пастель, пластилін, солоне тісто; білий, кольоровий папір, картон, підручні матеріали тощо. Аплікація, колаж (з використанням тканини, кольорових вирізок із поліграфічної продукції), ліплення, об'ємна паперопластика (на основі простих геометричних тіл), графічні, живописні та змішані техніки.	клеєм; ***володіє:*** -навичками раціональної організації робочого місця; -елементарними навичками роботи в колективі.
Узагальнення - 2 год	

4 клас. Художній образ в мистецтві

35 годин (1 година на тиждень, із них 3 год – резервний час)

Провідною лінією програми 4 класу є поняття "художній образ", його тлумачення на пропедевтичному рівні. Учні повинні отримати чітке уявлення про способи створення художнього образу в різних видах образотворчого мистецтва.

Велика увага у програмі приділяється особливостям створення фантастичного (казкового) та реалістичного образу, а також різниці між декоративною та реалістичною манерою зображення.

У 4 класі розширюється коло відомостей про основні жанри образотворчого мистецтва (пейзаж, портрет, натюрморт, анімалістичний), вдосконалюються навички створювати (на елементарному рівні) сюжетно-тематичні картини.

Велика увага у програмі приділяється ознайомленню з художніми традиціями рідного краю, розширюється коло відомостей про деякі осередки народних художніх промислів України.

Програмою передбачено узагальнення вивченого протягом 1-3 класу, формування в учнів системи знань з основ образотворчої грамоти та цілісного художнього бачення світу.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учнів
Тема 1. *Художній образ у графіці, живописі та скульптурі* • Поняття про художній образ в мистецтві. Способи створення художнього образу в різних видах образотворчого мистецтва. •Створення художнього образу за допомогою графічних засобів виразності: ліній, штрихів, крапок, плям. •Значення вибору графічної техніки для створення виразного художнього образу. •Поглиблення знань про колір як засіб виразності живопису. Створення засобами	***Учень/учениця милується і виявляє*** *(мовленнєвими та образотворчими засобами):* -емоційне ставлення до краси в природі та в мистецтві; -прагнення до власної художньо-творчої праці; ***Висловлює власну думку:*** -про художній образ в мистецтві; ***вживає****(за допомогою учителя):* -у спілкуванні з приводу мистецтва спеціальну термінологію (контраст, нюанс, фактура тощо);

кольору певного за характером образу. •Значення вибору живописної техніки для створення виразного художнього образу. •Поглиблення знань про скульптуру, її види. Особливості створення художнього образу в об'ємі. •Незвичайні матеріали художника-скульптора. Створення казкового образу з природних матеріалів (або інших за вибором). ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* "Спогади про літо", "Могутні сосни", "Природні стихії", "Осінній натюрморт", "Кольорові Пори року", "Наснився мені рожевий сон", "Синій туман", "Мелодія осені", "Екзотичний птах", "Карнавал тварин", "Мешканці лісу", тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Олівці, фломастери, ручки, гуаш, акварель, папір білий та кольоровий, картон, глина, пластилін, солоне тісто, природні матеріали тощо. Графічні, живописні та змішані техніки, гратографія, гризайль, малюнок гумкою, монотипія, ліплення, конструювання з природних матеріалів.	***має уявлення про:*** -основні виражальні засоби графіки (лінія, штрих, крапка, пляма), живопису (колір), скульптури (об'єм, фактура); ***називає:*** -види скульптури (кругла, рельєф); ***спостерігає та порівнює:*** -різницю між круглою скульптурою та рельєфом; між скульптурним зображенням та живописним (графічним); ***описує й інтерпретує*** *(на елементарному рівні та при підтримці вчителя/вчительки):* -твори живопису, графіки, скульптури; ***уміє:*** -створювати виразні художні образи на площині за допомогою графічних та живописних матеріалів; -змішувати фарби на палітрі, досягаючи необхідних відтінків кольору; -створювати художній образ в об'ємі зручним способом ліплення; ***дотримується правил:*** -техніки безпеки при роботі з різними художніми матеріалами та інструментами.
Тема 2. *Художній образ у декоративно-прикладному мистецтві, архітектурі та дизайні* •Відмінність декоративної манери зображення від реалістичної. Особливості декоративного образу (на прикладах творів народних майстрів Опішні, Косова, Києва, Вінниці тощо). •Ознайомлення з українським народним мистецтвом петриківського розпису. Композиційне та колірне рішення творів петриківських майстрів. •Народне мистецтво витинанки. Витинанки прості і складені. Значення осі	***Учень/учениця спостерігає, милується та визначає*** *(мовленнєвими та образотворчими засобами):* -особливості художньо-образної мови творів народних майстрів (глиняної іграшки, кераміки, петриківського розпису); ***описує й інтерпретує*** *(на елементарному рівні та при підтримці вчителя):* -народні твори декоративно-прикладного мистецтва; - зразки мистецтва архітектури; ***має елементарне уявлення про:*** -основні народні промисли України; - техніку, основні елементи та композиційні особливості петриківського розпису; -значення форми та декору у творах декоративно-ужиткового мистецтва; -залежність форми будівлі від призначення; -способи й прийоми конструювання з паперу; -прийоми написання слів (чисел) пензлем (паличкою, пальцем);

симетрії при створенні витинанки. •Архітектура як будівельне мистецтво. Образ будівлі, її призначення. Створення на основі асоціацій образу казкового будинку. • Дизайн та художнє конструювання. Створення художнього образу в техніках паперопластики, орігамі. •Ознайомлення зі шрифтом. Введення слів та чисел у декоративну композицію. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* “Світ народної іграшки”, “Тепло опішнянської кераміки”, “Косівські передзвони”, “Казкова квітка Петриківки”, “Вазонова композиція”, “Чарівний палац”, “Будинок для казкового персонажа (пекаря, музиканта тощо)”, “Годинник казкового героя”, “Веселий ліхтарик”, “Незвичайний транспорт”, “Святкова листівка”, “Новорічне панно” *(групові чи колективна форма роботи)* тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Гуаш, акварель, фломастери, ручки, маркери, папір білий, кольоровий, картон, тканина, глина, пластилін, солоне тісто тощо. Аплікація, колаж, ліплення, конструювання, орігамі, паперопластика, змішані техніки.	***знає:*** -різницю між конструктивним та пластичним способом ліплення; ***уміє*** *(на елементарному рівні):* -створювати виразну, цілісну декоративну форму (на площині та в об’ємі); -створювати декоративну композицію, використовуючи елементи петриківського, косівського, опішнянського розписів; -створювати декоративно-орнаментальну композицію з уведенням слів і чисел; ***дотримується правил:*** -техніки безпеки при роботі з різними художніми матеріалами та інструментами; ***прагне:*** -прикрашати середовище власною художньою працею.
Узагальнення ***- 1 год***	
Тема 3. *Образи природи, тварин, людей у мистецтві* •Зображення явищ природи, глибини простору в пейзажі. Засоби створення художнього образу у пейзажі. Свідомий вибір формату, положення аркуша, межі зламу простору (вище, нижче на аркуші). •Пропедевтичні відомості про ілюзорне зближення паралельних горизонтальних ліній, що йдуть у глибину (річка, доріжка тощо). Передавання плановості відкритого простору за допомогою кольору та тону. •Актуалізація знань про колір як засіб вираження настрою у пейзажі. Усвідомлення залежності колірної гами від кольору неба. •Казкові звірі та істоти у творах	***Учень/учениця спостерігає, милується та виражає*** *(мімікою, мовленнєвими та образотворчими засобами):* -емоційне ставлення до краси навколишнього світу та відображеня його в художніх творах; ***використовує у спілкуванні:*** -мистецтвознавчі терміни і поняття (колірна гама, колорит, плани (передній, дальній); ***аналізує й інтерпретує*** *(на елементарному рівні та при підтримці вчителя\вчительки):* - пейзажі (стан і настрій природи, колорит, роль кольору у передачі настрою); -тематичний зміст пейзажів, портретів та анімалістичних картин; ***має уявлення про:*** -передавання плановості відкритого простору за допомогою кольору, тону, деталізації; -ілюзорне зближення паралельних ліній,

образотворчого мистецтва. Трансформація форми як засіб створення фантастичного образу. •Фантастичні та реалістичні образи в мистецтві. Ознайомлення з графічною технікою штампування. Виготовлення кліше (картон, гумка, морква, картопля). •Виражальні засоби під час створення образів фантастичних істот за мотивами творів народних художників. •Образи тварин у творах художників-анімалістів. Поняття "пропорції", "динаміка", "статика". Зображення фігури тварини (на площині чи в об'ємі) у статичному або динамічному станах. •Портрет як художній образ. Засоби створення виразного портрету казкового образу. •Зображення людини у статичному та динамічному станах. ***Орієнтовні практичні****(на вибір):* "Невідома планета", "Караван у пустелі", "Подорож на Північ", "Морські фантазії", "Свято весняної природи", "Космічні прибульці", "Чудо-Юдо", "Фантастична істота", "Пташка щастя", "Мій чотирилапий друг", "Портрет козака (Котигорошка, Кирила Кожум'яки тощо)", "Жіночий казковий персонаж" (Снігова королева, Білосніжка тощо), "Веселі старти" *(групові чи колективна форма роботи)* тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Гуаш, акварель, туш, воскові крейди, олівці, фломастери, папір білий, кольоровий, тонований, картон, пластилін, глина, солоне	спрямованих у глибину відкритого простору (на елементарному рівні); -залежність колірної гами від освітлення; -особливості зображення голови (обличчя) людини і засоби створення виразного портретного образу; ***знає:*** -основні складові фігури людини; -відмінності у технічних прийомах роботи гуашевими та акварельними фарбами; ***уміє****:* -передавати стан природи за допомогою графічних і живописних засобів виразності; -відтворювати характерні особливості будови і пластичну виразність (витонченість або масивність тощо) фігури людини і тварин; -створювати зображення тварин та людей у русі; -використовувати прийоми трансформації паперу з метою створення виразного художнього образу; -раціонально, вправно і безпечно працювати з ножицями та іншим необхідним приладдям; ***дотримується правил:*** -техніки безпеки при роботі з різними художніми матеріалами та інструментами.

тісто тощо. Гратографія, плямографія, штампування, аплікація (з можливим доопрацюванням графічними матеріалами, витинанням), колаж, ліплення, графічні, живописні та змішані техніки.	
Тема 4. *Образ рідного краю у мистецтві* • Ознайомлення з художніми традиціями рідного краю. •Особливості природного середовища рідного міста (села). Розвиток спостережливості, зорової пам'яті, вміння сприймати красу природи рідного краю та відтворювати її на площині. •Особливості архітектури рідного міста (села). Важливість збереження пам'яток архітектури. Значення вибору формату для створення виразної врівноваженої композиції. •Зв'язок архітектури з природним середовищем. Уявлення про ландшафтну архітектуру. Вибір колірної гами, художньої техніки та манери зображення, визначення композиційного центру під час створення пейзажу. •Розширення уявлень про роботу художника-дизайнера. Ознайомлення з поняттям малих архітектурних форм (ліхтарі, альтанки, фонтани, лави тощо). •Різноманітність форм металевих виробів. Поняття про ковальське та ливарське мистецтво. Розвиток навичок створювати ажурні витинанки. •Поняття про оформлення вітрин як один з різновидів прикладного мистецтва. Прийоми групування предметів різних за розміром та кольором. •Створення святкового настрою за допомогою кольору та декору у багатоплановій тематичній композиції.	***Учень/учениця спостерігає, милується та виражає*** *(мімікою, мовленнєвими та образотворчими засобами):* -емойційне ставлення до краси рідного міста, села; ***розуміє*** *(за допомогою вчителя/вчительки):* -значення образотворчого мистецтва у житті людей; -важливість збереження пам'яток архітектури, історії, культури; -характер художніх образів мистецьких творів; інтерпретує їх (мовленнєвими та образотворчими засобами); -значення колірної гами, композиційних засобів і прийомів у передачі задуму автора; ***має уявлення про:*** -види і жанри образотворчого мистецтва, його взаємозв'язок з іншими мистецтвами; -основні виражальні засоби образотворчого мистецтва, інструменти, матеріали, художні техніки; -художні традиції рідного краю; - роботу художників-дизайнерів; ***уміє****:* -пояснити зміст творів образотворчого мистецтва, висловлювати естетичне ставлення до них; -застосовувати найпростіші поняття і терміни у процесі опису та оцінювання художніх творів; -втілювати особисті почуття та думки у власній практичні художній діяльності; -побачити (при спрямуванні вчителя/вчительки) недоліки у своїй роботі; виправити зауваження за допомогою вчителя; ***дотримується:*** -правил культури роботи, гігієни та техніки безпеки під час виконання завдань на уроці та у самостійній художньо-творчій роботі;

Орієнтовні практичні*(на вибір):* “Український рушничок”, “Мій рідний край”, “Неначе писанка село”, “Пам’ятки архітектури”, “Старовинна споруда”, “Парки, сквери, бульвари”, “Садки цвітуть”, “Чарівні ліхтарі”, „Веселий фонтан”, “Металеве мереживо міста (села)”, “Вітрини магазинів”, “Вулиця рідного села”, ”Святкове місто” *(групові та колективна форми роботи)*, “Україна – моя Батьківщина” тощо. ***Матеріали та техніка виконання*** *(на вибір):* Гуаш, акварель, пастель, туш, воскові крейди, вугіль, фломастери, маркери, ручки, папір білий, кольоровий або тонований, картон та інші різнофактурні матеріали тощо. Аплікація, колаж, витинанка, конструювання, паперопластика, графічні, живописні та змішані техніки.	***володіє:*** -навичками раціональної організації робочого місця; -елементарними навичками роботи в колективі.
Узагальнення - 2 год	

Орієнтовний перелік творів образотворчого мистецтва, рекомендованих для сприймання учнями

(додаток до програми №1)

Графіка

Бейхун С. (“Кінь”); **Боччоні У.** (“Лебеді”); **Брак Ж.** (“Голуби в польоті”); **Нольде Е. (**“Портрет голови рибалки”); **Пікасо П.** (“Ваза з квітами”, “Студія скульптора”); **Сеан Л.** (“Фігура з півнем”); **Спакал Л**. (“Циркові фургони”); **Спаццапан Л**. (“Кінь, що скаче”); **Адамович С.** (ілюстрації до твору М. Гоголя “Вечори на хуторі біля Диканьки”, цикли “У Седневі”, “Дерева”), **Базилевич А.** (“Еней”); **Білібін І.** (ілюстрації до “Казки про царя Султана”); **Ватагін В**. (“Рись”); **Гніздовський Я.** (“Бук”, “Кіт”, “Фламінго”, “Папороть”); **Дерегус М.** (“Вітер”); **Жук М.** (“Хризантеми”); **Караффа-Корбут С.** (ілюстрації до творів С. Васильченка “Чарівна книжка”, Л. Українки “Лісова пісня”, Т. Шевченка “Кобзар”); **Касіян В.** (“Дерева”); **Ковальчук В.** (ілюстрації до дитячих книжечок); **Конончук С.** (“Дерево кричить”); **Кульчицька О.** (“Верби взимку”, “Яблуньки”, “Буря над Адріатичним морем”, “Місяць на воді”; “Гуцульська забава”, “Вівці”, “Водяні лілії”); **Лебєдєв В.** (“Жирафа”); **Левицький Л.** (“Замріяна”); **Нарбут Г.** (ілюстрації до “Української абетки” та ін.); **Хейлік О.** (“Золоті ворота”, “Андріївська вулиця”); **Шевченко Т.** (“Хата батьків у с. Кирилівка”) та ін.

Живопис

Наскельний живопис в печерах Іспанії та Франції (“Бізони”, “Бики” та ін.); **Ван Гог** (“Море в Сен-Марі”, “Оливовий гай”, “Соняхи”, “Кипариси на тлі зоряного неба”); **Дега Е.** (“Танцівниці”, “Балерина”); **Леже Ф.** (“Будівельники”); **Малевич К.** (“Жниця”); **Марк Ф.** (“Рижі козулі”; “Синій кінь”); **Моне К.** (“Враження. Схід сонця”); **Пікасо П.** (“Хлопчик із собакою”, “Дівчинка на кулі”); **Сезан П.** (“Натюрморт”, “П’єро і Арлєкін”); **Синьяк П**. (“Порт з вітрильником”, “Сосна в Сен-Тропезе”); **Айвазовський І.** (“Ранок”, “Буря”, “Крижані гори”); **Андрущенко М.** (“Святий Миколай”); **Бойчук Т.** (“Біля яблуні”); **Бокшай Й.** (“Квітучі яблуні”); **Васнецов В.** (“Іван Царевич на сірому вовку”, “Килим-літак”, “Богатирі”, “Три царівни підземного царства”); **Гординський С.** (“Музики”); **Дейнека О.** (“На півдні”, “Лижники”); **Демцю М.** (“Човни”); **Добровольський Д.** (“Морозний ранок”, “Печерська Лавра. Зимовий ранок”); **Екстер О.** (“Саломея”); **Ерделі А.** (“Молодиця”, “Мукачевський замок”); **Ковжун П.** (“Натюрморт”); **Козак Е.** (“Ярмарок”); **Костанді К.** (“Бузок”); **Кравченко О.** (“Осінь”); **Кузнецов П.** (“Верблюди. Міраж”), **Кулішенко Ю.** (“Весна”, “Квітучий сад”, “Маки в Карпатах”), **Кульчицька О.** (“Дуб”, “В обіймах снігу”, “Верби після дощу”, “Автопортрет”, “Гуцулка Параня”, “Соняшники”, “Маки”, “Гуцульське весілля”, “У свято”); **Курилас О.** (“На Гуцульщині”); **Левицький М.** (“Бики при заході сонця”); **Левітан І.** (“Золота осінь”, “Весна. Велика вода”, “Березовий гай”); **Марчук І.** (“До сонця осінь нахилилась”); **Машков І**. (“Овочі і фрукти”, “Гарбуз”), **Мурашко О.** (“Дівчина в червоному капелюсі”); **Патик В.** (“Коровай”); **Приймаченко М.** (серії робіт “Дивні звірі” та “Квіти”); **Реріх М.** (“Заморські гості”, “Гімалаї”); **Рилов А.** (“У голубому просторі”); **Смольський Г.** (“Мій Космач”); **Татлін В.** (“Портрет художника”); **Труш І.** (“Сосна над морем”); **Шишкін І.** (“Серед долини рівної”, “На Півночі дикій”, “Корабельний гай”); **Шишко С.** (“Соняшники”, “Проліски”); **Шовкуненко О**. (“Повінь. Конча-Заспа”); **Яблонська Т.** (“Ранок”, “Зимовий день в Седневі”, “Молода матір”) та ін.

Скульптура

Єгипетська статуя писця Каї; **Тутмос** (“Нефертіті”); **Брак Ж.** (“Журавлеподібна птаха”); **Ватагін В. (**скульптурні зображення тварин); **Дзиндра М.** (“Музиканти”), **Єфімов І.** (“Кішка”); **Манцу Ж.** (“Дівчина, що стоїть”); **Крук Г.** “Бандурист”; **Нестеренко І.** “Юрій Змієборець” (рельєф); **Липовка І.** (“Олімпійський вогонь”); **О.Пінчук** (“Переможець”) та ін.

Декоративно-прикладне мистецтво

Давньогрецький вазопис; українські регіональні писанки, килими, рушники, вишивки, народний одяг та іграшка, приклади петриківського розпису; народна картина **“Козак Мамай”**; **Бахматюк О.** (керамічні вироби); **Білас М.** (“Лебеді материнства”, “Чотири пори року” – ткацтво); **Білокур К.** (“Квіти за тином”, “Сніданок”, “Богданівські яблука”); **Білоус Х.** (витинанки); **Кульчицька О.** (замальовки народного одягу та його елементів, килими, проекти вибійки та декоративних шпалер); **Муха М.** (“Павич”); **Панко Ф.** (“Павичі”); **Пата Т.** (“Птах на калині”, “Птахи у квітах”); **Приймаченко М.** (“Пава на хмелю”, “Соняшник життя”, “Зелений слон”); **Сколоздра І.** (“Чумацький шлях”, “Веснянки”, “Гуцульське мистецтво”, “Український гопак” – розпис на склі); **Собачко-Шостак Г.** (народний розпис); **Хома П.** (“Півник”, “Горлиця”, “Мамині квіти”); **Шкрібляк Ю.** (художнє дерево); та ін.

Архітектура

Єгипетські піраміди в Гізі; давньоримський Колізей; реконструкція Золотих воріт у Києві; замки, собори й палаци України та за кордоном; вежі Луцького та Острозького замків; дзвіниці соборів України; музеї народної архітектури і побуту; народне житло у різних історико-етнографічних районах України; "Ластівчине гніздо" у Гаспрі (Крим); Будинок з химерами в Києві; **Брейгель С.** ("Вавилонська вежа"), **Беклемішева І.** ("Кам'янець-Подільська фортеця"), **Вламінк М.** ("Архітектурний пейзаж"); **Дровняк Н.** ("Місто Криниця", "Автопортрет на фоні церкви"); **Кульчицька О.** ("Дерев'яні церкви", "Перемишль зі сторони Зясяння"); **Світославський С.** ("Вітряк"); **Сельський Р.** ("Селище Рибаче"); **П.Левченко** ("Вітрячок", "Українське село") та ін.

Інтернет-ресурси: на допомогу вчителю

(додаток до програми №2)

http://www.oko.kiev.ua – архітектура і краєзнавство України;

http://www.spadshina.com.ua – українська спадщина;

http://prostir.museum/ – музейний простір України;

http://namu.kiev.ua/ – Національний художній музей України;

http://honchar.org.ua/pro-muzey/ – Український центр народної культури "Музей Івана Гончара";

http://www.mundm.kiev.ua/–Національний музей українського народного декоративного мистецтва;

http://www.derev.org.ua/index.html – дерев'яні храми України;

http://hutsul.museum/ – Національний центр народного мистецтва Гуцульщини і Покуття;

http://www.artofukraine.com – сучасне мистецтво українських художників;

http://www.louvre.fr/llv/commun/home_flash.jsp – Лувр (Париж, Франція);

http://www.metmuseum.org – Метрополітен (Нью-Йорк, США);

http://www.hermitagemuseum.org/ – Ермітаж (Санкт-Петербург, Росія);

http://www.khm.at/ – Музей історії мистецтва (Відень);

http://smallbay.ru/default.html – Віртуальний музей живопису;

http://staratel.com/ – напрямки живопису;

http://www.abc-people.com/typework/paint/index.htm – мистецтво живопису, художники

http://artclassic.edu.ru/catalog.asp – колекція "Світова художня культура";

http://www.artclass.lviv.ua – журнал "Артклас", статті про мистецтво;

http://artdic.ru/index.htm – словник образотворчого мистецтва; художники;

http://www.brainart.ru/vocabulary/19/stil.php – словник по мистецтву і архітектурі.

Музичне мистецтво

навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 клас

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з музичного мистецтва для 1- 4 класів загальноосвітніх навчальних закладів розроблена відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти. Програма визначає концептуальні підходи до музичної освіти учнів початкових класів, конкретизує музично-освітні завдання, розподіляє художньо-педагогічний матеріал, враховує національні музично-педагогічні традиції та сучасні тенденції розвитку національної та світової музичної культури.

В основу програми покладено провідні положення сучасної музичної педагогіки, а саме: визначення мети загальної музичної освіти у широкому культурологічному контексті; підхід до сприймання музики як основи загальної музичної освіти; ставлення до музичного мистецтва як джерела і предмета духовного спілкування. Програмою передбачено неперервність і наступність завдань і змісту музичної освіти у початковій та основній школі; Варіативність її змісту та поліхудожність, що реалізується через встановлення зв'язків між музикою та іншими видами мистецтва.

Програма ґрунтується на таких **принципах** музичної педагогіки:

- орієнтації на духовний розвиток особистості засобами музичного мистецтва;
- зв'язку музики з життям;
- **опори на три типи музики – пісню, танець, марш;**
- активізації музичного мислення;
- єдності емоційного і свідомого, художнього і технічного;
- взаємодії мистецтв;
- особистісно-діяльнісного підходу, визнання самобутності й самоцінності особистості учня.

У програмі реалізовано ідею загальної музичної освіти учнів на основі української національної музичної культури як складника ***світової***. Її суть полягає у ставленні до музичного мистецтва як невід'ємної частини духовного життя народу; у зверненні до народної музичної творчості крізь призму її життєвих зв'язків із духовним, матеріальним та практичним світом людини; у розгляді української музичної культури в діалектичній єдності з музикою інших народів; у вивченні професійної музики крізь призму її фольклорних джерел; у розкритті естетичного змісту української народної і професійної музики на основі осягнення учнями суті й особливостей музичного мистецтва.

Мета і завдання музичної освіти учнів 1-4 класів зумовлені соціальними функціями музичного мистецтва, вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти.

Метою музичної освіти в початковій школі є формування основ музичної культури учнів як важливої і невід'ємної частини їхньої духовної культури, комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі сприймання й інтерпретації кращих зразків української та світової музичної культури, а також формування естетичного досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва**.** Ця мета конкретизується в основних **завданнях**, спрямованих на формування базових освітніх компетентностей та загальний естетичний розвиток учнів:

- введення учнів у світ добра й краси, відбитий у музичних творах, засвоєння ними початкових знань про особливості художньо-образної мови музичного мистецтва;
- розвиток чуттєво-емоційного сприйняття навколишнього світу крізь призму музичного мистецтва, прилучення учнів до животворного джерела людських почуттів і переживань, втілених у музиці;

• збагачення емоційно-естетичного досвіду учнів, підведення їх до осягнення художньо-образної суті музичного мистецтва в його найпростіших втіленнях;

• сприяння розвитку образного мислення, уяви, загальних та музичних здібностей учнів;

• формування здатності до різних видів активної музично-творчої діяльності, опанування елементарними практичними вміннями та навичками;

• формування універсальних (духовних, моральних, громадянських, естетичних) якостей творчої особистості;

• виховання ціннісного ставлення до музичного мистецтва.

Змістове наповнення програми передбачає формування в учнів світоглядних, ціннісно-орієнтаційних, навчально-пізнавальних, творчо-діяльнісних, комунікативних компетентностей, що досягається через сприймання та інтерпретацію творів народного і професійного музичного мистецтва, оволодіння досвідом художньо-практичної діяльності, розвиток творчих здібностей, потреби в міжособистісному спілкуванні та спілкуванні з творами музичного мистецтва.

Характеристика структури навчальної програми

В основу структури програми покладені різні грані музики як єдиного цілого. Програма має тематичну побудову, що дає змогу об'єднати різні види музичної діяльності учнів (сприймання музики, виконання, засвоєння необхідних музичних понять і термінів, елементарне музикування, інсценування пісень, ритмічна й пластична імпровізація, тощо) на одному уроці.

Зміст і послідовність тем визначаються необхідністю розвитку в учнів здатності до співпереживання тих почуттів і станів, що виражає музика; до осягнення художньо-образної суті музичного мистецтва у найпростіших виявах, засвоєння елементів музичної мови; можливостями усвідомлення зв'язків музики з життям, набуттям ними практичного досвіду. Уміннями сприймати, аналізувати і виконувати музику учні оволодівають у тісному зв'язку із засвоєнням конкретної теми.

Тематична побудова програми (заснована на музично-педагогічній концепції Д.Б.Кабалевського) пройшла у свій час багаторічну масову експериментальну перевірку в школах України і зарекомендувала себе як найбільш доцільна.

Теми програми мають не тільки навчальний, але й музично-естетичний характер і відкривають можливість досягнення цілісності та єдності навчального процесу не лише в межах одного уроку, але й протягом семестру, навчального року і всього навчального курсу.

Базова програма передбачає свободу творчості вчителя й можливості вибору ***традиційних та сучасних педагогічних методик (М. Лисенка, К. Орфа, Е.Жак-Далькроза, З. Кодая та інших).*** Тому у варіативних авторських концепціях назви навчальних тем, порядок та обсяг їх подання можуть бути іншими (за умови відповідності Державному стандарту). При цьому мають бути використані твори з орієнтовного або додаткового матеріалу для слухання і виконання.

Тематична структура програми

Клас
1 клас
Тема 1. Про що розповідає музика
Тема 2. Музика навколо нас
2 клас
Тема 1. Типи музики
Тема 2. Виражальне та зображальне в музиці
Тема 3. Основні музичні жанри
Тема 4. Мова музики
3 клас
Тема 1. Основні властивості музики: пісенність,

танцювальність, маршовість Тема 2. Інтонація Тема 3. Розвиток музики Тема 4. Музична форма
4 клас
Тема 1. Музика мого народу Тема 2. Музика єднає світ

Найважливішим завданням уроків музики в 1 класі є послідовне збагачення музичного досвіду дітей, виховання в них навичок сприймання ***і виконання*** музики; від якості цих занять значною мірою залежить музичний розвиток молодших школярів у наступних класах.

Зіставлення музичних, літературних і візуальних образів сприятиме поліхудожньому вихованню молодших школярів. Програма розкриває емоційний зміст музики, характер творів різноманітних жанрів; допомагає учням розпізнавати життєвий зміст музичних творів, виявляти в них ознаки зображальності; на доступних і захоплюючих зразках ознайомлює з виражально-зображальними засобами музичної мови, через залучення учнів до різноманітної музичної діяльності закладає основи елементарних виконавських умінь і навичок. Пропоновані програмою музичні твори є невеликими за обсягом, із яскравими музичними образами.

Зміст програми 2 класу вводить учнів у світ пісні, танцю і маршу як головних сфер музичної образності, що пронизують усю класичну та сучасну симфонічну й камерну, вокальну й інструментальну музику; поглиблює уявлення учнів про зв'язок музики з життям, допомагає усвідомити виражальні та зображальні можливості музики, осягнути виражальне значення елементів музичної мови, повніше пізнати внутрішній світ людини, відчути красу навколишнього світу.

Програма 3 класу підводить учнів до усвідомлення пісенності, танцювальності й маршовості як найважливіших властивостей музики, що виростають із пісні, танцю й маршу і роблять музику близькою, доступною й зрозумілою людям; дає уявлення про зв'язки музики з мовою, музичну інтонацію як основу музики і носія її життєвого змісту; про музичне мистецтво, що розгортається в звуковому потоці як розподілений у часі зміст; про будову музичного твору як обрану композитором форму втілення образного змісту.

Завдання програми 4 класу - допомогти учням відчути красу українського народного музичного мистецтва, осягнути інтонаційні особливості музики українського народу, спільні й відмінні риси народної та професійної творчості; відчути національну своєрідність, спільне й відмінне в музиці різних народів; підвести учнів до усвідомлення ролі музики як загальнолюдської мови, яка, не потребуючи перекладу, є зрозумілою для людей різник країн.

Особливості організації навчально-виховного процесу

Основні ідеї програми, її тематична побудова й змістовна наповненість визначили особливості організації музично-освітньої діяльності учнів.

Формування музичної культури учнів - основа уроку, його зміст, який може мати різне художньо-педагогічне втілення. Цілісність уроку досягається завдяки єдності всіх складових елементів, оскільки в основу його побудови мають бути покладені не різні види діяльності, а різні грані музики як цілісного явища. Це дає можливість вносити в урок будь-які контрасти, необхідні для підтримування уваги учнів, створювати атмосферу творчої зацікавленості, узгоджувати матеріал програми з рівнем розвитку учнів.

Тематизм програми передбачає творчість учителя, який може вносити корективи щодо репертуару **(у межах 50%),** використовуючи додатковий та етнорегіональний матеріал з аналогічними художньо-педагогічними якостями. Критеріями відбору музичного матеріалу є

його художня цінність і захопленість для учнів, педагогічна доцільність (чогось навчати), виховна значимість (сприяти вихованню моральних ідеалів і естетичного смаку).

Тематична структура програми створює умови для досягнення цілісності уроку, єдності всіх його складових елементів, оскільки в основу цієї структури покладено не різні види діяльності учнів, а різні грані музики як єдиного цілого.

Відповідно до концепції Д.Кабалевського, проблема сприйняття музики не пов'язується з жодним окремим видом діяльності. Активне сприйняття музики – основа музичного виховання в цілому, усіх його ланок. Підхід до музичного сприймання як основи музичної освіти учнів виводить на перший план завдання аналізу й інтерпретації музичних творів. Емоційне сприйняття музики, роздуми про неї, втілення образного змісту у виконанні створюють можливість оволодівати прийомами порівняння, аналізу, узагальнення, класифікації різних явищ музичного мистецтва. Поглиблення сприймання у власне музичну сферу має відбуватися природним шляхом – від комплексного жанрово-ситуативного враження до диференційованого сприймання музичних творів. Музичне сприймання як основа всіх інших видів музичної діяльності, у цій діяльності й розвивається, забезпечуючи загальний музичний розвиток учнів.

Музичний репертуар програми не прив'язаний до «видів діяльності», а поданий з метою розкриття навчальної теми. Водночас, у центрі уваги вчителя має бути музичний твір, сприйняття (осягнення) якого припускає спів (хоровий, ансамблевий, сольний), пластичне інтонування, музично-ритмічні рухи, гру на дитячих музичних інструментах, ігрове чотирируччя, інсценування пісень, казок, музичних «програмних» творів у контексті навчальної теми.

У програмі особливе місце відводиться хоровому співу, природному способові вираження естетичних почуттів. Навчання співу має бути тісно пов'язане з розвитком музичних здібностей і сприяти активному, зацікавленому й творчому ставленню учнів до музики. *Творча діяльність* учнів може виявлятися в розмірковуваннях про музику, в імпровізації пісенних мелодій (мовній, вокальній, ритмічній, пластичній), створенні нескладних мотивів, інсценуванні сюжетів пісень, складенні елементарних танців, темброво-ритмічних супроводів, у малюнках, доборі музичних колекцій для домашньої фонотеки тощо.

Передбачене програмою *виконання музично-ритмічних рухів*, спрямованих на пластичне вираження змісту музики (пластичне інтонування, вільне диригування, танцювальні рухи, крокування, „гра" на уявних музичних інструментах тощо), має розвивати музичні здібності учнів, їхню здатність емоційно й свідомо сприймати музику. Однією з форм виконавської діяльності учнів запропоновано *гру на елементарних музичних інструментах,* що сприятиме розвиткові музичного слуху, уміння розрізняти ритмічні, темброві та динамічні особливості звучання.

Основним видом домашніх завдань із предмета мають бути завдання слухати музику в оточуючому середовищі і розповідати про свої враження на уроках. Доцільно рекомендувати учням слухати і дивитися протягом тижня певні музично-пізнавальні радіо- і телепередачі.

Реалізації завдань навчальної програми сприятиме позаурочне спілкування учнів із музикою: участь у музично-виховних заходах, роботі музичних гуртків, відвідування концертів і спектаклів для дітей, домашнє музикування тощо.

1 клас

Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
Тема 1. Про що розповідає музика Музика в житті людини. Правила співу та слухання музики. Композитор, виконавець,	***Учень/учениця має уявлення про:*** музику як мистецтво, що розповідає про життя, почуття людей і навколишній світ

слухач. Особливості музичних звуків (високі й низькі, довгі та короткі, гучні й тихі). Музика вокальна та інструментальна. Забарвлення звучання голосу людини та музичних інструментів. Різновиди музичних інструментів. Українські народні інструменти: бандура, сопілка, бубон, особливості їх звучання. Розмаїття українських народних пісень (колискові, щедрівки). Народний танець. Особливості українських народних танців (гопак, козачок, аркан). Основні поняття і терміни: *мелодія, супровід, темп, пульс, ритм, пісня (народна, колискова), заспів, приспів, композитор.*	мовою звуків; вокальну та інструментальну музику; музичні звуки (високі й низькі, довгі та короткі, гучні й тихі), окремі музичні інструменти; *розпізнає:* характер музики; *уміє:* на елементарному рівні висловлювати враження від музичних творів, передавати у виконанні настрій і характер музики; рухами відтворювати пульс та ритмічний рисунок мелодії; *розрізняє на слух:* звучання окремих музичних інструментів; вокальну та інструментальну музику; *називає:* інструментальні твори та пісні, що звучали у класі; зіставляє за допомогою вчителя/вчительки життєвий зміст, настрій та характер музичних творів; *розуміє визначення понять:* композитор, виконавець. слухач, мелодія, супровід, пісня, колискова тощо; *дотримується правил:* поведінки в музичному класі, слухання музики та співу, елементарного музикування.
<u>Виконавська і творча діяльність</u> Виконання пісень різного емоційного змісту і характеру. Створення простих ритмічних супроводів до пісень і танців. Пластичне інтонування і дитяча гра, виконання ритмічно-танцювальних рухів. Музикування на дитячих музичних інструментах. Виконання пісень «у ролях» з елементами інсценування; застосування простих прийомів імпровізації: вокальної, ритмічної, пластичної.	
<u>Орієнтовний матеріал для сприймання</u> **В.Подвала. „Музичні загадки”; М. Дремлюга. „Ведмежатко в**	

лісі”; Д.Кабалевський. „Клоуни”, “Нова лялька”; Л.Колодуб. „Лялька співає”; І. Беркович. “Українська мелодія”; В.Косенко. “Дощик” (І ч.); М.Парцхаладзе. “Осінній дощик”; Й.-С. Бах “Волинка”; В.Косенко. “Пасторальна”, Я. Степовий. “Колискова”; українські народні колискові пісні (на вибір учителя); Р. Шуман. «Дід Мороз»; українські троїсті музики (на вибір учителя). «Танок із шаблями» А.Хачатуряна.	
<u>Додатковий матеріал для сприймання</u> В.Косенко. “Не хочуть купити ведмедика”, “Купили ведмедика”; Е. Гріг. “Пташка”; “Похід гномів”; С. Майкапар. “У садочку”; Й.-С..Бах. “Менует”; М. Сільванський. Полька ”Комарики”, ”Сумна пісня”; українські народні пісні (на вибір учителя); гуцульські наспіви. С.Прокоф’єв "Прогулянка", "Хода коників", Й-С. Бах "Жарт", П.Чайковський "Вальс" із балету "Спляча красуня". Пісні про школу на вибір; укр. нар. пісні і танці (гопак, колискові, троїсті музики тощо); „Жовтень. Осіння пісня”; В.А.Моцарт. „Менует”; Л.Бетховен „Весело-сумно”, Л.Ревуцький „Колискова”; укр. нар. пісні і танці („Метелиця” та ін., троїсті музики, колядки та щедрівки за вибором); Е.Гріг. „Пташка”; В.Сокальський. „Пташка”; „Зайчик дражнить ведмедика”; М.Коваль „Вовк і семеро козенят” (фрагменти); музика з мульт- і кінофільмів - «Дитячий альбом» П.Чайковського	
<u>орієнтовний матеріал для виконання</u> М.Андреєва. «Музична луна»; Н.Май. «Перший дзвоник»; українські народні пісні «Ой до нори, мишко», “Ходить гарбуз по городу”; А.Філіпенко. «Гарний танець гопачок»; “Щедрівочка щедрувала”. Збірник "Майбутнім зіронькам", Ю.Дерський	
<u>Додатковий матеріал для виконання</u> **М.Дремлюга. “Ми йдемо сьогодні в клас”; Б.Фільц. “Дзвенять дзвінки”; Т.Димань. “Пісня скрипаля”; М.Шуть. «До школи»; В.Верменич. “Веселі чобітки”; Т.Жупанин.**	

“Черевички нові маєм”; А.Філіпенко. “Берізка”; З.Левіна. “Що нам осінь принесе?”; А.Мігай. “Дощик”; В. Гребенюк. “Осінь”; українська народна пісня «Ой єсть в лісі калина»; Л.Дичко. «Ромен-цвіт»; О.Янушкевич. «Пісня про зарядку»; О.Юдахіна. «Слон і скрипочка»; А.Басова. “Дід Мороз”; А.Філіпенко. “Узяла лисичка скрипку“; “Новорічна”, “То сніжинки, мов пушинки”; П.Майборода. “Новорічна нескінченна”; колядка “Коляд, коляд, колядниця”. Українські народні поспівки та пісні („Сів шпак”, „Ходить квочка”, „Ходить гарбуз по городу” та ін.); латиська народна пісня „Ой я, жу-жу”; М.Ведмедеря. „Намалюю Україну”; В.Верменич. „Калинова пісня”; А.Арутюнов. „Осінь”; І.Кишко. „Рідний край”; М.Ведмедеря. „Півникове горе”, „Танцювали зайчики”; Л. Загрудний. „Сніжок”, „Щедрівка”; В.Верменич. „Запросини Діда Мороза”; колядки та щедрівки („Щедрик” та ін. за вибором); пісні з мультфільмів (на вибір).	
<u>Матеріал для музикування та виконання в русі</u> **українські народні танці “Гопак”, “Козачок”; А.Філіпенко. „Гра з ведмежатком”, „Паровоз”; українська народна пісня в обробці Я.Степового „Плескаємо-тупаємо”; Б.Фільц. Пісня-гра «Ми у лісі були»; В.Верховинець. Пісні-ігри “Ведмедик і лісові звірята”, українські народні пісні „Галя по садочку ходила”, «Голубка», “Два півники”, М. Шуть. “Веселі нотки”; Я.Степовий. «Діти колом стоять»; В.Верховинець. Пісня-гра „Зробим коло”, українські народні пісні “Печу, печу хлібчик”, „Ой Василю-Василечку”, український народний танець “Метелиця”, таночки "Якщо весело живеться - роби так", «Подоляночка".**	

Тема 2. Музика навколо нас Значення музики в житті людини. Музика народна та композиторська. Пісенність, танцювальність, маршовість. Народна музика рідного краю. Українські народні пісні і танці (гопак, козачок, метелиця, аркан). *Танці народів Європи.*Втілення в музиці дитячих образів: іграшки та забави; музика в мультиплікації; світ казкових образів у творах композиторів. Природа в музиці. Виразність музичних інструментів у створенні різноманітних характерів і настроїв музики. Основні поняття і терміни: *танець, марш, народна пісня.*	*Учень/учениця має уявлення про:* музику як мистецтво, що розповідає про життя людей і навколишній світ мовою звуків; народну і композиторську музику; окремі музичні інструменти; способи гри на дитячих музичних інструментах; українські народні пісні, найвідоміші танці; музичні казкові образи; *спостерігає:* за змінами настрою і характеру музичних творів; *розпізнає:* життєвий зміст музики; *уміє:* виразно співати; пластичними рухами передавати емоційний зміст і характер музичних творів; висловлювати власні враження про музичні твори; *розрізняє на слух:* вокальну та інструментальну музику; яскраво виражені пісенні, танцювальні, маршові твори або інтонації; *називає:* окремі українські народні пісні і танці, окремі музичні інструменти; музичні твори, що звучали у класі; *порівнює (за допомогою вчителя):* настрій і характер нескладних музичних творів; *наводить приклади:* музичних творів, що звучали у класі; *пояснює:* значення термінів, які використовуються на уроці; *дотримується правил:* **поведінки в музичному класі, слухання музики та співу; елементарного музикування**
<u>Виконавська і творча діяльність</u> Виконання пісень різного емоційного змісту і характеру. Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців. Пластичне інтонування і дитяча гра, виконання ритмічно-танцювальних рухів. Музикування на дитячих музичних інструментах. Виконання пісень «у ролях» з елементами інсценування,	

застосування простих прийомів імпровізації: вокальної, ритмічної, пластичної	
Орієнтовний матеріал для сприймання В.Сильвестров. «Марш»; М.Глінка. “Полька”, П.Чайковський. “Танець феї Драже”, “Пісня жайворонка”, Л.Ревуцький. «Колискова»; П.Чайковський. “Баба Яга”, В. Косенко. “За метеликом”, Е. Гріг „Навесні”, «Метелик»; С.Прокоф‘єв. “Ходить місяць над лугами”; В.Сокальський. “Пташка”; В.Барвінський. “Сонечко”;. Б.Фільц. “Бабусина казка”; М. Скорик. «Народний танець» (із фортепіанного циклу «Дитячий альбом»). С.Прокоф’єв "Марш".	
Додатковий матеріал для сприймання П. Чайковський. “Старовинна французька пісенька” “Полька», «Вальс»; Є.Юцевич. «Марш»; Л.Бетховен. Екосез до мажор; Г.Сасько. „Метелики над квітами”, „Перший пролісок”; українські народні пісні (на вибір учителя); М.Сільванський. Музична казка «Івасик-Телесик»; М. Леонтовича “Гра в зайчика”, “Женчичок-бренчичок”, “Мак”; К.Стеценко. “Вечірня пісня”; С. Майкапар. «Весною»; С. Прокоф'єв. «Вечір»; П. Чайковський. «Вальс»; В. Косенко. «Казка»; українські троїсті музики (на вибір учителя). Українські народні пісні, веснянки за вибором; танці України і народів світу (козачок, полька, вальс тощо); П.Чайковський. „Дитячий альбом” („Старовинна французька пісенька”, „Вальс” та ін. за вибором); Д.Кабалевський. „Три кити”; С.Прокоф’єв. „Марш”, „Вальс” із балету „Попелюшка”; Є.Юцевич. „Марш”; В.Сильвестров. „Марш”; М.Глінка. „Полька”; М.Лисенко. Пісня Лисички з опери „Коза-дереза”; В.Барвінський. „Сонечко”; Й.Штраус. Вальс „Весняні голоси” (фрагмент); музика у виконанні окремих музичних інструментів, ансамблю сопілкарів, троїстих музик, різних видів оркестрів (обр. укр. нар. мелодій та фрагменти творів за вибором); В.А.Моцарт. „Маленька нічна музика” (фрагмент); П.Чайковський. „Пісня без слів”, „Баба-яга”, „Вальс квітів”; К.Сен-Санс. „Лебідь”, „Слон”; Ф.Шопен. „Полонез” або ін. фортепіанні мініатюри; А.Вівальді. „Літо” (фрагмент концерта у скрипковому й органному виконанні). Й.Брамс "Угорський танок №5"	
Орієнтовний матеріал для виконання Леся Горова “Зима”, Марія Бурмака – Альбом	

“Для дітей”, Ганна Чубач “Черепаха Аха-Аха”. “Я люблю у лузі квіти”, “Не може заснути малюк”. Б.Фільц. “Морозець”; Я.Степовий. “Сніжинки”, М.Завалішина. “Ми любимо весну”; О.Янушкевич. «Мама і я»; Т.Жупанин. “Рання бджілка”; А.Філіпенко. “Зацвіла в долині”, Я.Степовий. “Щебетала пташечка”.	
Додатковий матеріал для виконання В. Биченко. «Зима»; Р. Кудашева. «Ялинка»; М. Ведмедеря. “На що схожа доброта? ”; Ю.Рожавська. „Весняночка”; В.Верменич. „Іде весна”; О.Білаш. “Калачі”; І.Кириліна. „Засмутилось кошеня”; А.Філіпенко. «Біля мами гарно нам»; В. Гребенюк. «Маленькі наші ноги»; Ж.Колодуб. „Пісенька каченят”; українські народні пісні «Ой минула вже зима», «Іди, іди, дощику»; Б.Фільц. „Вийшли дітоньки на луг”; В.Таловиря. “Принесла тепло весна”, “Чалапає дощик”; українські народні пісні “Сопілка”, “Край долини мак”; О.Білаш. “Фіолетові заграви”, “Непосида”; М.Рожко. “Літній піснеграй”. Українські народні пісні „Вийди, вийди, сонечко”, „Корольок”, „Два півники” та ін.; А.Філіпенко. „Ой заграйте, дударики”, „Зяблик”; М.Ведмедеря. „Козачата”; М.Лисенко. Пісня Лисички (з опери „Коза-дереза”); А.Павлюк. „Святковий хоровод”; Т.Попатенко. „Пісенька про пісеньку”; В.Іванников. „Наша мама”; В.Верменич. „Повертайся, ластівко”; білоруська нар. пісня „Савка та Гришка”; М.Ведмедеря. „Моя сопілка”, „Віночок”; Ю.Михайленко. „Грає весснонька!”	
Матеріал для музикування та виконання в русі Український народний танець “Аркан”; Е. Сіліньш. «Поїзд»; М. Назарець. “Кіт і мишка”; українська народна пісня “Танок мишей”; А.Вієру. „Кішка і собака”, „Мавпочка”; українські народні пісні “Вийди, вийди, сонечко», «Ой прийшла весна», “Подоляночка”; українські веснянки “Чижик”, «Жайвір прилетів», “Кривий танець”; Н. Май. “Кап-кап”, “Виглядаєм сонечко”; пісні-ігри “Іде, іде дід, дід”, „Іди, іди, дощику”; В.Верховинець. Пісня-гра «Гоп-гоп». Танці "Льонок","Коровай", "Дід і баба", "Город", танці народів світу.	

2 КЛАС	
Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
Тема 1. Типи музики **Роль композиторів, виконавців і слухачів у створенні, виконанні та слуханні музики. Виражальні засоби, інтонаційні особливості, відмінності в характері музики маршу, пісні, танцю. Різновиди маршів, пісень, танців. Життєві обставини, за яких звучать марші, пісні, танці. Поєднання елементів різних типів музики в одному творі. Народна пісня у композиторській творчості. Основні поняття і терміни: *пісня, танець, марш, композитор,виконавець, слухач.***	***Учень/учениця має уявлення про:*** **Пісню, танець, марш та виражальні засоби** *спостерігає:* за змінами настрою у творі; *розрізняє на слух:* маршевість, пісенність, танцювальність у музичних творах; *розуміє:* зміст музичних творів, які звучали у класі; *орієнтується у поняттях:* композитор, виконавець, слухач *усвідомлює:* роль композитора, виконавця, слухача у створенні, виконанні та сприйманні музики; *уміє:* визначати настрій і характер музичних творів різних типів; виразно виконувати пісні; виражати характер і настрій музики в пластичних рухах; грати на елементарних музичних інструментах; створювати простий ритмічний супровід до пісень; ***дотримується правил:*** **поведінки у класі;** **слухання музики, співу;** елементарного музикування.
<u>Виконавська і творча діяльність</u>	

Виконання пісень різного емоційного змісту і характеру. Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців. Пластичне інтонування характеру музики, виконання ритмічно-танцювальних рухів. Музикування на дитячих музичних інструментах, перкусіях та ритмових паличках. Залучення учнів/учениць до оцінки якості співу (власного чи ровесників та ровесниць).	
<u>Орієнтовний матеріал для сприймання</u> **“Три варіанти маршу”;С.Рахманінов. “Італійська полька”; Є.Адамцевич. “Запорізький марш”; Д.Кабалевський. Д.Шостакович. „Вальс-жарт”; Д.Кабалевський. “Танець молодого бегемота”; Л.Бетховен. “Бабак”; українська народна пісня в обробці Я.Степового “Лугом іду”; Б.Фільц. “Коломийка”, “Лемківська пісня”;**	
<u>Додатковий матеріал для сприймання</u> **В.Сільвестров. „Марш”; С.Чернецький. «Зустрічний марш»; М.Степаненко. „Танок”; В.Дяченко. „Лялька танцює”; К.Дебюссі. «Колискова для слона»; Г.Гладков. „Колискова”; П.Чайковський. „Пісня без слів”; українська народна пісня „Гей, не дивуйте”; Ю.Щуровський. «Українська мелодія».** Українські народні пісні й танці, троїсті музики („Козачок” та ін. на вибір); В.Подвала „Музичні загадки”; П.Чайковський. „Дитячий альбом” (пісенні, танцювальні та маршові твори за вибором); Я.Степовий „Колискова”; М.Сільванський „Сумна пісня”, „Комарики”, „Пташка і кицька”; М.Мусоргський. „Гопак” з опери „Сорочинський ярмарок”; П.Чайковський. „Вальс квітів”, „Іспанський	

танець”, „Марш” із балету „Лускунчик”; Ю.Щуровський „Вечір у степу”; С.Прокоф’єв. „Дощ і веселка”, „Вечір”; М.Степаненко. „Про звірів” (твори за вибором); М.Лисенко. „Коза-дереза” (фрагмент).	
<u>Орієнтовний матеріал для виконання</u> **українська народна пісня „Журавель”; Ф.Колесса. “Школяр”; А.Філіпенко. “Веселий музикант”; Д.Кабалевський. Поспівки «Бім-бом», «В нашім класі»; А.Філіпенко.“Ой заграйте, дударики”.**	
<u>Додатковий матеріал для виконання</u> **Г.Китастий. “Дитяча молитва”; М.Гайворонський. „Мово рідна”; українські народні пісні „Ой на горі жито”; К.Мясков. «Лісові барабанщики»; О.Білаш. “Горіховий дощ”, “Нічний гість”;** **Українські народні пісні („Диби-диби”, Ой, ходила дівчина бережком” та ін.); М.Чембержі. „До побачення, літо”; Ф.Колеса. „Школяр”; М.Катричко. „Два єноти вчили ноти”; французька народна пісня „Пастуша пісня”; В.Гребенюк. „Осінь”; А.Островський. „До, ре, мі, фа, соль...”; пісні з мультфільмів (на вибір).**	
<u>Матеріал для музикування та виконання в русі</u> Українські народні пісні «Женчичок-бренчичок»; В.Верховинець. Пісні-ігри „Діти і ведмідь”, „Цить, не плач”; „Йшла лисичка по стежинці” (поспівка); С.Рахманінов. “Італійська полька”; українська народна пісня «Дощик»; М.Красєв. „Зайчики”; Троїсті музики (на вибір учителя). В. Верховинець "Диби-диби".	
Тема 2. Виражальне та зображальне в музиці	***Учень/учениця має уявлення про:***

Життя – джерело музичного мистецтва. Виражальні та зображальні можливості музики. Вираження музикою внутрішнього світу людини (її характеру, настроїв, почуттів, думок). Мова і музика. Зображення музикою різноманітних рухів, певних життєвих подій, картин природи, звукових сигналів тощо. Музика як мистецтво вираження, в якому зображальні деталі відіграють другорядну роль. Основні поняття і терміни: *динаміка, вокальна та інструментальна музика.*	життя як джерело музичного мистецтва; виражальні та зображальні можливості музики; спільні та відмінні риси між мовою і музикою; *спостерігає:* настрій та характер музичного твору; *розуміє:* різницю між виражальними та зображальними можливостями музики; зміст музичних творів, які звучали у класі; *користується:* необхідною музичною термінологією; *пояснює:* своє враження від музики; *порівнює (за допомогою вчителя/вчительки):* музичні твори, знаходить в них спільне і відмінне; *уміє:* визначати емоційний зміст музичних творів, висловлювати свої враження від них; виразно виконувати пісні; оцінювати спів власний та однокласників/однокласниць; виражати характер і настрій музики у пластичних рухах; ***дотримується правил:*** **поведінки у класі;** **слухання музики, співу;** елементарного музикування.
<u>Виконавська і творча діяльність</u> **Виконання пісень різного емоційного змісту і характеру. Пластичне інтонування музики, виконання ритмічно-танцювальних рухів. Музикування на дитячих музичних інструментах. Залучення учнів до оцінки якості співу (власного чи ровесників).**	
<u>Орієнтовний матеріал для сприймання</u>	

Л.Бетховен. “Весела. Сумна”, Марш; українська народна пісня в обробці М. Леонтовича “Дударик”; Д.Кабалевський. “Три подружки”, „Монтер”; М.Глінка. «Попутна пісня»; М.Римський-Корсаков. “Політ джмеля” з опери “Казка про царя Салтана”; Е.Гріг. “Ранок” із сюїти “Пер Гюнт”; А.Мігай. ”Зимонька-зима”. М. Мусоргський "Картинки з виставки", П. Чайковський "Баба Яга", "Фея Драже" ..	
Додатковий матеріал для сприймання **П.Чайковський. «Ранкові роздуми»; М. Лисенко. “Враження від радісного дня”; Р. Шуман. “Перша втрата”, «Зима»; В.Дяченко. „Сердитий гном”, В.Самійленко. „Танцювальна”; М. Сільванський. “Пташка і кицька”; М.Завалишина. „Заводне мишеня”; М. Сільванський. „Світанок”.** М.Римський-Корсаков. „Політ джмеля”, „Море” (фрагменти); В.Барвінський. „Горобчик”, „Зайчик”; В.Косенко. „Не хочуть купити ведмедика”, „Купили ведмедика”; Й.С.Бах. „Волинка”; Г.Свиридов. „Дощик”; Ф.Шуберт. „Музичний момент”; М.Шух. „Приємний настрій”; українські колядки, щедрівки за вибором.	
Орієнтовний матеріал для виконання **Поспівка «В нашім класі»; білоруська народна пісня “Перепілонька”; Поспівка «Дзвонить дзвінок»; О.Лобова. “Колискова школі”; О.Антоняк. «Як складається пісенька»; А.Житкевич. «Семеро гномів»; М.Шуть. “Сонечко зійшло”;українська щедрівка “Ой сивая тая зозуленька”. "Два єноти вчили ноти" М. Катричка**	

Додатковий матеріал для виконання **Д.Кабалевський «Різні діти»; В.Лепешко. „Поспішай до школи”; А.Мігай. «Колискова»»;.білоруська народна пісня „Савка і Гришка”; Б.Гірський. „Зайчик”; Українські народні пісні в обробці Я.Степового “Зима і Весна”, „Зайчик”, „Господарство”; М.Завалишина. „Кіт”; О.Білаш. “Окунці-стрибунці”; І.Кириліна. „Розгнівалась на літо зима”; українська народна пісня „Ой хто, хто Миколая любить”; Є.Карпенко. “Морозище”; Т.Димань. “Наколядуйте, діти, доброти”; Б.Фільц. «Під Новий рік». "Ходить по землі Святий Миколай" Слова, музика Лесі Соболевської** бразильська народна пісня „Потяг”; В.Попович. „Зійшов місяць”; М.Ведмедеря. „Різдво”; Т.Попатенко. „Щеня і кошеня”; пісні з мультфільмів, колядки, щедрівки (за вибором). "Зимонька" муз. К.Мяскова, сл. Г.Бойка.	
Матеріал для музикування та виконання в русі Пісня-гра «Бім-бом»**;** Троїсті музики (на вибір учителя/учительки); українські народні пісні-ігри „Зайчику”, „Козлик”, „Не сварітеся”, „Старий горобейко”, ”Мишка та кіт”, «Соловеєчку, сватку, сватку»; Д.Кабалевський. „Карусель”; В.Верховинець. Пісня-гра „Щебетали горобці”.	
Тема 3. Основні музичні жанри ***Музична мова як виразник образного змісту творів різних жанрів. Зв’язок музики з іншими видами мистецтва. Дитяча опера. Втілення характерів казкових персонажів у творах різних жанрів. Основні поняття і терміни: п’єса, ансамбль, хор, опера, інструментальний концерт, мюзикл.***	***Учень/учениця має уявлення про:*** оперу, балет, мюзикл, симфонічний оркестр, інструментальний концерт, *спостерігає:* за змінами настроїв у музичному творі; *називає:* музичні твори, що звучали у класі, та їх авторів; *порівнює:* музичні твори, знаходить у них спільне і відмінне; *розуміє:*

	визначення понять: п’єса, опера, балет, мюзикл концерт, ансамбль, оркестр, хор тощо; зміст музичних творів, які звучали у класі; роль музичної мови як виразника образного змісту твору; *пояснює* належність твору до певного жанру; *вміє:* визначати емоційний зміст музичних творів, висловлювати враження від них; висловлювати власне ставлення до музичних творів; виразно виконувати пісні, теми персонажів дитячих опер; оцінювати спів власний та однокласників; *користується:* музичною термінологією (у межах програмового матеріалу); ***дотримується правил:*** **поведінки у класі; слухання музики, співу;** елементарного музикування
<u>Виконавська і творча діяльність</u> **Виконання пісень і тем персонажів дитячих сучасних опер та мюзиклів різного емоційного змісту і характеру. Участь у виконанні фрагменту дитячої опери або мюзиклу з елементами театралізації. Пластичне інтонування характеру музики, виконання ритмічно-танцювальних рухів. Залучення учнів до оцінки якості співу (власного чи ровесників).**	
<u>Орієнтовний матеріал для сприймання</u> ***Українські щедрівки і колядки у виконанні народних хорів України; С.Прокоф‘єв. Вальс із балету “Попелюшка” (фрагмент), сцена з балету “Попелюшка”; П.Чайковський. „Неаполітанська пісенька” (фортепіано), „Неаполітанський танець” із балету „Лебедине озеро”; П.Чайковський. “Танець маленьких лебедів”***	

(фортепіанна п‘єса), українська народна пісня “Журавель”; український народний танок “Козачок”; І.Беркович. Другий концерт для фортепіано з оркестром (II ч., фрагмент); Ж.Бізе. Марш Тореадора з опери «Кармен»; М.Завалишина. “Пісенька друзів” із опери “Коли друзі є”; Сцени з дитячого мюзиклу “Кицин Дім” (С. Бедусенко)	
<u>Додатковий матеріал для сприймання</u> **М.Сільванський. „Їжачок і соловейко”; П.Чайковський. Марш; «Вальс снігових пластівців» із балету “Лускунчик”, Л.Дичко. «Весна» з дитячої кантати «Пори року», М.Лисенко. Фрагменти з опери «Зима і Весна»- К. Стеценко. Опера “Лисичка, Котик і Півник”.** Українські веснянки, заклички, троїсті музики за вибором; Р.Шуман. „Зимою”, „Мелодія”; М.Коваль. „Вовк і семеро козенят”, К.Стеценко. „Лисичка, Котик і Півник” (фрагменти дитячих опер за вибором); Моцарт „Хліб з маслом”; Е Гріг. „Танець Анітри” із сюїти „Пер Гюнт”; Й.Гайдн. Симфонії „Сюрприз”, „Годинник” (фрагменти); Ритмова пісня-гра “Обвісана”.	
<u>Орієнтовний матеріал для виконання</u> Марія Бурмака “Хлопчик Помогай”, Леонід Ямковський “Тьоп-Шльоп”, “Мавпа Мавпі Говорила” М.Коваль. Хор “Семеро козенят”, хор «Цілий день співаєм, граєм», теми Мами-кози і козенят із опери “Вовк і семеро козенят”; українські народні пісні „Гарний танець гопачок”, Л.Дичко. «Весна». Муз. А. Філіпенка, сл. Г. Бойка "Соловейко"	
<u>Додатковий матеріал для виконання</u> Б.Фільц. „Скоро сонечко пригріє”; І.Кириліна. “Про сіамського кота”; українська веснянка “Кривий танець”; Я.Степовий. „Зима і весна”; Н.Рубальська «У перші дні весни»; Ю. Михайленко. «Про матусю»; М.Чембержі. “Колискова для мами”; В. Іванников. “Найкраща”; О.Колодуб. “Вишиванка”; А.Кос-	

Анатольський. „Берізонька”. Українські народні пісні „Танок”, Ой єсть в лісі калина” та ін., веснянки та заклички за вибором; В.Рамм. „Крижана гора”; М.Ведмедеря. „Наша мова”, „Веснянка”; П.Козицький. „А вже красне сонечко”; Я.Дубравін. „Крапельки”; В.Верменич. „Вишиванка”.	
Матеріал для музикування та виконання в русі Українська народна пісня „Горобейко і сестричка”; В.Верховинець. Пісня-гра „Сонечко» українські веснянки: “Просо”; “Огірочки”, “Льон”, “Мак”; М.Коваль. Теми та сцени з опери “Кицин Дім”.	
Тема 4. Мова музики ***Музична мова як виразник образного змісту твору. Елементи музичної мови (мелодія, ритм, метр, лад, темп, тембр, динаміка, регістр тощо). Роль мелодії і супроводу в музичних творах та їх зв’язок із характером музики. Пісенність, танцювальність і маршовість в інструментальних творах. Симфонічна казка як поєднання елементів літературного твору і музики. Інструменти симфонічного оркестру. Основні музичні поняття і терміни: мелодія, супровід, ритм, метр, темп, тембр, динаміка, регістр.***	***Учень/учениця має уявлення про:*** особливості музичної мови, її елементи; роль та значення мелодії і супроводу в музичних творах; зв’язок між мелодією і характером музики; *порівнює:* мову музичних творів, знаходить у ній спільне і відмінне; *висловлює:* власне ставлення до змісту музичних творів; *розуміє:* залежність емоційного змісту музики від музичної мови; роль і значення основних засобів музичної виразності: мелодії, супроводу, ритму, *вміє:* розрізняти окремі елементи музичної мови; виявляти пісенність, танцювальність, маршовість в інструментальних творах; оцінювати спів власний та однокласників/однокласниць; *виразно виконує:* пісні, дотримуючись основних правил співу; *користується:* музичною термінологією (у межах програмового матеріалу); *дотримується правил:* поведінки у класі, на концерті, в театрі.
<u>Виконавська і творча діяльність</u> **Виконання пісень різного емоційного**	

змісту, характеру і будови. Пластичне інтонування характеру музики, виконання ритмічно-танцювальних рухів. Інсценування пісні-гри. Залучення учнів до оцінки якості співу (власного чи ровесників/ровесниць).	
Орієнтовний матеріал для сприймання Л.Бетховен. «Бабак», «Весела. Сумна»; П.Чайковський. "Кіт у чоботях і Біла кицька" з балету "Спляча красуня", Танець із кубками з балету «Лебедине озеро»; Р.Шуман. «Перша втрата»; К.Мясковський. «Ніби вальс»; Л.Бетховен. Тема з варіаціями; Ж.Бізе. Марш хлопчиків з опери «Кармен»; Б.Фільц**.** **"**Закарпатська новелета № 3 (фрагмент)"; С.Прокоф'єв. Симфонічна казка "Петя і Вовк" (основні теми).	
Додатковий матеріал для сприймання **Українські троїсті музики (на вибором учителя); П.Чайковський. «Пісня жайворонка»; Б.Фільц. "Закарпатська новелета" №4 (фрагмент);** Л.Бетховен. „Бабак"; П.Чайковський. „Пісня жайворонка"; А.Хачатурян. „Дитячий альбом" (на вибір); М. Шух. „Весняні передзвони"; А.Рубінштейн. „Мелодія"; М.Степаненко. „Дитячий зошит" (за вибором); Е.Гріг. „У печері гірського короля"; М.Глінка. „Попутна"; М.Сільванський. „Світанок", „Ніч на річці"; К.Сен-Санс. «Карнавал тварин» (»Слони», «Золоті рибки», «Королівський марш лева» та інші).	
Орієнтовний матеріал для виконання українська народна пісня "А продай, бабусю, бичка"; українська веснянка "Розлилися води"; українська народна пісня в обробці М.Дремлюги. "Як діждемо літа"; Д.Кабалевський. «Гра в гостей»; .А.Мігай. "Зелений світ"; А.Кос-Анатольський. „Чабанець".	
Додаткові твори для виконання Українські народні пісні "Пчілка", "Ой ходила	

дівчина бережком”; українські веснянки “Ой ти, красна весно”, “Катерина і Василь”, “Вербовая дощечка”; В.Верменич. “Калинова пісня”; О.Лобова. “Лине музика літа”; А.Житкевич. «Сопілочка з бузини». Пісні сучасних українскіх авторів (на вибір учителя з репертуару дитячих колективів). Українські народні пісні „Ой, минула вже зима”, веснянки та заклички за вибором; А.Філіпенко. „Зацвіла в долині”, „Соловейко”; Б.Савельєв. „Пограємо в луну”; Н.Рубальська. „Різні барви у природи”; І.Арсєєв. „Гра в слова”; М.Катричко. „Сійся, сійся, дощику”; В.Гребенюк. „Кущ калини”; І.Тучак. „Рідний край”; пісні з мультфільмів (за вибором).	
Матеріал для музикування та виконання у русі Я.Степовий. „Засмучений зайчик”; українські веснянки „А вже красне сонечко”, “Соловеєчку, сватку. сватку”, “Травка-муравка”; В.Верховинець. Пісні-ігри „Гляньте, діточки малі”, ”Ой чого ти, метелику”; Д.Височковська. “Потанцюймо з нами”; А.Житкевич. «Чобітки мої червоні».	
3 КЛАС	
Тема 1. Основні властивості музики Пісенність як особливість музики, проникнутої співучістю, мелодійністю, але не обов’язково призначеної для співу. Танцювальність як особливість музики, пронизаної танцювальними ритмами, але не обов’язково призначеної для танців. Маршовість як особливість музики, пройнятої маршовими ритмами, під яку не обов’язково крокувати. Пісенно-маршова і пісенно-танцювальна музика. Пісенність, танцювальність і маршовість в українській народній музиці і композиторських творах. Поняття про увертюру. Основні поняття і терміни: *пісенність, танцювальність, маршовість, увертюра, танцювальна пісня, пісня-марш.*	***Учень/учениця має уявлення про:*** пісенність, танцювальність і маршовість як властивості музики; пісенність як особливість музики, не обов’язково призначеної для співу; танцювальність як особливість музики, не обов’язково призначеної для танців; маршовість як особливість музики, під яку не обов’язково крокувати; *вміє:* диференціювати звуковий потік, виділяти у творах елементи пісенності, танцювальності й маршовості; оцінювати спів власний та однокласників; *порівнює:* жанрові ознаки музичних творів, знаходить у них спільнейі відмінне; *називає:* музичні твори, що звучали у класі, та їх авторів/авторок; *висловлює:* власне ставлення до змісту музичних творів; *виразно виконує:* пісні, дотримуючись основних правил співу; *користується:*

	музичною термінологією (у межах програмового матеріалу); *дотримується правил:* поведінки у класі, на концерті, в театрі; **слухання музики, співу.**
Виконавська і творча діяльність **Виконання пісень різного емоційного змісту і характеру. Складання виконавського плану пісень. Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців. Пластичне інтонування і виконання ритмічно-танцювальних рухів. Залучення учнів/учениць до виконання канонів, оцінювання якості співу (власного чи ровесників/ровесниць). Музикування на дитячих музичних інструментах.**	
Орієнтовний матеріал для сприймання **Ж. Бізе. Увертюра до опери "Кармен"; Р.Щедрін. «Ніч», «Золоті рибки», «Цар Горох» із балету «Горбоконик»; Ф. Шопен. Полонез ля мажор; Е.Гріг. «Ранок» із сюїти "Пер Гюнт"; Л.Дичко. «Осінь» із дитячої кантати «Пори року». М.Глінка. «Арагонська хота»; Л.Бетховен. Мелодія з III ч. симфонії № 5; Ф. Шопен. Прелюдії № 7, 20.**	
Додатковий матеріал для сприймання **М.Дремлюга. «Лірична пісня»; . Ж.Колодуб. Гуцульський танець; П.Чайковський. „Танець із кубками" з балету „Лебедине озеро".** Українські народні пісні (колискові, думи та ін.), їх хорові й інструментальні обробки, пісні у виконанні видатних співаків; танцювальна музика різних народів за вибором; М.Вербицький. Державний гімн України; В.А.Моцарт. „Менует" з „Маленької нічної	

музики”; Ф.Шуберт. Вальс сі мінор, „Військовий марш”; П.Чайковський. „Баркарола”, „Осіння пісня”, „Дитячий альбом” (пісенні, танцювальні, маршові п’єси); Й.Штраус. „Казки Віденського лісу”, „Марш”; Ж.Бізе. „Марш тореадора”, „Циганський танець” із опери „Кармен”; А.Хачатурян. „Адажіо” з балету „Гаяне”; Ф.Мендельсон. „Весільний марш”.	
<u>Оріснтовний матеріал для виконання</u> **Леся Горова “Всі ми потрібні”, “Відчинилося життя”, “Музика звучить”. українська народна пісня в обробці В. Косенка «Ой на горі жита много»; Т.Попатенко. „Шпачок прощається”; Л.Дичко. «Пісня про гарний настрій»;**	
<u>Додатковий матеріал для виконання</u> **Я.Степовий. “Літо минулося”; О.Янушкевич. „Ми літо пам’ятаєм”; С.Файнтух. „Люба, рідна Україно”; Д.Львов-Компанієць. «Дружать діти всієї кулі»; Н..Май. „Дощик”; М.Шуть. «Журавлик»; О.Білаш «Пшениченька»; М.Ведмедеря. „Родинне тепло”; О.Янушкевич. «Я малюю мрію»;** Українські народні пісні „Раз, два, три, чотири”, „Ой ходить сон”, „Їхав козак за Дунай” та ін.; В.Лепешко. „Поспішай до школи”; Р.Паулс. „Кашалотик”; О.Антоняк. „Як складається пісенька?”; М.Старокадомський. „Любитель-рибалка”; А.Житкевич. „Семеро гномів”; О.Зозуля. „Осінь”; З.Компанієць. „Пісенька горобчика”; пісні з мультфільмів (на вибір).	
<u>Матеріал для музикування та виконання в русі</u> В.Верховинець. Пісні-ігри „Летів горобейчик”, Я.Степовий. „Вправи з хустинками”; українська народна пісня „Гарний танець гопачок”, Л.Соболевська. „Котячий регтайм”; М.Глінка. «Арагонська хота»; В.Верховинець. Пісня-гра «Шевчик», Р.Щедрін. «Цар Горох» із балету «Горбоконик». Танці різних народів.	

Тема 2. Інтонація Спільність розмовної і музичної мов (посилення і послаблення звучання, чергування сильних і слабких часток, смислові наголоси, паузи). Запитальні, стверджувальні, окличні інтонації в мові та музиці. Інтонація скоромовки. Ритмічні інтонації. Інтонація як основа музики. Імпровізація. Емоційна виразність музичних інтонацій. Вплив тембру на яскравість інтонації. Основні поняття: *інтонація, музична інтонація, імпровізація.*	***Учень/учениця має уявлення про:*** спільність розмовної і музичної мов; музичну інтонацію як основу музики; ритмічні інтонації; вплив тембру на яскравість інтонації; *порівнює:* запитальні, стверджувальні, окличні інтонації, інтонацію скоромовки в мові та музиці; *вміє:* виявляти характерні інтонації оцінювати спів власний та однокласників/однокласниць; *називає:* музичні твори, що звучали у класі, та їх авторів; *висловлює:* власне ставлення до змісту музичних творів; *виразно виконує:* пісні, дотримуючись основних правил співу; роль у пісні-грі; *користується:* музичною термінологією (у межах програмового матеріалу); *дотримується правил:* поведінки у класі, на концерті, в театрі; **слухання музики, співу.**
Виконавська і творча діяльність Виконання пісень різного змісту і характеру. Пластичне інтонування і виконання ритмічно-танцювальних рухів. Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців. Проведення рольових музичних ігор. Інсценування пісень. Участь в обрядах щедрування і колядування.	
Орієнтовний матеріал для сприймання **С. Прокоф'єв. "Базіка"; Е. Гріг. "Весільний день у Трольхаугені"; В. Косенко. „Гумореска"; Д. Кабалевський. "Три подружки"; В. Кирейко. "Награші Лукаша" з опери "Лісова пісня"; М. Римський-Корсаков. "Три чуда" з опери «Казка про царя Салтана»; українська**	

народна пісня в обробці М. Леонтовича "Гра в зайчика"; Л.Дичко. «Зима» з дитячої кантати «Пори року».	
Додатковий матеріал для сприймання **Ф.Шуберт. „Музичний момент"; Ю.Щуровський. „Розповідь старого кобзаря"; Ж.Колодуб. „Принц і принцеса"; М.Степаненко. „Про звірів"(за вибором учителя); Г.Сасько. „Льодовий палац Снігової королеви"; М.Леонтович. „Щедрик".** В.Косенко. „Пасторальна", „Колискова"; Я.Степовий. „Колискова"; М.Глінка. Марш Чорномора з опери „Руслан і Людмила"; М.Лисенко. Дума Кобзаря з опери „Тарас Бульба"; Ф.Шуберт. „В путь", „Форель"; Р.Щедрін. „Пустотливі частівки"; К.В.Глюк. „Мелодія"; Ж.Массне. „Елегія"; М.Лисенко. Календарно-обрядові пісні з опери „Зима і Весна"; колядки, щедрівки за вибором.	
Орієнтовний матеріал для виконання **Швейцарська народна пісня «Зозулька»; Т.Попатенко. «Щеня і кошеня», «Шпачок прощається»; українська щедрівка «Добрий вечір тобі, пане Господарю!»;**	
Додаткові твори для виконання Д.Кабалевський. «Найважче»; М.Назарець. «Їжачок»; А.Мігай. «Господар і діти»; І Кириліна. „Засмутилось кошеня"; І.Шамо. «Зима»; М.Чембержі. «Новорічне свято»; ". Т.Димань. «Колядочка»; Л.Дичко. «Снігуронька»; українські народні пісні "Свято Миколая", «Йордань»; українська щедрівка „Павочка ходить"; українська колядка "Весело співайте". Українські народні пісні „Грицю, Грицю, до роботи", „Господарство" та ін.; В.Маник. „Солодка земля"; М.Ведмедеря. „Україна"; О.Лобова. „Колискова школі"; І.Островерхий. „Ой, щедрівко"; Л.Ященко. „Новорічна	

пісенька”; Ю.Чичков. „Що новий приносить рік?”; колядки, щедрівки, пісні з мультфільмів (на вибір).	
Матеріал для музикування та виконання в русі О.Лазаренко. „Гра з дзвіночками”; українська народна гра «Коза»; білоруська народна пісня «Перепілонька»; Ю.Шутко. „Гра зі скакалкою”; А.Бобир. „Метелиця”.	
Тема 3. Розвиток музики Музика як мистецтво, що не існує без розвитку. Розвиток музики як процес відображення почуттів, настроїв, думок людини в їх динаміці та якісному перетворенні. Способи розвитку музики: виконавські, динамічні, жанрові, мелодичні, темпові, темброві. Виконавське рішення музичного твору. Сюжетний розвиток. Інтонаційно-мелодичний розвиток. Варіаційний розвиток. Жанровий розвиток. Ладовий розвиток. Прийоми симфонічного розвитку. Багатогранність розвитку музики. Обряди зустрічі весни. Народні пісні-веснянки. Основні поняття і терміни: *розвиток музики, прийоми розвитку, жанр, лад (мажор, мінор).*	***Учень/учениця має уявлення про:*** музику як мистецтво, що не існує без розвитку; прийоми розвитку музики; сюжетний розвиток; інтонаційно-мелодичний розвиток; варіаційний розвиток; жанровий розвиток; ладовий розвиток; прийоми симфонічного розвитку; *порівнює:* різні прийоми розвитку музики; *називає:* музичні твори, що звучали у класі, та їх авторів/авторок; *висловлює:* власне ставлення до змісту музичних творів; *вміє:* оцінювати спів власний та однокласників/однокласниць; *виразно виконує:* пісні, дотримуючись основних правил співу; *користується:* музичною термінологією (у межах програмового матеріалу); *дотримується правил:* поведінки у класі, на концерті, в театрі; **слухання музики, співу.**
Виконавська і творча діяльність **Виконання пісень різного змісту і характеру. Пластичне інтонування і виконання ритмічно-танцювальних рухів. Створення темброво-ритмічних**	

супроводів до пісень і танців. Інсценування пісень. Імпровізація мелодій на тексти лічилок, забавлянок, дражнилок тощо.	
Орієнтовний матеріал для сприймання Ф.Шуберт. Марш; Р.Щедрін. «Купання в котлах» із балету «Горбоконик»; . М. Лисенко. Хор “А вже весна” з опери “Зима і весна”; П.Чайковський. Фінал IV симфонії (фрагмент); М.Завадський. «Шумка»; Ф.Шуберт. Вальс. Алегрето; Е. Гріг. “Навесні”; Е. Гріг. “У печері гірського короля”.	
Додатковий матеріал для сприймання **Г.Сасько. „Весняний дощик”; К.Віленський „Весняночка”; К.М’ясков. «Український танець»; Ф.Шопен. Вальси (на вибір учителя/учительки). дует Одарки і Карася з опери "Запорожець за Дунаєм",. М. де-Фалья "Танець вогню"; М.Мусоргський - Ніч на Лисій горі (Фрагмент); О.Бородін "Половецькі танці", М.Равель "Болеро".** Ф.Шопен. Мазурки до мажор, ля мінор, сі-бемоль мажор, Полонез ля мажор; Й.Брамс. „Угорський танець” (за вибором); Й.С.Бах. „Менует”; Т.Альбіноні. „Адажіо”; С.Рахманінов. „Італійська полька”; Д.Шостакович. „Вальс-жарт”; М.Завадський. „Українська шумка”; А.Коломієць. „Український танок”, „Балетна сценка”; Г.Татарченко. „Гей, ви, козаченьки”; П.Майборода. Марш („Засвіт встали козаченьки”).	
Орієнтовний матеріал для виконання Л. Кніппер. “Чому ведмідь взимку спить”; І. Арсєєв. “Гра в слова”; українська народна пісня “Грицю, Грицю, до роботи”; російська народна пісня «У полі береза стояла»; М.Катричко. «Подарунок мамі»; Т.Димань. «Писанка».	
Додатковий матеріал для виконання Т.Шутенко. „Вальс сніжинок”; В Сокальський.	

“Голочка”; М.Катричко. „Одуд дудочку зробив”; М. Рожко. “Добра казка”; В.Дем’янишин. „Пісенька про вишеньку”. Українські народні пісні, веснянки, заклички („Щебетала пташечка”, „Подоляночка”, „Вийшли в поле косарі” та ін.); Л.Кніпер. „Чому ведмідь взимку спить”; А.Житкевич. „Чобітки мої червоні”; О.Зозуля. „А метелиця”; польська народна пісня „Зозуля”; чеська народна пісня-танець „Полька”; І.Островерхий. „Танцювало дощенятко”; Б.Фільц. „Танок сорок”; В.Гребенюк. „Матусю рідненька”; пісні з мультфільмів (за вибором).	
Матеріал для музикування та виконання у русі В.Верховинець. Пісня-гра «Сива шапка»; А.Павлюк. „Святковий хоровод”; українська веснянка «Вийди, вийди, Іванку»; українські троїсті музики (на вибір учителя); українські народні пісні „Король по городу ходить”, „Каша”; Я.Степовий. „Ой на горі льон”.	
Тема 4. Музична форма Форма музичного твору. Рондо.Варіації. Куплетна форма. Найважливіші принципи будови музики: повторення (просте, змінене – варіативне) і контраст. Основні поняття і терміни: *музична форма, рондо, варіації, куплетна форма.*	***Учень/учениця має уявлення про:*** **музичну форму, контраст.** рондо і варіації; куплетну форму; *називає:* музичні твори, що звучали у класі, та їх авторів/авторок; *обґрунтовує:* форму музичного твору; *висловлює:* власне ставлення до змісту музичних творів; *вміє:* оцінювати спів власний та однокласників/однокласниць; *виразно виконує:* пісні, дотримуючись основних правил співу; *користується:* музичною термінологією (у межах програмового матеріалу); *дотримується правил:* поведінки у класі, на концерті, в театрі; **слухання музики, співу.**
Виконавська і творча діяльність Виконання пісень різного змісту і характеру. Пластичне інтонування і виконання ритмічно-	

танцювальних рухів. Створення тембро-ритмічних супроводів до пісень і танців. Інсценування пісень. Створення «Класного рондо». Створення варіації на тему пісні „Ой на горі жито”. Ведення хороводів.	
Орієнтовний матеріал для сприймання Е Гріг. “Пісня Сольвейг” і „Танець Анітри” із сюїти „Пер Гюнт”; В. Моцарт. “Рондо в турецькому стилі”; М.Різоль. Варіації на тему української народної пісні “Ой на горі жито”; Л.Дичко. «Літо» з дитячої кантати «Пори року».	
Додатковий матеріал для сприймання М. Лисенко. Експромт ля мінор; Ф.Шопен. Мазурки (на вибір учителя); Б.Фільц. «Весняне рондо»; А. Шведко. Варіації на тему української народної пісні „Женчичок-бренчичок”; І. Левицький. “Українська рапсодія”. Українська народна пісня „Діду мій, дударику” в обробці М.Леонтовича; Ф.Мендельсон. „Пісня без слів” (за вибором); Е.Гріг. „Ранок”; Дж.Верді. Марш із опери „Аїда”; Ф.Шопен. „Ноктюрн”; Т.Альбіноні. „Адажіо”; Й.Пахельбель. „Канон”; М.Різоль. Варіації на тему української народної пісні „Їхав козак за Дунай”; Р.Щедрін. „Ніч”, „Золоті рибки”, „Цар Горох” з балету „Горбоконик”; М.Колесса. „В горах”.	
Орієнтовний матеріал для виконання Французька народна пісня “Пастух”; М. Катричко. “Писанка”; «Класне рондо»; М.Ведмедеря. «Природа просить порятунку»; українська народна пісня “Соловеєчку, сватку, сватку”; українська народна пісня в обробці К.Стеценка „Ой на горі жито”; Т.Попатенко. «Ось яка бабуся».	
Додатковий матеріал для виконання Ю.Михайленко. «Грає веснонька»; А.Житкевич. «Ой весно, весно»; Р.Бойко. Хор «Світи нам, сонечко» з опери «Пісенька в лісі»; М.Рожко. «Кольорове свято»; українські веснянки “Жучок”, „Скочила коза з воза”; Б Фільц. “Жук-жученко”; П.Синявський. «Місячний човник». Українські народні пісні, веснянки, заклички „Зірвалася хуртовина” та ін.); стрілецька пісня „Гей, там на горі Січ іде”; естонська народна	

пісня „У кожного свій музичний інструмент”; І.Тучак. „Добридень, Україно”; О.Лобова. „Лине музика літа”; пісні з мультфільмів (за вибором).	
Матеріал для музикування та виконання в русі Українські троїсті музики (на вибір учителя); українські народні пісні „Мости”; В.Верховинець. Пісні-ігри „У вишневому садочку”, „Шум”; А.Філіпенко. „Пісня веселки”.	
4 КЛАС	
Зміст навчального матеріалу	**Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці**
Тема 1. Музика мого народу Джерела і традиції української народної музичної творчості. Колискова пісня. Дитячий фольклор (дражнили, лічилки, забавлянки). Календарно-обрядові пісні: жниварські пісні (зажинкові, власне жниварські, обжинкові), колядки і щедрівки, їх особливості. Жартівливі й жартівливо-танцювальні пісні, коломийки. Троїсті музики. Історичні пісні, українська народна дума. Ліричні пісні. Найхарактерніші риси української народної музики: наспівність, яскрава емоційність, ліричність. Музика народна і професійна. Українська народнопісенна творчість як джерело професійної музики та окраса духовної культури. Сучасна українська музика, виконавці і композитори, Основні поняття і терміни: *календарно-обрядова пісня, колядка, щедрівка, жартівливо-танцювальна пісня, коломийка, історична пісня, дума, лірична пісня.*	***Учень/учениця має уявлення про:*** джерела і традиції української народної музичної творчості; найхарактерніші риси української народної музики; спільне й відмінне в народній та професійній творчості; колискові пісні й дитячий фольклор; календарно-обрядові пісні; троїсті музики як тип інструментального ансамблю; жартівливі й жартівливо-танцювальні пісні, коломийки; історичні та ліричні пісні; українську народу думу; *називає:* музичні твори, що звучали у класі, та їх авторів/авторок; *порівнює:* сучасні, народні й професійні пісні; *обґрунтовує:* належність пісні до народної, професійної або професійної в народному дусі; *висловлює:* власне ставлення до змісту музичних творів; *вміє:* оцінювати спів власний та однокласників/однокласниць; *виразно виконує:* пісні, дотримуючись основних правил співу; *користується:* музичною термінологією (у межах програмового матеріалу); *дотримується правил:*

	поведінки у класі, на концерті, в театрі; **слухання музики, співу.**
Виконавська і творча діяльність Виконання пісень різного змісту і характеру. Пластичне інтонування і виконання ритмічно-танцювальних рухів. Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців. Виконання пісень із підголосками. Театралізація дитячих музичних розваг (дражнилок, лічилок, забавлянок).	
Орієнтовний матеріал для сприймання М. Вербицький. “Ще не вмерла Україна”; Державний Гімн України (участь у виконанні); пісні з репертуару сучасних виконавців (на вибір учителя) «Пісня про Байду», «Дума про козака Голоту»; М. Лисенко. “Елегія”, «Зоре моя вечірняя (зіставлення композиторської пісні Я.Степового і народної); українські колискові пісні «Повішу я колисочку», “Ой ходить сон коло вікон”;. К.Стеценко. «Вечірня пісня»; українські троїсті музики (на вибір учителя); українські щедрівки “Чи дома, дома”, “Слава нашим господарям”; К.Меладзе. «Квітка-душа» (у виконанні Ніни Матвієнко).	
Додатковий матеріал для сприймання **В.Філіпенко . «Поле моє, поле»; українська історична пісня «Ой на горі та й женці жнуть»; М.Лисенко. Хор „Гей, не дивуйте” з опери „Тарас Бульба”; українські народні думи «Пісня про Устима Кармелюка», “Батьку Хмелю”; В.Кушпет. “Кобзарська дума”; Д.Бортнянський. Соната до мажор; В Лепешко. «Кобзарська слава»; М.Вериківський, «Пісня кобзаря» з опери «Гайдамаки»; український народний танець «Метелиця»; К.Данькевич. «Метелиця» з балету «Лілея»; С.Гулак-Артемовський. «Танці з опери “Запорожець за Дунаєм”.** Вокальні й інструментальні обробки	

українських народних пісень і танців, троїсті музики (за вибором); пісні сучасних українських композиторів; І.Шамо. „Гуцульські акварелі” (фрагмент); фрагменти дитячих опер за вибором (М.Лисенко. „Коза-дереза”, „Пан Коцький”; М.Коваль. „Вовк і семеро козенят”; К.Стеценко. „Лисичка, Котик і Півник”, „Івасик-Телесик”); Ю.Щуровський. „Музичний калейдоскоп” („Волинка”, „Шарманка” та ін.); Г.Майборода. „Гуцульська рапсодія”; І.Шамо. Прелюдія фа-дієз мінор, „Картини російський живописців” (за вибором); П.Чайковський. „Підсніжник”, „Думка”; М.Лисенко. „Баркарола”, хор „А вже весна” з опери „Зима і весна”; А.Штогаренко. „Вірменські ескізи”; Б.Фільц. „Весняне рондо”; Л.Бетховен. „Турецький марш”, „Варіації на українські теми”; Є.Адамцевич. „Запорозький марш”; українські колядки, щедрівки за вибором.	
<u>Орієнтовний матеріал для виконання</u> М.Ведмедеря. «Це моя Україна»; українські народні пісні «Вийшли в поле косарі», «Ой на горі та й женці жнуть»; **українська народна пісня «Котику сіренький»; М.Катричко. «Рідна мова»; Л.Попернацький. «Україно-світ»; українські щедрівки “Ой рано-рано кури запіли”, “Прийшли щедрувати”; українська народна пісня “Забілів від снігу гай”.**	
<u>Додатковий матеріал для виконання</u> М.Мельник. „Україно-дівчино”; М.Рожко. «Рідня»; українські жниварські пісні “В понеділок раненько”, “А вже сонце котиться”; М.Ведмедеря. «Здрастуй, вересень»; Л.Дичко. «Сонце і ледачий учень»; О.Лобова. «Прощання з журавлями»; А.Мігай. «Сім нот»; М.Іванников. „Відлетіли журавлі”; В.Мураделі. «Шкільна стежинка»; українська народна пісня “Ой гиля, гиля, гусоньки, на став”; М.Рожко. «Радість»; О.Янушкевич. «Дитинства світ»; П.Майборода. «Пісня допитливих» із кінофільму «Абітурієнтка»; Т.Попатенко. «Новорічна полька»; українські колядки та щедрівки «Ой чи є, чи нема»; «Котився хміль з-під города»; «Місяченьку, мій братику»; «Тече річка невеличка».	

Українські народні пісні „Ой на горі та й женці жнуть”, „Заграй мені, скрипалю”, „Верховино, світку ти наш” та ін., колядки, щедрівки (за вибором); М.Ведмедеря. „Здрастуй, школо!”, „Осінь”; О.Злотник. „Музика рідного дому”; О.Лобова. „Вперше Осінь йшла до школи”, „Прощання з журавлями”; М.Глінка. „Не щебечи, соловейку”; О.Хромушин. „Що таке калюжа?”; В.Прихожай. „Нічні музики”; Н.Вересокіна. „Колискова”; С.Гаврилов. „Навчайте мене музики”; М.Матвєєв. „Як лікували бегемота”; Є.Карпенко. „Їжачки зелені”; С.Ткачук. „Вітаємо з Різдвом”; пісні з мультфільмів.	
<u>Матеріал для музикування та виконання в русі</u> Троїсті музики (на вибір учителя); українські народні пісні „Танцювати починаймо”, Ю.Рожавська «Коломийка»; українські народні пісні-ігри в обробці Ж.Колодуб. «Фрікель, нікель», “Йшла зозуля мимо саду”, «Котилася торба»; українська народна пісня в обробці М.Леонтовича «Коза»; В.Верховинець. Вертеп. Пісня-гра „Маланка”.	
Тема 2. Музика єднає світ Пісні народів світу. Танці народів світу. Обрядові пісні у різних народів. Жанр обробки народних пісень. Взаємовплив і взаємозбагачення музики різних народів. Основні поняття і терміни: *мазурка, полька, баркарола, розспів, багатоголосся*	***Учень/учениця має уявлення про:*** народну музику і композиторські твори різних народів. календарно-обрядові пісні різних народів *називає:* музичні твори, що звучали у класі, та їх авторів; *порівнює:* пісні різних народів на спільну тематику або сюжети; *висловлює:* власне ставлення до народної музики різних народів; *вміє:* оцінювати спів власний та однокласників; Створювати темброво-ритмічний супровід до класичних, сучасних та народних творів, танців, створення театралізацій.

	виразно виконує: пісні, дотримуючись основних правил співу; *користується:* музичною термінологією (у межах програмового матеріалу); *дотримується правил:* поведінки у класі, на концерті, в театрі; слухання музики, співу.
Виконавська і творча діяльність Виконання пісень різного змісту і характеру. Пластичне інтонування і виконання ритмічно-танцювальних рухів. Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців, театралізованих міні-дійств.	
Орієнтовний матеріал для сприймання **Українська народна пісня "Реве та стогне Дніпр широкий"; П. Чайковський. Фінал Першого концерту для фортепіано з оркестром (фрагмент); О.Хромушин. «Фантазія на теми українських народних пісень»; Р. Щедрін. "Пустотливі частівки"; білоруська народна пісня «Бульба»; К. М'ясков. "Білоруський танець", народні танці «Молдовеняска»; «Лезгінка»; А. Хачатурян. Гопак із балету "Гаяне"; Д. Гершвін. "Колискова" з опери "Поргі та Бесс"; болгарська народна пісня «Посадив я полин»; М.Глінка. «Венеціанська ніч»; М. Лисенко. "Баркарола"; В. А. Моцарт. Варіації на тему французької пісні; С.Рахманінов. «Італійська полька»; З.Кодай. «Чардаш»; Й.Брамс. Угорський танець №2; В. А. Моцарт. Рондо в турецькому стилі; українська народна пісня «Їхав козак за Дунай»; Л.Бетховен. Варіації на українські теми; Д.Кабалевський. Варіації на японську народну тему; Ф. Шопен. Мазурка ля мінор; Я.Сібеліус. «Фінляндія»; Д.Кабалевський. Празький концерт.**	

<u>Додатковий матеріал для сприймання</u>	
С. Рахманінов. Третій концерт для фортепіано з оркестром (фрагмент) у виконанні Юджи Ванг (неймовірна техніка виконання, неперевершене враження); Ж.Колодуб. „Троїсті музики»; К. М'ясков. «Литовський танець», «Туркменський танець»; латиська народна пісня «Вій, вітерець», естонський народний танець «Тульяк»; А.Штогаренко. «Вірменські ескізи»; В.А. Моцарт. Симфонія соль мінор (перша частина, фрагмент); Є. Станкович. Купальський танок "Марина". Український фольклор, пісні й танці різних народів світу (за вибором); А.Вівальді. „Зима" (фрагмент); О.Аляб'єв. „Соловей"; В.А.Моцарт. „Романс" із „Маленької нічної музики"; П.Чайковський. „Танець феї Драже" з балету „Лускунчик", „Танець маленьких лебедів" із балету „Лебедине озеро"; Четверта симфонія (фрагмент фіналу); Й.С.Бах. Прелюдії до мажор, до мінор (з І т. „Добре темперованого клавіру"); Ф.Шопен. Прелюдії №№ 4, 7 (або інші фортепіанні мініатюри за вибором); Н.Паганіні. „Кампанелла", Каприс № 24; К.Дебюссі. „Маленький пастух", „Ляльковий кек-уок" (із сюїти „Дитячий куточок"); К.Сен-Санс. „Карнавал тварин" (за вибором); Й.Гайдн. Симфонії „Сюрприз", „Годинник" (фрагменти); М.Глінка. „Іспанська увертюра" № 1; Ж.Бізе. „Хабанера" з опери „Кармен"; П.Чайковський. „Підсніжник", „Неаполітанська пісенька", „Неаполітанський танець", Перший концерт для фортепіано з оркестром (фінал); О.Аляб'єв-Ф.Ліст. „Соловей"; С.Рахманінов. „Богородице, діво, радуйся", „Рапсодія на тему Паганіні"; Й.С.Бах-Ш.Гуно. „Аве Марія"; Г.Аллегрі. „Мізерере"; А.Вівальді „Гроза"; В.Мей „Шторм"; Л.Бетховен. „Турецький марш"; В.А.Моцарт. „Турецький марш"; Й.Штраус. „Російський марш"; А.Хачатурян. „Гопак" з балету „Гаяне"; М.Сільванський. Варіації на тему української народної пісні „А вже весна"; Л.Ревуцький. „Веснянка".	

<u>Орієнтовний матеріал для виконання</u> **М. Глінка. “Гуде вітер вельми в полі”; українська народна пісня «Вийди, вийди, Іванку»; пісні з репертуару сучасних українських виконавців (на вибір);** **Е. Гріг. “Захід сонця”; чеська народна пісня “Полька”; японська народна пісня “Вишня”; польська народна пісня «Жайворонок»; естонська нар. пісня«У кожного свій музичний інструмент», білоруський народний танець-пісня „Бульба”;**	
<u>Додатковий матеріал для виконання</u> латиська народна пісня “Півник”; естонська народна пісня „Зозуля”; грузинська народна пісня «Світлячок»; туркменська народна пісня «Метелик»; О.Янушкевич. «День народження у мами»; українські народні пісні «Прийшла весна з квітами», «Ой весна, весна, та й весняночка»; німецька народна пісня „Музиканти”; А.Житкевич. «Перестук»; Р.Бойко. «Річкова прохолода» із циклу «Пісні в стилі різних народів». Українські народні пісні, веснянки та гаївки („Соловеєчку, сватку, сватку”, „А вже весна” та ін.); французька народна пісня „Каде Руссель”;-М.Лисенко. „А вже весна, а вже красна”; Є.Бондаренко. „Співаночка-весняночка”; О.Злотник. „Мамина пісня”; М.Ведмедеря. „Молитва”, „Це моя Україна”; Є.Карпенко. „Зернятко”; В.А.Моцарт-Б.Фліс. „Колискова”; А.Житкевич. „Сопілочко з бузини”; І.Кириліна. „Засмутилось кошеня”; М.Катричко. „Найкраще місце на землі”; пісні з мультфільмів (за вибором).	
<u>Матеріал для музикування та виконання в русі</u> Троїсті музики (на вибір учителя); пісні з репертуару сучасних виконавців (на вибір)	

Трудове навчання
навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів
1 – 4 класи

Пояснювальна записка

Освітня галузь “Технології” в молодших класах реалізується через зміст навчальних предметів “Трудове навчання” та “Інформаційно-комунікативна грамотність”, які є початковою ланкою загальної системи трудового навчання та виховання учнів. Трудове навчання в початковій школі є однією з ланок неперервної технологічної освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями технологій основної школи та здобуття професійної освіти. Трудове навчання в початкових класах є першою сходинкою до вибору майбутньої професії.

Метою “Трудового навчання” в початковій школі є формування і розвиток в межах вікових можливостей предметно-перетворювальної компетентності учнів, яка дає можливість їм самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові задачі. Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання наступних завдань:

- формування в межах вікових можливостей узагальнених способів (алгоритмів) предметно-перетворювальної діяльності з дотримання безпечних прийомів ручної праці та економного використання матеріалів;
- розвиток творчих здібностей, елементів графічної грамоти, вмінь працювати в команді та навичок виконання операцій з ручних технік обробки матеріалів;
- набуття досвіду предметно-перетворювальної та побутової практичної діяльності, алгоритмів і способів предметно-практичних дій ручними техніками для оволодіння в основній школи основами технологій;
- виховання в учнів ціннісного ставлення до себе як суб’єкта предметно-перетворювальної діяльності, шанобливого ставлення до людей праці та їх професій, трудових традицій українського народу та інших народів світу.

Зміст “Трудового навчання” визначається за такими змістовими лініями: ручні техніки обробки матеріалів, технічна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво та самообслуговування. Кожна змістова лінія передбачає формування культури виконання трудових дій. У результаті трудової діяльності в учнів формуються вміння та навички з обробки матеріалів, правильне уявлення про навколишню дійсність, розширюється загальний і політехнічний кругозір, виховується свідоме ставлення до праці. У молодшому шкільному віці предметна діяльність одночасно є і пізнавальною. А тому діяльність, яка передбачає обробку різних матеріалів, стає для дітей формою мислення, джерелом їх розумового розвитку.

Навчальну програму побудовано за такими принципами:

- навчальний матеріал диференціюється за видами діяльності (згинання, складання, різання, ліплення тощо) та конструкційними матеріалами (папір, картон, пластилін, природні та штучні матеріали та ін.), які ускладнюються в кожному класі залежно від просторово-предметних характеристик виготовлення

виробів (за шаблоном на площині, за шаблоном на площині з елементами творчості, об'ємні, об'ємні з елементами творчості);

- види практичної діяльності диференціюються впродовж навчального року залежно від календарних свят (держаних і релігійних), регіональних традицій і звичаїв, які ускладнюються в кожному класі через добір об'єктів праці з врахуванням вікових особливостей учнів;

Окремі елементи загальних тем навчальної програми (організація робочого місця на уроці, безпека життя при користуванні інструментами та матеріалами, бережливе та економне ставлення до використання матеріалів, самообслуговування та ін.) є наскрізними. Отримані учнями знання, сформовані вміння та навички розвиваються на кожному уроці в школі, позаурочній діяльності, зокрема на заняттях в групі продовженого дня та вдома.

У програмі не передбачена орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу їх вчитель розподіляє самостійно з урахуванням матеріально-технічного забезпечення, бажання учнів та традицій регіону. Календарно-тематичне планування може укладатись творчими, динамічними групами, шкільними методичними об'єднаннями, індивідуально вчителями початкових класів що дає можливість розташувати послідовність вивчення тем на власний розсуд. Резерв часу, передбачається використовувати для проведення уроків узагальнення та повторення з використанням нестандартних форм, презентації проектів, вивчення актуальних тем: «Сучасні технології виготовлення виробів», «Бісероплетіння», «Виготовлення об'ємних виробів з дроту» «Виготовлення виробів з збереженням народних традицій (ремесел) регіону», «Вирощування та догляд за рослинами», «Вирощування та догляд за птахами, тваринами», «Кулінарія» «Декоративно-ужиткове мистецтво", "Конструювання з використанням ігрових наборів і конструкторів та (або) їх електронних версій" та інші.

Трудове навчання у 1-4 класах базується на практичній діяльності учнів. Кожен урок трудового навчання в початковій школі передбачає виконання учнями практичної роботи. Її зміст визначається вчителем самостійно залежно від теми уроку та виду робіт, що виконуватимуться під час уроку. Об'єкти праці для виготовлення на уроках учнями добирає учитель опираючись на їхні побажання.

1 КЛАС
Орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин
1.	Вступ	
2.	Папір. Рвання паперу	
3.	Різання паперу	
4.	Робота з природними матеріалами	
5.	Прикраси з паперу	
6.	Симетричні форми	
7.	Згинання і складання паперу	
8.	Аплікація з паперу	
9	Робота з пластиліном	
10.	Самообслуговування	
11.	Комбіновані роботи	
12.	Екскурсії	1
13.	Резерв	4
	Всього	**35**

1 КЛАС
Навчальний пріоритетний матеріал

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1.	***Вступ.*** Місце праці та професії в житті людини. Правила організації робочого місця на уроці. Ознайомлення з необхідними для роботи матеріалами, інструментами та пристосуваннями. Робочий одяг. Загальні правила безпеки життя на уроках. Демонстрація виробів, виготовлених учнями у попередні роки. ***Практична робота.*** Організація робочого місця та практичне ознайомлення з інструментами, прийомами безпечної роботи правилами поведінки з ними.	*Учень/учениця:* – *розуміє* важливість праці та професії в житті людини; – *називає* матеріали та інструменти необхідні для виготовлення виробів на уроці; – *пояснює* правила організації робочого місця на уроці; – *характеризує* загальні правила безпеки життя на уроках; – *володіє* найпростішими вміннями безпечної роботи з інструментами та пристосуваннями.
2.	***Папір. Рвання паперу.*** Папір та його призначення. Загальні відомості про виробництво паперу. Якість паперу. Властивості паперу. Рвання паперу. Аплікація з рваних частин паперу.	*Учень/ учениця:* – *має* загальне уявлення про якість паперу, його властивості та виробництво; - *називає* способи рвання паперу

	Послідовність дій під час виготовлення аплікації з рваних частин паперу. ***Практична робота.*** Виготовлення аплікації з рваних частин паперу	та *вміє* їх застосовувати; – *пояснює* особливості наклеювання відірваних частин паперу; – *називає* послідовність дій під час виготовлення аплікації з рваних частин паперу; – *вміє* виготовляти аплікації з рваних частин паперу.
3.	***Різання паперу.*** Різання паперу ножицями. Різання по прямій лінії і по лінії згину. Інструменти та пристосування для різання паперу. Нанесення зображення на папір за допомогою шаблону, лінійки. Поняття шаблон. Копіювання зображення за допомогою шаблону. ***Практична робота.*** Різання паперу і картону по згину, вирізання найпростіших форм розмічених за допомогою шаблону. Створення аплікацій з вирізаних форм.	*Учень/учениця:* – *характеризує* специфіку різання паперу ножицями по прямій лінії та по лінії згину; –*добирає* інструменти та пристосування для різання паперу; – *знає* способи нанесення зображення на папір; – *вміє* копіювати зображення за допомогою шаблону; – *володіє* навичками копіювання найпростіших форм за допомогою шаблону та створення з вирізаних форм аплікацій; – *вміє* виконувати аплікацію з вирізаних форм.
4.	***Робота з природними матеріалами.*** Природні матеріали (сухі квіти та листя, плоди, кора, гілки, мох, камінці та ін.) та їх використання для виготовлення виробів. Підготовка природних матеріалів до роботи. Інструменти та пристосування для виготовлення виробу. Послідовність дій під час виготовлення виробів з природних матеріалів. ***Практична робота***. Виготовлення аплікацій з природних матеріалів з використанням клеєного способу з'єднання. Виготовлення композицій за мотивами казок та мультфільмів з природних матеріалів на площині, тощо.	*Учень/учениця:* – *називає* природні матеріали, які можна використати для виготовлення виробів; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробі; – *має* уявлення про підготовку природних матеріалів до роботи; – розкриває призначення інструментів для роботи; – *знає* послідовність дій під час виготовлення виробів з природних матеріалів; – *вміє* виготовляти аплікації з природних матеріалів на площині з використанням клею.
5.	***Прикраси з паперу.*** Оздоблення виробів з паперу. Послідовність дій під час виготовлення прикрас з	*Учень/учениця:* – *пояснює* значущість оздоблення виробів з паперу;

	паперу. Способи з'єднання окремих частин виробів. ***Практична робота.*** Виготовлення ялинкових іграшок з паперу (грибочки, зірочки, рибки, ланцюжки, гірлянди, дощик тощо).	– *знає* послідовність дій під час виготовлення прикрас з паперу; – *називає* способи з'єднання окремих частин прикрас з паперу; – *вміє* виготовляти ялинкові іграшки з паперу.
6.	***Симетричні форми.*** Симетрія в природі. Послідовність дій під час виготовлення простих симетричних форм з паперу. Сорт, колір і розмір паперу. ***Практична робота.*** Вирізання деталей виробів симетричної форми. Створення аплікацій з вирізаних простих симетричних форм.	*Учень/учениця:* – *називає* сорти паперу; – *має* уявлення про колір і розмір паперу, симетричні форми виробів; – *наводить* приклади симетрії в природі; – *розуміє* послідовність дій під час виготовлення простих симетричних форм; – *володіє навичками* вирізання деталей виробів простої симетричної форми; – *вміє с*творювати аплікації з простих симетричних форм.
7.	***Аплікація з паперу.*** Види аплікацій. Конструктивний малюнок виробу. Послідовність дій під час створення аплікацій. ***Практична робота***. Виготовлення натюрморту, пейзажу, сюжетних композицій.	*Учень/учениця:* – *має* загальне уявлення про аплікації з паперу; – *називає* види аплікацій; – *знає* що таке конструктивний малюнок виробу; – *розкриває* послідовність дій під час створення аплікацій; – *володіє навичками* виготовлення натюрморту, пейзажу, сюжетних композицій.
8.	***Згинання і складання паперу.*** Раціональне використання паперу. Послідовність дій під час згинання паперу. Знайомство з технікою оригамі (загальні поняття). ***Практична робота.*** Створення найпростіших виробів у техніці орігамі.	*Учень/учениця:* – *розкриває* значущість раціонального використання паперу; – *знає* способи згинання паперу; – *має* загальне уявлення про техніку орігамі; – *називає* послідовність дій під час згинання паперу; – *вміє* створювати найпростіші вироби в техніці орігамі.
9.	***Робота з пластиліном.*** Пластилін як матеріал для ліплення. Властивості пластиліну. Інструменти та пристосування для обробки пластиліну. Безпечні прийоми праці. Послідовність дій під час	*Учень/учениця:* – *характеризує* пластилін як матеріал для ліплення; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробів;

	виготовлення виробів з пластиліну на площині. ***Практична робота***. Виготовлення з пластиліну плоских зображень фруктів, овочів, фантастичних тварин, казкових героїв, тощо.	– *знає* властивості пластиліну; – *називає* інструменти та пристосування для виготовлення виробів з пластиліну; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення виробів з пластиліну на площині; – *вміє* виготовляти вироби з пластиліну на площині; – *володіє навичками* виготовлення виробів з пластиліну на площині за власним задумом.
10.	***Самообслуговування.*** Одяг і взуття. Призначення одягу та взуття. Ознайомлення з основними матеріалами, які використовуються для виготовлення одягу і взуття. Поділ одягу та взуття відповідно до сезону. Основні відомості про правила догляду за одягом і взуттям. ***Практична робота.*** Зав'язування пояса, шарфа та шнурків.	*Учень/учениця:* – *розуміє* призначення одягу та взуття; – *пояснює* необхідність систематичного догляду за одягом та взуттям; – *має уявлення* про основні матеріали, які використовуються для виготовлення одягу і взуття; – *називає* асортимент одягу та взуття відповідно до сезону; – *характеризує* основні правила догляду за одягом і взуттям; – *вміє* зав'язувати пояс, шарф та шнурки.
11.	***Комбіновані роботи.*** Виготовлення виробів за допомогою раніше опанованих технік. ***Практична робота***. Виготовлення (індивідуальних, парних, групових, колективних) аплікацій до свят.	*Учень/учениця:* – *має* початкові уявлення про конструювання та моделювання; – *володіє* навичками конструювання найпростіших виробів; – *вміє к*онструювати і виготовляти аплікації календарно-обрядових свят; – *володіє н*авичками співпраці в парі, групі та колективі.
12.	***Екскурсії.*** Екскурсія до шкільних майстерень, на робочі місця, на виробництво та підприємства, до майстерень з традиційними народними ремеслами. Ознайомлення з різними видами людської діяльності та професіями, з загальними правилами безпеки життя, обладнанням, організацією праці, готовими виробами.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про організацією праці; – *характеризує* види діяльності та результати праці; – *аналізує та узагальнює* побачене під час екскурсії.

2 КЛАС
Орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин
1.	Згинання і складання паперу	
2.	Паперові об'ємні фігури	
3.	Робота з природними матеріалами	
2.	Аплікація з використанням ниток	
5.	Орнамент	
6.	Оригамі	
7.	Робота з пластиліном	
8.	Самообслуговування. Культура харчування	
9.	Самообслуговування. Одяг і взуття	
10.	Макетування	
11.	Екскурсії	1
12.	Резерв	4
	Всього	**35**

2 КЛАС
Навчальний пріоритетний матеріал

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1.	***Згинання і складання паперу.*** Аплікації з паперу і картону. Види паперу і картону. Властивості картону. Галузі застосування паперу і картону. Послідовність дій під час виготовлення аплікацій з паперу і картону за шаблоном. ***Практична робота.*** Виготовлення сюжетних аплікацій з паперу і картону. Виготовлення з деталей геометричної форми паперових макетів килимів, прикрас, елементів лицарських обладунків. Виготовлення декоративної листівки, конверта тощо.	*Учень/учениця:* – *має* уявлення про галузі застосування паперу і картону; – *називає* види паперу і картону; – *виділяє* властивості картону; – *знає* послідовність дій під час виготовлення аплікацій з паперу і картону; – *вміє* виготовляти сюжетні аплікації з паперу і картону за шаблоном; – *володіє* навичками виготовлення декоративних виробів з деталей геометричної форми.
2.	***Паперові об'ємні фігури.*** Елементи графічної грамоти. Лінії. Правила розмічання ліній на папері і картоні. Розгортки	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про графічні елементи; – *знає* правила розмічання ліній

	прямокутних й циліндричних форм. Послідовність дій під час виготовлення паперових об'ємних фігур. ***Практична робота.*** Виготовлення ялинкових прикрас об'ємної форми, подарункових коробочок тощо.	на папері і картоні; – *вміє креслити* розгортки прямокутної та циліндричної форми; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення паперових об'ємних фігур; – *володіє* навичками виготовлення прикрас об'ємної форми.
3.	***Робота з природними матеріалами.*** Композиції з природних матеріалів, які застосовуються в побуті. Виготовлення композицій з природних матеріалів (насіння, плоди, крупи). Послідовність дій та безпека праці під час виготовлення виробів з природних матеріалів. ***Практична робота.*** Виготовлення з природних матеріалів предметних і сюжетних аплікацій, композицій (букетів, пейзажів, казкових героїв тощо).	*Учень/учениця:* – *називає к*омпозиції з природних матеріалів, які застосовуються в побуті; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробу; – має уявлення про виготовлення композицій з природних матеріалів; – *розкриває п*ослідовність дій під час виготовлення виробів з природних матеріалів; – *вміє в*иготовляти предметні та сюжетні аплікації з природних матеріалів в парі та групі; – *володіє* навичками створення нескладних сюжетних композицій.
4.	***Аплікація з використанням ниток.*** Застосування ниток. Види ниток. Послідовність дій під час виготовлення аплікацій з ниток. Інструменти для виготовлення аплікацій з ниток. ***Практична робота.*** Виготовлення аплікації з використанням ниток по контуру малюнка. Виготовлення аплікацій з засипанням малюнка різаними нитками та їх приклеювання.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про застосування ниток; – *називає* види ниток; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення аплікацій з ниток по контуру малюнка; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення аплікацій з засипання малюнка нитками; – *називає* інструменти для виготовлення аплікацій з ниток і правила безпечної роботи з ними; – *вміє в*иготовляти аплікації з використанням ниток.
5.	***Орнамент.*** Види орнаменту. Декоративно-ужиткове	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про

	мистецтво. Послідовність дій під час виготовлення орнаментів. ***Практична робота.*** Виготовлення орнаментів у смужці. Виготовлення орнаментів на прямокутній та круглій основах.	орнамент; – *називає* види орнаменту; – *знає* що таке декоративно-ужиткове мистецтво; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення орнаментів; – *вміє* виготовляти орнаменти на прямокутній та круглій основах.
6.	***Орігамі.*** Історія виникнення техніки орігамі. Пластика паперу. Послідовність дій під час виготовлення орігамі. Підготовка стартового аркуша для майбутнього виробу. ***Практична робота.*** Створення за схемою фігур літачка, човника, котика, песика тощо. Створення квітів у техніці орігамі.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про пластику паперу й орігамі; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення орігамі; – *вміє* підготувати стартовий аркуш для майбутнього виробу; – *володіє* навичками створення за зразком виробів у техніці орігамі.
7.	***Робота з пластилином.*** ***Виготовлення виробів об'ємної форми з пластилину .*** Пластилин та його застосування. Загальне відомості про виробництво пластилину. Послідовність виготовлення виробів об'ємної форми з пластиліну. ***Практична робота.*** Виготовлення виробів об'ємної форми з пластилину.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про пластилин та його застосування; – *розкриває* послідовність виготовлення виробів об'ємної форми з пластилину; – *вміє* виготовляти вироби з пластилину об'ємної форми; – *володіє* навичками ліплення виробів об'ємної форми з пластилину.
8.	***Самообслуговування.*** Культура харчування. Правила поведінки за столом. Столовий посуд різного призначення. Сервірування столу. ***Практична робота.*** Сервірування столу.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про культуру харчування; – *знає* правила поведінки за столом; – *розуміє* призначення столового посуду; – *володіє початковими навичками* сервірування столу.
9.	***Самообслуговування.*** Одяг і взуття. Правила догляду за одягом і взуттям. Пришивання ґудзиків з двома отворами. Інструменти та матеріали для пришивання гудзиків. Послідовність дій під час пришивання гудзиків. ***Практична робота.*** Пришивання	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про правила догляду за одягом і взуттям; – *добирає* інструменти та пристосування для пришивання ґудзиків; – *називає* інструменти та

	ґудзиків з двома отворами.	матеріали для пришивання ґудзиків; – *знає* послідовність дій під час пришивання ґудзиків з двома отворами; – *вміє* пришивати ґудзики з двома отворами.
10.	***Макетування***. Виготовлення і оздоблення об'ємних виробів. Розмічання розгорток. Картон та пінопласт як штучний матеріал для макетування. Послідовність дій під час виготовлення й оздоблення об'ємних виробів. ***Практична робота.*** Виготовлення макетів (одноповерхового та , багатоповерхового будинків тощо.). Виготовлення іграшкових меблів, транспортних засобів тощо з штучних матеріалів та картону.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про виготовлення і оздоблення об'ємних виробів; – *називає* штучні матеріали для макетування; – *знає* що таке розгортка виробу; – *володіє* навичками розмічання розгорток; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення і оздоблення об'ємних виробів; – *вміє* виготовляти макети виробів з штучних матеріалів та картону.
11.	***Екскурсії.*** Екскурсія до шкільних майстерень, установ та організацій, на виробництво та підприємства, до майстерень з традиційними народними ремеслами. Ознайомлення зрізними видами людської діяльності та професіями, з загальними правилами безпеки життя, обладнанням, організацією праці, готовими виробами.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про організацію праці; – *характеризує* види діяльності та результати праці; – *аналізує та узагальнює* побачене під час екскурсії.

3 КЛАС

Орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин
1.	Мозаїка	
2.	Квілінг	
3.	Комбінування природних і пластичних матеріалів	
4.	Оригамі	

5.	Витинанка	
6.	Робота з пластичними матеріалами	
7.	Аплікація з тканини	
8.	Мозаїка з природних і штучних матеріалів	
9.	Декорування виробів	
10.	Самообслуговування. Культура харчування	
11.	Самообслуговування. Одяг і взуття	
12.	Виготовлення і оздоблення виробів об'ємної форми	
13.	Екскурсії	1
15.	Резерв	4
	Всього	**35**

3 КЛАС
Навчальний пріоритетний матеріал

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1.	***Мозаїка.*** Торцювання (контурне). Загальні відомості про виготовлення мозаїки технікою торцювання. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів. Основні прийоми роботи та послідовність виконання мозаїки технікою торцювання. ***Практична робота.*** Виготовлення контурної мозаїки технікою торцювання.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про виготовлення мозаїки технікою торцювання; – *добирає* інструменти та пристосування необхідні для виготовлення контурної мозаїки технікою торцювання; – *пояснює* сутність контурного торцювання під час виготовлення мозаїки; – *знає* основні прийоми роботи та послідовність виконання мозаїки; – *володіє навичками* виготовлення контурної мозаїки технікою торцювання.
2.	***Квілінг.*** Загальні відомості про техніку квілінг. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів технікою квілінг. Основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою квілінг. ***Практична робота.*** Виготовлення виробів технікою квілінг.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про виготовлення аплікацій технікою квілінг; – *розкриває* загальні відомості про техніку квілінг; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробів техніко. квілінг; – *знає* основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою «квілінг»;

		– *володіє* навичками виготовлення виробів технікою «квілінг».
3.	***Комбінування природних і пластичних матеріалів.*** Комбінування природних і пластичних матеріалів Послідовність дій під час виготовлення виробів з природних і пластичних матеріалів. ***Практична робота.*** Виготовлення виробів з природних та пластичних матеріалів.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про комбінування природних і пластичних матеріалів у виробах; – *добирає* матеріали, інструменти, пристосування необхідні для виготовлення виробів з природних та пластичних матеріалів; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення виробів з природних і пластичних матеріалів; – *вміє* виготовляти вироби з природних та пластичних матеріалів.
4.	***Орігамі.*** Виготовлення об'ємних виробів технікою орігамі. Інструменти і пристосування для роботи в техніці оригамі. ***Практична робота.*** Створення об'ємних виробів технікою орігамі (квіти, фігурки звірів, птахів, тощо.).	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про виготовлення об'ємних виробів технікою орігамі; – *називає* інструменти і пристосування для роботи в техніці орігамі; – *вміє* створювати об'ємні вироби технікою орігамі.
5.	***Витинанка.*** Загальні відомості про техніку виготовлення витинанок. Інструменти та пристосування для виготовлення витинанок. Послідовність дій під час виготовлення виробів технікою витинанки. Безпечні прийоми праці під час виготовлення витинанки. ***Практична робота.*** Виготовлення листівок, сніжинок, серветок, тощо технікою витинанки.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про техніку виготовлення витинанок; – *добирає* інструменти та пристосування необхідні для виготовлення витинанок; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення виробів технікою витинанки; - *володіє* прийомами роботи інструментом; – *вміє* виготовляти вироби технікою витинанки; – *володіє* навичками виготовлення витинанок; - *дотримується* безпечних прийомів праці під час виготовлення виробів технікою витинанки.

6.	***Робота з пластичними матеріалам.*** Властивості пластичних матеріалів (пластилін, полімерна глина, глина, солоне тісто). Вироби об'ємної форми. Рельєф. Барельєф. Об'ємна фігура. Інструменти та пристосування для виготовлення виробів. Послідовність виготовлення об'ємних виробів з пластичних матеріалів. ***Практична робота.*** Виготовлення з пластичних матеріалів барельєфних форм. Виготовлення з пластичних матеріалів об'ємних сюжетних композицій за власним задумом.	*Учень\учениця:* – *має* загальні уявлення про вироби об'ємної форми; – *пояснює,* що таке рельєф і барельєф; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробів з пластичних матеріалів; – *розкриває* послідовність виготовлення об'ємних виробів з пластичних матеріалів; – *вміє* виготовляти з пластичних матеріалів барельєфні форми; – *володіє* навичками виготовлення з пластичних матеріалів об'ємних сюжетних композицій за власним задумом.
7.	***Аплікація з тканини.*** Види та властивості тканин. Використання тканин. Інструменти та пристосування для виготовлення виробів. Прийоми різання тканини та особливості її з'єднання з папером. Безпечні прийоми праці. ***Практична робота.*** Виготовлення аплікацій з використанням тканини.	*Учень/учениця:* – *має загальні уявлення про* види, властивості та використання тканин; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення аплікацій з використанням тканини; – *розкриває* особливості різання тканини та її з'єднання з папером; – *вміє* виготовляти аплікації з використанням тканини.
8.	***Мозаїка з природних і штучних матеріалів.*** Основні прийоми та послідовність виготовлення мозаїки з природних і штучних матеріалів. ***Практична робота.*** Створення мозаїки з природних і штучних матеріалів.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про мозаїку з природних і штучних матеріалів; – *знає* основні прийоми та послідовність виготовлення мозаїки з природних і штучних матеріалів; – *вміє* створювати мозаїку з природних і штучних матеріалів.
9.	***Декорування виробів.*** Способи декорування виробів. Орнамент. Писанка як один з символів України. Декорування писанок. ***Практична робота.*** Виготовлення аплікацій писанки	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про декорування виробів; – *називає* способи декорування виробів; – *знає* що таке орнамент;

	відомими техніками. Декорування писанки.	– *характеризує* писанку як одним із символів України; – *розкриває* послідовність дій під час декорування писанок; – *вміє* виготовляти аплікації писанки відомими техніками; – *володіє* початковими навичками декорування писанки.
10.	***Самообслуговування.*** Культура харчування. Правила поведінки за столом. Сервірування столу до обіду. ***Практична робота.*** Сервірування столу до обіду.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про культуру харчування; – *знає* правила поведінки за столом; – *розуміє* специфіку сервірування столу до обіду. – *розкриває* послідовність *с*кладання серветок; – *вміє* складати серветки для святкового столу.
11.	***Самообслуговування.*** Одяг і взуття. Оздоблення одягу та взуття. Інструменти та матеріали для оздоблення одягу ґудзиками. Послідовність оздоблення виробів гудзиками. ***Практична робота.*** Пришивання ґудзиків з чотирма отворами.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про оздоблення одягу та взуття; – *добирає і*нструменти та матеріали для пришивання ґудзиків з чотирма отворами; – *розкриває* послідовність оздоблення виробів гудзиками; – *вміє* пришивати ґудзики з чотирма отворами.
12.	***Виготовлення і оздоблення виробів об'ємної форми.*** Виготовлення об'ємних виробів з коробок, упаковок та самостійно виготовлених об'ємних деталей. Оздоблення виготовлених виробів відомими техніками та матеріалами. Макетування виробів з деталей конструктора. ***Практична робота.*** Виготовлення та оздоблення виробів об'ємної форми (транспортних засобів, будинків, роботів, тощо.). Макетування виробів з деталей конструктора.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про виготовлення і оздоблення виробів об'ємної форми; – *знає* специфіку виготовлення виробів об'ємної форми з коробок, упаковок та самостійно виготовлених об'ємних деталей; – *розкриває* послідовність дій підчас виготовлення та оздоблення виробів відомими техніками та матеріалами; – *вміє* виготовляти та оздоблювати вироби об'ємної форми; –*виконує* макетування виробів з деталей конструктора.

13.	***Екскурсії.*** Екскурсія до шкільних майстерень, до установ та організацій, на виробництво та підприємства, до майстерень з традиційними народними ремеслами. Ознайомлення зрізними видами людської діяльності та професіями, з загальними правилами безпеки життя, обладнанням, організацією праці, готовими виробами.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про організацією праці; – *характеризує* види діяльності та результати праці; – *аналізує та узагальнює* побачене під час екскурсії.

4 КЛАС
Орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин
1.	Комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів	
2.	Конструювання рухомих моделей з картону та паперу	
3.	Сюжетна витинанка	
4.	Виготовлення штучних квітів об’ємної форми	
5.	Колаж	
6.	Робота з пластичними матеріалами	
7.	Робота з сучасними штучними матеріалами	
8.	Плетіння	
9.	Вишивання	
10.	Об’ємна аплікація з тканини та ґудзиків	
11.	Пап’є-маше	
12.	Дизайн, оформлення та оздоблення виробів	
13.	Самообслуговування. Одяг і взуття.	
14.	Екскурсії	1
15.	Резерв	4
	Всього	**35**

4 КЛАС
Навчальний пріоритетний матеріал

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1.	***Комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів.*** Комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів. Послідовність дій під час	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів у виробах; –*добирає* матеріали, інструменти,

	виготовлення виробів з природних і пластичних матеріалів. ***Практична робота.*** Виготовлення виробів з природних та пластичних матеріалів.	пристосування необхідні для виготовлення виробів з природних, штучних та пластичних матеріалів; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення виробів з природних, штучних та пластичних матеріалів; – *вміє* виготовляти вироби з природних, штучних та пластичних матеріалів.
2.	***Конструювання рухомих моделей з картону та паперу.*** Загальні відомості про способи виготовлення рухомих моделей з паперу і картону. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення рухомих моделей. ***Практична робота.*** Виготовлення паперових моделей з рухомими деталями.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про конструювання рухомих моделей з картону та паперу; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення моделей з рухомими деталями; – *знає* способи виготовлення рухомих моделей з паперу та картону; – *володіє початковими навичками* виготовлення паперових моделей з рухомими деталями.
3.	***Сюжетна витинанка.*** Уявлення про особливості сюжетних витинанок різних регіонів України. Послідовність виготовлення виробів технікою витинанки. ***Практична робота.*** Виготовлення композицій силуетів героїв казок, мультфільмів, тощо технікою витинанки.	*Учень/учениця:* – *знає* що таке сюжетна витинанка; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення витинанки; – *має* загальні уявлення про особливості сюжетних витинанок різних регіонів України; – *розкриває* послідовність виготовлення виробів технікою витинанки; – *вміє* виготовляти вироби технікою витинанки.
4.	***Виготовлення штучних квітів об'ємної форми.*** Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення штучних квітів об'ємної форми. Послідовність виготовлення штучних квітів	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про виготовлення штучних квітів об'ємної форми; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування для

	об’ємної форми. Способи кріплення елементів. ***Практична робота.*** Виготовлення квітів об’ємної форми.	виготовлення штучних квітів об’ємної форми; – *розкриває* послідовність дій під час виготовлення штучних квітів об’ємної форми; – *знає* способи кріплення елементів виробу; – *вміє* виготовляти квіти об’ємної форми.
5.	**Колаж.** Поняття про колаж. Комбінування різноманітних матеріалів для створення композиції-колажу. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення колажу. ***Практична робота.*** Виготовлення сюжетної композиції-колажу за власним задумом.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про колаж; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування для виробу технікою колаж: – *розкриває* специфіку комбінування різноманітних матеріалів для створення композицій-колажів; – *вміє* виготовляти сюжетні композиції-колажі за власним задумом
6.	***Робота з пластичними матеріалами.*** Пластичні матеріали для виготовлення виробів (пластилін, глина, полімерна глина, солоне тісто). Послідовність виготовлення виробів об’ємної форми з пластичних матеріалів за власним задумом. ***Практична робота.*** Виготовлення з пластичних матеріалів об’ємних фігур тварин, героїв мультфільмів, казок, тощо. Створення колективних композицій з виготовлених виробів із запропонованої вчителем тематики.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про виготовлення виробів з пластичних матеріалів; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів з пластичних матеріалів; – *розкриває* послідовність виготовлення виробів об’ємної форми з пластичних матеріалів за власним задумом; – *вміє* виготовляти з пластичних матеріалів об’ємні фігури й творчо доповнювати їх; – *володіє навичками* створення колективних композицій з виготовлених виробів.
7.	***Робота з сучасними штучними матеріалами.*** Властивості штучних матеріалів: пластик,	*Учень/учениця:* – *знає в*ластивості штучних матеріалів (пластику, поролону,

	поролон, синтепон, синтетична вата, тощо. Інструменти та пристосування для виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів. Послідовність виготовлення простих виробів з використанням пластику, поролону, синтепону, синтетичної вати. ***Практична робота.*** Виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів.	синтепону, синтетичної вати, тощо); – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів; – *має* загальні уявлення про виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів; – *знає* послідовність виготовлення простих виробів з пластику, поролону, синтепону та синтетичної вати; – *вміє* виготовляти вироби з сучасних штучних матеріалів.
8.	***Плетіння.*** Способи плетіння зі стрічок, товстих ниток, шнурів. Основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою плетіння. ***Практична робота.*** Виготовлення виробів (ляльки-мотанки, закладки, сувенірів тощо) технікою плетіння.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про плетіння виробів; – *називає* способи плетіння зі стрічок, товстих ниток, шнурів; – *знає* основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою плетіння; – *вміє* виготовляти вироби технікою плетіння.
9.	***Вишивання.*** Оздоблення виробів технікою вишивки. Матеріали, інструменти та пристосування для оздоблення виробів вишивкою. Основні прийоми роботи технікою вишивки. Витягування нитки з основи. Шов «вперед голка». Шов «назад голка». Послідовність виготовлення виробів технікою вишивки. ***Практична робота.*** Оздоблення виробів швами «вперед голка» та «назад голка» (частини одягу, серветка, листівка, картина, тощо).	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про оздоблення виробів технікою вишивки; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування для оздоблення виробів вишивкою; – *називає* основні прийоми роботи в техніці вишивка; – *знає* як витягувати нитки з основи; – *вміє* виконувати шов «вперед голка» та шов «назад голка»; – *розкриває* послідовність оздоблення виробів вишивкою. – *володіє* початковими навичками оздоблення виробів вишивкою.
10.	***Об'ємна аплікація з тканини та ґудзиків.*** Послідовність виготовлення об'ємної аплікації	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про об'ємну аплікацію з тканини та

	на тканині з використанням ґудзиків, леліток та бісеру. Пришивання ґудзиків на ніжці. ***Практична робота.*** Виготовлення об'ємних виробів (картин, листівок, тощо). Виготовлення м'якої іграшки.	ґудзиків; – *добирає* матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення обємної аплікації з тканини та ґудзиків; – *пояснює* послідовність виготовлення об'ємної аплікації на тканині з використанням ґудзиків; – *вміє* пришивати ґудзики на ніжці; – *вміє* виготовляти об'ємні аплікації на тканині з використанням ґудзиків; – *володіє* навичками виготовлення найпростішої м'якої іграшки.
11.	***Пап'є-маше.*** Ознайомлення з технікою пап'є-маше. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробу технікою пап'є-маше. Послідовність виготовлення виробів технікою пап'є-маше. ***Практична робота.*** Виготовлення декоративної тарілочки, чашки, вази, тощо.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про техніку пап'є-маше; –*добирає* матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробу технікою пап'є-маше; – *знає* послідовність виготовлення виробів технікою пап'є-маше; – *вміє* працювати в парі та групі під час виготовлення виробів технікою пап'є-маше; – *володіє початковими навичками* виготовлення декоративних вироби технікою пап'є-маше.
12.	**Дизайн, оформлення та оздоблення виробів**. Загальні відомості про дизайн, оформлення та оздоблення виробів. Техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оформлення та оздоблення виробів. Оформлення та оздоблення виробів раніше засвоєними техніками та відомими матеріалами. ***Практична робота.*** Оформлення та оздоблення виробів.	*Учень/учениця:* – *розуміє* значення дизайну, оформлення та оздоблення виробів; – *має* загальні уявлення про дизайн, оформлення та оздоблення виробів; – *називає* техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оформлення та оздоблення виробів; – *вміє* оздоблювати вироби.
13.	***Самообслуговування.*** Оздоблення одягу та взуття. Техніки, матеріали, інструменти та	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про оздоблення одяг і взуття;

	пристосування для оздоблення одягу та взуття. ***Практична робота.*** Оздоблення макетів моделей (шаблонів) одягу та взуття з картону раніше освоєними техніками.	– *пояснює* послідовність оздоблення одягу та взуття; – *володіє початковими навичками* оздоблення макетів (шаблонів) моделей одягу та взуття з картону раніше освоєними техніками.
14.	***Екскурсії.*** Екскурсія до шкільних майстерень, на робочі місця, на виробництво та підприємства, до майстерень з традиційними народними ремеслами. Ознайомлення зрізними видами людської діяльності та професіями, з загальними правилами безпеки життя, обладнанням, організацією праці, готовими виробами.	*Учень/учениця:* – *має* загальні уявлення про організацією праці; – *характеризує* види діяльності та результати праці; – *аналізує й узагальнює* побачене під час екскурсії.

Іноземні мови
навчальна програма для загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів 1-4 класи

Пояснювальна записка
до навчальної програми з іноземних мов загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів 1-4 класи

Оновлення змісту навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах пов'язується насамперед із деякими змінами в стратегічних напрямах розвитку сучасної шкільної освіти - спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів необхідних життєвих компетентностей, що у майбутньому давали б можливість випускникам школи комфортно почуватися в сучасному світовому мультинаціональному просторі. Це об'єктивно зумовлено низкою чинників, пріоритетним серед яких є тенденція на постійну глобалізацію та інтенсифікацію розвитку міжнародних контактів у різноманітних сферах життєдіяльності. Важливе місце в цих трансформаційних процесах належить питанню визначення та реалізації оновленого змісту навчання. Першочергово це забезпечується активною переорієнтацією шкільної іншомовної освіти на комунікативно-діяльнісне, особистісно орієнтоване та культурологічне спрямування навчального процесу. Саме цей аспект змушує різнобічно переосмислити теоретичні підходи до вибору ефективних технологій і засобів навчання іноземної мови.

Головна мета навчання іноземної мови у початковій школі - формування в учнів комунікативної компетенції, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими можливостями молодших школярів.

На кінець 4-го класу учні загальноосвітніх навчальних закладів досягають рівня А1, учні спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов – рівня А2, що відповідає Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти.

Початковий етап навчання іноземної мови у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі надзвичайно важливий, оскільки в цей період закладаються психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетенції, необхідні та достатні для подальшого її розвитку й удосконалення. Тут відбувається становлення засад для формування іншомовних фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а також умінь в аудіюванні, говорінні, читанні й письмі у межах програмних вимог. Відповідно до нової структури шкільної іншомовної освіти початковий етап визначається 1-4-м класами.

За свідченням психологів, навчальна діяльність у початковій школі набуває специфічного змісту, що зумовлено особливостями формування та розвитку пізнавальних інтересів дітей цього віку, їхньої поведінки, емоційно -вольової та мотиваційної сфер, своєрідним характером діяльності та мовлення. На цьому віковому етапі становлення особистості молодшого школяра навчальна діяльність стає домінуючою. Вона відповідним чином зумовлює трансформації у психіці дитини, що охоплюють усі психофізіологічні особливості її розвитку і об'єктивно потребують урахування їх під час визначення змісту навчання. Пріоритетними є такі:

-підвищена емоційність, важлива роль образів у сприйманні та запам'ятовуванні нової інформації під впливом емоційних вражень і афективних переживань, що зумовлює забезпечення освітнього процесу яскравими та чіткими малюнками/фотографіями, які сприяють ефективнішому засвоєнню навчального матеріалу;

-незначна кількість у досвіді учнів раціональних прийомів виконання навчальної діяльності, що зумовлює широке використання навчальних мовних і мовленнєвих опор для формування комунікативних умінь;

-мимовільність уваги, низький рівень її концентрації та орієнтація на сильний подразник, яким можуть бути цікаві та доступні ілюстрації та інші дидактичні засоби, що доцільно використовувати під час навчання;

-імпульсивність, реактивність, перевага збуджувальних процесів над гальмівними, що зумовлює раціональний добір для процесу навчання дидактично доцільних видів діяльності, котрі узгод жуються з віковими особливостями школярів та їхніми інтересами, не викликають труднощів у навчанні та вмотивовують його;

-здатність до запам'ятовування поки ще не усвідомлюваної інформації, що дає можливість презентувати окремі граматичні явища, які доцільно засвоювати на рівні лексичних одиниць, не аналізуючи їхню структуру (це буде зроблено на подальших етапах навчання);

-визначальна роль навчальної гри у процесі пізнавальної діяльності, що дозволяє активно використовувати дидактично доцільні ігрові види роботи, які характерні віковим особливостям учнів;

-схильність до копіювання, здатність до наслідування у діях, що дає можливість учням заучувати нескладні автентичні зразки мовлення, котрі не містять кальок із рідної мови або спрощених моделей спілкування;

-незбалансованість аналітико-синтетичної діяльності, превалювання конкретного наочно-образного мислення, що зумовлює не використовувати вправи та завдання, котрі вимагають виконання складних аналітичних дій, ще не характерних учням молодшого шкільного віку;

-недостатній рівень розвитку операцій планування, узагальнення, систематизації, порівняння, усвідомленого творчого ставлення до виконання навчальної роботи, що спонукає до використання зразків як опор для успішного її здійснення.

Зазначені найтиповіші характеристики психологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку слугують науково - теоретичними засадами для добору та організації змісту навчання іноземної мови у початковій школі.

У початковій школі важливо зацікавити учнів вивченням іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивовувати необхідність і значущість володіння іноземною мовою як неповторним засобом міжкультурного спілкування. Усі залучені для цього навчальні засоби, повинні сприяти вихованню в учнів комунікативних потреб у пізнанні інших країн і народів, у пошуку друзів не тільки для спілкування, а й для вирішення найтиповіших проблем їхньої життєдіяльності.

Комунікативна, освітня, виховна і розвивальна цілі оволодіння змістом навчання реалізується через навчальні матеріали (тексти і діалоги) як основні мовленнєві одиниці, які містять в собі змістову і мовну інформацію та слугують певними засобами узагальнень іншомовного досвіду школярів.

Для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови зміст навчання сприяє тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, а й давав змогу глибше розуміти власну культуру та її роль у духовному й моральному розвитку людства. Цьому сприяють не тільки навчальні тексти підручників, а й доступні для молодшого шкільного віку ілюстративні матеріали, що формують уявлення про інший світ, іншу культуру, вмотивовуючи своїм змістом потребу пізнавати їх засобами іноземної мови.

Лексичний і граматичний матеріал пред'являється двома способами: індуктивним і дедуктивним - у залежності від його складності та труднощів оволодіння. Якщо ці проблеми відсутні, то вивчення його доцільно розпочинати через функціональний контекст, що узгоджується з комунікативним методом навчання. Цей підхід передбачає встановлення нероздільного зв'язку між значенням, формою і функцією мовної одиниці, що є ключовим принципом діяльності, пов'язаної з її засвоєнням. Якщо мовні одиниці викликають певні труднощі (як правило, це граматичні явища, не характерні для рідної мови учнів, або ті, що мають суттєві розбіжності з їх аналогами в рідній мові), то навчання їх доцільно здійснювати дедуктивним шляхом.

Знайомство учнів із звуковою системою іноземної мови відбувається на основі імітативно -ігрових технологій в умовах комунікативних ситуацій, необхідних і достатніх для здійснення мовленнєвих дій, та розглядається як основний в постановці іноземної вимови, формуванні ритміко-інтонаційних навичок та звуко-буквенних співвідношень.

Важливою умовою успішного оволодіння іноземною мовою на початковому етапі є організація систематичного повторення вивченого матеріалу, яке доцільно здійснювати в такий спосіб, щоб поступово в учнів розвивалися уміння аналізувати, систематизувати, моделювати, абстрагувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки.

Оволодіння іноземною мовою учнями початкової школи передбачає взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письма), коли кожний вид розглядається як мета і як засіб. Для цього використовуються відповідні вправи і завдання, виконання яких забезпечує комплексне оволодіння усним і писемним мовленням.

Розпочинаючи вивчення іноземної мови, учні початкової школи ще не достатньо володіють лінгвістичними поняттями рідної мови. Тому частина граматичного матеріалу вивчається на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища у мовленнєвих зразках, і їм не потрібно пояснювати морфологічні та синтаксичні зв'язки між частинами мови або структурними одиницями, що входять до зразка. Передбачається, що така робота буде проведена на подальших етапах, коли школярі досягнуть певного лінгвістичного досвіду у рідній мові, який буде їм слугувати базою для усвідомленого оволодіння іншомовним матеріалом.

Зміст навчання іноземної мови учнів початкової школи створюється на ідеях оволодіння нею у контексті міжкультурної парадигми, що передбачає взаємопов'язане засвоєння мови і культури. Орієнтація на цю технологію зумовлена викликами та перспективами розвитку мульти- та полілінгвоетнокультурної світової спільноти, в якій перебуває людина і яка стає невід'ємним імперативом сьогодення. У зв'язку з цим одним із основних завдань навчання іноземної мови у початковій школі доцільно розглядати формування в учнів здібностей, готовності та бажання бр ати участь у міжкультурній комунікації у межах найтиповіших сфер і тем спілкування та самоудосконалюватися в подальшому оволодінні іншомовною комунікативною діяльністю відповідно до власних викликів і потреб. Виконання цього завдання забезпечує діяльність, спрямована на розвиток полікультурної та мультилінгвальної мовної особистості школяра вже на початковому етапі його навчання у школі.

Отже, зміст навчання іноземної мови учнів початкової школи ґрунтується на таких основних характеристиках:

1) відповідає актуальним комунікативно-пізнавальним інтересам молодших школярів і відбиває реальні потреби використання мови як засобу спілкування, є максимально наближеним до умов і цілей реальної міжкультурної комунікації;

2) стимулює розвиток інтересів учнів молодшого шкільного віку та позитивного ставлення до іноземної мови, здійснює вплив на їхню мотиваційну сферу;

3) прилучає учнів не тільки до нового для них мовного коду, але й до культури народу, носія цієї мови, що забезпечується чітким усвідомленням найголовніших спільностей та розбіжностей між чужою та рідною культурою, згідно з чим навчання поступово має організовуватись як «діалог культур»;

4) ґрунтується на досвіді оволодіння школярами рідною мовою, забезпечуючи випереджальне вивчення останньої; враховує загальнонавчальний досвід учнів, набутий ними під час оволодіння іншими предметами (*міжпредметні зв'язки*);

5) забезпечує освітні, виховні та розвивальні потреби школярів, у тому числі стимулює їхню самостійну діяльність, спонукає до рефлексії щодо якості власних навчальних досягнень і бажання їх удосконалювати.

Зміст навчання іноземної мови визначається цілями навчання і відповідає віковим особливостям учнів і їхнім інтересам. У зв'язку з цим важливого значення набуває *мовний, мовленнєвий, соціокультурний матеріал.*

Основні принципи добору навчального матеріалу:

-*комунікативної цінності та достатності* для реалізації цілей і завдань навчання спілкування у межах кожної теми;

-*автентичності мовних* (фонетичних, лексичних і граматичних), *мовленнєвих* (речень, текстів) *одиниць*, ілюстративних соціокультурних матеріалів, які використовуються для навчання спілкування;

-*типовості мовленнєвих зразків* і їх *відповідності нормам спілкування*, прийнятим у країні, мова якої вивчається;

-*частотності використання* у сучасному мовленні; мінімізації, який узгоджується з психофізіологічними можливостями учнів молодшого шкільного віку, відповідає цілям і завданням навчання та дає можливість успішно організовувати процес оволодіння іншомовним спілкуванням у межах кожної теми згідно з вимогами чинної навчальної програми.

-*мінімізації*, який узгоджується з психофізіологічними можливостями учнів молодшого шкільного віку, відповідає цілям і завданням навчання та дає можливість успішно організовувати процес оволодіння іншомовним спілкуванням у межах кожної теми згідно з вимогами чинної навчальної програми.

Добір навчального матеріалу здійснено раціонально, якщо він повністю відтворює дидактичну модель освітнього процесу, реалізовану в підручнику як основному засобі оволодіння мовою. Ця модель розглядається оптимальною за умови, що типи та види вправ і завдань як засоби навчання мови і мовлення організовуються в такій послідовності та використовуються в такій кількості, що забезпечують ефективне формування навичок і вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності. Враховуючи комунікативні цілі навчання іноземної мови, в основу типології вправ доцільно покласти категорію спілкування та етапи його здійснення в навчальному процесі початкової школи. Такі вправи і завдання, окрім суто навчальної, виконують ще й розвивальну, виховну й освітню функції, комплексно впливаючи в такий спосіб на розвиток молодших школярів.

Відповідно до основних положень комунікативно-діяльнісного підходу до навчання іноземної мови і з урахуванням вікових психологічних особливостей молодших школярів оптимальними засобами засвоєння навчального змісту є *мовні вправи*, що забезпечують оволодіння учнями фонетичним, лексичним і граматичним матеріалом і в такий спосіб готують їх до спілкування; *умовно-мовленнєві вправи*, що дають учням можливість усвідомлювати особливості використання (функції) мовних одиниць у безпосередніх мовленнєвих актах у результаті застосування їх у мікровисловлюваннях; *мовленнєві вправи*, що сприяють

формуванню умінь здійснювати спілкування в чотирьох видах мовленнєвої діяльності; *комунікативні завдання*, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів, самостійності та забезпечують формування готовності до спілкування внаслідок комплексного використання мовних навичок, мовленнєвих умінь і навчального досвіду (з агальнонавчальних умінь).

Іншомовна діяльність молодшого школяра потребує створення позитивної мотивації, що є невід'ємним складником емоційного стану дитини і є одним із найважливіших психологічних чинників успішності вивчення іноземної мови і ключовим питанням організації навчання молодших школярів.

Зміст навчання сконструйовано на таких основних дидактичних і методичних принципах:

-*комунікативного спрямування* навчальної діяльності;

-*особистісно-орієнтованого навчання*, що зумовлюється психофізіологічними особливостями дітей молодшого шкільного віку;

-*врахування випереджального вивчення рідної мови*, що передбачає послідовне оволодіння учнямимовними та мовленнєвими явищами на основі досвіду, набутого на уроках рідної мови;

-*принцип мінімізації змісту навчання* (тематики для спілкування, обсягу навчально-інформаційного матеріалу, на якому здійснюється спілкування, рівнів навченості молодших школярів з мови і мовлення), що забезпечує доступність навчального матеріалу і його достатність для задоволення комунікативних потреб спілкування у межах чинної програми;

-*ситуативності та тематичної організації* навчального матеріалу;

-*діяльнісного характеру* видів навчальної роботи;

-*диференціації та індивідуалізації* навчання, що забезпечують урахування особистісних якостей учнів, їхньої мотивації та готовності до засвоєння іноземної мови;

-*соціокультурного спрямування* процесу навчання; взаємопов'язаного та збалансованого навчання видів мовленнєвої діяльності; сприяння розвитку, освіті та вихованню молодших школярів.

- *взаємопов'язаного та збалансованого навчання* видів мовленнєвої діяльності;
- *сприяння розвитку, освіті та вихованню* молодших школярів.

Навчання іноземної мови у початковій школі розглядається як ***комплексний інтегрований етап*** оволодіння предметом.

Час, відведений на вивчення іноземної мови у 1 класі, доцільно розділити на два етапи: перше півріччя виділити на усне випередження (з фокусом на фонологічному аспекті мови), і друге півріччя – на засвоєння звуко-буквенних співвідношень.

Однією з особливостей навчання іноземної мови у середніх загальноосвітніх навчальних закладах і зокрема в початковій школі є *принцип концентричного пред'явлення тематичного матеріалу* для організації спілкування в усній та письмовій формі протягом усього шкільного курсу. У зв'язку з цим одна і та ж тема може вивчатися впродовж кількох років. Навчальною програмою передбачається, що відповідно до мовного і загальнонавчального досвіду школярів вивчення таких тем поглиблюється у наступних класах, а тому повторення тематики зумовлюється саме зазначеним принципом.

Основними засобами оволодіння учнями іноземною мовою є навчально -методичні комплекти (підручники, робочі зошити, аудіо-, відеоматеріали, електронні засоби навчання), спеціально сконструйовані для початкової школи згідно з навчальною

програмою та відповідно до основних положень комунікативно-діяльнісного, особистісно орієнтованого та культурологічного підходів до навчання іншомовного спілкування.

Не менш важливим на сьогоднішній день у сучасній школі є **самооцінювання**. Одним з найефективніших інструментів, що допомогає розвинути в учні здатність до самооцінювання в іншомовному навчання є **Європейське мовне портфоліо**.

Основна суть портфоліо – «показати все, на що ти здібний(а)». Педагогічна філософія портфоліо передбачає зміщення акценту з того, що учень (учениця) не знає і не вміє, на те, що він знає і вміє з певної теми, розділу, предмета; інтеграцію кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Використання Європейського мовного портфоліо дозволяє зробити процес іншомовного навчання більш прозорим для учнів, допомагаючи їм розвивати їхню здатність до відображення та самооцінювання, таким чином, надаючи їм можливість поступово збільшувати свою відповідальність за власне навчання.

Використовуючи Європейське мовне портфоліо у навчанні учні знайомляться із загальноєвропейськими рівнями володіння мовою, вчаться працювати з ними. Отже, за допомогою Європейського мовного портфоліо спрощується процедура впровадження європейських стандартів оцінювання учнів, в тому числі під час формуючуго чи підсумкового тестування, які здійснюються за допомогою дескрипторів відповідно до Загальноєвропейських рівневих стандартів.

Для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови у початковій школі необхідно сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, але й сприяв би більш глибокому розумінню власної культури та її ролі в духовному та моральному розвитку людства.

Процес навчання іноземної мови у початковій школі організовується відповідно до мережі годин, визначених навчальним планом.

Учителі мають право вибору підручника, який відповідав би конкретним умовам навчання. Для повноцінного забезпечення навчального процесу вчитель, окрім підручника, який використовує у своїй роботі, може залучати інші засоби, адаптуючи їх до умов навчання.

Успішна реалізація змісту навчання іноземної мови можлива за умови раціонального застосування навчальних засобів як основних механізмів виконання мети і завдань.

Змістова частина Програми включає опис:

-тематики ситуативного мовлення та сфер спілкування;

-мовленнєвих функцій та засобів їх вираження;

-мовленнєвих умінь;

-мовних знань і навичок;

-соціокультурних знань;

-загальнонавчальних умінь.

Вимоги до рівня підготовки учнів (мовленнєва компетенція) подані по завершенні кожного року навчання визначають:

-що саме учні повинні знати і розуміти з кожного виду мовленнєвої діяльності (*аудіювання, говоріння, читання, письмо*);

-які уміння і навички у чотирьох видах мовленнєвої діяльності учень повинен отримати на кінець навчального року.

Розподіл годин за тематичним принципом не передбачений оскільки Програма носить концентричний характер і не містить чітких тематичних формулювань.

Зауважимо, що лише підручник не може забезпечити досягнення цілей, визначених державою до рівня володіння іноземною мовою випускників сучасної школи. Потрібно широко використовувати й інші засоби: робочі зошити, аудіо - та відеоматеріали, книжки для домашнього читання, текстові завдання тощо.

Доцільно активніше впроваджувати у практику школи електронні носії інформації, що не тільки урізноманітнюють навчальний процес, а й сприяють його ефективності, дозволяють індивідуалізувати та диференціювати навчальну діяльність учнів відповідно до їхніх особистісних рис, здібностей та рівнів навченості.

Основною формою навчання іноземної мови є урок. Зміст його визначає сам учитель. Він спирається на програму, матеріал підручника або посібника, який використовує у своїй роботі, враховує рівень навченості учнів і умови, у я ких відбувається навчання. Види діяльності на уроці залежать від мети і завдань, вікових особливостей та інтересів учнів. Уроки мають бути комунікативно спрямованими, а тому пріоритетними видами діяльності є ті, що пов'язані з формуванням в учнів умінь і навичок використовувати мову як засіб спілкування. Зацікавленість учнів у засвоєнні мови значною мірою залежить від умотивованості навчальних дій, які виконуються на уроці.

Оволодіння іноземною мовою відбувається не тільки на уроці. А тому органічне поєднання уроку, домашньої і позакласної роботи забезпечить ефективне формування комунікативних умінь, сприятиме розвитку в учнів самостійності, комунікативно- пізнавальної та соціальної активності.

Результати навчальних досягнень, яких мають досягти учні, визначені для кожного етапу навчання. Вони характеризують рівень умінь з кожного виду мовленнєвої діяльності та узгоджуються з «Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання».

Іноземні мови

1-4 класи загальноосвітніх навчальних закладів

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лінгвістична компетентність			Соціокультурна компетентність	Загальнонавчальна компетентність
				Лексична компетенція	Граматична компетенція	Фонетична компетенція		
Особистісна	**Я, моя сім'я і друзі**	- привітатися; - називати щось / когось; - вибачитися; - подякувати; - вітати зі святом; - попрощатися - виконувати прості інструкції та дії; - вираж	Hello! I am… My name is … What's your name? I am … How are you? OK, thanks. I'm happy/sad. Where are you from? I'm from … Where is she/he from? She/He is from …	Члени родини Числа 1 – 10 Іграшки Кольори Розмір Дії	**Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.** ***Іменник:***	Дотримання апроксимова-ної вимови з урахуванням Особливостей англійської мови під час промовляння слів і виразів (Фокус: звуки: - наближені до	- Обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - розуміти особливості привітань зі святом і вживати їх відповідно	- Стежити за презентованою інформацією; - розуміти і відтворювати мовленнєві зразки, наслідуючи вчителя/вчительку; - розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчительку;

Публічна **О світня**	**Дозвілля** **(Іграшки, на прогулянці)** **Приро да (Твари ни)** **С вята і традиц ії (С вята, вітання)**	ати настрі й	How old are you? How old is he / she? It is a … It is green. It is big. I can … I can walk, run, jump, go. I have got … He/She has got … Sorry/I’m sorry. T hank you. Happy birthday! Merry Christmas! Happy New	Т варини Свята Шкільне приладдя	множина іменників ***Дієслово:*****to be , have got**; **can** Наказовий спосіб дієслів (команди) *Stand up!* ***Прикметники,*** що вказують на розмір колір; емоційний стан людини ***Займенник:*** вказівні (this), особові (I, we, you, they), присвійні (my, your, his, her) ***Числівник:*** кількісний (1-10)	звуків українс ької мови; - відрізняють ся за суттєвими ознаками; - не мають аналогів в україн ській мові)	до ситуації спілкування	- співпрацювати у парі / групі

	Школа (Шкільне приладдя)		Year! Good night. Goodbye. Open…/Close…/Take…/ Give me … . Stand up… …please. Sit down...					

С фе ра спілку-вання	Те матика ситуатив ного спілкува ння	Мовле ннєві функції	Засоби вираже ння	Лінгвістична компе те нтність			С оціокуль турна компе те нтність	Загаль нонавчаль на компе те нтність
				Ле ксична компе те нція	Граматична компе те нція	Фоне тична компе те нція		
О собистісна	**Я, моя сім'я і друзі** **Дозвілля (Іграшки. На прогулянці)**	- вітатися; - називати щось / когось; - вибачатися; - дякувати; - вітати зі святом; -прощатися - виконувати прості інструкції та дії; - виражати свій	Hallo! Guten Morgen! Guten Tag! Gute Nacht! Tschüss! Auf Wiedersehen! Wie heißt du? – Ich heiße… Wer ist das? – Das ist Max. Wie alt bist du? – Ich bin … Jahre alt. Wie alt ist er/sie? – Er / Sie ist … Jahre alt. Was ist das? – Das ist mein Ball. Mein Ball ist rot.	Члени сім'ї Числа до 10 Іграшки Кольори Дії Тварини	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.** ***Іменник:***	Дотримання апроксимова-ної вимови з урахуванням особливостей англійської мови під час промовляння слів і виразів. (Фокус: звуки: - наближені до	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - розуміти	- стежити за презентованою інформацією; - розуміти і відтворювати мовленнєві зразки, наслідуючи вчителя/вчительку; - розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчительки; - співпрацювати в парі / групі

		настрій	…		іменники в *Nom* .	звуків	особливості	
			Das ist ein / eine / mein /	Свята	***Дієслово:***	української	привітань зі святом	
	Природа		meine /…		дієслова у Präsens;	мови;	і вживати їх	
	(Тварини)		Das sind … und … / Das sind	Шкільне	*sein* у Präsens	- які не мають	відповідно до	
			meine… und mein …	приладдя	***Прикметник:*** коротка форма	аналогів в	ситуації	
			Ist / Sind das…? – Ja, … /		***Прислівник*:** gern	українській	спілкування	
Публічна	**С вята і традиції (Свята. Вітання)**		Nein, …		***Займенник:*** особові (ich, du, er, sie, es);	мові)		
			…ist / sind rot / jung /… Ich male / lese / spiele … (nicht).		присвійні (mein, dein, sein, ihr)			
			Er / Sie /Es malt / liest / … (nicht).		***Числівник:*** кількісні *(1 – 10)*			
			Ich bin glücklich / traurig / …		***Заперечення***: *nicht*			
О світня	**Школа (Шкільне приладдя)**		Ich kann … Ich habe …		***Сполучник***: *und*			
			Sie/Er hat …		***Речення:*** питальні, розповідні;			
			Entschuldigung.					

			Danke. Frohe Ostern! Alles Gute zum Geburtstag!		Ja / Nein-Sätze			

С фе ра спілкування	**Те матика ситуативного спілкування**	**Мовленнєві функції**	**Засоби вираження**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокультурна компе те нтність**	**Загальнонавчальна компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматична компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісна	**Я, моя сім'я і друзі** **Дозвілля (Іграшки, на прогулянці)** **Природа (Тварини)**	- привітатися; - попрощатися; - представити себе / когось; - називати щось / когось; - виконувати прості інструкції; - подякувати; - вітати зі святом; - виражати настрій	¡Hola! ¿Qué tal? Bien, gracias. Mal, gracias. ¡Buenos dias! ¡Buenas tardes! ¿Cómo te llamas? Me llamo… Soy bueno vivo en … Estudio en … ¡Levántate, por favor! ¡Levantaos, por favor! ¡Siéntate, por	Числа 1 – 10 Члени родини Кольори Іграшки Т варини Дії	**Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правильність мовлення)** **формується за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.** ***Дієслово: ser, hacer, haber (hay), estar, tener.*** **Числівник: кількісні до 10** ***Займенник:*** особові(Yo,	Дотримання апроксимована-ної вимови з урахуванням особливостей іспанської мови під час промовляння слів і виразів. (Фокус: - наближені до звуків	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - розуміти особливості привітань зі святом і вживати їх відповідно	- стежити за презентованою інформацією; - розуміти і відтворювати мовленнєві зразки наслідуючи вчителя; - розуміти і виконувати прості інструкції вчителя; - співпрацювати у парі / групі

			favor! ¡Sentaos, por favor! Dame, por favor, … ¡Feliz Año Nuevo (Navidad)! Vale. Bien. Perdón. Perdóneme. ¡Gracias!		tú, nosotros(as), ellos), присвійні(mi, tu, su) питальні(¿qué?, ¿quién?,¿cómo?). **Прийменники: a, de, en con, sobre. Артикль: стягнені форми: al, del. Сполучник:** y (e). **С понукаль ні ре че ння у стве рджуваль ній формі.** ¡Levántate, por favor! ***¡Levantaos, por favor!***		до ситуації спілкуванн я	
Публічна **О світня**	**С вята і тради ції (С вята, вітанн я)** **Школа (Шкіль не прила ддя)**			Шкільне приладдя Свята		українс ької мови; - не мають аналогів в українській мові		

С фе ра спілк у-ванн я	**Те матика ситуатив ног о спілкува нння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Лексична компетенція	Граматична компетенція	Фонетична компетенція		
О собистісн а **Публічна**	**Я, моя сім'я і друзі** **Дозвілл я (іграшки)** **Приро да (Твари ни)** **С вята і**	- привітатися; - попрощатися ; - представити себе / когось; - називати щось / когось; - виконувати прості інструкції; - подякувати; - вітати зі святом; - виражати настрій	Salut! Je suis… Je m'appelle … Et toi? Et vous? Bonjour! Bonne nuit! Au revoir! Quel âge as-tu? J'ai … Ça va? Ça va bien. T u habites où? J'habite à … Qu'est -ce que c'est ? C'est un/une … As-tu…? Oui	Числа 1 – 10 Члени родини Кольори Іграшки Т варини Дії Розмір Свята Шкільне приладдя	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних ситуаціях). Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового вживання мовле ннєвих структур.** ***Іменник:*** множина іменників, жіночий рід	-дотримання апроксимова-ної вимови з урахуванням особливостей французької мови під час промовляння слів і виразів. (Фокус: звуки: - наближені до звуків української мови; - відрізняються за суттєвими	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - розуміти особливості привітань зі святом і вживати їх відповідно до ситуації	- стежити за презенто ваною інформац ією; - розуміти і відтворювати мовленнєві зразки наслідуючи вчителя; - розуміти і виконувати прості інструкції вчителя; - співпрацю-вати у парі /

	традиції (Свята, вітання)		j'ai… Non, je n'ai pas… Ouvre/Ferme/Prends Ecoute/Regarde Allons sauter/aller/courir Donne-moi.		(закінчення –s, -e). ***Дієслово:*** **ê tre , avoir**; ***Прикметники,*** що вказують на розмір і колір; **що вказують на стан людини *Займенник:*** особові(je, tu, il, elle, nous, vous, ils, elles), присвійні(ma, mon,, ta, ton …).	ознаками; - не мають аналогів в українській мові)	спілкування	групі
О світня	**Школа (Шкільне приладдя)**		Lève-toi. Assieds-toi. Voilà ! Merci. S'il te plaît. Pardon Joyeux anniversaire! Joyeux Noël! Bonne Année !		***Числівник:*** кількісний **(1 – 10).** **Спонукальне речення у стверджувальній формі.** ***Ecoutons! Regardons! Allons!***			

Аудіюва **ння**	**Говорі** **ння**		**Читан** **ня**	**Пись** **мо**
	Монологічне	**Діалогі** **чне**		
- розрізняють (на слух) вивчені слова і фрази; - сприймають на слух і виконують прості інструкції; - розуміють короткі елементарні повідомлення у прозовій та віршованій формі, підтримані невербальними опорами (малюнками, жестами тощо) в межах тематики спілкування, як у безпосередньому спілкуванні, так і в запису; (обсяг прослуханого у запису тексту – від 1 до 2 хвилин).	- представляють себе, членів родини, друзів; - називають предмети; - рахують до 10; - відтворюють римовані твори дитячого фольклору; - називають і описують предмети / тварин відповідно до навчальної ситуації в межах тематики програми. **О бсяг висловлювання**	- підтримують елементарне спілкування у межах мікродіалогів етикетного та загального характеру - ставлять запитання, засвоєні у мовленнєвих зразках, і відповідають на запитання однокласників / учителя; - висловлюють подяку, вибачення.	- розпізнають літери алфавіту та графічний образ найчастіше вживаних та вивчених слів, словосполучень і коротких фраз.	- відтворюють графічний образ літер та слів з використанням напівдрукованого шрифту.

	2-3 ре че ння.	**О бсяг висловлювання кожного не ме нше 2-х ре плік.**		

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лінгвістична компетентність			Соціокультурна компетентність	Загальнонавчальна компетентність
				Лексична компетенція	Граматична компетенція	Фонетична компетенція		
Особистісна	**Я, моя сім'я і друзі** **Відпочинок і дозвілля** **Людина**	-привітатися; - попрощатися; - представити себе/когось; -називати когось/щось; ставити запитання і відповідати на них; - повідомляти про когось/щось; -давати	Hi! Hello! Good morning /afternoon / evening! Goodbye! Bye- bye! Bye! How are you? I'm fine, thank you. Where are you from? My name is… I am…	Члени сім'ї Вік молодших членів сім'ї Числа від 1 до 20 Іграшки Продукти	**Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.** **Дієслово**: ***Present Simple*** *(to be, have); have got,*	-дотримання апроксимованої вимови з урахуванням особливостей англійської мови під час промовляння слів і виразів (Фокус: формування слухо-вимовних навичок учнів; інтонація: логічний наголос)	- вживання та вибір привітань та форм звертання; - вживання та вибір вигуків - дотримання правил ввічливості	- стежити за презентованою інформацією; - розуміти і відтворювати мовленнєві зразки наслідуючи вчителя/вчительки; - розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчительки; - співпрацювати у парі / групі;

		елементарну характеристику комусь/чомусь; - розуміти та виконувати вказівки (команди); -вітати зі святом; -виражати настрій	T his/T hat is my (dad, friend…) Who is this boy/girl? What is your /his/her name? How old are you? How old is he/she? Where is …? Питальні слова: *what, who, where, when, why, how* Please, come in. I can… I cannot/can	харчування Кольори Частини тіла Предмети одягу Т варини Пори року Назви свят Меблі у	Наказовий спосіб дієслів, заперечна форма (команди) *Don't stand up!* **Іменник**: множина іменників **Прикметник**: якісні, відносні, що вказують на розмір, колір, вік, емоційний стан. **Прийменник**: місця, напрямку *(on, in, under, by, to, at)* **Займенник**: вказівні *(this, that*, these, those з іменниками), особові присвійні **Числівник**: кількісні *(1–20)* Сполучник: *but, and*			-уміти працювати з підручником і словником
Публічна	**Природа** **Свята та традиції (Продукти харчування)** **Школа** **Меблі у класній кімн**							
О світня								

	аті		’t … Can you …? T his is an apple. It is red. Happy New Year! Merry Christmas! Happy birthday! I’m sorry. – T hat’s OK. T hank you. – You are welcome. I’m sad, happy, tired	класній кімнаті				

С фе ри спілкуванн я	**Те матика ситуатив ног о спілкуван ня**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматична компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собисті сна	**Я, моя сім'я і друзі** **Відпочи нок і дозвілля** **Людина**	- вітатися; - прощатися; - представ ляти себе / когось; називати когось / щось; - став ити запита ння і відповідати на них; - повідомля	Ich habe einen / eine / ein / keinen / keine / kein… Hast du Hefte / …? – Ja, / Nein, ich habe ein / einen / kein / keinen / keine … Gib / Geben Sie mir bitte… Komm rein, bitte. Ich /er / sie	Члени сім'ї Вік молодши х членів сім'ї Числа до 20 Іграшки Продукти харчуванн я	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового вживання мовле ннєвих структур.** ***Іменник***:	Дотримання апроксимованої вимови з урахуванням особливостей англійської мови під час промовляння слів і виразів. (Фокус: формування слухо-вимовних навичок учнів;	вживання та вибір привітань та форм звертання; вживання та вибір вигуків; дотримання правил ввічливості	- стежити за презентованою інформацією; - розуміти і відтворювати мовленнєві зразки наслідуючи вчителя/вчительк у; - розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчительк и; - співпрацювати в парі /

		ти - про когось / щось; - давати - елемент арну характерис -тику комусь / чомусь; - розуміти та - викону вати вказівки (команди); - вітат и зі святом ;	kann (nicht) … Kannst du…? Das sind keine… Sind das…? Wie ist / sind…? Das ist ein Apfel. Er ist rot. … ist / sind rot / jung /… Wo ist…? …ist hier / da. Der Junge ist … , aber… Frohe Ostern! Frohe	Кольори Частини тіла Предмет и одягу Т варини Пори року Назви свят Предмети у класній	множна іменників; іменники в *Akk*.; складені іменники ***Дієслово***: *haben, können* у Präsens; Imperativ ***Прикмет ник:*** коротка форма ***Займенн ик:*** особові (*wir, ihr, sie, Sie*); присвійні *(unser, euer, ihr, Ihr*) ***Числівник*****:** кількісні *(1−20)* ***Заперечення:*** *nein , kein* ***Прислівники:*** *hier, dort, da* ***Сполучник:***	інтонація: логічний наголос)		групі; -уміти працювати з підручником і словником
Публічна **О світня**	**Природа** **С вята та традиції** (Продукт и харчуван ня) **Шко ла** (Клас на кімна та)							

		- виражати свій настрій	Weihnachten! Alles Gute im neuen Jahr! Entschuldigung. – Ist gut. Danke schön. – Bitte schön.	кімнаті	*aber* ***Речення:*** питальні, розповідні, спонукальні; безособове з *es*			

С фе ра спілкува ння	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функці ї**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Грамати чна компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистіс на	**Я, моя сім'я і друзі** **Відпочи нок і дозвілля**	**-** привітатися; **-** попрощатис я; **-** предста вити себе/кого сь; **-** назива ти когось/ щось; **-** ставити	¡Hola! ¿Qué tal? Bien, gracias. Mal, gracias. ¡Buenos dìas! ¡Buenas tardes/noches! ¡Adiós! ¡Hasta luego (mañana)! Me llamo… Soy ucraniano(a). Soy alto, alegre.	Члени сім'ї Вік молодши х членів сім'ї Числа від 1 до 20 Іграшки	**Граматичні структури засвоюють ся** **імпліцитно (шляхом сприймання** **мовле ннєвих зразкі в у комунікативни х ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична**	-дотримання апроксимова ної вимови з урахуванням особливосте й іспанської мови під час промовлянн я слів і виразів (Фокус: формування	- вживання та вибір привітань та форм звертання; - вживанн я та вибір вигуків - дотримання правил ввічливості	стежити за презентов аною інформаці єю; - розуміти і відтворюват и мовленнєві зразки наслідуючи вчителя/вчит ельки;

	Людина **Природа** **Публічна** **С вята та традиції (Продукти харчування)** **О світня** **Школа** **Ме блі у класній**	запитання і відповідати на них; - повідомляти про когось/щось; - давати елементарну характеристику комусь/чомусь; - розуміти та виконувати вказівки (команди); - вітати зі святом; - виражати настрій	¿Qué es (son)? Es una mesa. Son mesas. ¿Cómo te llamas? ¿Dónde vives? ¿Quién es? Es mi amigo Vive en … Estudia en … ¡Levántate, por favor! ¡Levantaos, por favor! ¡Sientate, por favor! ¡Sentaos, por favor! Vete al encerado замінити наVen a la pizarra, por favor. Abre… Abrid…	Продукти харчування Кольори Частини тіла Предмети одягу Т варини Пори року Назви свят Меблі у класній кімнаті	**правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.** **Дієслово:** ser, hacer, haber (hay), estar, tener. **Іменник:** рід, число, місце в реченні. **Прикметник:** рід, число, місце в реченні. **Числівник:** кількісні до 20 **Займенник:**	слухо-вимовних навичок учнів; інтонація: логічний наголос)		- розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчительки; - співпрацювати у парі / групі; -уміти працювати з підручником і словником

	кімнаті		Lee… Leed... Dame, por favor, … Vamos a jugar (leer).. ¿Sabes cantar? Sí, yo sé cantar. ¿T e gusta...? Sí, me gusta… No, no me gusta... ¡Feliz cumpleaños (Año Nuevo, Navidad)! Vale. Bien. ¡Que bien! ¡Vaya! ¡Ojo! ¡Hurra! Perdón.Perdóneme. ¡Gracias!		особові, присвійні, питальні **Прийменники:** a, de, en, con, sobre. **Артикль:** стягненіформи: al, del. **Сполучник:** y (e).			

ФРАНЦУЗЬКА МО ВА, 2 клас

С фе ри спілкува ння	**Те матика ситуатив ног о спілкува ння**	**Мовле ннєві функці ї**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль н а компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Грамати чна компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистіс на	**Я, моя сім'я і друзі** **Відпочи нок і дозвілл я** **Людина**	- привітатися; - попроща тися; представи ти себе/когос ь; - назива ти когось/ щось; - ставити запитання і відповідати	Salut ! Bonjour! Bonsoir! Au revoir! A bientôt! Bonne journée! Je suis ... Je m'appelle... Et toi ? Comment tu t'appelles ? Quel âge as-tu? Quel âge a-t-il ? C'est/C'est mon/ma …	Члени сім'ї Вік молодших членів сім'ї Числа від 1 до 20 Іграшки Продукти харчування	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за**	-дотримання апроксимовано ї вимови з урахуванням особливостей французької мови під час промовляння слів і виразів	- вживання та вибір привітань та форм звертання; - вживанн я та вибір вигуків - дотримання правил ввічливості	стежити за презентов аною інформаці єю; - розуміти і відтворюват и мовленнєві зразки наслідуючи вчителя/вчит ельки; - розуміти і виконувати прості

		на них; - повідомляти про когось/щось; - давати елементарну характеристику комусь/чомусь; - розуміти та виконувати вказівки (команди); - вітати зі святом; - виражати настрій	(père, mere, ami) Comment ça va? Ça va bien, merci. D'où es-tu? Où est …? Qui est cet homme/cette femme ? Comment il s'appelle ? Entrez s'il vous plait. Est -ce que je peux…? Je peux... Je ne peux pas... Bonne Année ! Joyeux Noël! Joyeux anniversaire! Excusez-moi ! – Ça va! Pardon!	Кольори Частини тіла Предмети одягу Т варини Пори року Назви свят Меблі у класній кімнаті	**рахунок** **багаторазового вживання мовле ннєвих структур.** **Дієслово**: ***Présent de l'indicatif;*** *Avoir, être, pouvoir, aller* Наказовий спосіб дієслів (команди) **Іме нник**: множина іменників ; жіночий рід **(закінче ння –s, –e). Прикме тник:** якісні, відносні, що вказують на розмір, колір, вік, **стан. Прийме нник**: місця, напрямку *(à, **de**, chez, sur, dans, près)*			інструкції вчителя/вчительки; - співпрацювати у парі / групі; -уміти працювати з підручником і словником
Публічна О світня	**Природа** **С вята та традиції (Продукти харчування)** **Школа** **Меблі у класній кімнаті**							

			Merci. Bienvenu ! Je suis content/mécontent/heureux Питальні слова: qui, que, où, d´où, quand, pourquoi, comment C’est une pomme. Elle rouge.		**Займе нник:** вказівні ***(ce, cette)*** з іменниками, особові, присвійні. **Числівник:** кількісні *(1–20)* **С получник**: *et, m ais*			

Мовле ннєва компе те нтність учнів
на кінець 2-го класу

Аудіюва ння	**Говорі ння**		**Читан ня**	**Пись мо**
	Монологічне мовле ння	**Діалогічне мовл е ння**		
- реагують невербально та вербально на запитання, які вимагають простих відповідей; - демонструють розуміння ключових слів у висловленні, які проговорюються дуже повільно та з довгими паузами; - розуміють короткі прості вказівки, сформульовані повільно; - розуміють короткі елементарні повідомлення у прозовій та віршованій формі, підтримані невербальними опорами (малюнками, жестами тощо) в межах тематики спілкування, як у	-представляють себе, своїх друзів, батьків, продукуючи прості, здебільшого ізольовані речення; -описують предмет, іграшку, тварину,погоду -повідомляють про здатність виконувати певні дії учнем чи іншими особами; -відтворюють римовані твори дитячого фольклору.	- підтримують елементарне спілкування у межах мікродіалогів етикетного та загального характеру - ставлять загальні та нескладні спеціальні питання, засвоєні як мовленнєві зразки та відповідають на них згідно з мовним матеріалом і ситуацією спілкування та з опорою на вивчений мовний матеріал; - реагують на прості, в дещо уповільненому темпі, репліки вчителя/вчительки і однокласників/однокласниць. **О бсяг висловлювання кожного не ме нше 3 -х ре плік.**	- знають букви алфавіту; - читають мовчки та вголос і розуміють слова, словосполучення, речення, короткі тексти, що містять мовний матеріал, засвоєний в усному мовленні. **О бсяг – 100-150 друкованих знаків.**	- за зразком відтворюють графічний образ слів, словосполучень, речень; -самостійно пишуть своє ім’я; - за зразком описують себе, іграшку, тварину, предмет. **О бсяг пись мового повідомле ння 2-3 ре че**

безпосередньому спілкуванні, так і в запису; (**обсяг прослуханого в запису те ксту –від 1 до 2 хвилин).**	**О бсяг висловлювання 3-4 ре че ння.**			**ння.**

АНГЛІЙС ЬКА МО ВА, 3 клас

С фе ри спілкува ння	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Грамати чна компе те нція**	**Фоне тична компе те нці я**		
О собистісна	**Я, моя сім'я і друзі** **Відпочи нок і дозвілля (Поїздка на канікула х)** **Людина**	-представляти співрозмовник ів / третіх осіб; -запрошувати інформацію про співрозмовник а / третю особу; -описувати когось / щось; -запитувати про відчуття/само почуття та відповідати на запитання;	His / Her name is … T hey are… Who is this boy/girl? What is his/her name? How old are you? How old is he/she? Where is he/she from? Where do you live? I live at … Street? What is his/her	Члени сім'ї Вік старших членів сім'ї Числа до 100 Захоплення Розваги	**Граматич ні структури засвоюют ь ся імпліцитн о (шляхом сприймання мовл е ннєвих зразків у комунікатив них ситуаціях).** **Мовна компе те нція (грамати чна**	-вимова вивчени х слів та виразів достатн я для розумін ня. (Фокус : інтона ція: наголо с у словах ; логічн	-знання культурних реалій -спільноти, мова якої вивчається , пов'язаних з повсякден ним життям; -вживання та вибір привітань; -вживання та вибір форм	-розрізняти і продукувати звуки та звукові відрізки; -уважно стежити за презентовано ю інформацією; -ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; -активно застосовувати мову, що

Публічна	**Помешкання (На кухні)** **Природа і навколишнє середовище (Пори року)** **Свята та традиції**	- повідомляти про смаки, уподобання; -виражати своє ставлення до когось / чогось; - запрошувати та реагувати на чиєсь запрошення; -робити пропозицію та реагувати на неї; -запитувати з метою отримання більш детальної	address? Are you from…? Is she/he from…? How are you? I am fine, thank you. Have you got…? I like… I don't like …. She/He likes/doesn't like it. Can you come to …? - Yes, sure. Sorry, I can't. Can you help me? Can I have...? Thanks. Where did you go? Did you like it?	Зовнішність людини Професії Щоденні обов'язки Дім, квартира Умеблювання Назви продуктів Посуд	**правильність мовлення) формується за рахунок** **багаторазового вживання мовленнєвих структур.** There is, there are. **Модальні** **дієслова**: can **Дієслово**: Present Simple, Past Simple **Іменник**: злічувані, незлічувані; множина іменника	ий наголос та мелодія у реченнях)	звертання; -вживання та вибір вигуків, - дотримання правил ввічливості	вивчається - сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовування тощо) -уміти працювати з підручником, словником

О світня	**Школа**	інформації; -визначати час; - висловлювати схвальну / несхвальну оцінку предметам, діям, ситуаціям тощо -виражати настрій	Yes, I did. / No, I didn't. It´s five o´clock. It's five twenty. In the morning/afternoon/evening In (September, …) On (Monday, …) At (5 o'clock, …) How much? How many? T hank you very much. T ea or juice?	Місяці, дні тижня Свята Навчальні предмети	(винятки) **Прикметник**: якісні, відносні Прийменник: місця *(on, in, under)*, напрямку *(to, up, down, over, across)*, часу *(before, after, in, on, at)* Займенник: some, any, much, many, a lot/lots Сполучник: or			

НІМЕЦЬКА МО ВА, 3 клас

С фе ри спілкування	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Грамати чна компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісна	**Я, моя сім'я і друзі** **Відпочи нок і дозвілля** **(Подорож на канікулах)** **Людина**	представляти співрозмовникі в / третіх осіб; запрошувати інформацію про співрозмовник а / третю особу; описувати когось / щось; - запитувати про	Mein Vater ist Fahrer / ... Annas Mutter ist Ärztin / … Ich bin traurig / böse … Er / Sie ist schön / traurig / … Ich werde im Sommer baden /… Ich fahre mit dem Zug	Члени сім'ї Вік старших членів сім'ї Числа до 100 Захоплен ня Розваги	**Граматич ні структур и засвоюю ть ся імпліцит но (шляхом** **сприймання мовле н нєвих зразків у комунікативн их** **ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична**	- вимова вивчених слів та виразів достатня для розумінн я (Фокус : інтона ція: наголо с у словах ; логічн	- знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, пов'язаних з повсякденни м життям; - вживання та вибір привітань; - вживання та вибір форм звертання;	уважно стежити за презентова-ною інформацією; ефективно співпрацю-вати під час парної та групової роботи; активно застосовувати мову, що вивчається; - сприймати новий досвід (нову мову, нових людей,

	Поме шкання (На кухні)	відчуття/самопо- чуття та відпові-дати на запитання;	/… . Die Mütze ist schön / schöner / am schönsten.	Зовнішність людини	**правиль ність** **мовле ння) формуєть ся за рахунок** **багаторазовог о вживання мовле ннє вих структур.**	ий наголос та мелодія в реченнях)	- вживання та вибір вигуків, - дотримання правил ввічливості	нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб
	Природа і навколишнє середовище (Пори року)	- повідомляти про смаки, уподобання; - виражати своє ставлення до когось / чогось;	Wo wohnst du? –Ich wohne … / wohne in … Wie ist deine / ihre / seine / … Adresse?	Професії	***Іменник*:** іменники в *Dat.* віддієслівні; вживання іменників без артикля;			діяти у навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовування тощо);
Публічна	**Свята та традиції**	- запрошувати та реагувати на запрошення; - робити пропозицію та реагувати на неї;	Ich heiße dir/… . Der Wievielte ist heute? – Heute ist der dritte März /… Ich möchte… . Möchtest du…? … du oder…?	Щоденні обов'язки Дім, квартира Умеблювання Назви	*Gen*. власних імен з *-s* ***Дієслово*:** Futurum I; *m ögen* у Präsens; форма *m*			- уміти працювати з підручником, словником

		- запитувати з метою отримання	Ich / Sie / Er mag… / mag nicht …	продуктів	*öchte* ***Прикметник:*** ступені порівняння ***Займенник:*** особові в *Dat.*; вказівний займенник *dieser* ***Числівник:*** кількісні до 100; порядкові до 31 ***Прислівник*****:** місця, напрямку, часу ***Прийменник*****:** *in, an, auf* mit Dat., *m it* ***Сполучник:*** *oder* ***Речення***: питальні, розповідні, спонукальні			
О світня	**Школа**	більш детальної інформації; - визначати час; - надавати схвальну / несхвальну оцінку предметам, діям, ситуаціям тощо; -виражати свій настрій	Es ist fünf Uhr. Es ist fünf Uhr zwanzig. Frohe Weihnachten! Alles Gute / Viel Glück zum Geburtstag!	Посуд Пори року, місяці, дні тижня Свята Навчальні предмети				

С фе ри спілкува ння	Те матика ситуатив ного спілкува ння	Мовле ннєві функції	Засоби вираже ння	Лінгвістична компе те нтність			С оціокуль турна компе те нтність	Загаль нонавчаль на компе те нтність
				Лексична компетенція	Граматична компетенція	Ф онетична компетенція		
О собистісн а	**Я, моя сім’я і друзі** **Відпочи нок і дозвілля (Поїздка на канікула х) Людина** **Поме шкання. (На кухні)**	- Представляти співрозмовн иків / третіх осіб; - запрошувати інформацію про співрозмовни ка / третю особу; - описувати когось /щось; - запитувати про відчуття/са	¿Quién es? ¿De dónde es? ¿Cuántos años tiene? T iene… ¿Cómo es ?Es alto(a), rubio(a). ¿Qué es? Es alumno(a), ucraniano (a). ¿Dónde vive? Me (te, …) gusta(n), encnta(n).	Члени сім’ї Вік старших членів сім’ї Числа до 100 Захоплення Розваги Зовнішність людини	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних ситуаціях). Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок**	-вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння. (Фокус: інтонація: наголос у словах; логічний наголос та мелодія в реченнях)	знання культурних реалій -спільноти, мова якої вивчається , пов’язаних з повсякден ним життям; -вживання та вибір привітань; -вживання та вибір форм	розрізняти і продукува ти звуки та звукові відрізки; -уважно стежити за презентовано ю інформацією; -ефективно співпрацювати під час парної та групової

	Природа і навколишнє середовище (Пори року)	мопоч уття та відповідати на запитання; - повідомляти про смаки, уподобання; - виражати своє ставлення до когось / чогось; - запрошувати та реагувати на чиєсь запрошення; - робити пропозицію та реагувати на неї;	Prefiero… ¿Qué te parece...? Me parece bonito... Por la mañana/ amenudo/ a veces me levanto… ¿Qué hora es? ¿Aqué hora? Te invito… Te felicito...Dame, por favor/¿medas…? Aquì lo (la) tienes. Dime/dìgame, por favor… Te toca (os toca)…		**багаторазового вживання мовленнєвих структур.**		звертання; -вживання та вибір вигуків, - дотримання правил ввічливості	роботи; -активно застосовувати мову, що вивчається - сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам’ятовування тощо) -уміти
Публічна	**Свята та традиції**			Професії Щоденні обов’язки Дім, квартира Умеблювання	***Дієслово:*** Presente, Pretérito perfecto de Indicativo. Дієслова індивідуального дієвідмінювання у Presente. **Іменник:** рід, число. **Прикметник:** рід, число. **Прийменники:** часу, напрямку, місця(a, de, en, con, sobre, delante de, detrasde,		
Освітня	**Школа**			Назви продуктів Посуд				

		- запитувати з метою отримання більш детальної інформації; - визначати час; - висловлювати схвальну /несхвальну оцінку предметам, діям, ситуаціям тощо - виражати настрій	(Muchas)gracias (por)… De nada. Vale. ¡Olé! ¡Qué bien! ¡Qué pena! Es magnífico, fantástico.. ¡Oye!¡Vaya! ¡Ojo! ¡Hurra! ¡Ay!	Місяці, дні тижня Свята Навчальні предмети	debajo de, entre, cerca de, lejos, junto a. **Прислівник:** часу (hoy, mañana, ahora, después, tarde, temprano), місця(aquí, cerca, lejos). ***Займенник:*** особові, присвійні, вказівні(éste/esta, esto/ a/os/as) . **Артикль:** неозначений, означений. **Числівник:** кількісні (1-100), порядкові (1º — 10º). **Сполучник:** y (e)_ pero. **Питальні слова:** ¿dónde?, ¿a dónde?, ¿de dónde?, ¿qué?, ¿por qué?, ¿quién(es)? ¿a quién(es)?			працювати з підручником, словником

					¿con quién(es)?, ¿cuñando? ¿cuanto(s)? ¿cómo?			

ФРАНЦУЗЬКА МО ВА, 3 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лінгвістична компетентність			Соціокультурна компетентність	Загальнонавчальна компетентність
				лексична компетенція	граматична компетенція	фонетична компетенція		
Особистісна	**Я, моя сім'я і друзі** **Відпочинок і дозвілля (Поїздка на канікулах)** **Людина** **Помешкання.**	- представляти співрозмовників / третіх осіб; - запрошувати інформацію про співрозмовника / третю особу; - описувати когось / щос	Il/elle s'appelle … Ils/elles sont … Qui est cet homme/ cette femme ? Comment il/elle s'appelle ? Tu habites où? Tu es d'où? Il est d'où ? J'habite à ... Tu es de… Il est de…	Члени сім'ї Вік старших членів сім'ї Числа до 100 Захоплення Розваги	**Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компетенція (граматична правильність мовле**	вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння. (Фокус: інтонація: наголос у словах; логічний наголос та мелодія в реченнях)	- знання культурних реалій -спільноти, мова якої вивчається, пов'язаних з повсякденним життям; -вживання та вибір привітань; -вживання та вибір форм	розрізняти і продукувати звуки та звукові відрізки; -уважно стежити за презентованою інформацією; -ефективно співпрацювати під час парної та

	(На кухні) **Природа і навколишнє середовище (Пори року)** **Свята та традиції** **Школа**	ь; - запитувати про відчуття/самопочуття та відповідати на запитання; - повідомляти про смаки, уподобання; - виражати своє ставлення до когось / чогось; - запрошувати та реагувати на чиєсь запрошення; - робити пропозицію та	Comment ça va ? Merci, ça va bien et toi? As-tu…? J'aime… Je n'aime pas… Il aime/il n'aime pas… Puis-je...? Pourriez-vous...? Oui, bien sûr. Excusez-moi, je ne peux pas. Pardon. Je suis en train de... Pourriez-vous m'aider ? Merci. Allons à... Il est deux heures. Il est trios heures et… Il est cinq heures moins...	Зовнішність людини Професії Щоденні обов'язки Дім, квартира Умеблювання Назви продуктів Посуд Місяці, дні тижня	**нння) формуєть ся за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.** C'est, ce sont . **Дієслова III групи:** vouloir, pouvoir **Дієслово: Présent de l'indicatif** **Іменник**: однина, множина, жіночий рід **(вийнятки)** **Прикметник:** якісні, відносні.	звертання; -вживання та вибір вигуків, - дотримання правил ввічливості	групової роботи; -активно застосовувати мову, що вивчається - сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятову

		реагувати на неї; - запитувати з метою отримання більш детальної інформації; - визначати час; - висловлювати схвальну / несхвальну оцінку предметам, діям, ситуаціям тощо -виражати настрій	Le matin, l'après-midi, le soir. En (septembre, mai) A (cinq heures) Lundi, mardi...	Свята Навчальні предмети	**Прийменник:** місця *(dans, sur, sous, près de)*, напрямку *(à, de chez, en)*, часу *(avant, après,)* **Займенник:**Quelque, beaucoup, peu, assez, trop **Сполучник:** ou **Прислівник:** Toujours, d'habitude, parfois, jamais			вання тощо) -уміти працювати з підручником, словником

Мовле ннєва компе те нтність учнів

На кінець 3-го класу

Аудіювання	Говорі нння		Читан ня	Пись мо
	Монологічне мовле ння	**Діалогічне мовле ння**		
- реагують на прості запитання, дають короткі прості відповіді; -розуміють інструкції, сформульовані ретельно та повільно на вербальному та невербальному рівні; - розуміють діалогічне мовлення в достатньо повільному темпі з довгими паузами та чіткою інтонацією; - розуміють короткі	- використовують прості речення та фрази для того, щоб описати місце (помешкання), подію (свято), об'єкт (людина, сім'я, іграшки, предмети щоденного вжитку, тварин); - роблять короткий переказ змісту почутого, побаче ного, прочитаного повідомлення, що містить знайомий мовний і мовленнєвий	- підтримують елементарне спілкування у межах мікродіалогів етикетного та загального характеру - ставлять загальні, спеціальні, альтернативні запитання, засвоєні в усному мовленні і відповідають на них згідно з мовним матеріалом і відповідно до ситуації спілкування. **Висловле ння кожного співрозмовника** **– не ме нше 4 ре плік, правиль но оформле них у**	- читають вголос та мовчки з повним розумінням короткі, прості тексти, що містять мовний матеріал, засвоєний в усному мовленні; - читають і розуміють нескладні короткі тексти, де значення незнайомих слів розкривається з опорою на ілюстративний матеріал. **О бсяг 150 -200 друкованих знаків.**	-пишуть слова, словосполучення, короткі речення; -пишуть адресу; -за зразком оформлюють короткі повідомлення та листівку-вітання, СМС -за зразком описують себе, свою сім'ю, друзів, тварин; дії. **О бсяг пись мового повідомле ння 4-5 ре че нь.**

елементарні повідомлення у прозовій та віршованій формі, підтримані невербальними опорами (малюнками, жестами тощо) в межах тематики спілкування, яку безпосередньому спілкуванні, так і в запису; (**обсяг прослуханого в запису те ксту – від 2 до 3 хвилин).**	матеріал; -коментують свої дії та дії інших людей. **О бсяг висловлювання – 4-5 ре че нь .**	**мовному відноше нні.**		

Сфери спілкування	**Тематика ситуативного спілкування**	**Мовленнєві функції**	**Засоби вираження**	**Лінгвістична компетентність**			**Соціокультурна компетентність**	**Загальнонавчальна компетентність**
				Лексична компетенція	**Граматична компетенція**	**Фонетична компетенція**		
Особистісна	**Я, моя сім'я і друзі** **(Місце проживання)** **Помешкання** **Відпочинок і дозвілля**	-запрошувати та надавати інформацію про особи / об'єкти / явища / події / факти; -описувати особи/ місця / об'єкти /	Where do you live? I live in … What is your address? My address is … When did you go there? Can you show me that…? It is / was	Населені пункти Магазини Покупки Види помешкань Умеблювання	**Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за**	-вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння; -наголос у словах і реченнях; -особливості інтонації	-знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами: -повсякденне життя; -умови життя; -норми поведінки та соціальні правила	-уважно стежити за презентованою інформацією; -усвідомлювати мету поставленого завдання; -ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; -активно застосовувати

	Природа і навколишнє середовище	явища / події / факти; - характеризувати та оцінювати когось / щось; - розповідати про прочитане, почуте, побачене; -запитувати про чиїсь враження, думки, ставлення;	interesting. He/She is taller than… He/She is the youngest in the family. You are lucky! T hese are…/T hose are… I´m (doing) it now. Ok. I will help you. I´ll do it tomorrow.	Дикі та свійські тварини Види дозвілля Спорт Улюблені дитячі герої Подорожування Подорож до англомовних країн	**рахунок багаторазового вживання мовле ннєви х структур.** **Дієслово**: Present Continuous, Future Simple **Модаль ні дієслова:** can, **Іме нник**: однина, множина. **Прикме тник**: ступені порівняння. **Займе нники**: особові, присвійні, вказівні. **Артикль** : означений,		поведінки -вживання та вибір привітань і форм звертання; -вживання та вибір вигуків -дотримання правил ввічливості	мову,що вивчається; -сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам´ятовування тощо) -уміти працювати з підручником, словником
Публічна	**Подорож**							

О світня	**С вята і традиції** **(С вяткування в кафе)** **Шкіль не життя**	-висловлювати свої враження, думки, ставлення; -виражати настрій.	– OK. …because I like it. What…? When…? Where…? Why …? How …?	Види транспорту Довкілля Свята Шкільний розклад	неозначений. **Числівник** 1-100, порядкові числівники. Сполучник: than, or, because, but. Безособові речення: It’s sunny.			

НІМЕЦЬКА МО ВА, 4 клас

С фе ри спілкуванн я	**Те матика ситуатив ного спілкува нння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматич на компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісна	**Я, моя сім’я і друзі (Місце прожива ння) Поме шкання Відпочи нок і дозвілля**	- запрошува ти та надавати інформаці ю про особи / об’єкти / явища / події / факти; -описувати особи/ місця / об’єкти / явища / події /	Woher kommst du? – Ich komme aus … Wo wohnst du? – Ich wohne in … Wir wohnen in.... Wie ist deine Adresse? – Meine / Unsere Adresse ist … Es gibt hier… . Gibt es hier…? – Ja/Nein,	Населені пункти Магазини Покупки Види помешкань Умеблюванн я	**Граматичн і структури засвоюют ь ся імпліцитн о (шляхом сприймання мовл е ннєвих зразків у комунікатив них ситуаціях). Мовна компе те нція (грамати чна**	-вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння; -наголос у словах і реченнях; - особливо сті інтонації	-знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов’язаної з такими аспектами: повсякденне життя;	-уважно стежити за презентованою інформацією; -усвідомлювати мету поставленого завдання; -ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; -активно застосовувати мову,що вивчається; -сприймати новий

Публічна	**Природа і навколишнє середовище** **Подорож** **Свята і традиції** **(Святкування в кафе)**	факти; - характеризувати та оцінювати когось / щось; -розповідати про прочитане, почуте, побачене; -запитувати про чиїсь враження, думки, ставлення; - висловлювати свої враження, думки, ставлення -виражати свій	hier gibt es einen/eine /ein… keinen/keine/kein… . Wie komme ich zum Park / zur …? Wohin gehen / fahren … wir? – Wir gehen / fahren in … / auf … / zu… Was kann man in der Freizeit machen? – Man kann lesen / … Du hast Glück! Gefällt es dir?	Дикі та свійські тварини Види дозвілля Види спорту Улюблені дитячі герої Види транспорту Довкілля Свята	**правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.** ***Іменник:*** вживання іменників з артиклями і без в *Nom ., Dat., Akk.* ***Дієслово:*** усі особи однини та множини ***Займенник:***	умови життя; норми поведінки та соціальні правила поведінки; вибір та вживання привітань і форм звертання; - вибір та вживання вигуків; - дотримання правил ввічливості	досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам’ятовування тощо); -уміти працювати з підручником, словником

О світня	**Шкіль не життя**	настрій.	Ich helfe dir. – Danke. Im…/In der…/in meinem … gıbt es/steht/hängt/liegt… Mein Lieblingsbuch / Meine Lieblingssen-dung /… ist… Im Winter feiern wir Weihnachten / … Im Winter/Sommer fahren wir… .		особові в *Akk*.: безособовий *m an* (*m an kann*) ***Прийменник***: *in, auf, zu, aus, ohne* ***Речення:*** з *woher, wohin, wo*; з безособовим зворотом *es gibt*			

	Те матика ситуатив ного спілкува ння	Мовле ннєві функці ї	Засоби вираже ння	Лінгвістична компе те нтність			С оціокуль турна компе те нтність	Загаль нонавчаль на компе те нтність
				Лексична компетенція	Граматична компетенція	Ф онетичнакомп етенція		
О собистісна	**Я, моя сім'я і друзі** **(Місце проживання** **)** **Поме шкання** **Відпочи нок і дозвілля**	- запрошу вати та надавати інформаці ю про особи / об'єкти / явища / події / факти; - описуват и особи/ місця / об'єкти	¿Cuál es tu dirección? ¿Qué hay en tu ciudad (barrio) ? ¿Dónde está la plaza? ¿Cómo es tu piso (tu habitación)? Es bonito, confortable. ¿Qué muebles hay en...? Creo/pienso/m e parece que es	Населені пункти Магазини. Покупки Види помешкань Умеблюванн я Дикі та	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних** **ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична** **правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового вживання мовле**	Вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння Наголос у словах і реченнях. Особли вості інтонаці ї	-знання культурних реалій спільноти, мова як ої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами: -повсякденне життя;	уважно стежити за презентованою інформацією; -усвідомлювати мету поставленого завдання; -ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; -активно застосовуват и мову,що вивчається; -сприймати новий

	Природа і навколишнє середовище	/ явища / події / факти; - характеризувати и та оцінювати когось / щось; - розповідати про прочитане, почуте, побачене; - запитувати про чиїсь враження, думки,	cómodo. ¿A qué eres aficionado? Mi fiesta (asignatura) preferida es… Prefiero (más)... Me gusta/encanta … ¿Por qué (no) te gusta…? (No) Me gusta porque… T engo que/hay que Estamos en invierno/es el invierno. Hoy (no) hace sol... ¿Sì? ¿De verdad? ¡Qué va!¡Qué interesante! ¡Qué	свійські тварини Види дозвілля Спорт Улюблені дитячі герої Подорожування Види транспорту Довкілля	**ннєвих структур.** **Дієслово**: Presente, Pret érito Perfecto, Futuro Simple de Indicativo Займенникові дієслова **Дієслівні конструкції:** hay que, tener que. Дієслова індивідуального дієвідмінювання у Presente de Indicativo **Іме нник**: рід, число **Прикме тник**: рід, число, узгодження з іменником. **Прийме нник**: місця, напрямку, часу		-умови життя; -норми поведінки та соціальні правила поведінки -вживання та вибір привітань і форм звертання; -вживання та вибір вигуків -дотримання правил ввічливості	досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам’ятовування
Публічна	**Подорож** **Свята і традиції (Святкування в кафе)**							

		ставлення; - висловлювати свої враження, думки, ставлення -виражати настрій	divertido! ¡Qué pena!¡Qué suerte! ¡Oye!¡Oiga! Perdón/perdone/ Perdona ¡Cuidado!, ¡Silencio! ¡Ajá!, ¡Oh! ¡Uf! ¡Ay!	Свята Шкільний розклад	**Прислівник**: місця, напрямку, часу **Займенник**: особові, присвійні, вказівні (aquel, aquella, aquellos(as) Артикль: (не)означений. **Числівник**: кількісні (1 - 1000), порядкові (1 - 10) **Сполучники**: у(е) **Безособове речення**: nieva ... в Presente de Indicativo.			тощо) -уміти працювати з підручником, словником
Осві тня	**Шкіль не життя**							

ФРАНЦУЗЬКА МО ВА, 4 клас

С фе ри спілкува ння	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістичні компе те нції**			**С оціокуль турна компе те нція**	**Загаль нонавчаль на компе те нція**
				Ле ксична	**Граматична**	**Фоне тична**		
О собистісна	**Я, моя сім'я і друзі** **(Місце прожива ння)** **Поме шкання** **Відпочи нок і дозвілля**	- запрошувати та надавати інформацію про особи / об'єкти / явища / події / факти; - описувати особи/ місця / об'єкти / явища / події / факти; - характеризува ти та оцінювати когось /	Où habites-tu ? J'habite à/en… Quelle est ton adresse? Mon adresse est… Quel jour sommes-nous aujourd'hui ? Quand tu y es allé ? C'est/Ç'a été	Населені пункти Магазини Покупки Види помешкань Умеблювання	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних ситуаціях). Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового вживання мовле ннєвих структур.**	Вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння Нагол ос у речен нях. Особли вості інтонаці ї	- знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами: -повсякденне життя; -умови життя; -норми поведінки та	уважно стеж ити за презентованою інформацією; -усвідомлювати мету поставле ного завданн я; -ефективно

		щось;	intéressant.		**Дієслово: Passé composé , futur proche**		соціальні правила	співпрацювати
	Природа і навколишнє середовище	- розповідати про прочитане, почуте, побачене; - запитувати про чиїсь враження, думки, ставлення; - висловлювати свої враження, думки, ставлення до тварин та природи	Il/elle est plus grand(-e) que… Il/elle est le/la plus jeune dans notre famille. T u as de la chance ! T u es en train de... Ils sont en train de...	Дикі та свійські тварини Види дозвілля. Спорт Улюблені дитячі герої Подорожування	**Іме нник**: однина, множина. **Присвійний відмінок.** **Прикме тник:** ступені порівняння **Займе нники:** особові, присвійні, вказівні. **Артикль** : означений, неозначений. **Числівник** 1-100, порядкові числівники. **С получник: parce que , car. Бе зособові ре че ння:** Il pleut .		поведінки -вживання та вибір привітань і форм звертання; -вживання та вибір вигуків -дотримання правил ввічливості	під час парної та групової роботи; -активно застосовувати мову,що вивчається; -сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції , для того щоб
Публічна	**Подорож** **С вята і традиції** **(С вяткування в кафе)**	-виражати настрій	Je vais t’aider ! – Merci.	Види транспорту Довкілля				

О світня	**Шкіль не життя**			Свята Шкільний розклад				діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереже ння, здогадки, запам’ятовуван ня тощо) -уміти працювати з підручником, словником

Мовле ннєва компе те нтність учнів

на кінець 4-го класу

Аудіюва ння	Говорі ння		Чита ння	Пись мо
	Монологічне мовле ння	**Діалогічне мовле ння**		
- розуміють мовлення в дещо уповільненому темпі, ретельно артикульоване; - розуміють основний зміст прослуханих текстів різного характеру побудованих на засвоєному мовному матеріалі. - розуміють короткі елементарні повідомлення у прозовій та віршованій формі, в межах тематики спілкування, як у безпосередньому спілкуванні, так і в запису; **(обсяг прослуханого у запису те ксту –** **від 2 до 3 хвилин).**	-роблять корот кі повідомлення в межах тематики ситуатив ного спілкування; -роблять короткий переказ змісту почутого, побаченого, прочитан ого повідомлення, що містить знайомий мовний і мовленнєвий матеріал; -описують свій клас, кімнату, ігри і забави, погоду, сім'ю, свято,	-ініціюють і закінчують діалог; -ведуть короткі діалоги етикетного та загального характеру; -розігрують короткі сценки виступаючи у певних ролях; -беруть участь у розмові на прості та звичні теми; -емоційно забарвлюють діалог використовуючи відповідну інтонацію, жести, міміку, вигуки, характерні для мовленнєвої поведінки носіїв мови. **Висловле ння кожного – не ме нше 5 ре плік, правиль но оформле них у**	-читають вголос та мовчки з повним розумінням короткі тексти, що містять мовний матеріал, засвоєний в усному мовленні; -розуміють основний зміст різнопланових текстів, пов'язаних із повсякденним життям; -читають і розуміють нескладні короткі тексти, де значення нових слів розкривається на основі здогадки. **О бсяг – 200-250**	- пишуть слова, словосполучення, речення; -оформлюють листівку-вітання; - описують себе, свою сім'ю, друзів, кімнату, ігри, забави, свято, людей, погоду, природу (тварин) та висловлюють своє ставлення до них. **О бсяг пись мового повідомле ння** **-5-6 ре че нь .**

	людей, тварин, види транспорту; -коментують зображене на малюнку або фото; -порівнюють особи, предмети відносно певної ознаки; -висловлюють своє ставлення до об’єктів, явищ, подій. **Обсяг висловлювання – 5-6 речень.**	**мовному відношенні.**	**друкованих знаків.**	

Іноземні мови

1-4 класи

спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови

АНГЛІЙСЬКА МОВА, 1 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лінгвістична компетентність			Соціокультурна компетентність	Загальнонавчальна компетентність
				Лексична компетенція	Граматична компетенція	Фонетична компетенція		
Особистісна	**Я, моя сім'я та мої друзі** **Дозвілля** (на прогулянці) **Мій дім** (моя кімната) **Природа**	-привітатися; -попрощатися; -представляти себе дорослим і ровесникам, представляти співрозмовників; -запрошувати інформацію про співрозмовника -вітати зі святом (днем	Hi! Hello! Good morning! Goodbye! Bye! What's your name?- My name`s … What`s your surname (family name, last name)? How are you? OK, thanks. Fine, thank you. How old are you? How old is he / she? Where are you from? Where is she/he from? Where do you	Члени сім'ї, вік школяра Числа до 10 Частини тіла Іграшки Предмети домашнього	**Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання мовле**	Вимова вивчених слів та фраз, достатня для розуміння. (Фокус: звуки: - наближені до звуків української мови; - з високим рівнем	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - обирати і вживати відповідні до ситуації форми	- уважно стежити за презентованою інформацією; - розуміти і відтворювати мовленнєві зразки, наслідуючи вчителя/вчительку; - розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчительки; - співпрацювати

	(домашні улюбленці) **С вята** (день народження) **Шкіль не життя** (школа, мій клас,	народження) -дякувати (за подарунок, вітання, виконану дію тощо); -описувати людину, предмет, тварину, місце, дії; -повідомляти про смаки та уподобання; -повідомляти про належність когось/чогось певній особі; -розуміти та виконувати вказівки (команди); -просити вибачення; -виражати свій	live? What colour is …? Stand up! Sit down, please! T his is my…(Dad/Mum, brother/sister I love my family. – Me too. I am, I'm, they are, they're…boys /girls T his is my room. It is /It's big/nice. T here is …/T here are … I am happy. Have you got a…? Yes,I have. I`ve got a … No, I haven`t. I haven`t got… May I… (come	вжитку Коль ори Т варин и Назви свят Школа Мій клас Предм ети шкільн ого вжитк у	**ннєвих структур.** **Дієслово**: стверджувальна, питальна та заперечна форми дієслова *to be* **Дієслово** *have , have got.* **Pre se nt Simple** Наказовий спосіб дієслів (команди) **Модаль ні дієслова:** can\ cannot may\ may not **Іме нник**: множина іменників **Прикме тник:** якісні, відносні, що вказують на колір, величину, емоційний **стан.** **Прийме нник**: місця, на	інтерфер енції; - не мають аналогі в в українс ькій мові)	звертання; - обирати і вживати відповідні до ситуації вигуки; - розуміти особливос ті привітань зі святом і вживати їх відповідно до ситуації спілкуванн я; - дотримувати ся елементарн их правил ввічливості	в парі / групі; - працюв ати з підручни ком
Публічна **О світня**								

	предмет и у класі)	настрій	in?…take your pen?… go out?…) Yes, you may. No, you may not. Whose ... is/are this/these? I can jump. – Can you run? It's my birthday today. – Happy birthday to you! T his is a present for you. – I like it. I'm sorry.		напрямку *(on, in, under, to)* **Займе нник:** вказівні *(this, that*, *these, those* з іменниками), особові, присвійні. **Числівник:** кількісні *(1-10)* **С получник**: *and* **Вигуки:** Oh! Ah! Wow! OK!			

НІМЕЦЬКА МО ВА, 1 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лінгвістична компетентність			Соціокультурна компетентність	Загальнонавчальна компетентність
				Лексична компетенція	Граматична компетенція	Фонетична компетенція		
Особистісна	**Я, моя сім'я та мої друзі** **Дозвілля** (на прогулянці) **Мій дім** (моя кімната) **Природа** (домашні улюбленці	- привітатися; - попрощатися; - представляти себе дорослим і ровесникам, представляти співрозмовників; - запрошувати інформацію про співрозмовника - вітати зі святом (днем народження) - дякувати (за подарунок,	Hallo! Guten Morgen/Tag/Abend! Gute Nacht! Auf Wiedersehen! T schüss! Wie heißt du? – Ich heiße… Wie alt bist du? Ich bin … Jahre alt. Ist/Sind das…? Wer/Was ist das? – Das ist ein / eine / mein / meine / kein / keine… Das sind	Члени сім'ї, вік школяра Числа до 10 Частини тіла Іграшки Предмети домашнього вжитку	**Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання**	Вимова вивчених слів та фраз, достатня для розуміння. (Фокус: звуки: - наближені до звуків української мови; - які не мають аналогів в українській мові)	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - обирати і вживати відповідні до ситуації форми звертання; обирати і	- уважно стежити за презентованою інформацією; - розуміти і відтворювати мовленнєві зразки, наслідуючи вчителя; - розуміти і виконувати прості інструкції вчителя; - співпрацювати в парі / групі; - уміти працювати з підручником

Публічна	) **С вята** (день народження)	вітання, виконану дію тощо) - описувати людину, предмет, тварину, місце, дії - повідомляти про смаки і уподобання - повідомляти про належність когось/чогось певній особі; - розуміти та виконувати вказівки	meine / keine… Wer ist/sind…? …ist/sind rot/jung/groß/… Ich laufe gern/nicht gern Schi. Was macht er/sie? Was machen sie? Er/sie/es springt/spielt… Was möchtest du? Wie geht es dir?	Кольо ри Т варин и Назви свят Школ а Мій	**мовленнєвих структур.** **Іменник**: однина і множина іменників **Артикль**: означений і неозначений. **Дієслово**: Präsens;		вживати відповідні до ситуації вигуки; - розуміти особливості привітань зі святом і вживати їх відповідно до ситуації спілкування; обирати та вживати слова, що описують емоційний стан людини; -	

О світня	**Шкіль не життя** (школа, мій клас, предм ети у класі)	(команди); - просити вибачення - виражати свій настрій	Danke, gut. Ich bin glücklich/traurig. Woher kommst du? Ich komme aus… Wo kommt sie/er her? Sie/er kommt aus… Stehe auf, bitte. Setze dich, bitte. Heute ist mein Geburtstag. – Alles Gute zum Geburtstag! Das ist ein Geschenk für dich. – Ich mag es. Alles Gute im neuen Jahr! Frohe	клас Предм ети шкільн ого вжитк у	*sein* у Präsens: *können, dürfen* в однині і множині у Präsens; Imperativ **Прикме тник**: коротка форма **Займе нник**: особові та присвійні у *Nom .*; **Числівник**: 1-10 **Запе ре че ння**: *nicht, kein*. **С получники**: *und, oder, aber* **Ре че ння**: прямий і зворотній порядок слів; стверджуваль		дотримувати ся елементарни х правил ввічливості	

			Weihnachten! Danke! Bitte! Entschuldi gung! Ich kann… Kann / Darf ich…? Kannst du…? Ja, du darfst . / Nein, du darfst nicht.		ні, заперечні, питальні речення			

С фе ри спілкування	Те матика ситуативного спілкування	Мовле ннєві функції	Засоби вираже ння	Лінгвістична компе те нтність			С оціокуль турна компе те нтність	Загаль нонавчаль на компе те нтність
				Ле ксична компе те нція	Граматична компете нція	Фоне тична компе те нція		
О собистісна	**Я, моя сім'я та мої друзі** **Дозвілля** (на прогулянці) **Мій дім** (моя кімната) **Природа** (домашні	-привітатися; -попрощатися; -представляти себе дорослим і ровесникам, представляти співрозмовників; -запрошувати інформацію про співрозмовника -вітати зі святом (днем народження) -дякувати (за	¡Hola! ¿Qué tal? Bien, mal, gracias. ¡Buenos dìas! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches! ¡Adiós! ¡Hasta luego! Soy Elena. Me llamo… ¿Quién es? Es mi	Члени сім'ї, вік школяра Числа до 10 Частини тіла Іграшки Предмети домашнього вжитку Кольо	**Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового вживання**	Вимова вивчених слів та фраз, достатня для розуміння. (Фокус: звуки: - наближені до звуків української мови; - які не мають аналогів в українській мові)	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - обирати і вживати відповідні до ситуації форми звертання;	- уважно стежити за презентованою інформацією; - розуміти і відтворювати мовленнєві зразки, наслідуючи вчителя/вчительку; - розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчительки; - співпрацювати в парі / групі; - працювати з підручником

Публічна **Освітня**	улюблен ці) **С вята** (день народження) **Шкіль не життя** (школа, мій клас, предмети у класі)	подарунок, вітання, виконану дію тощо); -описувати людину, предмет, тварину, місце, дії; -повідомляти про смаки та уподобання; -повідомляти про належність когось/чогось певній особі; -розуміти та виконувати вказівки (команди); -просити вибачення; -виражати свій настрій	mamá. ¿Qué es? Es una mesa. ¿De qué color es? ¿Dónde vives? ¿Cómo te llamas? Es mi amigo. Vive en… Estudia en… Soy bueno, alegre. ¡Levántate, por favor! ¡Levantaos, por favor ! ¡Siéntate, por favor! ¡Sentaos, por favor! ¡Ven a la	ри Т варин и Назви свят Школ а Мій клас Предм ети шкільн ого вжитк у	**мовле ннєвих структур.** **Дієслово:** ser, hacer, haber (hay), estar, tener. **Іме нник:** рід, число, місце в реченні, однина, множина. **Прикме тник:** рід, число, місце в реченні. **Числівник:** кількісні до 12. **Займе нники:** особові, питальні, присвійні. **Прийме нники:** місця, напрямку (a, de, en , con, sobre). **Артикль :** означений, неозначений,		- обирати і вживати відповідні до ситуації вигуки; - розуміти особливос ті привітань зі святом і вживати їх відповідно до ситуації спілкуванн я; - дотримувати ся елементарни х правил ввічливості	

			pizarra, por favor! Abre… Abrid… Lee… Leed… ¡Dame, por favor...! Vamos a jugar (leer) Vale (bien). Es grande, pequeño(a). ¡Feliz Año Nuevo (Navidad)! ¡Perdón! ¡Perdóneme! ¡Gracias!		стягнені форми артиклів al, del. **С получник:** y(e)			

ФРАНЦУЗЬКА МО ВА, 1 клас

С фе ри спілкува ння	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функці ї**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматич на компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісн а	**Я, моя сім'я та мої друзі** **Дозвілл я** (на прогуля нці) **Мій дім** (моя кімната) **Природа** (домашні	-привітатися; - попрощатися; -представляти себе дорослим і ровесникам, представляти співрозмовни ків; - запрошува ти інформаці ю про співрозмо вника -вітати зі святом (днем	Salut! Bonjour! Au revoir! Moi, je m'appelle. Qui est-ce? Il habite où? Ça va? Ça va très bien, merci. Et vous ? T u as quel âge ? J'ai 6 ans. Il/elle a quel âge ? T u habites où ? D'où es-tu ? D'où est-il? Qu'est-ce que tu	Члени сім'ї, вік школяра Числа до 10 Частини тіла Іграшки Предмети домашнього вжитку	**Граматичні структури засвоюють ся** **імпліцитно (шляхом сприймання** **мовле ннєвих зразків у комунікативних** **ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність** **мовле ння) формуєть ся за рахунок** **багаторазового**	Вимова вивчених слів та фраз, достатня для розуміння. (Фокус: звуки: - наближені до звуків української мови; - які не мають аналогів в українській мові)	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - обирати і вживати відповідні до ситуації форми звертання;	- уважно стежити за презентованою інформацією; - розуміти і відтворювати мовленнєві зразки, наслідуючи вчителя/вчительку; - розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчительки; - співпрацювати в парі / групі; - працювати з підручником

Публічна **О світня**	улюбленці) **С вята** (день народження) **Шкіль не життя** (школа, мій клас, предмети у класі)	народження) -дякувати (за подарунок, вітання, виконану дію тощо); -описувати людину, предмет, тварину, місце, дії; - повідомляти про смаки та уподобання; - повідомляти про належність когось/чогось певній особі; -розуміти та виконувати вказівки	aimes? J'aime lire les BD. J'aime ma famille. Et toi, André ? Moi… Une journée idéale pour moi est… Quelle heure est -il ? Il est... Quel temps fait -il ? Il fait... J'aime les fêtes et surtout mon anniversaire. Joyeux anniversaire ! Je suis content. C'est un cadeau pour toi ! Merci, c'est gentil ! Excusez-moi... Pardon. C'est ma salle	Кольори Тварин и Назви свят Школа Мій клас Предмети шкільного вжитку	**вживання** **мовленнєвих структур.** C'est **Дієслово**: стверджувальна, питальна та заперечна форми дієслів *être, avoir* **Pré se nt de l'indicatif** Наказовий спосіб дієслів (команди) **Іменник**: множина та жіночий рід іменників **Прикметник:** якісні, відносні, що вказують на розмір, колір, вік, **стан.**		- обирати і вживати відповідні до ситуації вигуки; - розуміти особливості привітань зі святом і вживати їх відповідно до ситуації спілкування; - дотримуватися елементарних правил ввічливості	

		(команди); - просит и вибаче ння; -виражати свій настрій	d'études. Elle grande et belle. Dans cette salle il y a...		**Прийме нник**: місця, на напрямку *(à, de, sur, sous, dans)* **Займе нник:** вказівні, особові, присвійні. **Числівник:** кількісні *(1- 10)* **С получник**: *et* **Вигуки:** Oh! Ah! OK! **Дієслово: pouvoir**			

Мовле ннєва компе те нтність

На кінець 1-го класу учні:

Аудіюва ння	**Говорі ння**		**Читан ня**	**Пись мо**
	Монологічне мовле ння	**Діалогічне мовле ння**		
- реагують вербально і невербально на запитання, які вимагають простих відповідей; - розрізняють мовлення головних діючих осіб простих коротких оповідань, яке промовляється ретельно, повільно, за допомогою наочності та інших засобів; - розуміють короткі прості вказівки, сформульовані повільно;	- представляють себе, своїх друзів, батьків; - повідомляють про місцезнаходження предмета; - описують предмет шкільного/домашнього вжитку, іграшку, тварину; - повідомляють про здатність виконувати певні дії учнем/ученицею чи іншими особами; - відтворюють римовані твори дитячого фольклору.	- підтримують елементарне спілкування в межах мікродіалогів етикетного та загального характеру; - ставлять запитання, засвоєні у мовленнєвих зразках, і відповідають на запитання однокласників / учителя; - реагують на прості, в дещо уповільненому темпі, репліки вчителя та однокласників.	- читають уголос слова, словосполучення і короткі фрази, що містять мовний матеріал, засвоєний в усному мовленні.	- самостійно пишуть своє ім’я; - відтворюють графічний образ літер, коротких слів та фраз з використанням напівдрукованого шрифту; -за зразком описують себе, своїх друзів, батьків; предмет, іграшку, тварину.

- розуміють короткі елементарні повідомлення у прозовій та віршованій формі, підтримані невербальними опорами (малюнками, жестами тощо) у межах тематики спілкування, як у безпосередньому спілкуванні, так і в запису (**обсяг прослуханого в запису те ксту – від 1 до 2 хвилин**).	**О бсяг висловлювання 3-4 ре че ння.**	Висловлювання кожного-**не ме нше 3-х ре плік.**		**О бсяг пись мового повідомле ння 3-4 ре че ння.**

АНГЛІЙС ЬКА МО ВА, 2 клас

С фе ри спілкува ння	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматична компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісн а	**Я , моя сім'я та мої друзі** **Людина** **Дозвілл я** (на ігровом у майдан чику)	-привітатися; -попрощатися; -представляти себе дорослим і ровесникам, представляти співрозмовників; -запрошувати інформаці ю про співрозмов ника; -вітати зі святом (днем народження)	Jack/Jane lives in… Where are you from? I am from… T here is/are … You must …. You mustn't …. I've got …. I want to …	Члени сім'ї, вік молодших членів сім'ї Числа до 20 Кольори Частини тіла Професії	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок**	Вимова вивчених слів та коротких речень, достатня для розуміння (Фокус: формуван ня слухо-вимовних навичок учнів; інтонація: логічний наголос,	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - обирати і вживати відповідні до ситуації форми	- стежити за презентованою інформацією; -розуміти і відтворювати мовленнєві зразки, наслідуючи вчителя/вчительку; -розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчительки; - співпрацювати в парі/групі; - працювати з підручником і

	Природа (у саду, на городі)	-дякувати (за подарунок, вітання, виконану дію тощо) -описувати людину, предмет, місце, дії; -повідомляти про смаки та уподобання; -повідомляти про належність когось/чогось певній особі; -розуміти та виконувати вказівки (команди); -повідомляти про спроможність виконувати дії; -виражати свій настрій	Pardon? Sorry? I don't know. I can …. – Can you ..? How do you…? When does….? How many…..? I'm/She(He) is/They are (doing) it now. What are you doing? I'm…(glad, sad, happy, tired, angry, surprised)	Щоденні справи Іграшки Предмети одягу Тварини Пори року Овочі Фрукти Місяці	**багаторазового вживання** **мовленнєвих структур.** **Дієслово**: Present Simple, Present Continuous. **Модальні дієслова** *can, may, must.* **Артикль** : означений, неозначений. Наказовий спосіб дієслів (команди) з використанням лексики з теми **Іменник**: множина іменників **Прикметник:** якісні, відносні, що вказують на	мелодія у коротких реченнях: повідомленнях, запитаннях, наказах)	звертання; - обирати і вживати відповідні до ситуації вигуки; - дотримуватися елементарних правил ввічливості	словником
Публічна	**Свята та традиції** **Подорож**							

О світня	**Шкіль не життя**		What …? Who …? Where …? When …? Why …? How…?	Дні тижня Назви свят Т ранспорт Шкільне приладдя Предмети в класній кімнаті	колір, величину, емоційний **стан** **Прийме нник**: місця, на напрямку *(on, in, under, to, between, behind, in front of)* **Займе нник:** вказівні ***(this, that, these, those*** з іменниками), особові, присвійні. **Числівник:** кількісні *(1- 20)* **С получник**: *but, and,**or*** **Вигуки:** Oh! Ah! Wow! Ouch! OK! Oops!			

НІМЕЦЬКА МО ВА, 2 клас

С фе ри спілкува ння	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматична компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісн а	**Я , моя сім'я та мої друзі** **Людина** **Дозвілля** (на ігровом у майдан чику) **Приро да** (у саду, на	-привітатися; -попрощатися; -представляти себе дорослим і ровесникам, представляти співрозмовни ків; - запрошува ти інформаці ю про співрозмов ника; -вітати зі святом (днем народження)	Das ist ein Junge/ein Mädchen. Der Junge/das Mädchen ist klein. Das sind Hefte. Die Hefte sind blau. Was hast du? - Ich habe einen/eine/ein/keine n/keine/k ein… Hast du einen/eine/ein…? - Ja,/Nein, ich habe… Was machst du am Montag/…? –Am Montag/… spiele ich Fußball.	Члени сім'ї, вік молодших членів сім'ї Числа до 20 Професії Щоденні справи Іграшки На ігровом у майдан чику	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних** **ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична** **правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового вживання мовле ннєвих структур. Іме нник:**	Вимова вивчених слів та коротких речень, достатня для розуміння (Фокус: інтонація: логічний наголос, мелодія у коротких реченнях: повідомле ннях , запитан нях, наказах)	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - обирати і вживати відповідні до ситуації форми звертання; обирати і вживати	- стежити за презентов аною інформаці єю; -розуміти і відтворювати мовленнєві зразки наслідуючи вчителя; -розуміти і виконувати прості інструкції вчителя; співпрацювати в парі/групі - уміти працювати з підручником і

Публічна	городі) **С вята та традиції** **Подорож**	-дякувати (за подарунок, вітання, виконану дію тощо) -описувати людину, предмет, місце, дії; - повідомляти про смаки і уподобання -повідомляти про належність когось/чогось певній особі; -розуміти та виконувати вказівки (команди);	Ich kann/will schwimmen/springen/… Gib/Geben sie mir bitte… Wie ist deine Schule? – Meine Schule ist groß/… Was habt ihr im Klassenzimmer/in der Schultasche? – Im Klassenzimmer/In der Schultasche haben wir/habe ich… Er/sie wohnt in… Wo kommst du her? Ich komme aus… Entschuldigung? Ich weiß nicht.	(прогуля нці) Кольори Частини тіла Предмети одягу Т варини Пори року Овочі	однина і множина у всіх відмінках крім *Gen*. **Артикль :** вживання означеного артикля для виділення певного предмета серед подібних **Дієслово**: Präsens для вираження теперішнього та майбутнього часу; *haben* в однині і множині у Präsens; *können* і *wollen* у		відповідні до ситуації вигуки; - обирати та вживати слова, що описують емоційний стан людини; - дотримуватися елементарних правил ввічливості	словником

О світня	**Шкіль не життя**	- повідомлять и про спроможніс ть виконувати дії -виражати свій настрій	Wie machst du…? Wann geht ….? Wie viele…..? Ich bin…(froh, traurig, glücklich, müde, böse, erstaunt)	Фрукти У саду На городі Місяці Дні тижня Назви свят Види транспорту Шкільне приладдя Предмети в класній кімнаті	Präsens; Imperativ **Прикме тник:** коротка форма **Займе нник:** особові займенники і вказівний займенник *dieser* у всіх відмінках крім *Gen*. **Прийме нник**: з подвійним керуванням (*in,auf,an*) **Числівник:** 21–100 **Запе ре че ння:** *nein, nicht, kein* **Ре че ння:** стверджувальні, заперечні, питальні, спонукальні; з питальними			

					словами: *was, wer, wo, wenn, warum , wie*			

ІС ПАНС ЬКА МО ВА, 2 клас

С фе ри спілкування	**Те матика ситуативного спілкування**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираження**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматич на компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісна	**Я , моя сім'я та мої друзі** **Людина** **Дозвілля** (на ігровому майданчику) **Природа** (у саду, на городі	-привітатися; -попрощатися; -представляти себе дорослим і ровесникам, представляти співрозмовників; - запрошувати інформацію про співрозмовника; -вітати зі святом (днем народження) -дякувати (за подарунок,	¡Hola! ¿Qué tal? Bien, mal, gracias. ¡Buenos dìas! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches! ¡Adiós! ¡Hasta luego! Soy Elena. Me llamo… ¿Quién es? Es mi mamá. ¿Qué es?	Члени сім'ї, вік молодших членів сім'ї Числа до 20 Професії Щоденні справи Іграшки На ігровому майданчику (прогулянці) Кольори Частини тіла	**Граматичні структури засвоюються** **імпліцитно (шляхом сприймання** **мовле ннєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність** **мовле ння) формуєть ся за рахунок** **багаторазового вживання**	Вимова вивчених слів та коротких речень, достатня для розуміння (Фокус: інтонація: логічний наголос, мелодія у коротких реченнях: повідомленнях, запитаннях, наказах)	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - обирати і вживати відповідні до ситуації форми звертання; - обирати і вживати	- стежити за презентованою інформацією; -розуміти і відтворювати мовленнєві зразки, наслідуючи вчителя/вчительку; -розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчительки; - співпрацювати в парі/групі; - працювати з

Публічна	) **С вята та традиції** **Подорож**	вітання, виконану дію тощо) -описувати людину, предмет, місце, дії; -повідомляти про смаки і уподобання -повідомляти про належність когось/чогось певній особі; -розуміти та виконувати вказівки (команди); -повідомляти	Es una mesa. ¿De qué color es? ¿Dónde vives? ¿Cómo te llamas? Es mi amigo. Vive en… Estudia en… Soy bueno, alegre. ¡Levántate, por favor! ¡Levantaos, por favor ! ¡Siéntate, por favor! ¡Sentaos, por	Предмети одягу Т варини Пори року Овочі Фрукти У саду На городі Місяці Дні тижня Назви свят Види транспорт у Шкільне приладдя Предмети в класній кімнаті	**мовле ннєвих структур.** **Дієслово:** ser, hacer, haber (hay), estar, tener. Стверджувальна, заперечна, питальна форми (загальне та спеціальне запитання) із зазначеними дієсловами. Стверджувальна форма наказового способу дієслів у висловах		відповідні до ситуації вигуки; - дотримуватися елементарних правил ввічливості	підручником і словником

О світня	**Шкіль не життя**	про спроможність виконувати дії -виражати свій настрій	favor! ¡Ven a la pizarra, por favor! Abre… Abrid… Lee… Leed… ¡Dame, por favor...! Vamos a jugar (leer) Vale (bien). Es grande, pequeño(a). ¿Sabes cantar? Sì, yo sé cantar. ¿T e gusta...? Sì, me gusta… No, no me gusta…. T e felicito. ¡Feliz cumpleaños (Año Nuevo, Navidad)! ¡Perdón!		шкільного вжитку. **Іме нник:** рід, число, місце в реченні, однина, множина. **Прикме тник:** рід, число, місце в реченні. **Числівник:** кількісні до 20. **Займе нники:** особові, питальні, присвійні. **Прийме нники:** місця, напрямку (a, de, en , con, sobre). **Артикль :** означений, неозначений, стягнені			

			¡Perdóneme! ¡Gracias!		форми артиклів al, del. **С получник:** y(e)			

ФРАНЦУЗЬКА МО ВА, 2 клас

С фе ри спілкува ння	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматична компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісн а	**Я , моя сім'я та мої друзі** **Людина Дозвілля** (на ігровом у майдан чику) **Приро да** (у саду,	-привітатися; -попрощатися; -представляти себе дорослим і ровесникам, представляти співрозмовникі в; - запрошува ти інформаці ю про співрозмов ника; -вітати зі святом (днем народження)	Quelle est ta ville natale? Et ton village, où se trouve- t-il ? Quelles villes as-tu visité ? T on ami(e) comment est - il/elle ? Quels sont ses traits du caractère ? Bonjour, Aline ! C'est Pierre. Comment ça va ? Ça va très bien. Donne-moi une assiette, une	Члени сім'ї, вік молодших членів сім'ї Числа до 20 Професії Щоденні справи Іграшки На ігровом у майдан чику (прогуля нці) Кольори Частини	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового**	Вимова вивчених слів та коротких речень, достатня для розуміння (Фокус: інтонація: логічний наголос, мелодія у коротких реченнях: повідомле ннях, запитання х, наказах)	- обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; - обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази; - обирати і вживати відповідні до ситуації форми звертання;	- стежити за презентованою інформацією; -розуміти і відтворювати мовленнєві зразки, наслідуючи вчителя/вчитель ку; -розуміти і виконувати прості інструкції вчителя/вчител ьки; - співпрацювати в парі/групі;

Публічна	на городі) **С вята та традиції** **Подорож**	-дякувати (за подарунок, вітання, виконану дію тощо) -описувати людину, предмет, місце, дії; -повідомляти про смаки і уподобання -повідомляти про належність когось/чогось певній особі; -розуміти та виконувати вказівки (команди); -повідомляти про	fourchette. Je mets les pommes dans une assiette. J'aime l'été, l'automne, l'hiver, le printemps. En été il fait... En automne, en hiver, au printemps. J'ai faim. J'ai soif. C'est mon livre à moi. Mes félicitations ! Je suis en	тіла Предмети одягу Т варини Пори року Овочі Фрукти У саду На городі Місяці Дні тижня Назви свят Види транспорту Шкільне приладдя Предмети в класній кімнаті	**вживання** **мовленнєвих структур.** **Час**: Présent de l'indicatif, **Être en train de Дієслово:** стверджувальна, питальна та заперечна форми дієслова *être, Avoir, faire* Наказовий спосіб дієслів (команди) з використанням		- обирати і вживати відповідні до ситуації вигуки; - дотримуватися елементарних правил ввічливості	- працювати з підручником і словником

О світня	**Шкіль не життя**	спроможність виконувати дії -виражати свій настрій	train de.. Je peux... Qu'est -ce que tu fais? Je peux t'aider. Merci, c'est très gentil ! Je suis ... (content/mecontent /heureu x/surpris) Qui …? Que…? Où ….? Quand …? Pourquoi …? Comment …?		лексики з теми **Іме нник**: множина та жіночий рід іменників **Прикме тник:** якісні, відносні, що вказують на розмір, колір, вік, **стан** **Прийме нник**: місця та напрямку *(à, de, chez, en)* **Займе нник:** вказівні (ce, cette, ces з іменниками), особові, присвійні. **Числівник:** кількісні *(1-* ***20)*** **С получник**: et , mais, ou **Вигуки:** Oh! Ah!			

					OK! Hein! Ben!			

Мовле ннєва компе те нтність

На кінець 2-го класу учні:

Аудіюва ння	**Говорі ння**		**Читан ня**	**Пись мо**
	Монологічне мовле ння	**Діалогічне мовле ння**		
- реагують невербально та вербально на запитання, які вимагають простих відповідей; - розуміють у висловленні ключові слова, які проговорюються дуже повільно та з довгими паузами; - розуміють короткі прості вказівки, сформульовані	-описують місце (класна кімната), подію (свято), об'єкт (людина, сім'я, іграшки, предмети класного/домашнього вжитку, тварин), продукуючи прості речення та фрази; - повідомляють про виконання повсякденних дій і таких, що відбуваються в момент мовлення, у межах засвоєного мовного матеріалу та адекватно до тем спілкування; -спонукають до виконання дії	- підтримують елементарне спілкування в межах мікродіалогів етикетного та загального характеру; - ставлять загальні та нескладні спеціальні запитання, засвоєні як мовленнєві зразки і відповідають на них згідно із ситуацією спілкування та з опорою на вивчений мовний матеріал; - реагують на прості, в дещо уповільненому темпі, репліки вчителя та	-читають уголос та про себе з повним розумінням прості короткі тексти, що містять мовний матеріал, засвоєний в усному мовленні; -читають і розуміють нескладні короткі тексти, де значення незнайомих слів розкривається на основі здогадки. **О бсяг – 150-200 друкованих знаків.**	-пишуть слова, словосполучення, короткі речення; - описують себе, іграшку, тварину, предмет. **О бсяг пись мового повідомле ння 4-5 ре че нь .**

повільно; - розуміють короткі елементарні повідомлення у прозовій та віршованій формі, підтримані невербальними опорами (малюнками, жестами тощо) у межах тематики спілкування, як у безпосередньому спілкуванні, так і в запису (**обсяг прослуханого в запису те ксту –від 1 до 2 хвилин**).	(наказ, пропозиція тощо); -указують час дії (день, місяць, пора року); -коментують свої дії та дії інших людей; - відтворюють римовані твори дитячого фольклору. Обсяг висловлювання **4-5 ре че нь .**	однокласників; - висловлюють пропозицію та відповідають на пропозицію згодою/незгодою; -висловлюють твердження і відповідають на твердження схваленням/несхваленням. Висловлення кожного співрозмовника- **не ме нше 4 ре плік,** правильно оформлених у мовному відношенні.		

АНГЛІЙСЬКА МОВА, 3 клас

Сфери спілкування	**Тематика ситуативного спілкування**	**Мовленнєві функції**	**Засоби вираження**	**Лінгвістична компетентність**			**Соціокультурна компетентність**	**Загальнонавчальна компетентність**
				Лексична компетенція	**Граматична компетенція**	**Фонетична компетенція**		
Особистісна	**Я, моя сім'я, друзі** **Людина** **Мій день** **Помешкання**	- представляти співрозмовників/ третіх осіб; - запрошувати інформацію про співрозмовника / співрозмовницю; - запитувати про відчуття/самопочуття та відповідати на запитання;	What city/street/do you live in? What floor do you live on? Do you …? Does he/she …? Is this your…? Whose …..is this? What colour	Члени сім'ї, вік старших членів сім'ї Числа до 100 Людина Опис зовнішності Предмети	**Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового**	Вимова вивчених слів та коротких речень, достатня для розуміння (Фокус: інтонація: наголос у словах; логічний наголос та мелодія у реченнях)	-знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, пов'язаних з повсякденним життям; -вибір та вживання привітань; - вибір та вживання форм звертання; -дотримання правил ввічливості	- уважно стежити за презентованою інформацією; - усвідомлювати мету поставленого завдання; - ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; - активно застосовувати мову, що

Публічна	**Відпочинок і дозвілля** **Їжа** **Природа і навколишнє середовище** **Свята та традиції**	- повідомляти про смаки, уподобання; - виражати своє ставлення до когось / чогось; - робити пропозицію та реагувати на неї; - повідомляти про когось / щось; - запитувати з метою отримання більш детальної	are they? Is your family large or small? Is your … tall or short? He/She went to bed at 10 o'clock. When did you go…? Have you got a…? Yes, I have. I've got a … No, I haven't When	одягу Розпорядок дня Щоденні обов'язки Дії в минулому Дім, квартира Моя кімната	**вживання** **мовленнєвих структур.** **Дієслово: to be в Past, Past Simple** **Іменник**: злічувані, незлічувані, присвійний відмінок. **Прикметник:** якісні, відносні. **Прийменник:** місця, напрямку, часу *(before, after, up, down, over, across)*			вивчається; - сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовування тощо); - уміти працювати з підручником та

О світня	**Школа** (розклад, навчальні предмети; класна кімната)	інформації; - визначати час/ проміжки часу; - давати поради - висловлювати схвальну/ несхвальну оцінку предметам, діям, ситуаціям тощо; - виражати настрій у відповідних мовленнєвих ситуаціях	do you have….? I watch T V every day. How many ? How much…? It is one ten. It is five fifteen. What …? Who …? Where …? When …? Why …? How…?	Захоплення Спортивні розваги Хобі Екскурсії Здорова їжа Посуд Свята Навчальні предмети Класна	**Артикль** : означений, неозначений. **Числівник:** кількісні *(1- 100)* **С получник**: *but, and,or* **Займе нник:** some, any, much, many, a lot of			словником

				кімната				

НІМЕЦЬКА МО ВА, 3 клас

С фе ри спілкуван ня	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматич на компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистіс на	**Я, моя сім'я, друзі** **Людина** **Мій де нь** **Поме шкання**	-представляти співрозмовникі в / третіх осіб; запрошувати інформацію про співрозмовник а / третю особу; описувати когось / щось; - запитувати про відчуття/само по- чуття та відпові-дати на запитання; - повідомлят и про смаки,	Mein Vater ist Fahrer / ... Annas Mutter ist Ärztin / … Ich bin traurig / böse … Er / Sie ist schön / traurig / … Ich werde im Sommer baden /… Ich fahre mit dem Zug /… . Die Mütze	Члени сім'ї, вік старших членів сім'ї Числа до 100 Людина Опис зовнішно сті Предмети	**Граматич ні структури засвоюют ь ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле нн євих зразків у комунікати вних ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок**	Вимова вивчених слів та коротких речень, достатня для розуміння (Фокус: інтонація: наголос у словах; логічний наголос та мелодія у реченнях)	-знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, пов'язаних з повсякденни м життям; -вибір та вживання привітань; - вибір та вживання форм звертання; -дотримання правил ввічливості	- уважно стежити за презентован ою інформацією ; - усвідомлюват и мету поставленого завдання; - ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; - активно застосовувати мову, що вивчається;

	Відпочинок і дозвілля **Їжа** **Природа і навколишнє середовище** **Свята та традиції**	уподобання; - виражати своє ставлення до когось / чогось; - запрошувати та реагувати на запрошення; - робити пропозицію та реагувати на неї; - запитувати з метою отримання більш детальної	ist schön / schöner / am schönsten. Wo wohnst du? – Ich wohne … / wohne in … Wie ist deine / ihre / seine / … Adresse? Ich helfe dir/… . Der Wievielte ist heute? – Heute ist der dritte März /… Ich möchte… .	одягу Розпорядок дня Щоденні обов'язки Дії в минулому Дім, квартира Моя кімната Захоплен	**багаторазового вживання мовленнєвих структур.** ***Іменник*:** іменники в *Dat.* віддієслівні; вживання іменників без артикля; *Gen*. власних імен з *-s* ***Дієслово*:** Futurum I; *mögen* у Präsens; форма *möchte* ***Прикметник:*** ступені			- сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовування тощо); - уміти працювати з підручником та словником

Публічна **О світня**	**Школа** (розклад, навчальні предмети; класна кімната)	інформації; - визначати час; - надавати схвальну / несхвальну оцінку предметам, діям, ситуаціям тощо; виражати свій настрій	Möchtest du…? … du oder…? Ich / Sie / Er mag… / mag nicht … Es ist fünf Uhr. Es ist fünf Uhr zwanzig. Frohe Weihnachten! Alles Gute / Viel Glück zum Geburtstag!	ня Спортивні розваги Хобі Екскурсії Здоров'я їжа Посуд Свята Навчальні предмети Класна кімната	порівняння ***Займенник:*** особові в *Dat.*; вказівний займенник *dieser* ***Числівник:*** кількісні до 100; порядкові до 31 ***Прислівник*:** місця, напрямку, часу ***Прийменник*:** *in, an, auf* mit Dat., *m it* ***Сполучник:*** *oder* ***Речення***: питальні, розповідні, спонукальні			

ІС ПАНС ЬКА МО ВА, 3 клас

С фе ри спілкува ння	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**Соціокуль турна компете нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматич на компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісн а	**Я, моя сім’я, друзі** **Людина** **Мій де нь**	- представляти співрозмовникі в/ третіх осіб; - запрошувати інформацію про співрозмовника / співрозмовниц ю; - запитувати про відчуття/самоп очуття та відповідати на запитання;	¿Quién es? ¿De dónde es? ¿Cuántos años tiene? T iene… ¿Cómo es ?Es alto(a), rubio(a). ¿Qué es? Es alumno(a), ucraniano (a). ¿Dónde vive? Me (te, …) gusta(n),	Члени сім’ї, вік старших членів сім’ї Числа до 100 Людина Опис зовнішності Предмети одягу	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у комунікативних ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового**	Вимова вивчених слів та коротких речень, достатня для розуміння (Фокус: інтонація: наголос у словах; логічний наголос та мелодія у реченнях)	-знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, пов´язаних з повсякденни м життям; -вибір та вживання привітань; - вибір та вживання форм звертання;	- уважно стежити за презентованою інформацією; - усвідомлювати мету поставленого завдання; - ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; - активно

		- повідомляти про	encnta(n).		**вживання мовленнєвих структур.**		-дотримання	застосовувати мову,
	Поме шкання	смаки, уподобання;	Pretiero…	Розпорядок дня			правил ввічливості	що вивчається;
		- виражати своє	¿Qué te parece...?		**Дієслово:**			- сприймати новий
		ставлення до когось /	Me parece bonito...	Щоденні обов'язки	Presente,			досвід (нову мову,
		чогось;	Por la mañana/		Pretérito perfecto de			нових людей, нові
	Відпочи нок і дозвілля	- робити пропозицію	amenudo/ a veces me	Дії в минулому	Indicativo.			способи поведінки
		та реагувати на неї;	levanto…		Дієслова індивідуальн			тощо) і застосовувати
		- повідомляти про	¿Qué hora es?	Дім, квартира	ого			інші компетенції, для
		когось / щось;	¿Aquė hora?		дієвідмінювання у Presente.			того щоб діяти у
	Їжа	- запитувати з метою	T e invito…	Моя кімната	**Іме нник:** рід, число. **Прикме тник:** рід, число.			специфічній
		отримання більш	T e felicito...Dame,					навчальній ситуації
	Природа і навколи шнє се ре довище	детальної інформації;	por tavor/¿me das…?	Захоплення	**Прийменники:** часу, напрямку, місяця(a, de, en, con, sobre, delante de, detrásde, debajo de, ntre, cerca de, lejos, junto a.			(на основі
		- визначати час/	Aquì lo (la) tienes.					спостереження,
		проміжки часу;	Dime/digame, por	Спортивні розваги				здогадки,
		- давати поради	favor…	Хобі	**Прислівник:** часу (hoy, mañana, ahora, después, tarde, temprano), місця(aquì, cerca,			запам'ятовування
		- висловлювати	T e toca (os toca)…					тощо);
Публічна		схвальну/ несхвальну	(Muchas)gracias	Екскурсії				- уміти працювати з
	С вята та	оцінку						

	традиції **Школа** (розклад, навчальні предмети; класна кімната)	предметам, діям, ситуаціям тощо; - виражати настрій у відповідних мовленнєвих ситуаціях	(por)… De nada. Vale. ¡Olé! ¡Qué bien! ¡Qué pena! Es magnìfico, fantástico.. ¡Oye!¡Vaya! ¡Ojo! ¡Hurra! ¡Ay!	Здорова їжа Посуд Свята Навчальні предмети Класна кімната	lejos). **Займенник:** особові, присвійні, вказівні(este/esta, esto/ a/os/as) . **Артикль:** неозначений, означений. **Числівник:** кількісні (1- 100), порядкові (1º — 10º). **Сполучник:** y (e)_ pero. **Питальні слова:** ¿dónde?, ¿a dónde?, ¿de dónde?, ¿qué?, ¿por qué?, ¿quién(es)? ¿a quién(es)? ¿con quién(es)?, ¿cuñando? ¿cuanto(s)? ¿cómo?			підручником та словником

ФРАНЦУЗЬКА МО ВА, 3 клас

С фе ри спилкуван ня	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль н а компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматич на компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісн а	**Я, моя сім'я, друзі** **Людина** **Мій де нь** **Поме**	- представл яти співрозмов ників/ третіх осіб; - запрошув ати інформаці ю про співрозмов ника / співрозмов ницю; - запитувати про відчуття/само почуття та відповідати на	Il/elle s'appelle … Ils/**e lle s** sont … **Q ui e st ce t homme / ce tte fe mme ?** **C omme nt il/e lle s'appe lle ?** **Tu habite s où? Tu e s d'où?** **Il e st d'où ? J'habite à ...** T u es de… Il est de… Comment ça	Члени сім'ї, вік старших членів сім'ї Числа до 100 Людина Опис зовнішності Предмети	**Граматичні структури засвоюють ся** **імпліцитно (шляхом сприймання** **мовле ннєвих зразків у комунікативних** **ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність** **мовле ння) формуєть ся за рахунок** **багаторазов**	Вимова вивчених слів та коротких речень, достатня для розуміння (Фокус: інтонація: наголос у словах; логічний наголос та мелодія у реченнях)	-знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, пов'язаних з повсякденним життям; -вибір та вживання привітань; - вибір та вживання форм звертання; -дотримання правил	- уважно стежити за презентован ою інформацією ; - усвідомлю вати мету поставленог о завдання; - ефективно співпрацюв ати під час парної та групової роботи; - активно застосовуват

	шкання **Відпочинок і дозвілля** **Їжа** **Природа і навколишнє середовище** **Свята та традиції**	запитання; - повідомляти про смаки, уподобання; - виражати своє ставлення до когось / чогось; - робити пропозицію та реагувати на неї; - повідомляти про когось / щось; - запитувати з метою отримання більш детальної інформації; - визначати час/ проміжки	va ? **Merci, ça va bien et toi?** As-tu…? J'aime… Je n'aime pas… Il aime/il n'aime pas… Puis-je...? Pourriez-vous...? Oui, bien sûr. **Excusez-moi**, je ne peux pas. Pardon. Je suis en train de... Pourriez-vous m'aider ? Merci. Allons à... Il est deux	одягу Розпорядок дня Щоденні обов'язки Дії в минулому Дім, квартира Моя кімната Захоплення Спортивні розваги Хобі	**ого вживання** **мовленнєвих структур.** C'est, ce sont . **Дієслова III групи:** vouloir, pouvoir **Дієслово: Présent de l'indicatif** **Іменник**: однина, множина, жіночий рід **(вийнятки)** **Прикметник:** якісні, відносні. **Прийменник:** місця *(dans, sur, sous, près de)*, напрямку *(à, de chez, en)*, часу		ввічливості	и мову, що вивчається; - сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовування тощо); - уміти працювати з підручником та

		часу; - давати поради - висловлювати схвальну/ несхвальну оцінку предметам, діям, ситуаціям тощо; - виражати настрій у відповідних мовленнєвих ситуаціях	heures. Il est trios heures et… Il est cinq heures moins... Le matin, **l'aprè s- midi**, le soir. En (septembre, mai) A (cinq heures) Lundi, mardi...	Екскурсії Здоров'я їжа Посуд Свята Навчальні предмети Класна кімната	*(avant, après,)* **Займе нник:** Quelque, beaucoup, peu, assez, trop **С получник:** ou **Прислівник:** **Toujours, d'habitude , parfois, jamais**			словником
Публічна **Освітня**	**Школа** (розклад, навчальні предмети; класна кімната)							

Мовле ннєва компе те нтність

На кінець 3-го класу учні:

Аудіюва ння	**Говорі ння**		**Читан ня**	**Пись мо**
	Монологічне мовле ння	**Діалогічне мовле ння**		
- розуміють мовлення в адаптованому запису, в дещо уповільненому темпі; ретельно артикульоване; - розуміють основний зміст мовлення, прослуханих текстів різного характеру, побудованих на засвоєному мовному матеріалі; - розуміють короткі повідомлення у прозовій та віршованій формі, підтримані невербальними опорами (малюнками, жестами тощо) у межах тематики спілкування, як у	-описують місце (помешкання, класна кімната), явище (свято), об'єкт (людина, сім'я, іграшки, предмети щоденного вжитку, тварини), продукуючи прості речення та фрази; - роблять короткий переказ змісту почутого, побаченого, прочитаного, що містить знайомий мовний і мовленнєвий матеріал; - роблять короткі повідомлення в межах тематики ситуативного спілкування; -коментують свої дії та дії інших людей;	-підтримують елементарне спілкування в межах мікродіалогів етикетного та загального характеру; -розуміють і реагують на повсякденні вирази, спрямовані на задоволення потреб конкретного типу відповідно до ситуацій спілкування; -розігрують короткі сценки, виступаючи в певних ролях; -беруть участь у розмові на прості та звичні теми, використовуючи при цьому всі види запитань; -використовують стягнені	-читають уголос та про себе з повним розумінням короткі тексти, що містять мовний матеріал, засвоєний в усному мовленні; -розуміють основний зміст різнопланових текстів; -читають і розуміють нескладні короткі тексти, де значення незнайомих слів розкривається на основі здогадки. **О бсяг – 200-250**	-описують свій клас, кімнату, ігри і забави, сім'ю, друзів, свято, людей, тварин, дії; -пишуть адресу; -оформлюють коро ткі повідомлення, листівки-вітання та СМС. Обсяг письмового **повідомле ння-5-6 ре че нь .**

безпосередньому спілкуванні, так і в запису (**обсяг прослуханого в запису те ксту – від 2 до 3 хвилин**).	- висловлюють своє ставлення до об’єктів, явищ, подій. **О бсяг усного повідомле ння-5-6 ре че нь .**	форми, характерні для діалогічного мовлення; -емоційно забарвлюють діалог, використовуючи відповідну інтонацію, жести, міміку, вигуки, характерні для мовленнєвої поведінки носіїв мови. Висловлення **кожного – не ме нше 5 ре плік,** правильно оформлених у мовному відношенні.	**друкованих знаків.**	

С фе ри спілкува ння	Те матика ситуатив ного спілкуван ня	Мовле ннєві функції	Засоби вираже ння	Лінгвістична компе те нтність			С оціокуль турна компе те нтність	Загаль нонавчаль на компе те нтність
				Ле ксична компе те нція	Граматична компе те нція	Фоне тична компе те нція		
О собистіс на	**О точе ння** (моя сім’я та друзі) **Поме шкання** **Місце проживан ня** **Відпочи**	- робити короткі повідомлення про події та факти; - розповідат и про прочитане, почуте, побачене; - запитувати про чиїсь враження, думки, ставлення;	My name is… I am a pupil. What time is it? I read the book yesterday. Why did you ….. yesterday? What was the weather like? I’m going to plant	Населені пункти (місто, село, довкілля) Види помешкань Умеблюва ння Вільний час Види дозвілля	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприйманн я мовле ннєвих зразків у комунікативни х ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового**	Вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння. Нагол ос у словах і речен нях. Особли вості інтонаці ї та	• Знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов’язаної з такими аспектами: повсякденне життя; умови життя; норми поведінки та соціальні правила поведінки;	-активно застосовувати мову, що вивчається; -сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовування тощо); -уміти працювати

Публічна	**нок і дозвілля** (покупки у крамниці) **Природа і навколишнє середовище** (моє ставлення до тварин і природи) **Подорож.** **(в** аеропорту, на вокзалі)	-висловлювати свої враження, думки, ставлення; -розповідати про свої враження (від подорожі, свята); -виражати настрій у відповідних мовленнєвих ситуаціях	… …..tomorrow. Ok. I will help you. – Thank you. It's kind of you. Are you / they going to…? I'll do it tomorrow. – OK. It's made of … I went to the school then I went to the swimming pool. Excuse me, how do you get to ……? T hey went to	Спорт Улюблені дитячі герої Магазини (назви) Опис природи Погода Види транспорту Свята	**вживання** **мовленнєвих структур.** **Дієслово: Future Simple , to be going to** **Умовний спосіб: I'd like …** **Артикль** : означений, неозначений. **Прикметник:** ступені порівняння **Числівник:** 1-100, порядкові числівники. **Прислівник:** утворення **Сполучник:** than, or. **Безособові ре че**	мелодії англійських речень	-дотримання правил ввічливості	з підручником та словником

			the shops to buy a new dress. We went upstairs quietly. How …? How many …? How much …? A shop-assistant works in a shop and sells goods What`s your favourite food? What do you eat it with? I'd like…. I hate/love/like singing.	Шкільні події	**ння:** It's sunny.			
Освітня	**Свята і традиції** **Шкіль не життя** (шкільні події)							

НІМЕЦЬКА МО ВА, 4 клас

С фе ри спілкування	**Те матика ситуативного спілкування**	**Мовленнєві функції**	**Засоби вираження**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокультурна компе те нтність**	**Загальнонавчальна компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Грамати чна компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісна	**О точення** (моя сім'я та друзі) **Поме шкання** **Місце проживання** **Відпочинок і**	- робити короткі повідомлення про події та факти; - розповідати про прочитане, почуте, побачене; - запитувати про чиїсь враження, думки, ставлення;	Woher kommst du? – Ich komme aus … Wo wohnst du? – Ich wohne in … Wir wohnen in.... Wie ist deine Adresse? – Meine / Unsere Adresse ist … Es gibt hier… . Gibt es hier…? – Ja/Nein, hier gibt es einen/eine/ein… keinen/keine/kein… .	Населені пункти (місто, село, довкілля) Види помешкань Умеблювання Вільний час Види дозвілля	***Граматичні структури засвоюються*** ***імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).*** ***Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазов***	Вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння . Наголос у словах і реченнях. Особливості інтонації та	Знання • культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами: повсякденне життя; умови життя; • норми поведінки та соціальні правила поведінки; -дотримання	-активно застосовувати мову, що вивчається; -сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовуванн

Публічна	**дозвілля** (покупки у крамниці) **Природа і навколишнє середовище** (моє ставлення до тварин і природи) **Подорож.** **(в** аеропорту, на вокзалі)	- висловлювати свої враження, думки, ставлення; -розповідати про свої враження (від подорожі, свята); - виражати настрій у відповідних мовленнєвих ситуаціях	Wie komme ich zum Park / zur …? Wohin gehen / fahren … wir? – Wir gehen / fahren in … / auf … / zu… Was kann man in der Freizeit machen? – Man kann lesen / … Du hast Glück! Gefällt es dir? Ich helfe dir. – Danke. Im…/In der…/in meinem … gibt es/steht/hängt/liegt… Mein Lieblingsbuch / Meine Lieblingssen-	Спорт Улюблені дитячі герої Магазини (назви) Опис природи Погода Види транспорту Свята Шкільні події	***ого вживання мовленнєвих структур.*** ***Іменник:*** вживання іменників з артиклями і без в *Nom ., Dat., Akk.* ***Дієслово:*** усі особи однини та множини ***Займенник:*** особові в *Akk.*: безособовий *m an* (*m an kann*) ***Прийменник***: *in, auf, zu, aus, ohne*	мелодії англійських речень.	правил ввічливості	я тощо); -уміти працювати з підручником та словником

О світня	**С вята і традиції** **Шкіль не життя** (шкільні події)		dung /… ist… Im Winter feiern wir Weihnachten / … Im Winter/Sommer fahren wir… .		***Речення:*** з *woher, wohin, wo*; з безособовим зворотом *es gibt*			

С фе ри спілкуван ня	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматична компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісна	**О точе ння** (моя сім’я та друзі) **Поме шкання** **Місце проживан ня** **Відпочи**	- робити короткі повідомлен ня про події та факти; - розповідат и про прочитане, почуте, побачене; - запитуват и про чиїсь враження, думки, ставлення;	¿Cuál es tu dirección? ¿Qué hay en tu ciudad (barrio) ? ¿Dónde está la plaza? ¿Cómo es tu piso (tu habitación)? Es bonito, confortable. ¿Qué muebles hay en...? Creo/pienso/m e parece que es cómodo. ¿A qué eres aficionado? Mi	Населені пункти (місто, село, довкілля) Види помешкань Умеблюва ння Вільний час Види дозвілля	**Граматичні структури засвоюють ся імпліцитно (шляхом сприймання мовле ннєвих зразків у** **комунікативних ситуаціях). Мовна компе те нція (граматична правиль ність мовле ння) формуєть ся за рахунок багаторазового вживання мовле ннєвих** **структур.** **Дієслово**: Presente, Pret érito Perfecto,	Вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння . Нагол ос у словах і речен нях. Особли вості інтонаці	Знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов’язаної з такими аспектами:• повсякденне життя;• умови життя; • норми поведінки та соціальні правила	-активно застосовувати мову, що вивчається; -сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження,

	нок і дозвілля (покупки у крамниці) **Природа і навколишнє середовище** (моє ставлення до тварин і природи)	- висловлювати свої враження, думки, ставлення; -розповідати про свої враження (від подорожі, свята); - виражати настрій у відповідних	fiesta (asignatura) preferida es… Prefiero (más)... Me gusta/encanta … ¿Por qué (no) te gusta…? (No) Me gusta porque… T engo que/hay que Estamos en invierno/es el invierno. Hoy (no) hace sol...	Спорт Улюблені дитячі герої Магазини (назви) Опис природи Погода Види	Futuro Simple de Indicativo Займенникові дієслова **Дієслівні конструкції:** hay que, tener que. Дієслова індивідуального дієвідмінювання у Presente de Indicativo **Іменник**: рід, число **Прикметник**: рід, число, узгодження з іменником.	ї та мелодії англійських речень.	поведінки; -дотримання правил ввічливості	здогадки, запам'ятовування тощо); -уміти працювати з підручником та словником

Публічна **О світня**	**Подорож.** **(в** аеропорту, на вокзалі) **С вята і традиції** **Шкіль не життя** (шкільні події)	мовленнєвих ситуаціях	¿Sì? ¿De verdad? ¡Qué va!¡Qué interesante! ¡Qué divertido! ¡Qué pena!¡Qué suerte! ¡Oye!¡Oiga! Perdón/perdone/ Perdona ¡Cuidado!, ¡Silencio! ¡Ajá!, ¡Oh! ¡Uf! ¡Ay!	транспорту Свята Шкільні події	**Прийме нник**: місця, напрямку, часу **Прислівник**: місця, напрямку, часу **Займе нник**: особові, присвійні, вказівні (aquel, aquella, aquellos(as) Артикль: (не)означений. **Числівник**: кількісні (1 - 1000), порядкові (1º - 10º) **С получники**: y(e) **Бе зособові ре че ння**: nieva ... в Presente de Indicativo.			

ФРАНЦУЗЬКА МО ВА, 4 клас

С фе ри спілкуван ня	**Те матика ситуатив ного спілкува ння**	**Мовле ннєві функції**	**Засоби вираже ння**	**Лінгвістична компе те нтність**			**С оціокуль турна компе те нтність**	**Загаль нонавчаль на компе те нтність**
				Ле ксична компе те нція	**Граматич на компе те нція**	**Фоне тична компе те нція**		
О собистісн а	**О точе ння** (моя сім'я та друзі) **Поме шкання** **Місце проживан ня**	- робити короткі повідомлен ня про події та факти; - розповідат и про прочитане, почуте, побачене; - запитуват и про чиїсь враження, думки,	Où habites-tu ? J'habite à/en… Quelle est ton adresse? Mon adresse est… Quel jour sommes-nous aujourd'hui ? Quand tu y es allé ? C'est/Ç'a été intéressant. Il/elle est plus grand(-e) que… Il/elle est le/la plus jeune dans	Населені пункти (місто, село, довкілля) Види помешкань Умеблюва ння Вільний час Види	**Граматичні структури засвоюють ся** **імпліцитно (шляхом сприймання** **мовле ннєвих зразків у комунікативни х ситуаціях).** **Мовна компе те нція (граматична правиль ність** **мовле ння) формуєть ся за**	Вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння. Нагол ос у словах і речен нях. Особли вості	Знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами: повсякденне життя; умови життя; норми поведінки та соціальні	-активно застосовувати мову, що вивчається; -сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі

	Відпочинок і дозвілля (покупки у крамниці) **Природа і навколишнє середовище** (моє ставлення до тварин і природи)	ставлення; - висловлювати свої враження, думки, ставлення; -розповідати про свої враження (від подорожі, свята); - виражати настрій у	notre famille. T u as de la chance ! T u es en train de... Ils sont en train de... Je vais t'aider ! – Merci.	дозвілля Спорт Улюблені дитячі герої Магазини (назви) Опис природи Погода Види транспорту	**рахунок** **багаторазового вживання** **мовленнєвих структур.** **Дієслово: Passé composé , futur proche** **Іменник**: однина, множина. **Присвійний відмінок.** **Прикметник:** ступені порівняння	інтонації та мелодії англійських речень.	правила поведінки; -дотримання правил ввічливості	спостереження, здогадки, запам'ятовування тощо); -уміти працювати з підручником та словником

Публічна **Освітня**	**Подорож.** **(в** аеропорту, на вокзалі) **Свята і традиції** **Шкіль не життя** (шкільні події)	відповідних мовленнєвих ситуаціях		Свята Шкільні події	**Займе нники:** особові, присвійні, вказівні. **Артикль** : означений, неозначений. **Числівник** 1-100, порядкові числівники. **С получник: parce que , car.** **Бе зособові ре че ння:** Il pleut.			

Мовле ннєва компе те нтність

На кінець 4-го класу учні:

Аудіюва ння	Говорі ння		Читан ня	Пись мо
	Монологічне мовле ння	**Діалогічне мовле ння**		
-розуміють мовлення ретельно артикульоване, як у безпосередньому спілкуванні, так і в запису; - розуміють основний зміст прослуханих текстів різного характеру, побудованих на засвоєному мовному матеріалі;	-роблять короткі повідомлення в межах тематики ситуативного спілкування; -роблять короткий переказ змісту почутого, побаченого, прочитаного, що містить знайомий мовний і мовленнєвий матеріал; -описують свій клас, кімнату, ігри і забави, погоду, сім'ю, свято, людей, тварин, види транспорту; -коментують зображене на малюнку або	-ведуть короткі діалоги етикетного та загального характеру; - розуміють і реагують на повсякденні вирази, спрямовані на задоволення потреб конкретного типу відповідно до ситуацій спілкування; - розігрують короткі сценки, виступаючи у певних ролях; - беруть участь у розмові на прості та звичні теми, використовуючи при цьому	-читають уголос та про себе з повним розумінням короткі тексти, що містять мовний матеріал, засвоєний в усному мовленні; -розуміють основний зміст різнопланових текстів, пов'язаних із повсякденним життям; -читають і розуміють нескладні короткі тексти, де значення незнайомих слів розкривається на основі здогадки.	- оформлюють лист, листівку- вітання; - описують себе, свою сім'ю, друзів, кімнату, забави, погоду, свято, подію, людей, природу, тварин та висловлюють своє ставлення до них. **О бсяг пись мового повідомле ння--6-8 ре че нь .**

- розуміють короткі повідомлення у прозовій та віршованій формі, у межах тематики спілкування, як у безпосередньому спілкуванні, так і в запису (**обсяг прослуханого в запису те кст у – від 2 до 3 хвилин**).	фото; -порівнюють осіб, предмети відносно певної ознаки; -висловлюють своє ставлення до об'єктів, явищ, подій. **О бсяг висловлювання – 6-8 ре че нь .**	всі види запитань; - емоційно забарвлюють діалог, використовуючи відповідну інтонацію, жести, міміку, вигуки, характерні для мовленнєвої поведінки носіїв мови. Висловлювання кожного-**не ме нше 6 ре плік, правиль но оформле них у** мовному відношенні .	**О бсяг 250-350 друкованих знаків.**	